

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike
rakendusüuringute keskus RAKE

RAKE

KARJÄÄRITEENUSTE SÜSTEEMI UURING

Lõppraport
28. november 2011

Sisukord

Lühikokkuvõte	5
Executive summary	8
Резюме.....	11
Sissejuhatus	14
Metoodika	15
Karjääriteenuste kasutajad.....	21
Elanikkonna tööalane ja õpingutega seonduv taust	23
Töö ja õpingutega seotud väärtushinnangud.....	28
Elanikkonna oskused teha eneseanalüüsi ja planeerida tulevikku	30
Töölased ootused ja rahulolu oma praeguse tööga	31
Karjääriinfo ja –nõustamise vajadus ja kättesaadavus.....	33
Teadlikkus karjäärialase info- ja nõustamise saamise võimalustest	40
Karjääriteenuste kasutamiskogemused ja teenuseosutajate maine	43
Kokkuvõte elanikkonna küsitlusest	48
Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpilased	51
Õpilaste karjääriplaneerimine, hinnangud ja hoiakud	52
Karjääriplaneerimise teema käsitlemine koolis ja kodukeskkonnas	58
Karjääriinfo ja –nõustamise vajadus ja kättesaadavus.....	61
Teadlikkus karjäärialase info ja nõustamise saamise võimalustest	63
Kokkuvõte õpilaste küsitlusest	70
Üldhariduskoolides ja kutseõppeasutustes õppivate noorte vanemad.....	72
Lapsevanemate sotsiaal-demograafiline taust.....	73
Lapsevanemate hinnangud ja hoiakud enda ja kooli rolli osas	74
Karjääriplaneerimise teema käsitlemine kodukeskkonnas ja koolis.....	75
Teadlikkus karjäärialase info ja nõustamise saamise võimalustest	79
Karjääriteenuste kasutamiskogemused ja teenuseosutajate maine	82
Kokkuvõte lapsevanemate küsitlusest	89
Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpetajad	91
Õpetajate ja kooli roll karjääriteenuste vahendamisel ja osutamisel	92
Karjääriteenused üldhariduskoolides ja kutseõppeasutustes.....	96
Õpetajate soovitud karjäärialase info ja nõustamise saamiseks	105

Õpilaste üldine karjäärialane ettevalmistus.....	106
Koostöö teiste karjääriteenuseid pakkuvate huvipooltega.....	109
Kokkuvõte õpetajate küsitlusest	112
Karjääriteenuste huvipooled	115
Karjääriteenuste osutamine: tegevused ja sihtrühmad	120
Hinnang karjäärialasele teadlikkusele	125
Elanikkonna üldine teadmiste ja oskuste tase	125
Üldine hinnang koolilõpetanute karjääririkujundamise alasele ettevalmistusele	130
Hinnang gümnaasiumilõpetanute ettevalmistusele	131
Hinnang põhikoolilõpetanute ettevalmistusele	132
Hinnang kutseõppeasutuse lõpetanute ettevalmistusele.....	133
Hinnang kõrgkoolilõpetanute ettevalmistusele	134
Elukestva õppe ja karjääriplaneerimise kohustuslikkus riiklikes õppekavades.....	135
Koostöö karjääriteenuste osutamisel.....	137
Peamised koostööpartnerid	137
Vajadus koostöö muutmise ja arendamise järele	139
Koostöö vajalikkus erinevate spetsialistidega	141
Tulevikuvaade.....	146
Vajalikud muutused muutmaks karjääriteenuste osutamise tulemuslikumaks	146
Vajatav abi parandamiseks teenuse kvaliteeti.....	150
Kokkuvõte huvipoolte küsitlusest	152
Poliitikasoovitused	155
Kirjandus.....	159
Klassifikaatorid	160
Mõisted	161
Lisa 1 Elanikkonna küsitluse taustaandmed.....	163
Lisa 2 Õpilaste küsitluse taustaandmed	174
Lisa 3 Lapsevanemate küsitluse taustaandmed	182
Lisa 4 Õpetajate küsitluse taustaandmed	188
Lisa 5 Huvipoolte küsitluse taustaandmed.....	192
Ankeet 1: Elanikkonna (vanuses 15–64 eluaastat) küsitlus.....	198
Ankeet 2: Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpetajad	210
Ankeet 3: Lapsevanemad	222
Ankeet 4: Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpilased	231

Ankeet 5: Karjääriteenuste huvipooled..... 242

Lühikokkuvõte

Karjääriteenuste süsteemi uuringu eesmärgiks oli mõõta **elanikkonna teadlikkust karjääriteenustest ja karjääriplaneerimise oskusi, analüüsida karjääriteenuste kättesaadavust ja hinnata koostööd erinevate huvipoolte vahel karjääriteenuste osutamisel**. Käesolev uuring on SA Innovele sisendiks valdkondliku kontseptsiooni arendamisel.

Uuring hõlmas järgmisi sihtrühmi:

- **elanikkond** (15 – 64 eluaastat, 500 vastanut);
- üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste **õpilased** vanuses 15–26 eluaastat (1139 vastanut);
- üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste **õpetajad** (568 vastanut);
- **lapsevanemad**, kellel oli üldhariduskoolis või kutseõppeasutuses õppiv 15–26 aastane laps (589 vastanut);
- **karjääriteenuste huvipooled** (219 vastanut).

Igale sihtrühmale koostati eraldi küsitlusankeet. Õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate poole pöörduiti eelkõige eKooli keskkonnas, kutseõppeasutustes õppivate noorte ja seal töötavate pedagoogide poole lisaks eKoolile täiendavalt ka otse koolide kaudu. Nimetatud sihtrühmade hulgas viidi küsitlus läbi veebipõhiselt. Elanikkonna küsitlus viidi läbi telefoniintervjuuna. Karjääriteenuste huvipoolte vajaduste, hinnangute, koostöö arendamise ning muudatusettepanekute väljaselgitamiseks viidi läbi veebiküsitlus, kasutades peamiselt uuringu tellija poolt edastatud kontaktandmeid.

Majanduslanguse ja suurenenud tööpuuduse tingimustes on väga oluline, et karjääriteenused oleksid kättesaadavad kõigile, kes seda vajavad, hoolimata nende haridustasemest, elukohast või muudest teguritest. Täna leiab 40% eestimaalastest, et **teatud osale elanikkonnast on täna karjääriteenuste kättesaadavus pigem raskendatud** – probleemseteks sihtrühmadeks peetakse vanemaelisi, töötuid, ning neid, kellel puudub ligipääs Internetile ja kes on ise passiivsed info otsimisel. Nimetatud sihtrühmade teadlikkuse tõstmiseks ning neile info jagamiseks tuleks rohkem kasutada meediakanaleid, eelkõige raadio- ja telesaateid. Võrreldes 2006. aasta uuringu tulemustega on elanikkonna teadlikkus kasvanud Eesti Töötukassa, erinevate tööotsinguportaalide, noorte infomessi Teeviit ning Rajaleidja karjääriportaali osas. Karjääriteenuseid pakkuvate allikate **teadlikkus on tunduvalt madalam mitte-eestlaste ja Kirde-Eesti elanike puhul**, seega on kindlasti vaja jagada infot teenuseosutajate kohta ka vene keeles (sh meedias, teenuseosutajate veebilehtedel).

Vajadus karjääriteenuste järele on jätkuvalt oluline – 61% tööealisest elanikkonnast (ehk ligikaudu 550 000 inimest vanuses 15–64 eluaastat) kavandab lähiajal töö või õpingutega seotud muutusi ning 90% neist vajaks valikute tegemisel täiendavat informatsiooni või nõu. Karjääriteenuste vajaduse töid esile eelkõige **noored, mitte-eestlased, töötud/tööotsijad** ning pigem **madalamal ametipositsioonil hõivatud**. Lähtudes karjääriteenuse osutajate ning õpetajate hinnangutest, vajavad nii elanikud kui ka õpilased tänasest rohkem abi ja tuge just tööturuga seotud teadmiste osas ehk nõustamist **tööle kandideerimisel, tööturul edukaks konkureerimiseks ning ülevaadet tööturu hetkeolukorrast, muutustest ja tulevikuväljavaadetest**.

Suur osa elanikkonnast ei tegele teadlikult ega järjepidevalt oma karjääri planeerimisega, vaid teeb otsused pigem olukorrast tingituna. Enda hinnangul oskab oma nõrku ja tugevaid külgi välja tuua kolmveerand elanikkonnast, kuid üksnes kolmandikul on olemas isiklik karjääriplan oma haridus- ja

tööeesmärkide saavutamiseks ning veidi enam kui pooltel tööelistel elanikel on olemas kaasajastatud elulookirjeldus (CV). Seevastu **enamik (83%) õpilastest arvab teadvat**, millist eriala või ametit nad soovivad omandada. Eriala valikul on õpilased lähtunud peamiselt huvist eriala vastu, oma tugevustest vastavas valdkonnas või ootusest teenida tulevikus head palka. Töötamaks tulevikus valitud erialal või valdkonnas, kavatsevad õpilased õppida süvendatult teatud õppeaineid või valikaineid, jätkata õpinguid kõrgkoolis või kutseõppeasutuses ning tegeleda iseseisvalt enesearendamisega.

Ametlikke karjääriteenuste osutajaid ei teadvusta elanikud sageli asutustena, kuhu õpingute- või tööalaseid valikuid tehes pöörduda. Üldjuhul pöörduakse karjääriplaneerimise alase **info või nõu saamiseks oma lähedaste poole**, õpilaste ja lapsevanemate puhul ka **lapse õpetajate või klassijuhataja poole**. Tuttavate arvamust küsitakse seetõttu, et saadav info või nõu lähtub individist endast ehk siis arvatakse, et lähedased teavad kõige paremini, millised on selle inimese võimed ja oskused ning oskavad sellest tulenevalt ka anda head nõu. Karjääriplaneerimisega seotud info hankimisel on sagedasemaks probleemiks **teadmatus, kuhu info saamiseks pöörduda või kust seda otsida**. Õpilaste hinnangul on vajalik **info sageli keeruliselt sõnastatud ja liigselt hajutatud**, õpetajate arvamuse kohaselt on õpilased ise **passiivsed infot otsima** ja neil puudub **piisav infoanalüüsi oskus**.

Kõigi karjääriteenuste huvipoolte esindajate ning ka otseselt karjääriteenuseid osutavate spetsialistide hinnangul on Eesti elanikkonna **karjääriplaneerimisalaste teadmiste ja oskuste üldine tase pigem rahuldav**; hinnangud on eelmise, 2006. aastal läbi viidud uuringuga võrreldes **mõnevõrra kõrgemad**. Kõige paremaks peetakse info otsimise oskusi töö- ning enesetäiendamise võimaluste kohta ning kõige **kriitilisemalt hinnatakse** elanikkonna teadmisi **tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest**. Vajalik oleks senisest enam tähelepanu pöörata inimeste informeerimisele tööturu hetkeolukorrast ja tulevikuperspektiividest, seda juba põhikoolis ja gümnaasiumis, et õpilased saaksid langetada teadlikumaid valikuid õppesuuna, eriala või ameti valikul.

Õpilased peaksid esmase karjääriinfo saama koolist ja oma vanematelt. 37% õpetajate hinnangul ei kuulu karjäärikujundamist toetavad tegevused nende tööülesannete hulka, kuigi *elukestev õpe ja karjääri planeerimine* on olnud juba aastaid riikliku õppekava osaks. Probleem on teravam just vene õppekeelega koolides, kus õpetajad ei ole teadvustanud karjäärikujundamisega seotud tegevusi õppeprotsessi ega oma põhitöö loomuliku osana. Seetõttu vajavad õpetajad enam selgitust, motiveerimist ja abi karjääriplaneerimisalase info jagamisel ja karjääriteemade olulisusele tähelepanu pööramisel.

Õpetajate hinnangul takistab koolides parema kvaliteediga karjääriteenuste pakkumist **õpetajate ülekoormus, koolide vähesed rahalised vahendid, õpetajate vähesed teadmised ja oskused teema käsitlemiseks** ning vastava ettevalmistuse saanud **spetsialistide puudus** koolis. Seetõttu oleks õpetajate hinnangul karjääriplaneerimise temaatika käsitlemine koolides tulemuslikum, kui suureneks nende koolide arv, mille õppekavades on karjääriõpetus eraldi valikaine või eelkurseõppena. Hea oleks kui karjääriteemade edastamisega tegeleks üks õpetaja või spetsialist, kes saaks ennast selles valdkonnas pidevalt täiendada. Samuti peaks täienduskoolituste ning tasemeõppe raames paranema töötavate õpetajate ettevalmistus karjääriteemaatika ainetundide raames läbiva teemana käsitlemise osas

Huvipoolte esindajad tõid suurimate probleemkohtadena välja **programmipõhise ja eklektilise rahastamise, karjääriteenuste osutajate nappuse** ja sellest tuleneva suure töökoormuse, töötavatele inimestele suunatud karjäärinõustamise puudumise ning **teenuse halva kättesaadavuse ja koordineerimisprobleemid maapiirkondades**. Suures osas on **hinnangud** vajalike muutuste kohta, kuidas senisest tõhusamalt ja tulemuslikumalt karjääriteenuste pakkumine tagada, sarnased 2006. aastal läbiviidud uuringuga, mis viitab, et toonased probleemid on jätkuvalt päevakorral. Leiti, et oleks vajalik liikuda **ühtse, jätkusuutliku, riiklikult koordineeritud ja toetatud süsteemi** suunas. Karjääriteenuste osutajate suurem arv võimaldaks rohkem spetsialiseeruda ja kokkuvõttes tagaks see teenuse parema kvaliteedi. Väga oluliseks peetakse koolides karjäärikoordinaatori ametikoha loomist. Samuti nähakse vajadust **tõsta üldist teadlikkust karjääriplaneerimise olulisusest** - ühiskonnas peab juurduma mõte, et karjääriplaneerimine kuulub igapäevaelu juurde. See eeldab muuhulgas aineõpetajate vastavaid teadmisi, karjääriplaneerimise senisest tõhusamat lõimimist ainekavadesse, koostööd kohalike ettevõtjatega, karjäärikujundamise teema suuremat kõlapinda massimeedias jne. Ühe olulise soovitusena märgitakse **vajadust karjäärispetsialistide tasemeõppe järele**, mis võimaldaks anda karjäärispetsialistidele ühtlasema tervikpildi ja teadmised ning seeläbi suurendada heade spetsialistide hulka.

Executive summary

The aim of the study was to evaluate the citizens' awareness of career services and their career planning skills, analyze the availability of career services and cooperation between different interest groups at providing career services in Estonia. This study is also the input for Foundation Innove for developing the framework concept in his field.

The survey incorporated the following target groups:

- Population (aged 15-64, 500 respondents)
- Pupils of general education schools and vocational educational institutions, aged 15-26 (1139 respondents)
- Teachers of general education schools and vocational educational institutions (568 respondents)
- Parents who have at least one 15-26-year old child studying in general education schools or vocational educational institutions (589 respondents)
- Career services interest groups (219 respondents).

Questionnaires were compiled for each of the target groups. Pupils, teachers and parents were reached by the *eKool* (an educational network for general education schools and vocational educational institutions); students and teachers of vocational educational institutions were also reached directly through institutions. Among mentioned target groups the survey was conducted online. The population survey was carried out by phone interviews. To map the needs, values, willingness to cooperate and any amendments or suggestions an online questionnaire was asked to fill in by the career services interest groups, addressing the target audience using contact details received from the client.

Considering the economic climate and unemployment rates the role of career service and its availability to all of the population, regardless of their social status, location or educational background, has become crucial. At present, 40% of the Estonian population has noted limited availability of career services to some groups of the society – problematic groups are the elderly, unemployed, those with no or limited access to Internet and people who have passive in searching information. To raise the awareness amongst mentioned groups, using media or TV and radio shows would be useful. Compared to the study results of 2006, awareness of Estonian Unemployment Insurance Fund (*Töötukassa*), different employment service websites, the youth information, education fair *Teeviit* and career consultation website *Rajaleidja* has increased. Awareness regarding career service sources is relatively lower amongst non-Estonians and in the northeast region of Estonia, which also shows the need to distribute career services' information in Russian, both in the spoken media and online.

A need for career services is perceived – 61% of the population (approximately 550,000 people aged 15-64) is currently planning a change regarding their job or studies and 90% has stated the need for guidance. Majority of the respondents stating that need were youths, non-Estonians, unemployed/job seeking and employed at a lower status job. Considering the estimates of career service providers and teachers, both the population and pupils find that more guidance is needed about following topics: applying for a job, competing at the job market, general knowledge of the current state of the job market, its changes and future perspectives.

Most of the population is not currently engaged with conscious career planning, preferring to base their decisions upon the situation at hand. While about ¾ of the population states that they are able to recognize and analyze their strengths and weaknesses, only a third state having a career plan to achieve their educational and professional goals. A little more than half of the respondents have an up-to-date CV. Majority of pupils (83%) state that they have a future career preference, the most important decision-making criteria are the interest in the field, strengths in the chosen field and salary expectations. In order to work in the chosen position or field, pupils intend to specialize their studies, continue in the university or vocational educational institution and put an effort into personal development.

Official career service providers are often not perceived by the people as institutions that could and should be appealed to while making educational or career choices. People tend to ask for guidance from their close friends and relatives. Pupils and parents also ask the help of the (class) teacher. The opinion of close relatives and friends is asked because it is believed that the closer the person is, the better they know the person and therefore the better advice they give. While searching for career planning information, the most important obstacle is the unawareness of different information sources and institutions that provide help. Pupils also find that information is often complex and scattered, teachers find the passivity on the students' side at looking for information and the lack of ability to analyze it also important.

All of target groups' representatives and also specialists directly providing the service rate the overall level of Estonians' career planning knowledge and skills rather satisfactory; knowledge has improved compared to the last study in 2006. Skills of searching information of jobs and personal development are considered good, while knowledge of changes and future perspectives of the job market are more critical. It has proved necessary to inform people about the current situation and future perspectives as early as primary school and gymnasium to provide them with the information necessary to make conscious choices regarding education, profession or job.

Pupils should receive the primary career information from the school and parents. 37% of the teachers do not consider career advice as part of their job description, although *lifelong learning* and *career planning* have been a part of the national curricula for years. The problem is more severe in the Russian language schools where the teachers have not incorporated any career planning activity to their study process. This stresses the need for those teachers to receive more information, clarification and motivation for distributing career information and drawing attention to career planning.

The teachers claim to lack the ability to act as a career adviser due to high workload, schools' lack of finances, teachers' lack of competence and skills to handle this subject and also, lack of trained career specialists in the schools. Teachers would consider it effective if schools had the subject in the curricula as an elective or pre-vocational subject. It would also be beneficial if there would be a teacher or a specialist who would have all the up-to-date information and who would get constant training. Also, providing training to the teachers would improve their ability to carry out the career advisor role and to handle the subject throughout the curricula.

The representatives of target groups pointed out as problems the project-based and eclectic funding, lack of career service providers and originating from that, work overload, lack of service to people already working and general poor service availability and coordination in the rural areas. At large,

evaluations regarding necessary changes to provide career service in a more efficient way are similar to the 2006 study that implies to the presence of the same issues. The need to move towards a unified, sustainable, government-funded and supported system was stated. Having more career service providers would also allow better specialization and provide a better quality service. Establishing the career coordinator position in schools is considered important, also the need to raise general awareness of the role of career planning – the idea in the society that career planning is a natural part of everyday life. That would also assume better informed teachers, career planning as a part of the curricula in an efficient manner, cooperation with local businesses and more information in the media. As one of the most important suggestions, regular training for the career specialist was emphasized, as it would increase the number of competent career specialists.

Резюме

Целью исследования системы карьерного консультирования является **выяснение уровня осведомленности жителей Эстонии об услугах в области развития и планирования карьеры, проанализировать их доступность и оценить уровень сотрудничества между сторонами, заинтересованными в предоставлении этих услуг**. Данное исследование является частью концепции регионального развития фонда Иннове (SA Innove).

В исследование были включены следующие целевые группы:

- **население** (15—64 лет, 500 респондентов)
- **учащиеся** общеобразовательных и профессиональных учреждений в возрасте 15—26 лет (1139 респондентов);
- **учителя** профессиональных и общеобразовательных учреждений (568 респондентов);
- **родители** учащихся общеобразовательных и профессиональных учреждений в возрасте 15—26 лет (589 респондентов).
- **лица, заинтересованные** в услугах карьерного консультирования (219 респондентов).

Для каждой целевой аудитории была составлена отдельная анкета. Учащиеся, преподаватели и родители были опрошены, в первую очередь, в интернет-среде Э-школа (eKool), учащиеся и преподаватели профессиональных учреждений были опрошены также непосредственно через учреждения. Опрос данной целевой аудитории был проведен в интернете. Опрос населения был проведен по телефону. Исследование потребностей заинтересованных сторон в сфере карьерного консультирования, оценка развития сотрудничества и выяснение предложений о поправках проводились с помощью интернет-опроса, в котором были использованы контактные данные, предоставленные в основном заказчиком исследования.

При экономическом спаде и росте безработицы крайне важно, чтобы услуги карьерного консультирования были доступны всем, кто в них нуждается, независимо от уровня образования, места жительства и других факторов. 40% эстонцев находят, что **определенной части населения** – пожилым людям, безработным, тем, у кого нет доступа в Интернет, или кто пассивен в поиске информации, **в настоящее время скорее трудно получить консультации в области карьеры**. Для повышения осведомленности данных целевых групп и обмена информацией необходимо широко использовать средства массовой информации, особенно радио- и телепрограммы. Относительно результатов исследования 2006 года, был замечен рост знаний у населения об эстонской кассе по безработице, порталах по поиску работы, молодежной выставке TEEVIIT и портале карьерного консультирования RAJALEIDJA. **Наименее осведомлены об услугах в области карьеры неэстонцы и жители северо-востока Эстонии**, где необходимо доносить информацию на русском языке (в том числе, в средствах массовой информации, на интернет-страницах поставщиков данных услуг).

Необходимость услуг карьерного консультирования сохраняет свою актуальность – 61% населения трудоспособного возраста (или около 550 тысяч человек в возрасте 15—64 лет) в ближайшем будущем планируют изменения в своей жизни, связанные с работой или учебой, из них 90%-м понадобится дополнительная информация или совет при выборе профессии. На

необходимость услуг карьерного консультирования указали, в первую очередь, **молодые люди, неэстонцы, безработные или ищущие работу, работники, занимающие низкие должностные позиции**. На основании опроса учителей и поставщиков услуг карьерного консультирования, как население, так и студенты, сегодня нуждаются в дополнительных знаниях, связанных с рынком труда, иначе в **консультациях при устройстве на работу, о возможностях успешного конкурирования на рынке труда, о состоянии рынка труда, его изменениях и перспективах на будущее**.

Большая часть жителей не занимаются осознанным и постоянным планированием карьеры, а исходит скорее из ситуации. По собственным оценкам, три четверти жителей может выявить свои слабые и сильные стороны, однако только у трети имеется личный план роста для достижения учебных и рабочих целей, и немного больше половины работающего населения имеет составленное и актуальное резюме (CV). Напротив, **большинство (83%) учащихся считает, что знают**, какую специальность или профессию хотят приобрести. Выбор профессии учащимися, в основном, обусловлен их интересом, сильными знаниями в соответствующей области или ожиданиями высокого дохода в будущем. Для того, чтобы в будущем работать по выбранной специальности или в выбранной области, учащиеся предполагают углубленно изучать определенные предметы или заниматься факультативно, продолжать обучение в высших учебных заведениях или профессиональных образовательных учреждениях и заниматься самостоятельно собственным развитием.

Официальные учреждения по предоставлению услуг в области карьеры зачастую не ассоциируются населением с учреждениями, куда можно обратиться при выборе учебного заведения или работы. В основном, **за информацией или советом о планировании карьеры обращаются к близким**, в случае с учащимися и родителями – **также к учителям или классным руководителям**. Мнения знакомых спрашиваются в том случае, если получаемая информация или совет исходит от самого индивида, или когда считается, что близкие осведомленнее о возможностях и способностях человека и, исходя из этого, могут дать хороший совет. При поиске информации, связанной с планированием карьеры, самой частой проблемой является **незнание, куда обратиться за информацией или где искать**. По оценке учащихся, необходимая **информация зачастую сложно сформулирована и слишком разбросана**, однако, по мнению учителей, учащиеся сами пассивны в поиске информации и у них недостаточно навыков анализировать информацию.

По оценке всех представителей сторон, заинтересованных в предоставлении услуг в области карьеры, и, непосредственно, самих специалистов карьерного консультирования, **уровень осведомленности и навыков карьерного планирования населения Эстонии достаточно удовлетворительный**, и, по сравнению с оценкой в прошлом исследовании, проведенном в 2006 году, **несколько выше**. Самым лучшим считается навык поиска информации о вакансиях и возможностях самосовершенствования, а **самыми критическими – знания населения об изменении рынка труда и прогнозов на будущее**. Необходимым является обратить больше внимания, уже в основной общеобразовательной школе и гимназии, на информирование населения о состоянии рынка труда на данный момент и перспективах на будущее, чтобы учащиеся могли сделать осознанный выбор профессии, специальности и сферы дальнейшего обучения.

Учащиеся должны получать первичную информацию в области карьеры из школы или от родителей. По оценке 37% учителей, не входит деятельность, связанная с карьерным консультированием, в число их обязанностей, хотя *непрерывное обучение и планирование карьеры* уже годами является частью государственной учебной программы. Проблема стоит острее именно в школах с русским языком обучения, где преподаватели не осознают, что мероприятия, связанные с планированием карьеры, является частью учебного процесса и их основной работы. Поэтому, преподаватели нуждаются в пояснениях, мотивации, помощи при распространении информации о планировании карьеры и большем внимании к важности тем в области карьеры.

По оценке учителей, качеству предоставления услуг в области карьеры в школах мешает **преподавательская нагрузка, нехватка средств у школы, недостаточные знания и навыки учителей для освещения этой темы**, нехватка соответствующих подготовленных **специалистов**. Поэтому, по оценке учителей, освещение данной тематики было бы продуктивным, если бы увеличилось количество школ, где обучение планированию карьеры было бы введено в учебную программу предметом по выбору или факультативом. Положительным считается и то, что распространением информации о карьерном планировании занимался бы один преподаватель или специалист, который мог бы постоянно пополнять свои знания в данной области. Также, подготовка работающих учителей в рамках повышения квалификации или курса получения образовательного уровня должна помочь при затрагивании вопросов карьеры на уроках.

Основной проблемой представители сторон считают **программное и эклектичное финансирование, нехватка учреждений по предоставлению услуг в области карьеры** и, вследствие этого, большая нагрузка, отсутствие консультаций для работающего населения, **недоступность и плохая координация данных услуг в уездах**. В большей мере, **оценка** необходимости изменений значительно и продуктивнее обеспечить предоставление услуг в области карьеры аналогична с исследованием, проведенным в 2006 году, а следовательно, отмечается, что эта проблема до сих пор находится на повестке дня. Выяснилось, что необходимо двигаться в сторону **единой, продолжительной системы, координируемой и поддерживаемой государством**. Больше число учреждений по предоставлению услуг в области карьеры позволило бы возможность специализироваться, что, в свою очередь, обеспечило бы качество услуги. Очень важным считается создание должности координатора карьеры в школе. Также, очевидна необходимость **поднять общий уровень важности знаний в области планирования карьеры**, так как в обществе должно укорениться понимание, что планирование карьеры – это часть повседневной жизни. Это предусматривает, помимо прочего, соответствующие знания учителей-предметников, интеграция знаний о планировании карьеры в учебные программы, сотрудничество с местными предпринимателями, большее освещение вопросов карьеры в медиа-каналах и пр. Одной из важных рекомендаций является **необходимость разработки курсов получения образовательного уровня**, которые позволили бы дать специалистам карьерного консультирования целостную картину и, таким образом, способствовали бы появлению числа специалистов в данной области.

Sissejuhatus

Käesoleva **karjääriteenuste süsteemi uuringu** viis läbi Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus SA Innove tellimisel perioodil juuni 2011 kuni november 2011. Karjäärivaldkonna arendamiseks on oluline mõista elanikkonna teadlikkust karjääri planeerimisest ja karjääriteenustest ning nende hinnangut pakutavatele teenustele, samuti on väga oluline seotud institutsioonide ja sektorite vahelise koostöö edendamine. Lähtuvalt sellest on antud **uuringu eesmärgiks** mõõta elanikkonna teadlikkust karjääriteenustest ja hinnata karjääriplaneerimise oskusi, analüüsida karjääriteenuste kättesaadavust ja hinnata koostööd erinevate huvipoolte vahel karjääriteenuste osutamisel. Kaugemaks eesmärgiks on võrrelda Eesti karjääriteenuste süsteemi korraldust ja tulemuslikkust teiste Euroopa riikidega ning anda sisend valdkondliku kontseptsiooni arendamiseks. Karjääriteenuste osutamisele ja valdkonna arendamisele on viimastel aastatel nii Euroopas kui ka Eestis üha rohkem tähelepanu pööratud. Karjääriteenuseid käsitletakse elukestva õppe olulise osana, mis aitavad saavutada nii sotsiaalseid kui ka majanduslikke eesmärgi, eelkõige parandada hariduse ja tööturu tulemuslikkust ja tõhusust (ELGPN 2010). Kuna inimesed peavad oma elu jooksul toime tulema aina sagedasemate muutustega haridus- ja tööelus, on tulemuslikud karjääriteenused täna vajalikumad kui kunagi varem. Kodanikele peab olema tagatud võimalus juba noorukieast alates omandada edasiseks õppimiseks ja tööturul osalemiseks vajalik kompetents ning võimalus oskusi ja pädevusi elu jooksul edasi arendada.

Säilitamiseks ja tõstmaks inimeste konkurentsivõimet tööturul, on oluline elanikkonna valmisolek kohaneda muutustega ühiskonnas. Selle eelduseks on oskused, mis aitavad inimestel koguda, analüüsida, sünteesida ja organiseerida enesekohast ning haridus- ja kutsealast infot, langetada läbimõeldud otsuseid ja liikuda sujuvalt haridussüsteemi ning tööturu vahel. Oluline osa on seejuures karjääriteenustel (karjääriõpe, karjääriinfo loomine ja levitamine, karjäärinõustamine), mis aitavad kaasa inimeste isiklikule arengule ja rakendumisele tööturul. Hästitoimiv karjääriteenuste süsteem on üks olulisemaid tegureid, mis võimaldab elukestva õppe muuta kõigi jaoks reaalsuseks. Tänu sellele on võimalik ühiskonna inimressurssi tööturul parimal viisil rakendada, viies inimeste oskused ja huvid kokku töö- ja õppimisvõimalustega. Tööturupoliitika elluviimisel ja sotsiaalse heaolu edendamisel on karjääriteenustel väga oluline roll (Majanduslase Koostöö ja Arendamise Organisatsioon (OECD) 2001).

Viimastel aastatel on Eestis läbi viidud mitmeid olulisi uuringuid, mis on otseselt või kaudselt puudutanud karjääriteenuste valdkonda. Põhjaliku ülevaate noorte olukorrast, hoiakutest ja tegevustest andis „Noortemonitor“ (2009) ning selle järg „Noorteseire aastaraamat 2010: noored ja tööturg“. Kõrgharidusega noori ja nende olukorda tööturul ja haridusmaastikul on käsitlenud „Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuring“ (2011) ja uuring kõrgkoolilõpetajatest tööturul (2010). Karjääriteenuste valdkonnaga seotud elanikkonna arvamusi käsitles TNS Emori poolt läbiviidud „Karjääriteenuste süsteemi arendamise lähteuuring“ (2006) ning kutseõpet kajastas põhjalikumalt uuring „Elanikkonna teadlikkus kutseõppes toimuvast ja kutsehariduse maine aastal 2008“ (2009). TNS Emori poolt läbiviidud karjääriteenuste uuring on aluseks ja võrdlusbaasiks ka käesolevale uuringule.

Kuigi eelpoolnimetatud uuringute loetelu on esinduslik, oli siiski olemas selge vajadus karjääriteenuste olukorra kaardistuse järele, kuna viimane laiahaardeline uuring selles valdkonnas viidi läbi 5 aastat tagasi. Sellesse ajavahemikku on jäänud nii kõrge majanduskasv kui ka järsk langus, mis on põhjustanud olulisi muutusi tööturul ja toonud kaasa senisest suurema vajaduse

karjääriteenuste ja nende pakkumise uute vormide järele, luues vajaduse pöörata erilist tähelepanu konkreetsetele sihtrühmadele (nt noored, kes on hariduse omandamise või tööellu siirdumise sõlmpunktides, töötud noored ja täiskasvanud ning tööturul ebasoodsas olukorras olevad inimesed) (ELGPN aruanne 2010). Seega on käesolev uuring oluline mõistmaks nii elanikkonna, noorte kui ka karjääriteenuste huvipoolte muutunud vajadusi ja ootusi karjääriteenuste ja koostöö suhtes. Käesoleva uuringu tulemusi kõrvutatakse võimaluse korral 2006. aasta omadega, mis võimaldab teha järeldusi ajas toimunud muutuste kohta

Karjääriteenuste süsteemi uuringu raames viidi läbi 3 ulatuslikku küsitlust erinevate sihtgruppide seas. Uuringu esimene etapp oli suunatud kogu elanikkonna karjääriteenuste alase teadlikkuse, hoiakute jms kaardistamiseks. Saadud tulemuste põhjal on koostatud käesoleva uuringuraporti esimene peatükk „Karjääriteenuste kasutajad“.

Uuringu teises etapis küsitleti üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpetajaid, õpilasi ja nende vanemaid selgitamaks, kuidas on karjääriplaneerimise teema käsitletud koolis ning kodukeskkonnas, milline on nimetatud osapoolte teadlikkus karjäärialase info ja nõustamise saamise võimalustest, kuidas toimub koostöö jt. Teises etapis läbi viidud küsitluse tulemused kajastuvad uuringuraporti teises, kolmandas ja neljandas peatükis.

Uuringu kolmandas etapis karjääriteenuste osutamise, kujundamise ja arendamisega seotud erinevate huvipoolte seas läbi viidud küsitluse eesmärgiks oli täiendavalt kajastada elanikkonna ning üldharidus- ning kutseõppeasutuste õpilaste karjääri alasele teadmisi ja oskuste taset, selgitada koostöövajadust ning koguda arvamusi vajalike muutuste kohta, mis võimaldaksid muuta karjääriteenuste osutamine senisest tulemuslikumaks. Kolmanda etapi tulemused on kokku võetud peatükis „Karjääriteenuste huvipooled“.

Uuringuraporti viimases osas on toodud süntees erinevate alamuuringute käigus tekkinud olulisematest poliitikasoovitustest ja ettepanekutest.

Tegijad tänavad kõiki, kes aitasid kaasa uuringu valmimisele. Eriline tänu kuulub tellija esindajale Kadri Eensalule, kes oli kogu protsessis elluvijatele suureks abiks ning ekspertidele Anita Kärnerile ja Piret Tatuntsile.

Metoodika

Uuringu ülesehitusel on lähtutud 2006. aastal TNS Emori poolt läbiviidud karjääriteenuste süsteemi uuringust ja kvaliteedikarakteristikutest, mida on kirjeldatud kvaliteedikäsiraamatutes (SA Innove 2010). Uuring viidi läbi karjääriteenuste kasutajaid ja huvipooli hõlmava **kolmeetapilise kompleksuuringuna**.

I etapp

Elanikkonnale suunatud küsitluse üldkogumi moodustavad kõik 15–64-aastased Eesti elanikud – kokku 906 372 inimest. Sihtrühma küllaldase esindatavuse tagamiseks määratleti valimi suuruseks ja küsitletavate isikute arvuks 500 vastavas vanuses elanikku. Valimi koostamisel kasutati üldkogumina proportsionaalset mudelit piirkondade, soo ja vanuse lõikes. Valimi mudeli aluseks võeti Eesti Statistikaameti rahvastikuandmed. Valimi proportsionaalsuse ja küsitlusele kvootide (soo ja vanuse

lõikes) seadmisega tagati uuringu tulemuste üldistatavus kogu Eesti elanikkonnale. Andmekogumismeetodina kasutati intervjuud telefoni teel (CATI).

Küsitlus viidi läbi telefoniintervjuuna 15–64 aastaste Eesti elanike seas. 25% valimist moodustasid lauatelefonide numbrid ning 75% mobiiltelefonide numbrid. Telefoninumbrite valimibaasiks olid avalikud andmebaasid, millele lisaks kasutati numbrite genereerimist tüvenumbrite registri abil juhuvaliku teel (kolm viimast numbrit genereeris arvuti). Samuti kasutati Turu-uuringute AS mobiiliomanike eelvärvatute andmebaasi (inimesed, kes on Omnibussküsitluste käigus andnud nõusoleku edasistes uuringutes osalemiseks ning andnud uuringufirmale oma kontaktandmed). Kasutatud mobiilnumbrid valiti andmebaasidest uuringusse juhuvaliku abil. Vastajaks paluti lauatelefonide puhul uuringu algusfaasis esmalt kodusolevat nooremast meest, meeste puudumisel noorimat naisterahvast. Uuringu lõppfaasis toimus vastaja valik vastavalt ettenähtud vabadele kvootidele. Mobiiltelefonide puhul oli vastajaks telefoni vastuvõtja.

Küsitluse käigus kaardistati elanikkonna **teadlikkus karjääriteenustest ja kogemus karjääriteenuste kasutamisel, arvamus teenuste kättesaadavusest (sh takistused), hoiakud ja ootused karjäärikujundamist toetavate teenuste osas ning karjääriplaneerimise oskused.**

Elanikkonna küsitlus hõlmas järgmisi teemasid:

- Elanikkonna informeeritus ja teadlikkus karjääriteenustest ja nende osutajatest.
- Elanikkonna kogemused ja kokkupuuted karjäärikujundamist toetavate teenuste ja tegevustega ning rahulolu nende osutajatega.
- Elanikkonna oskused info otsimisel erialade, õppimis- ja tööturuvõimaluste kohta.
- Elanikkonna üldised oskused eneseanalüüsi osas ning tulemuste kasutamisel elutee teadlikul planeerimisel ja karjäärivalikute tegemisel.
- Elanikkonna edasiõppimist/ täienduskoolituste läbimist mõjutavad tegurid.
- Elanikkonna vajadused ja ootused karjäärikujundamist toetavate teenuste osas, sh millistest teenustest ja informatsioonist ollakse huvitatud, kust vajalikku ja olulist informatsiooni saadakse ning kuidas hinnatakse karjäärilase informatsiooni kättesaadavust.
- Elanikkonna hoiakud ja ootused riigi poolt pakutavate karjääriteenuste ja info jagamise viiside osas.

Intervjuud viidi läbi nii eesti kui vene keeles. Küsitlustöös osales 11 vastava ettevalmistuse saanud Turu-uuringute AS-i küsitlejat. Küsitlus viidi läbi perioodil 26.08 - 06.09. 2011.

Tabel 1 Ülevaade elanikkonna küsitlusest (valim n=500)

Läbiviidud intervjuud	500
Kasutatud kontaktnumbrid	4027
Telefon ei vasta, kinnine toon, fax	630
Keelduti vastamisest	417
Katkestatud intervjuud	79
Väljaspool sihtgruppi	2035
Keskmine intervjuu kestus	22,17 min

Kvootvalimi kasutamise tulemusena on uuringu tulemused laiendatavad kogu sihtrühmale ehk elanikkonnale vanuses 15–64 eluaastat. Uuringuandmete töötlemiseks kasutati andmetöötlusprogrammi SPSS for Windows 17.

II etapp

Karjääriteenuste süsteemi uuringu teine etapp viidi läbi struktureeritud veebiankeedi põhisel. Sihtrühmadena küsitleti:

- üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste **õpilasi** vanuses 15–26 eluaastat;
- üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste **õpetajaid**;
- **lapsevanemaid**, kellel oli üldhariduskoolis või kutseõppeasutuses õppiv 15–26 aastane laps.

Igale sihtrühmale koostati eraldi küsitlusankeet (vt lisa 6). Vastavalt soovile oli ankeedile võimalik vastata kas eesti või vene keeles. Sihtrühmade arvamuste, hoiakute ja kogemuste võrdlemiseks uuringu raames on küsimused ankeetides teatud osas kattuvad. Käesoleva uuringu tulemuste võrdlemiseks karjääriteenuste süsteemi arendamise lähteuringuga¹ on küsimuste moodustamisel arvestatud nimetatud varasema uuringuga. 2006. aastal läbi viidud uuring, mis kaardistas karjääriteenuste hetkeolukorda, teenuste levikut ja kättesaadavust ning kasutajate ja teenuse osutajate suhtumist, on heaks võrdlusbaasiks karjääriteenuste kasutamise võrdlemisel kiire majanduskasvu perioodi algusaastatel toimunuga.

Õpilaste sihtrühma moodustasid põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses õppivad õpilased vanuses 15–26 eluaastat. Õpilastele koostatud veebiankeet hõlmas järgmisi teemasid:

- Õpilaste informeeritus ja teadlikkus karjääriteenustest ja nende osutajatest.
- Õpilaste kogemused ja kokkupuuted karjääririkundamist toetavate teenuste ja tegevustega ning rahulolu teenuste osutajatega.
- Õpilaste vajadused ja ootused karjääririkundamist toetavate teenuste osas, sh millistest teenustest ja informatsioonist ollakse huvitatud, kust vajalikku ja olulist informatsiooni saadakse ning kuidas hinnatakse karjäärilase informatsiooni kättesaadavust.
- Õpilaste oskused info otsimisel erialade, õppimis- ja tööturuvõimaluste kohta.
- Õpilaste üldised oskused eneseanalüüsi osas ning tulemuste kasutamisel elutee teadlikul planeerimisel ja karjäärivalikute tegemisel.
- Õpetajate, lapsevanemate ja kooli roll õpilaste tuleviku suunamisel, õppimis- või töövalikute tegemisel.

Õpetajate sihtrühma moodustasid põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses töötavad pedagoogid, kes puutuvad igapäevaselt kokku vastavas vanuses noortega ning kelle ülesandeks on õpilaste toetamine teadlike karjäärivalikute tegemisel. Õpetajatele koostatud veebiankeet hõlmas järgmisi teemasid:

- Õpetajate informeeritus ja teadlikkus karjääriteenustest ja nende osutajatest.

¹ TNS Emor (2006), Karjääriteenuste süsteemi arendamise lähteuring
http://www.innove.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=3795/1_Karjaariteenused_uuringu_aruanne.pdf

- Õpetajate kogemused ja kokkupuuted karjäärirajundamist toetavate teenuste ja tegevustega.
- Õpetajate hinnang karjääriteenuste kättesaadavusele ja riigi poolt pakutavatele karjääriteenustele ning info jagamise viisidele.
- Õpetajate ja kooli roll õpilaste toetamisel teadlike õppimis- või töövalikute tegemisel.
- Õpetajate ja kooli roll karjääriteenuste vahendamisel ja osutamisel.
- Õpetajate koostöö teiste karjääriteenuseid pakkuvate osapooltega (sh hinnang praegusele koostööle, ettepanekud koostöö parandamiseks).

Lapsevanematele suunatud küsitlus viidi läbi põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses õppivate 15-26-aastaste õpilaste vanematega. Lapsevanematele koostatud ankeetküsitlus hõlmas järgmisi teemasid:

- Lapsevanemate informeeritus ja teadlikkus karjääriteenustest ja nende osutajatest.
- Lapsevanemate kogemused ja kokkupuuted karjäärirajundamist toetavate teenuste ja tegevustega ning rahulolu teenuse osutajatega.
- Lapsevanemate vajadused ja ootused karjäärirajundamist toetavate teenuste osas, sh millistest teenustest ja informatsioonist ollakse huvitatud, kust vajalikku ja olulist informatsiooni saadakse ning kuidas hinnatakse karjäärilase informatsiooni kättesaadavust.
- Lapsevanemate oskused info otsimisel erialade, õppimis- ja tööturuvõimaluste kohta.
- Lapsevanemate hinnang riigi poolt pakutavatele karjääriteenustele ja info jagamise viisidele.
- Lapsevanemate hinnang kooli ja õpetajate rollile laste tuleviku suunamisel, õppimis- või töövalikute tegemisel.
- Lapsevanemate roll laste tuleviku suunamisel, õppimis- või töövalikute tegemisel.

Teises etapis läbiviidud ankeetküsitlused edastati sihtrühmadeni eelkõige eKooli keskkonna vahendusel, mida kasutavad nii õpilased, õpetajad kui ka lapsevanemad. Vastavalt eKooli andmetele oli uuringu läbiviimise hetkel eKooli keskkonnaga liitunud 433 kooli, neist 415 üldhariduskooli ning 18 kutseõppeasutust (vastavalt Haridus- ja Teadusministeeriumi statistikale oli 2010/2011 õppeaastal Eestis 545 põhikooli või gümnaasiumi ning 43 kutseõppeasutust. Üldhariduskoolidest 83% olid eesti õppekeelega, 11% vene õppekeelega ning 6% muu õppekeelega koolid). eKooli kaudu saadeti kõigile sihtrühmadele kutse osaleda uuringus, koos uuringu üldise kirjelduse, uuringu eesmärgi ja sihtrühma kirjeldusega. Lapsevanematele ja õpilastele mõeldud uuringu tutvustused sisaldasid vastastikku viiteid, et ankeedi täitnud lapsevanem suunaks lapse tähelepanu antud uuringule ja vastupidi.

Täiendavalt pöördui kutseõppeasutustes õppivate noorte ja seal töötavate pedagoogide poole lisaks eKoolile ka otseselt koolide kaudu. Selleks kaardistati lühikese küsimustiku abil kutseõppeasutuste võimalused küsimustiku edastamiseks (sh õpilaste, lapsevanemate ja õpetajate kontaktandmete olemasolu ning koolide valmisolek ja võimalused küsimustiku laialisaatmiseks). Seejärel edastati kutseõppeasutustele uuringu tutvustus ja sihtrühmade kirjeldused koos eesti ja venekeelsete küsimustike linkidega. Kokkuvõttes edastati uuringus osalemise kutse veel 30 kutseõppeasutusele, kes eKooli keskkonda ei kasutanud. Koolide kontaktandmed kaardistuse ja küsimustiku edastamiseks saadi Eesti Hariduse Infosüsteemist (EHIS). Kuna küsitlus oli nii isikute kui ka õppeasutuste tasandil anonüümne, pole laekunud vastuste põhjal võimalik võrrelda lapsevanemate, õpilaste ja õpetajate vastuseid koolide lõikes.

Vastavalt Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetele töötab üldhariduskoolides (sh täiskasvanute gümnaasiumis) 2010/2011 õppeaastal 14 394 õpetajat, kelle keskmine vanus on ligikaudu 47 eluaastat. Meesõpetajaid on neist 14%. Kutseõppeasutustes töötab 2224 õpetajat, kellest 36% on mehed ja 64% naised ning kelle keskmine vanus on veidi üle 48 eluaasta.

Kutseõppeasutustes õppis 2010/2011 õppeaastal 28 012 õpilast, üldhariduskoolide kolmandas õppeastmes ning gümnaasiumiosas 65 413 õpilast.

Küsitlusele vastas 1139 õpilast, 568 õpetajat ning 589 lapsevanemat.

III etapp

Kolmandas etapis viidi läbi veebiküsitlus **karjääriteenuste huvipoolte vajaduste, hinnangute, koostöö arendamise ning muudatustepanekute väljaselgitamiseks**. Küsitlus hõlmas kõiki olemasolevas süsteemis karjääriteenustega kokkupuutuvaid asutusi ja institutsioone:

- Piirkondlikud noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused; üldhariduskoolide, kutseõppeasutuste ja kõrgkoolide/ülikoolide karjäärikeskused;
- Eesti Töötukassa, Haridus- ja Teadusministeerium, Sotsiaalministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Kaubandus-Tööstuskoda;
- Noorsootöötajaid, õppenõustamiskeskuste töötajaid, eripedagooge jt noortega tegelevaid spetsialiste esindavad organisatsioonid (nt Eesti Noorsootöötajate Ühendus, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, Eesti Euroopa Liikumine);
- Ametiühingud;
- Karjäärinõustajate Ühing, Eesti Lastevanemate Liit, Eesti Õpetajate Liit, Eesti Haridustöötajate Liit, Eesti Koolijuhtide Ühendus, Eesti Kutseõppe Edendamise Ühing, Rektorete Nõukogu, ANDRAS, Eesti Üliõpilaskondade Liit, Eesti Õpilasesinduste Liit, Eesti Noorteühenduse Liit;
- Eesti Puuetega Inimeste Koda, Eesti Kurtide Liit;
- Kohalikud omavalitsused.

Sihtrühma esindajate kontaktibaasi koostamisel toetuti erinevatele allikatele ning uuringu tellija poolt edastatud kontaktandmetele. Kutse uuringus osaleda edastati 602 kontaktaadressile. Küsitlusperioodi jooksul tehti huvipoolte esindajatele üks meeldetuletus palvega leida võimalus uuringus osalemiseks. Küsitlusele vastas kokku 301 karjääriteenuse huvipoolte esindajat, mittetäielikult täidetud vastuste eemaldamise järel jäi valimi mahuks 219 vastust ning vastasmääraks kujunes 36%, mis on veebiküsitluste puhul hea tulemus.

Karjääriteenuste huvipooltele koostati eraldi küsitlusankeet (vt Ankeet 5: Karjääriteenuste huvipooled). Küsitlusankeedi koostamisel lähtuti 2006. aastal TNS Emori poolt läbiviidud karjääriteenuste süsteemi arendamise lähteuuringus kasutatud küsimustikust, et tagada võrreldavus varasema uuringuga. Ankeedile oli võimalik vastata kas eesti või vene keeles. Karjääriteenuste huvipooltele edastatud küsimustik hõlmas järgmisi teemasid:

- Karjääriteenuste huvipoolte hinnang põhikooli, gümnaasiumi, kutseõppeasutuse või kõrgkoolilõpetanute ettevalmistusele oma karjääri kujundamiseks ja elus toimetulekuks.

- Karjääriteenuste huvipoolte hinnang elanikkonna karjääriplaneerimisega seotud teadmiste ja oskuste tasemele.
- Hinnangud karjääriteenuste huvigruppide omavahelisele koostööle (kellega tehakse koostööd, millised on ootused, kuidas koostööd vajadusel parandada).
- Karjääriteenuste huvigruppide soovitusel karjääriteenuste kvaliteedi tõstmiseks.

Võrdlus varasema uuringuga

Uuringu tulemuste esitamisel on võrdlusbaasina kasutatud 2006. aastal TNS Emori poolt läbiviidud karjääriteenuste süsteemiuringu lähteuringut. Varasemas uuringus viidi samuti läbi ulatuslik elanikkonnaküsitlus (telefoniintervjuudena intervjueriti 1200 Eesti elanikku vanuses 15–64 eluaastat) ning mõlemas uuringus kattuvate küsimuste korral on võrdlevad tulemused analüüsis välja toodud.

2006. aasta uuringu raames ei viidud läbi eraldi õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate küsitlust. Õpilaste ja lapsevanemate arvamused ning hinnangud eraldati elanikkonna küsitlusest ning esitati täiendavate tulemustena uuringu kokkuvõttes. Õpilaste küsitluse raames on võrdluste tegemine raskendatud valimimahtude olulise erinevuse (2006. aastal 134 vastanut, käesoleval aastal 1139 vastanut) ning valimite koostamise meetodite erinevuste tõttu.

Õpetajate arvamused ja hinnangud koguti eelmises uuringus karjääriteenuste huvipoolte küsimustiku raames, st õpetajad olid üheks huvipoolte sihtrühmaks. Õpetajana, õppealajuhatajana või direktorina töötas 176 vastanut 344-st. Kui varasema uuringu tulemused võimaldavad, on õpetajate tulemuste analüüsis kahe uuringu võrdlus eraldi välja toodud.

Karjääriteenuste kasutajad

Tänapäeval vaadeldakse karjääri kui teed, mis saab alguse juba lapseas ning millega tegelemine on pidev ja pikaajaline teekond. Karjäär hõlmab nii elukutse valikut, koolitust, astumist tööellu, eneseteostust kui ka pensionile jäämist.

Karjääriteenuse all mõistetakse üldjuhul teenust, mida inimene saab oma karjääri planeerimisel kasutada. Karjääriteenused hõlmavad karjääriõpet, -infot ja -nõustamist. Karjääriteenust pakuvad erinevad teavitamis- ja nõustamiskeskused, kõikide haridustasemetete õppeasutused, Eesti Töötukassa piirkondlikud osakonnad, tööandjad nii riigi- kui ka erasektoris ning erinevad organisatsioonid läbi ühiskondliku tegevuse.

Karjääriõpetuse raames käsitletakse teemasid, mis kujundavad inimeste valmisolekut tööjõuturul parema rakendatavuse saavutamiseks, iseseisva otsustamisvõime arendamiseks, erinevate rollide täitmiseks ja elukestvaks õppeks. Karjääriõpetus võimaldab ühiskonna inimressurssi tööjõuturul paremini rakendada, viies inimeste oskused ja huvid kokku töö- ja õppimisvõimalustega (valikaine „Karjääriõpetus“).

Karjääriinfo vahendamine aitab inimestel iseseisvalt teha karjääri planeerimisel erinevate võimaluste hulgast teadlikke kutse-, töö- ja haridusalaseid valikuid. Karjääriinfo vahendamise teenuse eesmärk on luua eeldused info kättesaadavuse parendamiseks ja aidata seeläbi kaasa ühiskonna liikmete informeerituse tõusule.

Karjäärinõustamine loob eeldused, et inimene suudab paremini analüüsida iseennast ja oma võimalusi ning planeerida ja ellu viia isiklikku karjääriplaani, tuginedes elukestva õppe põhimõtetele.

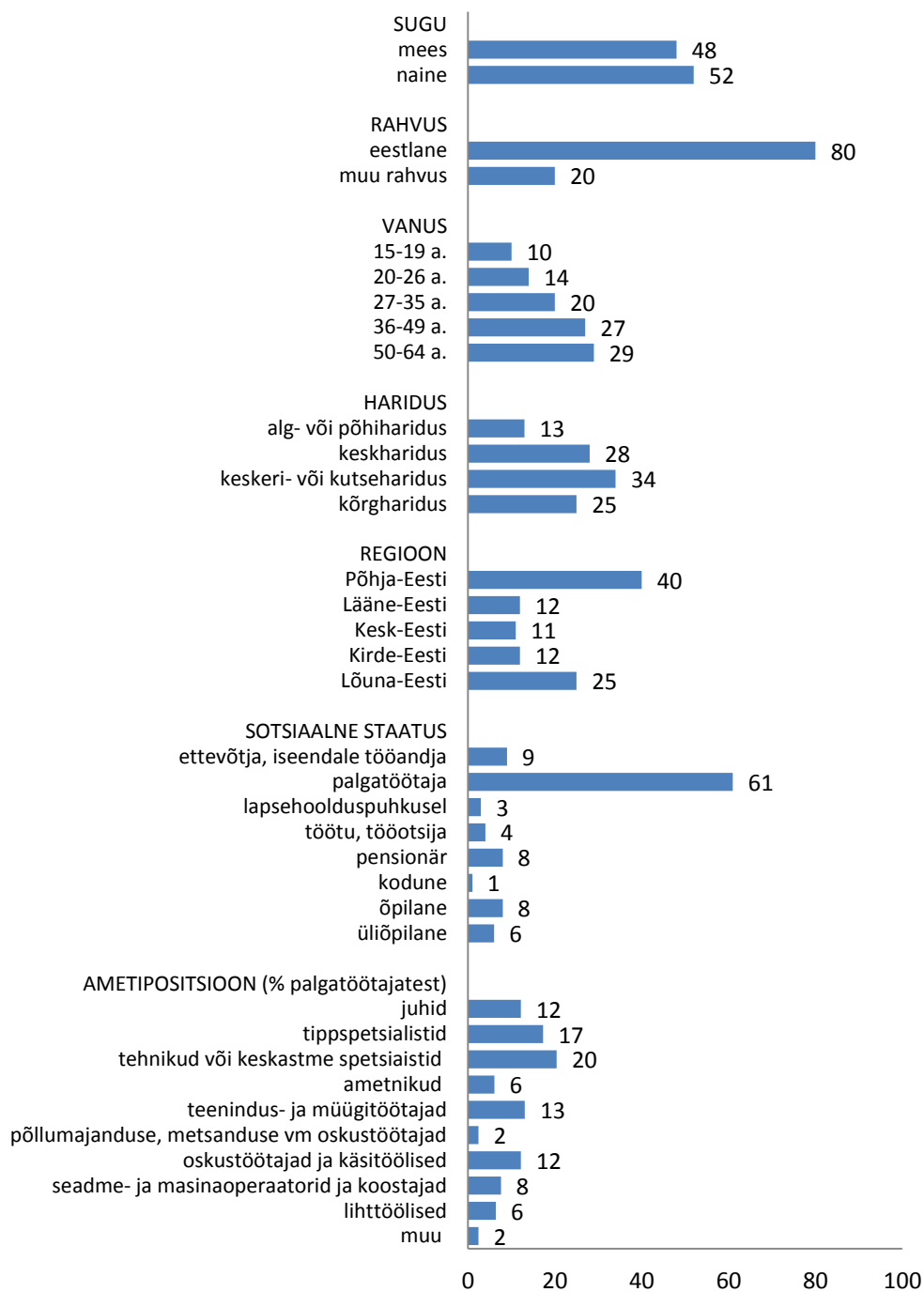
Käesoleva uuringu raames on karjääriteenuste potentsiaalsed kasutajad üldistatult kõik 15–64 aastased alalised Eesti elanikud ehk ligikaudu 906 tuhat inimest². Tööealise elanikkonna seas läbi viidud telefoniküsitluse käigus kaardistati praeguste ja tulevaste karjääriteenuste kasutajate suhtumine, vajadused, kogemused, rahulolu ja ootused karjäärikujundamist toetavate teenuste osas. Lisaks uuriti ka teadlikkust karjääriteenustest ja karjääriplaneerimise oskusi. Tulemuste üldistamiseks kogu Eesti elanikkonnale kasutati kvootvalimit, mis vastavalt piirkonnale, vastajate soole ja vanusele on vastavuses kogu rahvastiku jaotusega. Kvootvalimi kasutamine võimaldab valimi tulemusi laiendada kogu elanikkonnale vanuses 15–64 eluaastat. Ülevaade käesoleva uuringu käigus küsitletud sihtrühma ehk karjääriteenuste võimalike kasutajate sotsiaal-demograafilistest näitajatest on esitatud Joonis 1 ja 2 ning Tabel 2.

Võrreldes 2006. aastal läbiviidud uuringuga on käesoleva uuringu raames küsitletute hulgas rohkem eestlasi (67% vs 80%) ja palgatöötajaid (56% vs 61%). Sagenenud on elanikkonna Interneti kasutamine — igapäevaselt kasutab Interneti 73% elanikkonnast (viis aastat tagasi oli vastav näitaja 57%) ning Interneti mittekasutajate osakaal on vähenenud 10 protsendipunkti võrra (18% vs 8%). Üldine netosissetulek ühe pereliikme kohta kuus on samuti viie aasta jooksul mõnevõrra suurenenud.

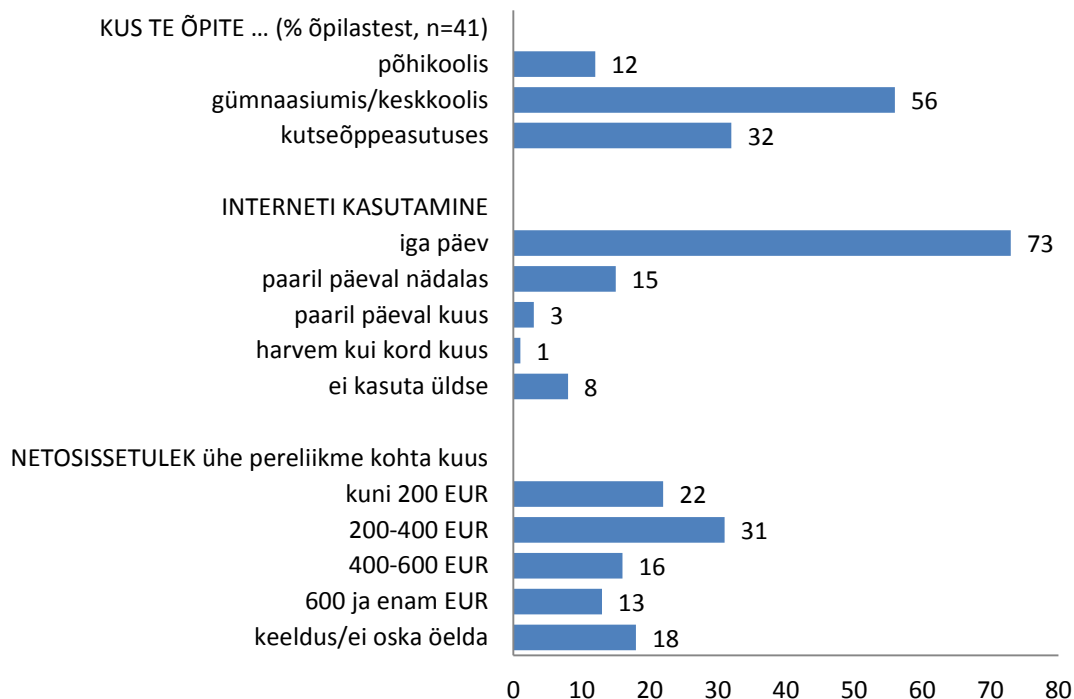
² Vastavalt Eesti Statistikaameti rahvastikuandmetele 2011. aasta 1.jaanuari seisuga.

Tabel 2 Sissetulekud ühe pereliikme kohta kuus aastatel 2006 ja 2011

	2006	2011
Sissetulek ühe pereliikme kohta kuus	% vastanutest (n=1200)	% vastanutest (n=500)
Kuni 128 eurot (ehk kuni 2000 krooni)	14	7
128-192 eurot (ehk 2000-3000 krooni)	18	10
193-320 eurot (ehk 3000-5000 krooni)	22	16
320 ja enam eurot (ehk üle 5000 krooni)	29	49
Keeldus vastamast	17	18

Joonis 1 Vastajate sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest, n=500)

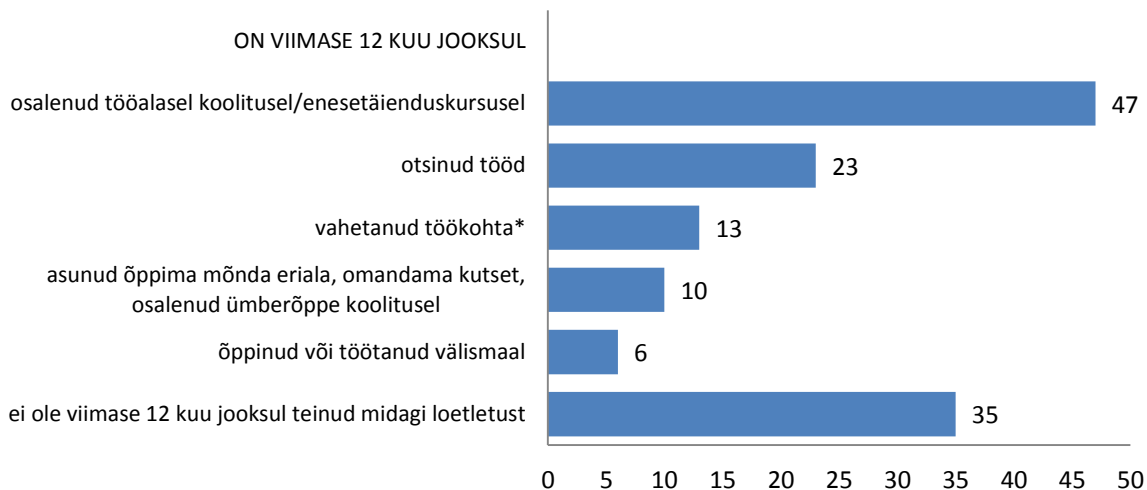
Joonis 2 Vastajate sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest, n=500)

Elanikkonna tööalane ja õpingutega seonduv taust

Karjääriteenuste kasutamine peaks elus toimuvate muutuste tõttu olema vajalik kõigile neile, kes on viimase aasta jooksul olnud **õpingute- või tööalaselt „aktiivsed“** ehk kes on hiljuti otsinud tööd või vahetanud ametikohta, õppinud või töötanud välismaal, osalenud enesetäienduskursustel, asunud õppima mõnda eriala, omandama kutset või osalenud tööalasel koolitusel.

Viimase aasta jooksul on **õpingute- ja tööalaselt olnud aktiivsed 65% tööealisest elanikkonnast**³ ehk ligikaudu 580 tuhat inimest. Valdav enamik neist on osalenud tööalasel koolitusel ja/või enesetäienduskursusel, otsinud tööd või vahetanud töökohta (vt Joonis 3).

³ Kvootvalimi kasutamise tulemusena on uuringu tulemused laiendatavad kogu sihtrühmale ehk kogu Eesti elanikkonnale vanuses 15–64 eluaastat (vt meetoodika kirjeldus)

Joonis 3 Vastajate õpingute- ja töölane taust viimase aasta jooksul (% vastanutest, n=500, *märgib vastanute osakaalu töötavatest vastanutest)

Võrreldes 2006. aastal läbiviidud karjääriteenuste süsteemi uuringuga on õpingute ja töölasele aktiivsete elanike arv 2011. aasta uuringu alusel suurenenud (vt Tabel 3). Töölasele koolitusel ja/või enesetäienduskursusel osalenute arv on võrreldes viie aasta tagase ajaga enam kui kahekordistunud. Tõusu põhjuseks võib pidada majanduslangust, mil tööalised inimesed pidid töökohta koondamise või kaotuse tagajärjel asuma ümber õppima või osalesid töötukassa kaudu enesetäienduskursustel, et olla piiratud võimalustega tööturul konkurentsivõimelisem. Ka töölasele aktiivsete hulga suurenemine majanduslikult raskel ajal töölasele koolitusel või enesetäienduskursustel osalenute hulka, et säilitada olemasolev töökoht või täita edukalt lisandunud tööülesandeid. Oma roll on siin kindlasti ka tööga, et pakutakse rohkem tasuta koolitust – koolituste läbiviimist toetatakse praegu struktuurifondidest märksa sagedamini kui aastal 2006. Eelpooltoodud ilmestab ka antud uuringust selgunud asjaolu, et majanduslanguse tõttu on töötajate hulk poole võrra suurenenud. Viimase 12 kuu jooksul töökohta vahetanute osakaal vaadeldavatel aastatel oluliselt ei erine.

Tabel 3 Töö- ja õpingutealasel „aktiivsete“ elanike osakaal aastatel 2006 ja 2011

	2006		2011	
	Arv	% 15–64 aastastest elanikest	Arv	% 15–64 aastastest elanikest
Osalenud töölasele koolitusel või enesetäienduskursusel	~193 tuhat inimest	21%	~425 tuhat inimest	47%
Otsinud tööd	~138 tuhat inimest	15%	~208 tuhat inimest	23%
Vahetanud töökohta	~100 tuhat inimest	11%	~118 tuhat inimest	13%

Tööd otsinute/ vahetanute või koolitustel osalenute aktiivsuse määravad eelkõige **vanus, haridustase ja sotsiaalne staatus** (vt Joonis 106, lisa 1). Töölase- ja õpingutega seonduv aktiivsus on suurim 20–26 aastaste noorte seas, mil enamasti lõpetatakse õpingud kutseõppeasutuses või kõrgkoolis ja sisenetakse tööturule. Erinevalt eelnevast uuringust on aktiivsemaks muutunud inimesed vanuses 27–49 aastat, kes pööravad suuremat tähelepanu tööalastele koolitustele ja täiendõppele. Töö- ja

Õpingutealane aktiivsus langeb alla Eesti keskmise taseme vanuses 50–64 aastat, mil inimesed otsivad stabiilsust ning nende aktiivsus nii uue töökoha otsimisel kui ka õppimisel üldjuhul võrreldes teiste vanusgruppidega väheneb. Üldine pensioniea tõstmine tõenäoliselt suurendab selle eagrupi aktiivsust ning vajadust karjääriteenuste järele tulevikus.

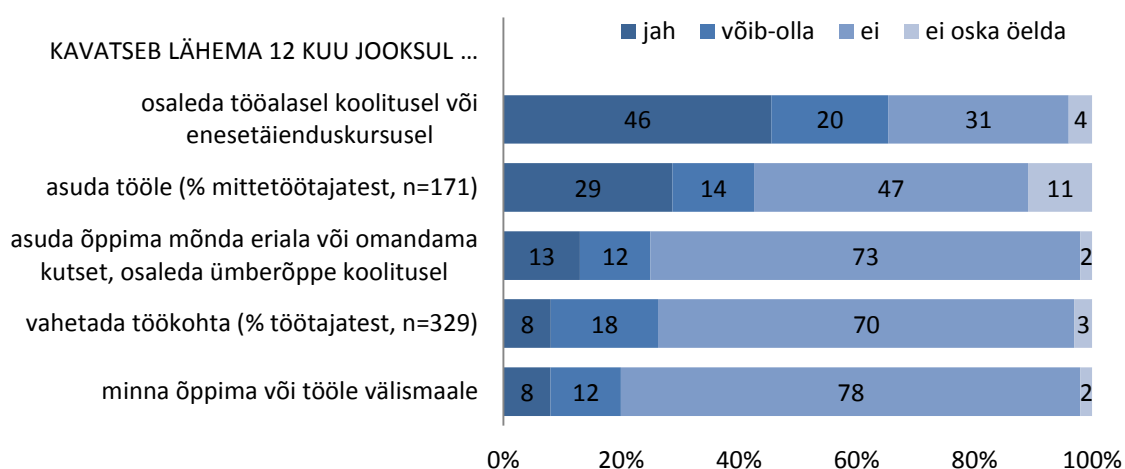
Töölaseid koolitusi ja enesetäienduskursusi peavad oluliseks eelkõige kõrgharidusega, keskeri- või kutseharidusega elanikud. Tööturul on aktiivsemad tööd otsima ja vahetama pigem alg- või põhiharidusega elanikud, kelle koolitustel osalemise aktiivsuse tõstmiseks tuleks põhjalikult läbi mõelda koolituste metoodika ja toimumiskohad. Tuleb arvestada, et sageli on madalama haridustasemega inimestel olnud koolis õppides probleeme (akadeemiline võimekus, distsipliin, suhted õpetajate või kaaslastega), mis ei soodusta üldjuhul nende edasist huvi õppimise vastu.

Kõige enam on töö- ja õpivalikutega seotud **töötud/tööotsijad** (91%) ning palgatöötajad, kes keskmisest sagedamini osalevad tööalastel koolitustel või enesetäiendamiskursustel (vt Joonis 106 lisas 1). Keskmisest aktiivsemalt osalevad koolitustel ka kõrgematel ametipositsioonidel töötavad elanikud (nn valgekraed) – juhid, tippspetsialistid, tehnikud ja keskastme spetsialistid ning ametnikud.

Kokkuvõttes kuuluvad viimase aasta jooksul töö- või õpingutealastelt aktiivsete hulka sagedamini:

- töölase koolituse ja enesetäiendusega kokku puutunud aktiivses eas (27–49 aastat), kõrgharidusega elanikud, palgatöötajad ning pigem kõrgematel ametipositsioonidel töötavad elanikud (nn valgekraed);
- tööd otsinud noored vanuses 15–26 eluaastat, pigem alg- või põhiharidusega elanikud, õpilased, üliõpilased või töötud / tööotsijad.

Kokku 61% Eesti 15–64 aastases elanikkonnast ehk ligikaudu 550 tuhat inimest kavandab lähema 12 kuu jooksul oma elus tööalast või õpingutega seonduvat muutust (vt Joonis 4). Lisaks neile on muutuste osas kahtleval seisukohal („võib-olla“ vastanud) veel 20% elanikest. Suur osa (78%) eelneva aasta jooksul „aktiivsetest“ elanikest planeerib töölaseid või õpingutega seonduvaid muutusi ka lähitulevikus. Neist, kes eelneva aasta jooksul ei olnud „aktiivsed“, planeerivad lähitulevikus muutusi 29%.

Joonis 4 Vastanute õpingute- ja töölased kavatsused lähema aasta jooksul (% vastanutest, n=500)

Kiiresti muutuv keskkond põhjustab töökohtade kaotamist (nt seoses tehnoloogia arenguga ja nõudluse muutumisega) ja mõnevõrra teistsuguste nõudmistega töökohtade loomist, mis peegeldub hästi elanikkonna lühiajalistes plaanides – järgneva aasta jooksul kavatseb töölasel koolitusel või enesetäienduskursusel osaleda 46% kõigist 15–64 aastastest elanikest (laiendades kvootvalimi tulemusi kogu Eesti elanikkonnale vanuses 15–64 eluaastat, soovib enesetäienduskursustel osaleda ligikaudu 415 tuhat inimest), tööle kavatseb asuda 29% mitteaktiivsetest (ligikaudu 90 tuhat inimest). Töökohta kavatseb lähema 12 kuu jooksul vahetada 8% töötavatest elanikest (ligikaudu 47 tuhat inimest) ning 13% elanikest kavatseb asuda õppima täiesti erineval erialal või valdkonnas sh osaleda ümberõppe koolitusel. Ilmselt on töölasel koolitusel ja täiendusõppes osaleda kavatsevatel inimestel soov leida sobiv töö või luua ise töökoht, mistõttu on oluline soodustada vastavate koolituste läbiviimist ning tagada nende kõrge tase ja vajalik uudne sisu. Viimaste saavutamiseks on aga võimalikult hästi vaja tunda koolitustel osaleda soovijate ootusi.

Lähiaastatel aset leidnud muutused maailmas, majanduses ja tööturul üldiselt on puudutanud paljusid kas isiklikult (töökoha kaotus, väiksem sissetulek) või lähedaste kaudu. Viimaste aastate kogemuste põhjal teadvustab üha rohkem inimesi, et parim viis ennast selliste muutuste eest kaitsta on investeerida iseendasse, areneda edasi oma valdkonnas või siis hoopiski teha kannapööre ja õppida midagi uut.

Sarnaselt eelneva aasta jooksul aktiivsetega on töölasel koolitusel või enesetäienduskursustel osalemist kavandavad elanikud peamiselt vanuses 27–49 eluaastat, kõrgharidusega, kas palgatöötajad või töötud/tööotsijad ning sageli kõrgematel ametipositsioonidel töötavad (nn valgekraed) elanikud (vt Joonis 107 lisas 1). Kõrgema haridustaseme ja töölase positsiooniga inimeste suurem osalus koolitustel on ootuspärane, kuna kõrgem haridustase loob suuremad eeldused nii õppimise huvi kui ka hilisemate tööalaste võimaluste jaoks.

Mitteaktiivsetest elanikest kavatsevad lähema aasta jooksul tööle asuda sagedamini elanikud vanuses 36–49 aastat, keskeri- või kutseharidusega ning töötud/tööotsijad või üliõpilased.

Põhjused, miks elanikud on asunud/soovivad asuda õppima mõnda eriala või omandama kutset või osalevad/soovivad osaleda töölasel koolitusel/täiendusõppes on esitatud Joonis 5. Kõige sagedamini õpitakse või osaletakse koolitustel enesetäiendamise eesmärgil, soovist saada paremini hakkama oma igapäevase tööga või saada kõrgemat palka.

Joonis 5 Põhjused, miks elanikud asuvad õppima, osalevad koolitustel või soovivad seda teha (% vastanutest, kes õppisid või osalesid koolitusel eelneva 12 kuu jooksul või kavatsesid seda teha lähema 12 kuu jooksul)

Järgnevas tabelis (Tabel 4) on toodud erinevate põhjuste olulisus uue eriala või kutse omandajatele, ümberõppe koolitusel osalejatele või töölasele koolitusel/täiendõppes osalejatele. Enesetäiendamine, soov saada kõrgemat palka ja huvi õpitava vastu on olulised mõlemale grupile. Uue eriala või kutse omandajad või ümberõppe koolitusel osalejad teevad seda sageli ka soovist eriala vahetada ning saada parem ametikoht, soovist saada diplom või töö juhul kui omandatud erialale vastavat tööd ei ole leidnud. Töölasele koolitustel või enesetäienduskursustel osalejad peavad enam oluliseks oma tööga paremat hakkamasaamist ja töökoha kindlustamist, mida põhjustab majanduslangusest tingitud suurenenud ebastabiilsus.

Tabel 4 Olulised põhjused õppima asumisel või koolitustel osalemisel

	Oluline uue eriala või kutse omandajatele, ümberõppe koolitusel osalejatele	Oluline töölasele koolitusel või enesetäienduskursusel osalejatele
Enesetäiendamise soov	X	X
Saada paremini hakkama igapäevase tööga		X
Soov saada kõrgemat palka	X	X
Kindlustada oma praegune töökoht		X
Huvi õpitava vastu	X	X
Soov omandada sobiv eriala/kutse	X	
Tõus karjääriredelil, parem ametikoht	X	

Üldiselt võib öelda, et Eesti tööelised elanikud on motiveeritud õppima - 65% elanikkonnast peab õppimisprotsessi kui sellist huvitavaks ja meeldivaks tegevuseks, kolmandiku jaoks on see paratamatult vajalik tegevus ning vaid 4% elanikest peab õppimist ebameeldivaks kohustuseks või ebavajalikuks.

Töö ja õpingutega seotud väärtushinnangud

Õpingute- ja tööalaste hoiakute ja väärtusmaailma hindamisel tugineb käesolev uuring järgmistele hoiakutele:

- **ise hakkamasaamine versus keskkonna mõjudele tuginemine** (hinnang väitepaarile „*oluline on ise teada, mida elus tahad ning selle nimel ka tegutseda*“ versus „*endast sõltub elus üsna vähe, elu paneb ise asjad paika*“);
- **muutuste pooldamine versus stabiilsus** (hinnang väitepaarile „*mulle meeldivad muutused – pidev õppimine, uued väljakutsed, erinevad töökohad või areng olemasoleval töökohal*“ versus „*mulle on oluline stabiilsus – püsiv ja kindel amet pikaks ajaks*“);
- **endale lootmine versus sotsiaalse tausta ja võrgustikuga arvestamine** (hinnangud väidetele „*elus toimetulekuks on eelkõige oluline sobiv haridus või elukutse*“; „*elus toimetulekut mõjutavad eelkõige inimese enda sünnipärase eeldused ja võimed*“ versus „*elus toimetulekuks on oluline omada kasulikke tutvusi ja häid suhteid*“; „*elus toimetuleku määrab suures osas perekonna ja vanemate taust*“).

Eestimaalaste üldised väärtushinnangud toetuvad **ise hakkamasaamisele** (85%), **stabiilsusele** (65%), **sobiva hariduse või elukutse tähtsustamisele** (92%) ning **kasulikele tutvustele ja headele suhetele** (93%) (vt Joonis 6). 81% eestimaalaste hinnangul on suuremal või vähemal määral olulised **inimese enda sünnipärase eeldused ja võimed**. Võrreldes varasema uuringuga on vähenenud nende osakaal, kes peavad elus toimetuleku juures oluliseks **perekonna ja vanemate tausta** (63% vs 51%).

Võttes aluseks vastanute väärtushinnangud teljestikus „stabiilsus-muutused“ ja „ise hakkamasaamine-keskkonna mõjud“ võib elanikud jaotada nelja erinevasse segmenti (vt Joonis 108, lisas 1):

- **ise hakkamasaamist ja stabiilsust** oluliseks pidavad elanikud – siia rühma kuulub 52% 15–64 aastastest elanikest ehk uuringu tulemuste üldistamisel kogu elanikkonna kohta ligikaudu 470 tuhat inimest;

Keskmisest enam kuulub siia rühma mitte-eestlasi, aktiivses tööeas (vanuses 27–64 eluaastat), kesk-eri- või kutseharidusega elanikke ning ametipositsioonilt madalama haridusega elanikke (nn sinikraed).

Keskmisest vähem on siin rühmas noori (vanuses 15–26 eluaastat), sellest tulenevalt ka õpilasi ja üliõpilasi ning alg- või põhiharidusega ning keskharidusega elanikke.

- **ise hakkamasaamist ja muutusi** oluliseks pidavad elanikud – kolmandik ehk 33% 15–64 aastastest elanikest ehk ligikaudu 300 tuhat inimest;

Eelkõige kuuluvad siia rühma noored (vanuses 15–26 eluaastat), kesk- või kõrgharidusega elanikud, õpilased või üliõpilased. Keskmisest oluliselt vähem on siin rühmas mitte-eestlasi, elanikke vanuses 50–64 eluaastat, keskeri- või kutseharidusega, töötuid/töötusijaid, pensionäre ning madalamal ametipositsioonil töötajaid (nn sinikraesid).

- **keskkonna mõjudele alluvad ja stabiilsust** oluliseks pidavad elanikud moodustavad 13% tööealisest elanikkonnast ehk ligikaudu 118 tuhat inimest;

Eelkõige on tegemist mitte-eestlaste, elanikega vanuses 50–64 eluaastat, töötute/tööotsijate või pensionäridega ning pigem madalamatel ametipositsioonidel olevate töötajatega (nn sinikraed).

Keskmisest oluliselt vähem on siin rühmas noori (vanuses 15–26 eluaastat), kõrgharidusega ja eelnevast lähtuvalt ka õpilasi, üliõpilasi ning ettevõtjaid.

- **keskkonna mõjudele alluvad** ja **muutusi** oluliseks pidavaid elanikke on kokku vaid 2% 15–64 aastastest inimestest.

See, et ise hakkamasaamist tähtsustab suur osa elanikkonnast on positiivne, sest näitab inimeste tugevust ja iseseisvust. Teiselt poolt võib sellest aga välja lugeda vähest usku ühiskonna ja riigi abisse. Muutusi oluliseks pidavate inimeste vähesus on põhjendatav viimase 20 aasta kiire arenguga, mis on ilmselt paljudele, eriti vanemaeliste elanike puhul, tekitanud pingeid ning muutustega toimetulek pole olnud kerge.

A-oluline on ise teada, mida elus tahad ja selle nimel ka tegutseda
B-endast sõltub elus üsna vähe, elu paneb ise asjad paika

■ A ■ Pigem A ■ Pigem B ■ B

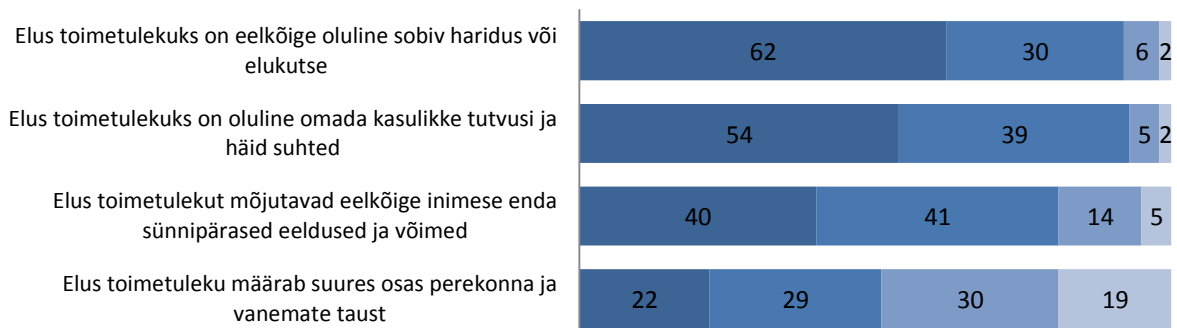
A-mulle meeldivad muutused - pidev õppimine, uued väljakutsed, erinevad töökohad

B-mulle on oluline stabiilsus - püsiv ja kindel amet pikaks ajaks

■ A ■ Pigem A ■ Pigem B ■ B

■ täiesti nõus ■ pigem nõus ■ pigem ei ole nõus ■ ei ole üldse nõus

Joonis 6 Töö ja õpingutega seotud väärtushinnangud (% vastanutest, n=500)

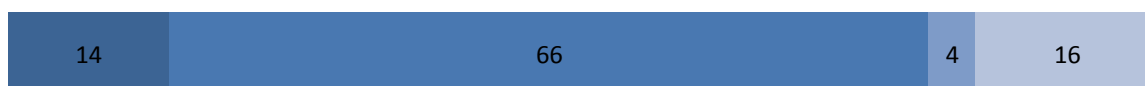
Elanikkonna oskused teha eneseanalüüsi ja planeerida tulevikku

Karjäär on inimese elukestev haridus- ja tööalane areng kooskõlas kõigi tema elu rollidega. Karjääriplaneerimise oskused hõlmavad mitmesuguseid oskusi, mis aitavad üksikisikel ja rühmadel struktureeritult koguda, analüüsida, sünteesida ja organiseerida enesekohast ning haridus- ja kutsealast teavet, teha õpingute- ja tööalaseid valikuid ning korraldada üleminekut haridussfääri ja tööturu vahel (ELGPN 2010). Sobivate valikute tegemine eeldab teadlikkust iseendast ja oma võimadest. Oluline on analüüsida oma oskusi, võimeid, huvisid, väärtuseid, hoiakuid, vajadusi ning soove, unistusi ja iseloomuomadusi. Eneseanalüüsi kõrval on oluline ka informatsiooni otsimise ja leidmise ning selle analüüsi oskus.

Oma tugevaid ja nõrku külgi oskab nimetada ja põhjendada 76% elanikkonnast, kuid vaid kolmandikul on olemas karjääriplaan isiklike haridus- ja tööalaste eesmärkide saavutamiseks⁴. Eneseanalüüsiga isikuomaduste tasandil on keskmisest enam tegelenud naised ja pigem kõrgharidusega elanikud. Karjääriplaan on seevastu sagedamini olemas noortel (vanuses 15–19 eluaastat), õpilastel ja üliõpilastel ning alg- või põhiharidusega elanikel. Üheks põhjuseks on siinkohal see, et antud vanuses olevad noored asuvad tihtipeale elu sõlmpunktides (põhikooli või gümnaasiumi lõpetamine), mistõttu on vajadus teha olulisi otsuseid oma tuleviku seisukohalt. Teisalt on noored saanud koolist erineval moel toetust karjääri planeerimiseks, mistõttu on nad sellisest tegevuskavast rohkem teadlikud. Lisaks eelnevale on suur osa antud vanusegrupist saanud koolist õpingute jooksul toetust karjääri planeerimiseks. Varasemalt õpiti üks amet kogu eluks, kuid tänased noored teavad-näevad-kogevad kiireid muutusi, mistõttu tuleviku planeerimine (sh analüüsimine mis mulle meeldib, milles olen tugev, millised on minu väärtused ja võimalused) muutub järjest olulisemaks. Konkreetse karjääriplaanita elanike seas on keskmisest enam tööealisi (vanuses 36–64 eluaastat), keskeri- või kutseharidusega elanikke, palgatöötajaid või sinikraesid.

Karjääriplaani puudumise põhjused on esitatud Joonis 7. Kaks kolmandikku vastanutest ei näe selleks vajadust, 20% ei ole sellisest kavast teadlik või ei ole selle peale mõelnud ning 14% puuduvad vajalikud teadmised ja informatsioon tegevuskava koostamiseks.

- Puuduvad vajalikud teadmised ja informatsioon, et sellist tegevuskava koostada
- Ei näe selleks vajadust
- Ei ole sellest teadlik
- Ei oska öelda

Joonis 7 Karjääriplaani puudumise põhjused (% vastanutest, kel pole karjääriplaan, n=458)

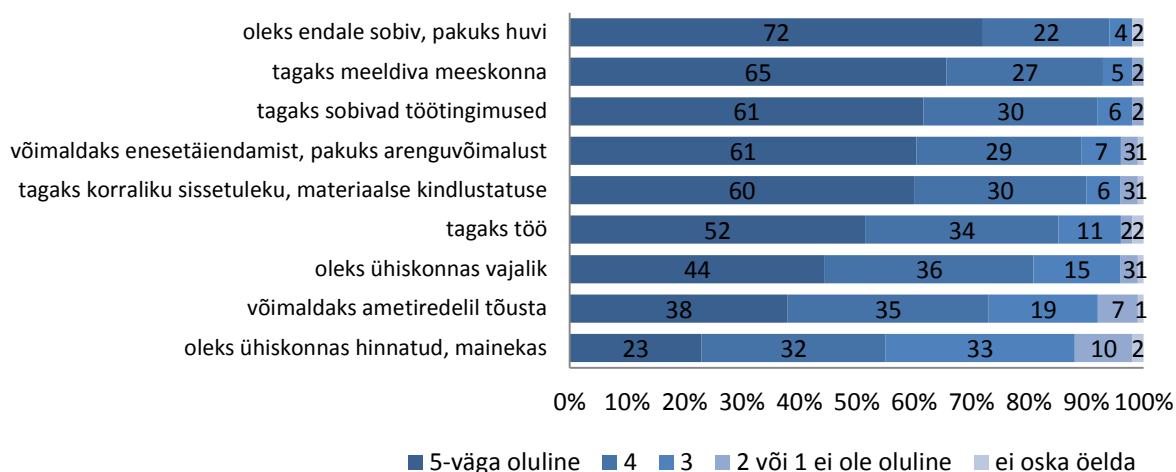
Karjääriplaani koostamiseks ebapiisavate teadmiste ja informatsiooniga elanike hulgas on keskmiselt rohkem mitte-estlasi, noori vanuses 15–19 või tööealisi vanuses 27–35 eluaastat, pigem alg- või põhiharidusega ning töötuid/tööotsijaid ja õpilasi.

⁴ Elanikkonnale suunatud ankeedi küsimuste 16 ja 17 vastused, vt ankeet lisas

Töölased ootused ja rahulolu oma praeguse tööga

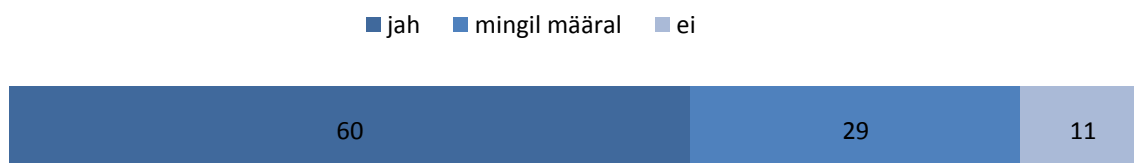
Oma eriala või elukutse juures peavad eestimaalased oluliseks eelkõige seda, et see oleks endale sobiv ja pakuks huvi, tagaks meeldiva meeskonna ja sobivad töötingimused, võimaldaks enesetäiendamist ning pakuks arenguvõimalust. Samuti peetakse oluliseks, et valitud eriala või elukutse tagaks korraliku sissetuleku, materiaalse kindlustatuse ja töökoha. Vähem oluliseks peetakse eriala või elukutse valikul selle vajalikkust ühiskonnas, võimalust ametiredelil tõusta või üldist mainet ühiskonnas (vt Joonis 8).

Võrreldes varasema uuringuga on suurenenud nende osakaal, kes peavad eriala või elukutse valikul oluliseks sobivust ja huvipakkuvust (67% vs 72%) või enesetäiendusvõimalusi (50% vs 61%). Vähenenud on nende osakaal, kes eriala valikul peavad oluliseks korralikku sissetulekut, materiaalsel kindlustatust (66% vs 60%) või töö tagamist (60% vs 52%). Eriala või elukutse maine või hinnatus ühiskonnas on jäänud varasema uuringuga samale tasemele.

Joonis 8 Eriala või elukutse valikuargumentide olulisus (% vastanutest, n=500)

Ettevõtjate, iseendale töötajate (talunikud, FIE'd jm), vabakutseliste ja palgatöötajate puhul uuriti, kas ja mil määral vastab praegune töö nende soovidele ja ootustele (vt Joonis 9).

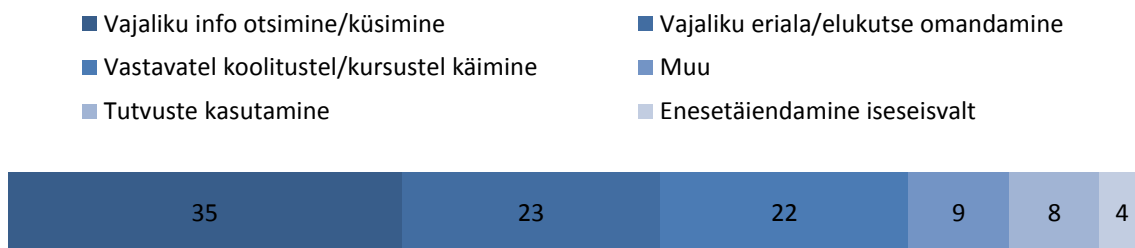

Joonis 9 Töötajate praeguse töö vastavus nende soovidele ja ootustele (% töötajatest, n=340)

60% töötajatest on oma praeguse tööga rahul. Võrreldes varasema uuringuga on rahulolevate töötajate osakaal tõusnud 7 protsendipunkti võrra (53% vs 60%). Oma tööga on keskmisest rohkem rahul alg- või põhiharidusega või kõrgharidusega elanikud, vanuses 50–64 eluaastat, ettevõtjad ja kõrgematel ametipositsioonidel töötavad elanikud (nn valgekraed) ning need, kes on osalenud viimase aasta jooksul täiendõppes.

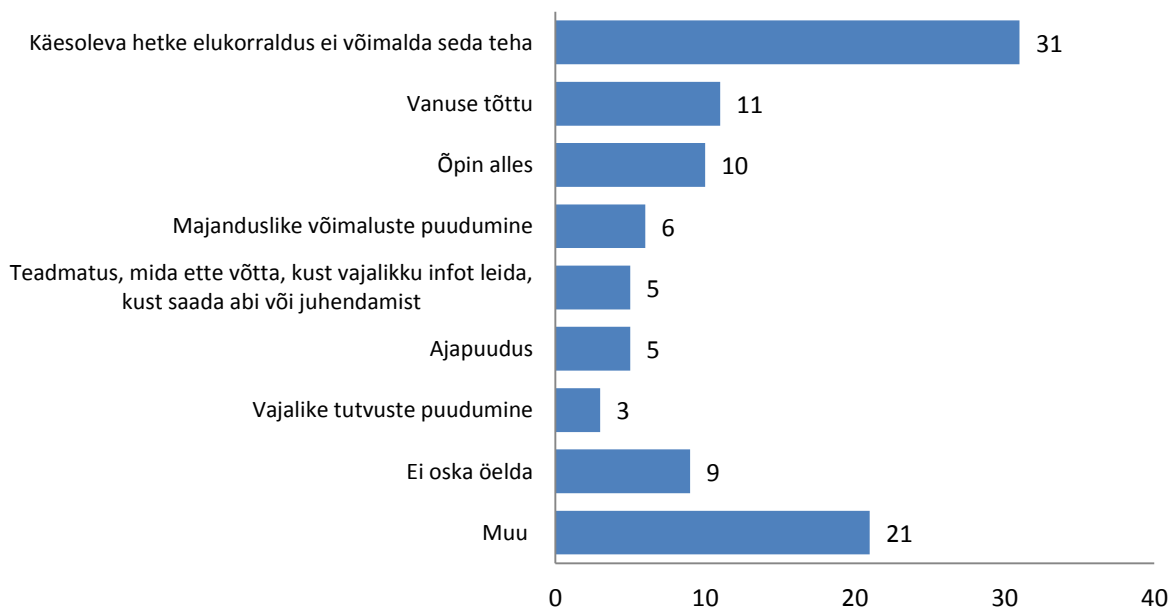
29% töötavatest elanikest ei ole oma tööga mingil määral rahul ning 11% pole üldse rahul oma praeguse töökohaga. Nende seas on pigem mitte-eestlased, noored vanuses 20–26 eluaastat, need kes on vahetanud või kavatsevad vahetada töökohta või on viimase aasta jooksul otsinud tööd.

Tööga rahulolematutest 68% on midagi ette võtnud või plaanib ette võtta, et tegelikkuses soovitud tööd saada (erinevad tegevused on esitatud Joonis 10). Ligikaudu 45% rahulolematutest kavatseb osaleda vastavatel koolitustel/kursustel või omandada vajaliku eriala/elukutse, 35% otsib sobiva töö saamiseks vajalikku infot. Koolituste, õpingute ning sobiva töö kohta käiva info otsimine viitab vajadusele tagada kvaliteetse karjääriinfo kättesaadavus. Muude tegevustena töid küsitletud välja praktilisel käimise, kandideerimisavalduste edastamise ja otse tööandjatega suhtlemise.

Joonis 10 Tegevused soovitud töökoha saamiseks (% vastanutest, kes ei ole oma praeguse tööga rahul)

Oma praeguse tööga mitterahulolevatest elanikest 32% ei ole soovitud töö saamiseks midagi ette võtnud või ei kavatsegi ette võtta. Erinevad põhjused mitterahuldava töö tegemiseks on esitatud Joonis 11 – vanuse tõttu (15–19 või 50–64 aastased), juhul kui veel õpitakse või sageli seetõttu, et muutusi ei võimalda käesoleva hetke elukorraldus. Muude põhjustena toodi välja otsese vajaduse puudumine, mugavus/ laiskus või puudub selgus, mida edasi teha.

Joonis 11 Põhjused, miks ei võeta midagi ette soovitud töökoha saamiseks (% vastanutest, kes ei ole oma praeguse tööga rahul)

Töökoha leidmisel ja vahetamisel on üheks oluliseks teguriks korrektselt vormistatud elulookirjelduse (CV) olemasolu, kus oleks kajastatud varasem haridustee, töökogemus, isiklikud võimed ja huvid. Arvestades noori ja tööealisi elanikke (v.a pensionärid), on korrektselt vormistatud CV olemas 54% elanikest. Keskmisest sagedamini on CV olemas naistel, noortel vanuses 20–35 eluaastat, töötutel/tööotsijatel ja üliõpilastel ehk neil, kes on parajasti tööturul aktiivsed ehk töötavad hetkel või valmistuvad tööturule sisenemiseks. Elulookirjeldus puudub sagedamini meestel, noortel vanuses 15–19 aastat ja vanematel vanuses 50–64 eluaastat, ettevõtjatel ja õpilastel ning madalamal ametipositsioonil töötavatel inimestel (nn sinikraedel). CV puudumise põhjused on esitatud Joonis 12. 84% vastanutest, kes ei oma kaasajastatud CV-d, ei näe selleks vajadust, 6% ei oska CV-d koostada ega tea kuhu või kelle poole abi saamiseks pöörduda või kust leida koostamiseks vajalikku informatsiooni. Muude põhjuste seas nimetati terviseprobleeme.

- Ei näe selleks vajadust
- Ajapuudus
- Ei oska CV-d koostada, ei oska selleks abi otsida, ei tea kust leida informatsiooni
- Muud põhjused
- Ei oska öelda

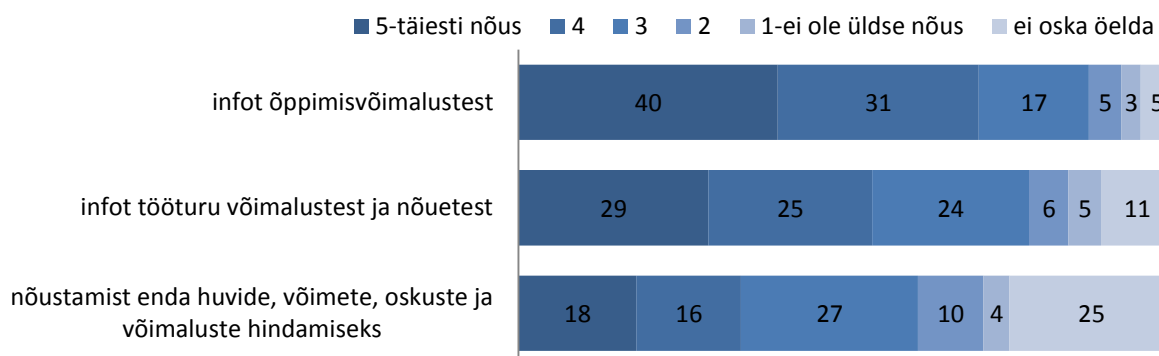

Joonis 12 Korrektselt vormistatud CV puudumise põhjused (% vastanutest, kellel pole CV-d)

Karjääriinfo ja –nõustamise vajadus ja kättesaadavus

Iga inimene seisab oma elus valikute ees – kas ja kuidas jätkata õpinguid, millist eriala või elukutset omandada, kuhu tööle asuda, kas vahetada töökohta vm. Äsjase majanduskriisi ja suurenenud tööpuuduse tingimustes on karjääriteenuste kättesaadavusel väga oluline roll. Kriis osutas ka vajadusele teenuste pakkumise uute vormide järele, pöörates tähelepanu konkreetsetele sihtrühmadele. Seetõttu on oluline, et karjääriteenused oleksid kättesaadavad kogu tööealisele elanikkonnale hoolimata nende haridustasemest, elukohast või muudest teguritest. Siiski arvab kuni 40% eestimaalastest, et teatud elanikkonna sihtrühmadele on karjääriteenuste kättesaadavus pigem raskendatud – st tänases Eestis ei ole kõikidel soovijatel võimalik saada asjakohast infot tööturu võimalustest ja nõuetest või nõustamist enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks (need, kes hindasid 1-3 palliga 5-pallisel skaalal oma nõustumist väidetega, et tänases Eestis on kõikidel soovijatel võimalik saada vastavat infot või nõustamist (vt Joonis 13)).

Tänases Eestis on kõikidel soovijatel võimalik saada ...

Joonis 13 Hinnang karjääriinfo ja -nõustamise kättesaadavusele (% vastanutest, n=500)

Kõikidele soovijatele pisut paremini kättesaadavaks peetakse infot õppimisvõimaluste kohta (2006. aastal läbiviidud uuringus peeti paremini kättesaadavaks infot tööturu võimalustest ja nõuetest).

Tööturu võimaluste ja nõuete kohta käiva informatsiooni kättesaadavust kõikidele elanikkonna rühmadele hindavad keskmisest sagedamini madalamalt (1-3 palliga) mitte-eestlased, kõrgharidusega elanikud, ettevõtjad ja pensionärid. Teistest halvemaks hindavad oma võimeid ja võimalusi puudutava nõustamise kättesaadavust teatud osale elanikkonnast elanikud vanuses 27-49 eluaastat, kõrgharidusega, ettevõtjad ning kõrgematel ametikontadel töötavad elanikud (nn valgekraed). Vastajatel, kes nägid karjääriteenuste kättesaadavuses probleeme (hindasid info või nõustamise kättesaadavust 1-2 palliga) paluti täpsustada, kelle jaoks võiks nende hinnangul karjääriteenuste kättesaadavus olla raskendatud (vt Joonis 14). Informatsiooni tööturu võimalustest ja nõuetest peetakse raskemini kättesaadavaks elanikele vanuses 50–64 eluaastat, töötutele, või neile, kellel puudub ligipääs Internetile või kes on ise passiivsed info otsimisel. Nimetatud sihtrühmadele paremaks info jagamise vahendiks võib pidada meediat, eelkõige vastavaid raadio- ja telesaateid.

Õppimisvõimaluste kohta käivat informatsiooni peetakse halvemini kättesaadavaks vanemaealistele, maapiirkonnas elavatele inimestele ja neile, kellel puudub ligipääs Internetile. Nõustamist oma oskuste ja võimaluste hindamisel peetakse halvemini kättesaadavaks neile, kes on ise passiivsed info otsimisel või kellel puudub ligipääs Internetile, sagedamini ka vanemaealistele. Muude sihtrühmadena, kellele karjääriinfo saamine võib olla raskendatud, märgiti loomult tagasihoidlikke ja vähem ettevõtlikke inimesi, välismaalasi ja neid, kes ei oska vöörkeeli.

Paljudes riikides on leitud, et tehnoloogia, eelkõige Internet ja telefon, on üks peamisi ressursse, mis võimaldab inimeste vajadusi arvestades teenuste kättesaadavust laiendada. Tehnoloogia võimaldab osutada teenuseid eri kanalite kombineerimise teel, nt nõustamine Interneti ja telefoni kaudu, millele lisandub kindlasti otsene suhtlus (ELGPN 2010). Nõudlust telefoni teel jagatava karjääriinfo järele on testinud oma uuringutes England jt (2008) ning Page jt (2007). Uuringute eesmärgiks oli leida uusi võimalusi, kuidas elanikele karjääriinfot, -nõustamist ja juhendamist pakkuda.

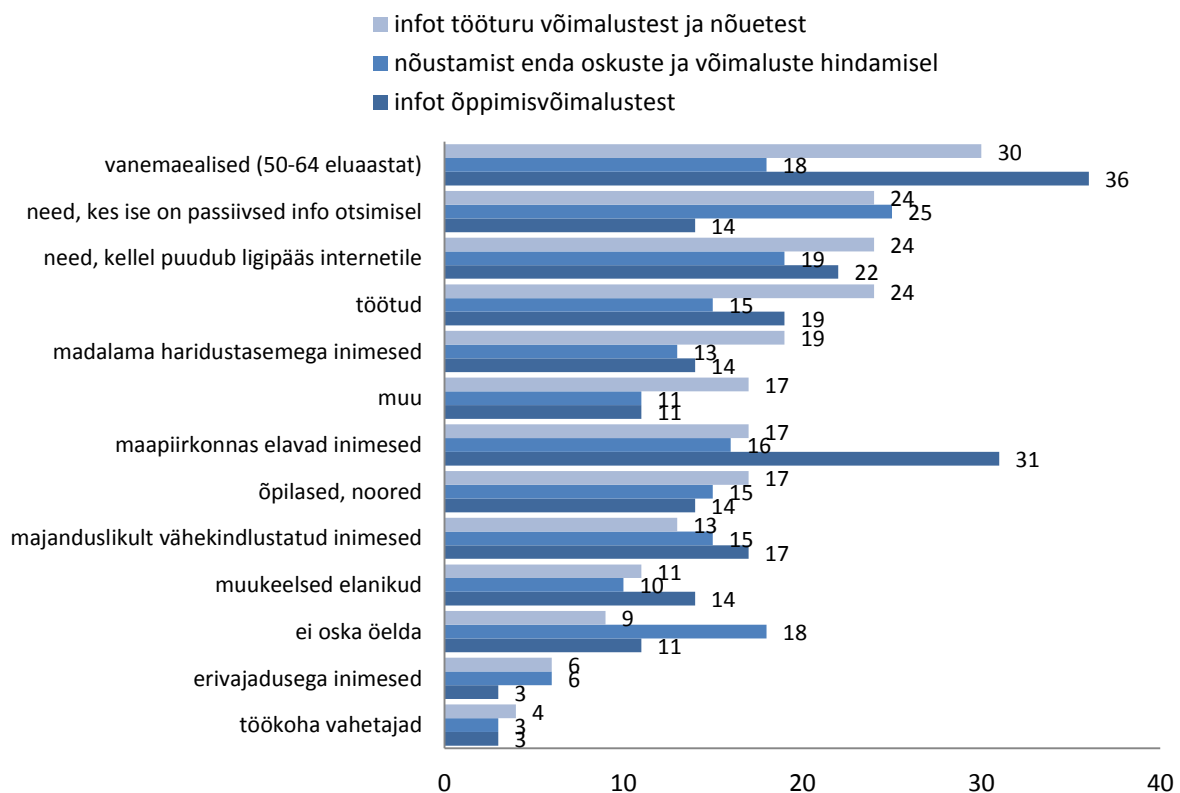
Juhendamine telefoni teel:

- võimaldab teenust kasutada neil, kel geograafiliselt, füüsiliselt või sotsiaalselt puudub võimalus otse nõustajaga kohtuda;
- pakub klientidele mugava võimaluse küsida nõu neile sobival ajal ning otsustada kui kaua vestlus kestab;
- on konstruktiivsem ja kestab tavaliselt lühemat aega kui otsene kontakt nõustajaga;
- ei nõua lisakulutusi (nt transport, parkimine);
- pakub visuaalset anonüümsust ja võimaldab teatud klientidel end nõustamise käigus paremini avada kui otsese kontakti korral.

Samas nõuab selline nõustamisviis karjäärispetsialistide mõnevõrra erinevat ettevalmistust, kuna puudub otsene visuaalne kontakt kliendiga (mis Skype'i teel on küll võimalik), mistõttu peab karjäärispetsialist

- olema väga hea kuulamisoskusega;
- oskama küsida küsimusi nii, et need annaksid lühikese aja jooksul piisaval hulgal informatsiooni;
- kasutama erinevaid tehnikaid, et saada kliendilt vajalikku tagasisidet pakutud teenuse kohta.

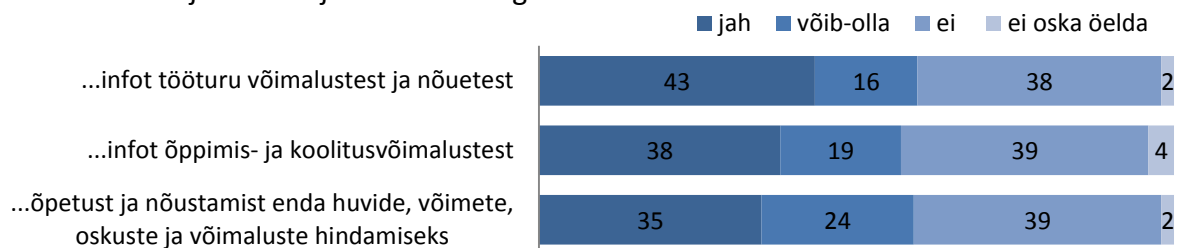
Kuna Eestis täna selline teenuse osutamise vorm puudub (või on alles katsetuste staadiumis nt noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused on kasutanud Skype'i ja Eesti Töötukassal on infotelefon), võiks ühe lisavõimalusena kaaluda karjääriteenuste laiemat pakkumist telefoni või Skype'i vahendusel, mis kindlasti ei asendaks otsesuhtlust, kuid lisaks uue võimaluse teenuse kättesaadavuse parandamiseks.

Joonis 14 Sihtrühmad, kelle jaoks peetakse karjääriteemalise informatsiooni või nõustamise kättesaadavust probleemseks (% vastanutest, kes hindas üldist kättesaadavust 1-2 palliga)

Õpingute või tööga seonduvate valikute korral vajaks täiendavat informatsiooni 54% eestimaalastest ehk ligikaudu 490 tuhat tööealist inimest. Kõigis valdkondades (tööturu võimalused ja vajadused, õppimis- ja koolitusvõimalused ning enda oskused ja võimalused) vajaks kindlasti tuge veerand elanikkonnast, ning vähemalt ühes või kahes valdkonnas vajaks teatud situatsioonis olles kindlasti tuge/nõustamist 29% elanikest. Karjäärivalikute tegemisel saaks pigem ilma nõustamiseta hakkama 46% elanikest. Seega vajavad vähemalt pooled elanikest karjääriinfot ning nõustamist edasiste valikute tegemisel. Valdcondade lõikes karjäärivalikute tegemisel täiendavat infot/nõustamist vajajate osakaal on esitatud Joonis 15.

Kas Te ISE vajaksite karjäärivalikute tegemisel täiendavat...

Joonis 15 Karjääriinfo- ja nõustamise vajadus (% vastanutest, n=500)

Infot tööturu võimalustest ja nõuetest vajaksid enda hinnangul keskmisest sagedamini mitte-eestlased, noored vanuses 15–19 eluaastat, alg- või põhiharidusega, Kirde-Eestis elavad elanikud, töötud/tööotsijad või üliõpilased ning pigem madalamal ametipositsioonil töötavad elanikud (vt Joonis 109, lisa 1). Haridussüsteemis osalevate noorte puhul on õppeasutuse ülesandeks tegeleda karjäärilase teavituse ja koolitusega (põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava 2010, kutseõppe õppekavad). Haridussüsteemist väljunute puhul on oluline leida viis nendeni jõudmiseks. Kuna probleem on teravam mitte-eestlaste ja Kirde-Eesti elanike puhul, on kindlasti vajalik vastava info jagamine venekeelse meedia (ajalehed, ajakirjad, raadio- ja televisioonisaated) vahendusel.

Infot õppimisvõimalustest vajaksid keskmisest sagedamini mitte-eestlased, keskeri- või kutseharidusega, Kirde-Eesti elanikud, töötud/tööotsijad ning sinikraed.

Täiendavat õpet ja nõustamist enese huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamisel vajaksid enda hinnangul keskmisest sagedamini mitte-eestlased, noored vanuses 15–19 eluaastat, tööealised vanuses 27–49 eluaastat, keskeri- või kutseharidusega, pigem Kirde-Eestis elavad elanikud, töötud/tööotsijad ja lähtuvalt eelnevast õpilased ning samuti pigem madalamal ametipositsioonil töötavad.

Võrreldes 2006. aasta uuringuga on karjääriteenuseid vajavad sihtrühmad üldjoontes samad (noored, mitte-eestlased, keskeri- või kutseharidusega, Kirde-Eesti elanikud, töötud/tööotsijad). Seoses internetikasutajate hulga suurenemisega ei toodud käesolevas uuringus enam välja neid, kes Internetti ei kasuta, oluliselt ei eristunud ka maapiirkondade elanikud.

Keskmisest vähem tunnetavad karjäärivalikute tegemisel täiendava info või nõustamise vajadust eestlased, elanikud vanuses 50–64 eluaastat, ettevõtjad ja kõrgematel ametipositsioonidel töötavad elanikud (nn valgekraed).

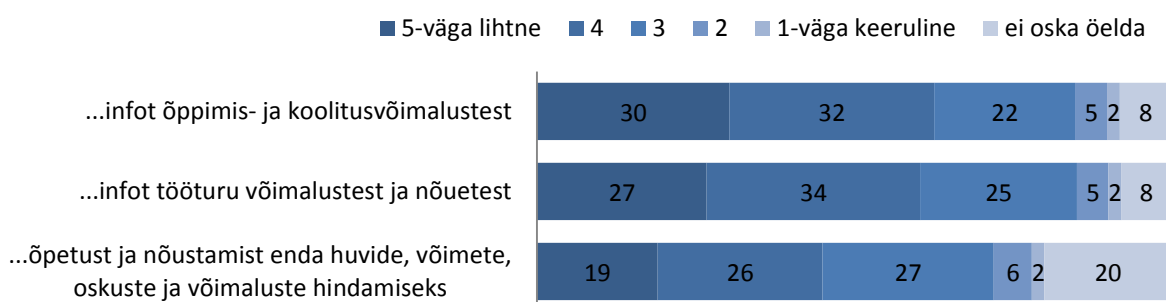
Enda jaoks hindab karjääriteenuste kättesaadavust rohkemal või vähemal määral keerukaks (hinnangud 1-3 palli) keskmiselt kolmandik eestimaalastest – sh 35% peab pigem keeruliseks saada õpetust ja nõustamist oma huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks (selles valdkonnas on ka kõige enam neid, kes sellise info saamise keerukust hinnata ei oska (20%)), 32% hindab pigem keeruliseks info saamist tööturu võimalustest ja nõuetest ning 29% õppimis- ja koolitusvõimalustest (vt Joonis 16).

42% õppimis- või koolitusevõimaluste kohta info vajajatest peab selle kättesaadavust pigem keeruliseks (hinnang 1-3 palli). Nad on sagedamini mitte-eestlased, vanuses 50–64 eluaastat, keskharidusega, Põhja-Eesti elanikud, töötud/töötajad, madalamal ametipositsioonil töötavad elanikud (vt Joonis 110 lisas 1).

43% neist, kes vajaksid infot tööturu võimalustest ja nõuetest, peab selle kättesaadavust pigem keeruliseks. Sarnaselt eelmisele rühmale on nende hulgas sagedamini mitte-eestlased, vanemaalised, keskeri- või kutseharidusega, Lääne-Eesti elanikud ja sinikraed.

47% neist, kes vajaksid nõustamist oma huvide, oskuste, võimete ja võimaluste hindamiseks, peab sellise teenuse kättesaadavust pigem keeruliseks. Nende hulgas on keskmisest enam tööealisi vanuses 27–35 eluaastat ja kõrgharidusega elanikke. Siia gruppi kuuluvad inimesed, kellele antud teenus on halvemini kättesaadav. Vastavat nõustamist pakutakse noortele koolides ja kõrgkoolides, töötutele/töötajatele Eesti Töötukassas. Töötavad inimesed saavad sellist teenust ainult erafirmade vahendusel tasulise teenusena.

Kui peaksite tegema õpingute-, elukutse- või töökohaga seotud valikuid, siis kui lihtne oleks Teil saada

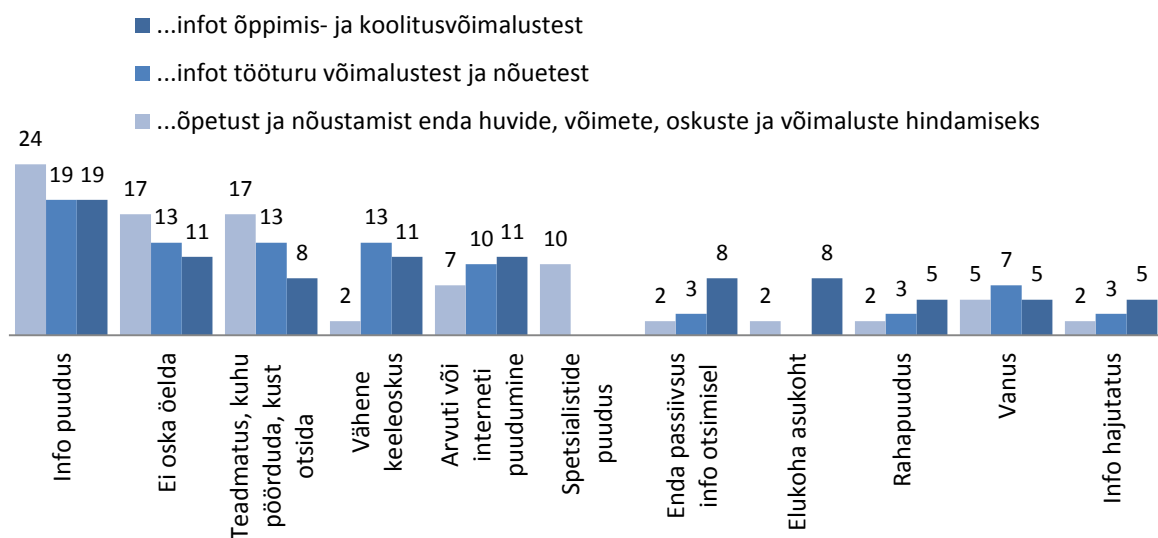

Joonis 16 Karjääriinfo- ja nõustamise isiklik kättesaadavus (% vastanutest, n=500)

Võrreldes 2006. aastaga on elanikud hinnanud karjääriteenuste tänast kättesaadavust pigem keerulisemaks. Info saamist õppimis- ja koolitusvõimaluste ning tööturu võimaluste ja nõuete ning enda oskuste ja võimaluste hindamiseks peavad keerulisemaks mitte-eestlased ja madalamatel ametipositsioonidel töötavad elanikud. Õppimis- ja koolitusvõimaluste infot peavad täna raskemini kättesaadavaks 50–64 aastased, peamiselt keskharidusega ning Põhja-Eestis elavad elanikud. Tööturu võimaluste ja nõuete osas on vähenenud info kättesaadavus keskeri- või kutseharidusega, Lääne-

Eesti elanikele ning sinikraedele. Enda oskuste ja võimaluste hindamiseks nõu vajajate hulgas on varasemaga võrreldes rohkem 27–35-aastaseid, kõrgharidusega ning Lõuna-Eestis elavaid elanikke. Mõnevõrra on paranenud 15–19-aastaste noorte ning töötute/tööotsijate võimalused saada tööturu võimaluste ja nõudmistega seotud informatsiooni ning 36–49 aastaste teavitamine õppimis- ja koolitusvõimalustest.

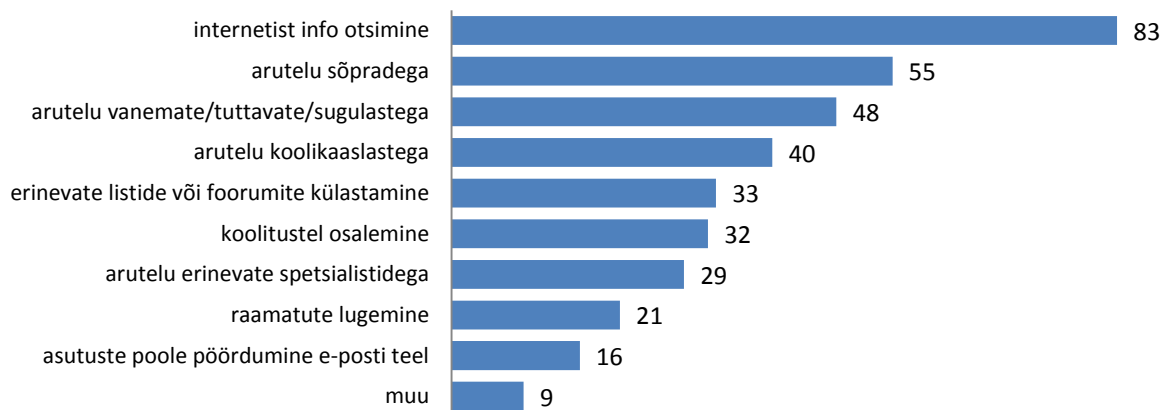
Karjääriteenuste kättesaadavust takistavad tegurid on esitatud Joonis 17. Üsna palju on neid, kes peavad teenuseid pigem raskesti kättesaadavaks, kuid ei oska täpsustada, mis tegelikult teenuste kasutamist takistab. Karjääriteenuste kättesaadavust takistavatest teguritest olulisemad on üldine infopuudus ning teadmatus, kuhu info saamiseks pöörduda või kust vajalikku infot otsida.

Joonis 17 Karjääriteenuste kättesaadavust takistavad tegurid (% vastanutest, kes hindasid kättesaadavust 1-2 palliga)

Õppimis- ja koolitusvõimaluste ning tööturu võimaluste ja nõuete kohta info saamisel võib takistuseks olla veel vähene keeleoskus ja arvuti/Interneti puudumine. Enese oskuste ja võimaluste hindamisel nõustamisteenuse kasutamist takistavad lisaks infopuudusele ja teadmatus, kust infot otsida, ka vajalike spetsialistide või arvuti/Interneti puudumine. Ülejäänud esitatud tegurid on vähem olulised.

Õpingute-, elukutse- või töökohaga seotud valikute tegemisel kasutatakse kõige sagedamini Internetist info otsimise võimalusi (vt Joonis 18). Keskmisest sagedamini kasutavad Interneti võimalusi karjääriinfo otsimisel naised, noored ja tööealised vanuses 15–39 eluaastat, kõrgharidusega, Põhja-Eesti elanikud, õpilased ning üliõpilased, tippspetsialistid. Keskmisest vähem kasutavad Interneti võimalusi mehed, elanikud vanuses 50–64 eluaastat, pensionärid ning madalamal positsioonil töötavad elanikud.

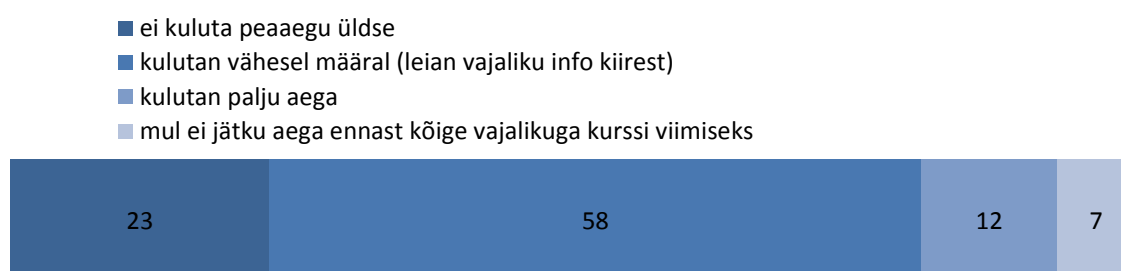

Joonis 18 Karjääriinfo otsimisel kasutatavad kanalid (% vastanutest, n=500)

Eesti ühiskonna väiksuse tõttu on paljudel juhtudel loomulik karjääriinfo hankimine ja vahendamine sõprade ja tuttavate kaudu. Halvemal olukorras on inimesed, kellel puudub vastav sotsiaalne võrgustik. Info levitamisel võib siinkohal abi olla eelkõige massimeediakanalite kasutamisel.

Karjäärikäsitlustes arutlevad vanemate, tuttavate, sugulastega ja sõpradega (sh ka koolikaaslastega) pigem õpilased ehk noored vanuses 15–19 eluaastat. Erinevate listide või foorumite vahendusel otsivad informatsiooni keskmisest sagedamini mitte-eestlased ja igapäevased Internetikasutajad, harvemini aga pensionärid. Erinevate spetsialistidega peavad nõu või pöörduvad asutuste poole keskmisest sagedamini noored vanuses 20–26 eluaastat, ettevõtjad ja iseendale töödandjad ning kõrgemad ametnikud ja juhid. Harvem kasutavad seda infosaamise viisi elanikud vanuses 50–64 eluaastat ja pensionärid. Muude viiside all märgiti ära otsust pöördumist konkreetsete asutuste poole (nt Eesti Töötukassa) ja meediat (ajalehed, ajakirjad, raadio ja televisioon).

Ligikaudu veerand elanikkonnast ei kuluta õpingute-, elukutse- või töövalikute tegemisel vajaliku info otsimisele üldse aega. Enam kui pool elanikkonnast (58%) leiab omale vajaliku info kiiresti ning kulutab selle otsimisele vähe aega. Enese hinnangul kulutab vajaliku info otsimiseks liiga palju aega 12% elanikest, kuna ei tea vajalikke allikaid või on infot liiga palju (vt Joonis 19).

Joonis 19 Karjääriinfo hankimiseks kuluv aeg (% vastanutest, n=500)

Elektroniliste kanalite (nt Interneti otsingud, andmebaasid, veebilehed, foorumid jm) kasutamine muudab õpingute-, elukutse- või töövalikute korral infootsimise enamiku elanike jaoks lihtsamaks (84%). Info otsimine ja sorteerimine elektroniliste kanalite vahendusel on keeruline 3% elanikkonna jaoks ning 4% tunneb, et elektroniliste kanalite kaudu infot otsides on seda liiga palju ning nad ei

jõua endale vajalikku infot läbi töötada (vt Joonis 20). Tulemused on tugevalt seotud elanike üldiste Internetikasutamise harjumustega – need, kes kasutavad Internetti sageli, peavad info otsimist lihtsaks, teised, kes kasutavad Internetti harva, peavad elektrooniliste kanalite kasutamist keerulisemaks ja leiavad, et saadud infot on keeruline analüüsida. Elektrooniliste kanalite kasutamine muudab info otsimise ja analüüsimise keerulisemaks sagedamini mitte-eestlastele, pensionäridele ja neile, kes tavapäraselt Internetti ei kasuta.

Kas elektroonilised kanalid muudavad info hankimise Teie jaoks lihtsamaks või keerulisemaks?

■ lihtsamaks ■ kulutan enam vähem sama palju aega ■ keerulisemaks ■ palju keerulisemaks

Joonis 20 Elektrooniliste kanalite kasutamise efektiivsus karjääriinfo otsimisel (% vastanutest, n=500)

Teadlikkus karjäärialase info- ja nõustamise saamise võimalustest

Teenuste kvaliteedi hindamisel on tähtsal kohal teenuse kasutaja kvaliteediootused enne teenuse saamist. Kui tajutud kvaliteeditase ei vasta ootustele või ületab neid tunduvalt, võib teenuse kasutaja hinnata teenuse mittevastavaks. Oodatava ja tegeliku kvaliteedi vaheline lõhe selgitab, miks kasutajad on mõne madala kvaliteeditasemega teenusega rahul või miks kõrgetasemelise teenuse üle nurisetakse.

Christian Grönroosi järgi iseloomustavad head teenindust järgmised kvaliteedikarakteristikud (Karjääriteenuste kvaliteedikäsiraamat 2010):

- professionaalsus ja oskused;
- kliendikesksus;
- kättesaadavus ja paindlikkus;
- töökindlus ja usaldusväarsus;
- keskkond;
- maine.

Teenuste kvaliteeti hindavad kolm osapoolt – teenuse tellija, osutaja ja kasutaja. Käesoleva uuringu raames läbiviidud elanikkonna küsitluse abil on võimalik hinnata nii teenuse kasutajate teadlikkust karjääriteenuste osutajatest kui ka rahulolu saadud teenustega.

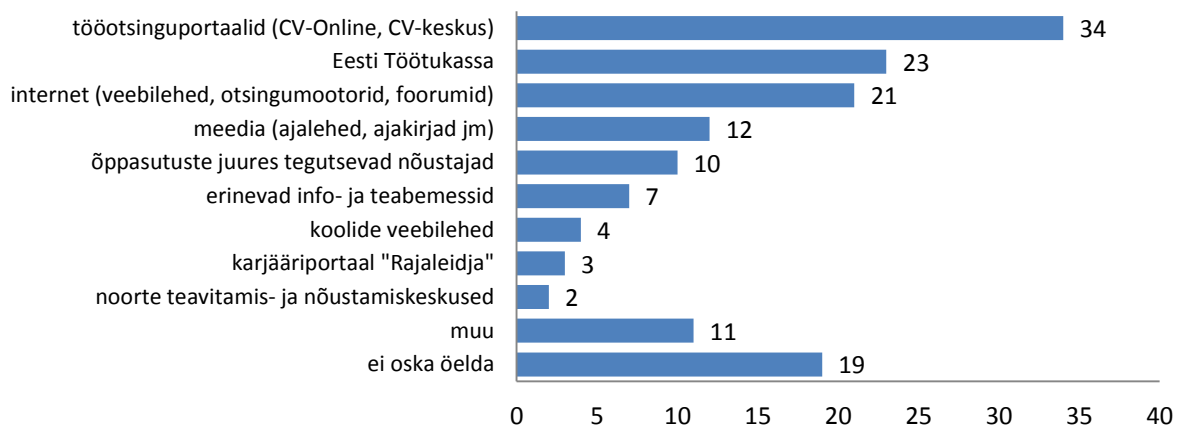
Karjääriteenuste osutajate maine peegeldub teenuse kasutajate ja koostööpartnerite rahulolu saadud teenusega või koostööga ning tulemustega.

Eelneva suunamiseta teab 81% elanikkonnast vanuses 15–64 eluaastat, et põhimõtteliselt on olemas erinevaid allikaid, kust on võimalik õpingute jätkamisel, elukutse valikul, tööle asudes või töökohta vahetades saada vajalikku informatsiooni või nõustamist.

Ühtegi allikat ei osanud eelneva suunamiseta nimetada 19% elanikkonnast (varasemas uuringus oli nende osakaal 25%), nende hulgas on keskmiselt enam noori vanuses 15–19 eluaastat, alg- või põhiharidusega, Kirde-Eesti elanikke, õpilasi, pensionäre ja ettevõtjaid.

Eelneva suunamiseta nimetati karjäärilase info- või nõustamise allikana kõige sagedamini Internetis olevaid erinevaid tööotsinguportaale (34%), Eesti Töötukassat (23%) ning lihtsalt Internetti (sh erinevaid veebilehti, otsingumootoreid, foorumeid). Allikate nimetamise sagedus käesolevas uuringus on esitatud Joonis 21.

Palun nimetage Teile teadaolevaid allikaid karjääriinfo saamiseks

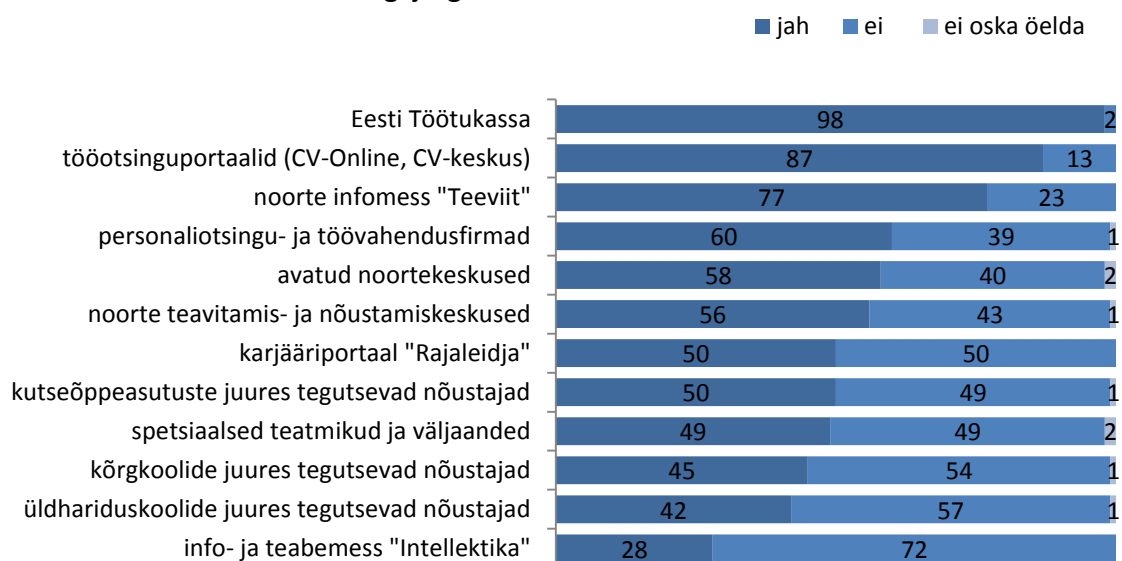

Joonis 21 Eelneva suunamiseta nimetatud allikad karjäärilase info- või nõustamise saamiseks (% vastanutest, n=500)

Teiste allikate hulgas nimetas info- või nõustamise saamise võimalusena noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuseid 2% elanikest, noorte infomessi Teeviit 4%, personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevaid firmasid 2% ning kõrgkoolide juures tegutsevaid nõustajaid 6% elanikest. Muude allikatena nimetati sagedamini tuttavaid, kolleege, omavalitsuste töötajaid, raamatukogusid, koolitusfirmasid ning konkreetseid ühinguid ja liite.

Eelnevalt allikaid nimetades (ehk vastajatele nimetusi ette lugedes) olid kõik elanikud vanuses 15–64 eluaastat kuulnud vähemalt ühest töö-, elukutse- või hariduse vallas infot ja nõustamist pakkuvast allikast. Kõrgeima tuntuse määraga oli Eesti Töötukassa, kellest on kuulnud või teadlik 98% elanikkonnast (vt Joonis 22).

Kas teate või olete kuulnud midagi järgnevatest ...

Joonis 22 Eelnevalt nimetatud karjäärialast infot või nõustamist pakkuvate allikate tuntus elanikkonna hulgas (% vastanutest, n=500)

Kõrge tuntuse määraga on ka veebipõhised tööotsinguportaalid (nt CV-Online ja CV-keskus), noorte infomess Teeviit ning personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad. Veidi üle poole elanikkonnast on kuulnud ka avatud noortekeskustest (ANK) ning noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustest (TNK). Karjääriportaalist Rajaleidja on teadlikud pooled elanikud vanuses 15–64 eluaastat. Vähem teadlikud ollakse koolide (sh kõrgkoolide, kutseõppeasutuste ja üldhariduskoolide) juures tegutsevatest nõustajatest, spetsiaalsetest teatmikest ja väljaannetest ning infomessist Intellektika.

Võrreldes varasema uuringuga on suurenenud Eesti Töötukassa (91% vs 98%), tööotsinguportaalide (70% vs 87%), noorte infomessi Teeviit (60% vs 77%) ning karjääriportaalid Rajaleidja (34% vs 50%) tuntus elanikkonna hulgas. Ülejäänud allikate puhul on elanikkonna teadlikkus jäänud samale tasemele.

Teadlikkuse määr elanike hulgas on seotud **rahvuse, haridustaseme ja ametialase positsiooniga**. Erinevad karjääriteenuste osutajad on üldjoontes tuntumad eestlaste, noorte (vanuses 15–26 eluaastat), kõrgharidusega ning kõrgematel ametipositsioonidel töötavate elanike hulgas (vt Joonis 111 kuni Joonis 114, lisas 1).

Karjääriteenuste pakkujate tuntus diferentseerub sihtrühmade lõikes:

- Eesti Töötukassa kui tuntuim teenusepakkuja on ühtlaselt tuntud enamikus elanikkonna rühmadest, sõltumata olulisel määral haridusest või staatusest, kuid siiski vähem mitte-eestlaste hulgas.
- Noorte infomess Teeviit, avatud noortekeskused, noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused on tuntumad vanuserühmas 15–19 eluaastat, õpilaste ja üliõpilaste hulgas – eelkõige nende hulgas, kellele antud messid või keskused suunatud on.

- Tööotsinguportaalide ning personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad on tuntud eelkõige tööealiste (vanuses 20–49 eluaastat), kõrgharidusega elanike ja ettevõtjate hulgas.
- Karjääriportali Rajaleidja teavad sagedamini noored vanuses 15–26 eluaastat, keskharidusega ning õpilased ja üliõpilased.
- Kõrgkoolide, kutseõppeasutuste ja üldhariduskoolide juures tegutsevaid nõustajaid või karjäärispetsialiste teavad paremini vastavas vanuses noored (ehk 15–26 aastased) ehk need kes seal õpivad, on õppinud või kavatsevad õppima asuda. Eelnevast lähtudes õpilased ja üliõpilased.
- Spetsiaalseid teatmikke ja väljaandeid teavad info allikatena sagedamini elanikud vanuses 36–49 eluaastat, kõrgharidusega, töötud/tööotsijad ning üliõpilased.
- Haridus- ja infomess „Intellektika“ on tuntum noorte (vanuses 20–26 aastat) ja Lõuna-Eesti elanike hulgas. Kuna „Intellektika“ toimub Tartus ja tavaliselt pärast noorte infomessi Teeviit, siis on põhjendatud ka piirkondlik ja väiksem huvi antud messi vastu.

Karjääriteenuste kasutamiskogemused ja teenuseosutajate maine

Viimase aasta jooksul on seoses töö- või elukutse valikutega info saamiseks või nõu küsimiseks erinevate asutuste või oma perekonna poole pöördunud 28% elanikkonnast ehk ligikaudu 250 tuhat inimest vanuses 15–64 eluaastat. Võrreldes eelneva uuringuga on seda 123 tuhande inimese võrra vähem.

Keskmisest sagedamini on karjääriinfo- ja nõustamisega kokku puutunud noored vanuses 15–26 eluaastat, alg- või põhiharidusega elanikud ning õpilased, üliõpilased või töötud/tööotsijad, kes antud infot ka enam vajavad. Suures osas kasutati vajaliku teabe saamiseks formaalseid kanaleid - Eesti Töötukassat (30%) või veebipõhiseid tööotsinguportaalet (26%). Informaalsetest kanalitest kasutati sagedamini sõpru/tuttavaid (31%) või vanemaid/teisi pereliikmeid (18%) (vt Joonis 115 ja Joonis 116, lisas 1).

- Eesti Töötukassa poole pöördusid viimase 12 kuu jooksul keskmisest sagedamini mitte-eestlased, elanikud vanuses 20–26 või 50–64 eluaastat, keskeri- või kutseharidusega elanikud, töötud/tööotsijad või pensionärid.
- Tööotsinguportaalide kasutamine on keskmisest levinum tööealiste (vanuses 36–49 aastat), keskeri- või kutseharidusega elanike, ettevõtjate ning töötute/tööotsijate seas, sageli ka kõrgemal positsioonil töötavate (nn valgekraede) elanike hulgas.
- Sõprade ja tuttavate poole pöördusid info saamiseks keskmisest sagedamini noored (vanuses 20–26 eluaastat), keskharidusega, palgatöötajad ja madalamatel ametipositsioonidel töötavad elanikud.
- Vanemate ja teiste pereliikmete arvamust karjäärialaste küsimuste korral peavad keskmisest enam oluliseks 15–19-aastased noored, alg- või põhiharidusega, Kesk-Eestis elavad elanikud ja õpilased.

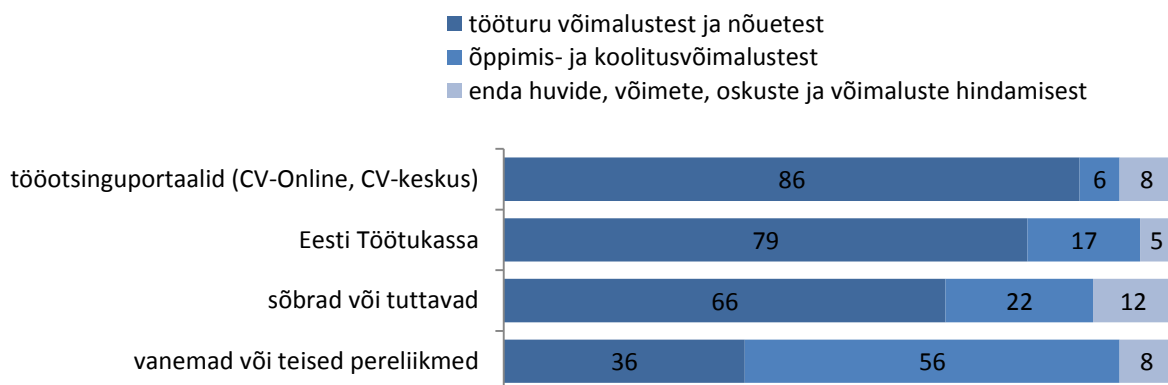
Teiste allikate poole pöördunute osakaal valimis oli marginaalne (st alla 5% nendest, kes eelmise aasta jooksul karjäärialast infot või nõustamist kasutasid).

Ligikaudu kaks kolmandikku (62%) viimase aasta jooksul karjääriteemalist infot või nõustamist otsinutest on seda vajanud **tööturu võimaluste ja nõuete osas**, järgnevad üldised õppimis- ja

koolitusvõimalused (32%) ning oma huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamine (13%). Tööturu kohta info saamiseks pöördus 84% info vajajatest just nimelt eelnevalt nimetatud nelja allika (Eesti Töötukassa, tööotsinguportaalid, sõbrad/tuttavad, vanemad/pereliikmed) poole. Ülejäänud otsisid tööturu kohta infot personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevatest firmadest (4%), meediast (4%) ja muudest allikatest (8%). Õppimis- ja koolitusvõimaluste infot otsis eelnevalt nimetatud allikatest 58% info vajajatest. Muude allikatena kasutati oma õppeasutuse juures tegutsevate karjäärinõustajate abi (13%), karjääriportaali Rajaleidja (7%), Interneti võimalusi (7%), külastati noorte infomessi Teeviit (5%) või kasutati muid allikaid (10%). Enda huvide, oskuste, võimete ja võimaluste hindamisel kasutasid nelja allikat 75% info otsijatest. Muude allikatena kasutati oma kooli (6%), töökohta (6%), karjääriportaali Rajaleidja (6%) või noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuste võimalusi (6%).

Erinevate tööotsinguportaalide ning Eesti töötukassa poole pöördusid eelneva 12 kuu jooksul elanikud enamasti tööturu võimaluste ja nõuete alaste küsimustega. Olulisteks nõuandjateks nendes küsimustes olid ka sõbrad või tuttavad (vt Joonis 23). Mitteformaalsetest allikatest eristuvad teistest rohkem vanemad ja teised pereliikmed kui õppimis- ja koolitusvõimalustest informeerijad. Enda huvide, oskuste, võimete ja võimaluste hindamine on suhteliselt „vähe levinud“ ning nende küsimuste korral pöörduti pigem sõprade või tuttavate poole.

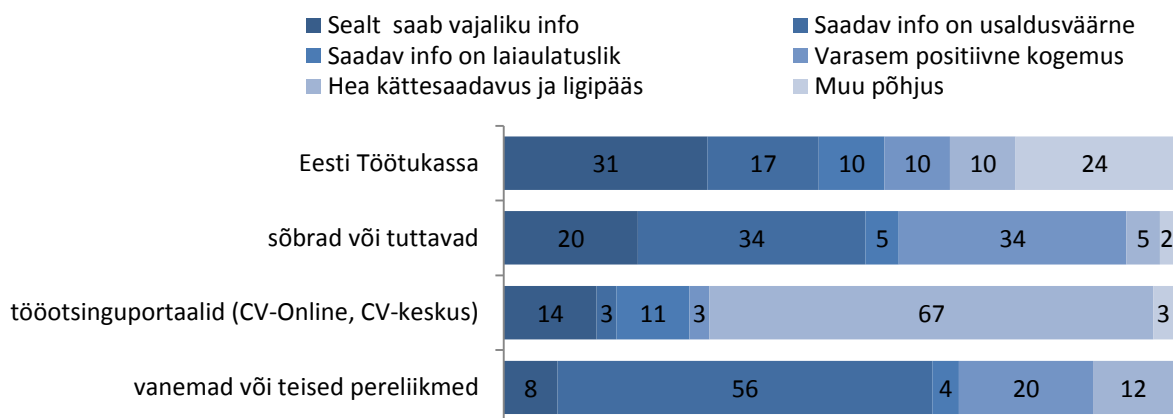
Milliste teemade või valdkondade osas otsisite informatsiooni või nõu

Joonis 23 Karjääriinfo alased küsimused, millega erinevate allikate poole eelneva 12 kuu jooksul pöörduti (% vastanutest, kes konkreetsete allikate poole pöördusid)

Valitud allikate poole pöörduti karjäärialase info saamiseks sagedamini Joonis 24 esitatud põhjustel. Eesti Töötukassa puhul hinnatakse sealt saadava info vajalikkust ja usaldusväärsust, sinna pöördatakse juhul, kui inimene on kaotanud töö, soovib töökohta vahetada või siseneda tööturule, vajab ümber- või täiendõpet. Sõprade/tuttavate või vanemate/teiste pereliikmete poole pöördatakse sagedamini usalduse ja varasema positiivse kogemuse tõttu. Tööotsinguportaalide puhul hinnatakse nende head kättesaadavust.

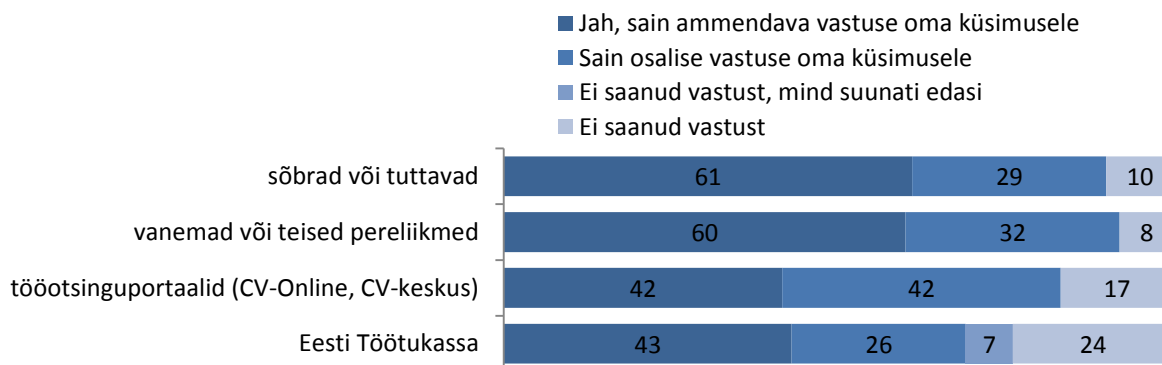
Miks eelistasite pöörduda just sinna?

Joonis 24 Karjääriinfo allika valiku põhjused kasutamiskogemuse põhjal (% vastanutest, kes konkreetse allika poole pöördusid)

Eelneva 12 kuu jooksul töö-, elukutse- või haridusvalikute tegemisel erinevate allikate poole pöördunud elanikud said üldjuhul oma küsimusele vastused (vt Joonis 25). Informaalsete allikate puhul on saadud vastused hinnatud sagedamini piisavaks. Formaalsete allikate kasutamisel seevastu jäädigi sagedamini ilma vastuseta. Põhjuseks võib siinkohal olla formaalsetele allikatele seatud suuremad ootused.

Kas saite vastuse oma küsimusele?

Joonis 25 Karjäärialastele küsimustele saadud vastused allikate lõikes (% vastanutest, kes konkreetset allikat kasutasid)

Karjääriteenuste osutajate maine selgitamiseks elanikkonna seas pöörduti vastajate poole kahe küsimusega: „kui vajaksite infot või nõu oma õppimise-, elukutse- või töövalikute kohta, siis kuhu või kelle poole Te kõige tõenäolisemalt selleks pöörduksite“ ning vastupidi – „kuhu või kelle poole Te kindlasti ei pöörduks“.

Elanikud, kes viimase aasta jooksul karjäärialast infot ei otsinud ega pöördunud erinevate asutuste, inimeste või pereliikmete tõi võimalike allikatena sagedamini välja (vt Joonis 115, lisa 1) veebipõhised tööotsinguportaalid (34%), Eesti Töötukassa (21%), sõbrad/tuttavad (20%) ning vanemad või teised pereliikmed (15%). Varasema uuringu raames nimetati sagedamini

Tööhõiveametit⁵, Internetti, tööotsinguportaale ning sõpru-tuttavaid. Kahe uuringu tulemuste vahel pole suuri erinevusi selles osas, kes nimetatud allikat pigem kasutaksid.

- Tööotsinguportalide poole pöördusid vajadusel info või nõu saamiseks keskmisest enam palgatöötajad ning elanikud vanuses 27–35 eluaastat. Tööotsinguportalide korral ei eristunud käesolevas uuringus kasutajad enam haridusest ega ametipositsioonist lähtuvalt.
- Eesti Töötukassa poole pöördusid karjäärialase info või nõustamise saamiseks keskmisest sagedamini naised, mitte-eestlased, elanikud vanuses 50–64 eluaastat, keskharidusega elanikud ning töötud/tööotsijad. Sarnased sihtrühmad joonistusid välja ka varasemas uuringus.
- Sõprade ja tuttavate poole eelistaksid karjääriinfo saamisel pöörduda keskeri- või kutseharidusega, noored vanuses 20–26 aastat ning pigem madalamatel ametipositsioonidel töötavad elanikud (nn sinikraed). Varasemas uuringus oli sõprade ja tuttavate poole pöördumine sagedasem ettevõtjate hulgas.
- Vanemad ja teised pereliikmed on karjäärialase info jagamisel või nõu andmisel hinnatud pigem noorte (15–19 aastaste), õpilaste ja üliõpilaste hulgas.

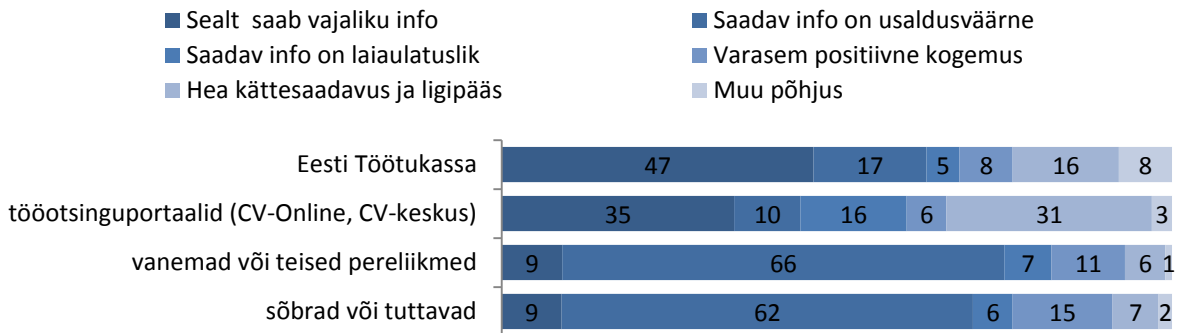
Põhjused just nende allikate poole pöördumiseks on esitatud Joonis 26. Formaalsete allikate puhul on hinnatud nende poolt pakutava info vajalikkus ja hea kättesaadavus. Mitteformaalsete allikate puhul loodetakse saada usaldusväärset informatsiooni ning toetutakse varasemale positiivsele kogemusele.

83% eestimaalaste (varasemas uuringus 70%) arvates ei olnud etteantud loetelus sellist asutust, kuhu või kelle poole nad karjäärialase info saamiseks ei pöörduks. Majanduslikult keerulises olukorras ollakse valmis kõiki võimalusi ära kasutama. Konkreetseid asutusi või allikaid, kuhu ei pöördutaks, toodi esile vähestel juhtudel (enamasti 1% eestimaalastest). Sarnaselt eelmise uuringuga ei oska valdav enamus täpsustada, miks ühe või teise karjääriteenuse osutaja poole kindlasti ei pöördutaks. Allikate lõikes ei ole võimalik erinevaid põhjuseid vastanute vähesuse tõttu välja tuua, kuid üldiselt nimetati sagedamini:

- vähest usaldust teenusepakkuja vastu – 3% elanikkonnast ja 23% nendest, kes nimetasid konkreetse koha, kuhu nad ei pöörduks;
- vanuse ebasobivust – 3% elanikkonnast ja 20% konkreetse allika nimetanutest (pigem vanemaealiste vastus noortele suunatud teenuspakkujate või allikate mitte kasutamise põhjusena – nt koolide juures tegutsevad karjääriinõustajad, noortekeskused, noortele suunatud infomessid ja vanemad/pereliikmed);
- allikast saadava info ebapiisavust – 2% elanikkonnast ja 15% konkreetse allika nimetanutest;
- sobiva/vajaliku info mitte pakkumist teenuseosutaja või allika poolt – 2% elanikkonnast ja 11% nendest, kes nimetasid konkreetse koha, kuhu nad ei pöörduks.

⁵ Tööhõiveamet ehk tänane Eesti Töötukassa

Miks eelistaksite pöörduda sinna?

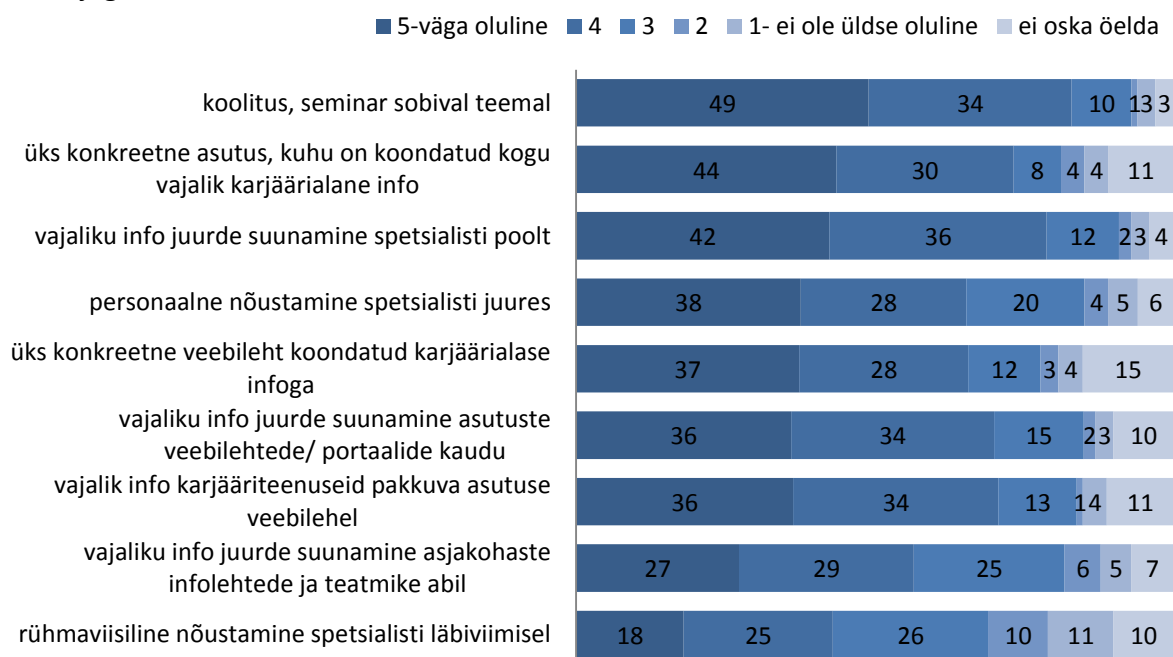

Joonis 26 Karjääriinfo allika valiku põhjused (% vastanutest, kes vajadusel konkreetse allika poole pöörduks)

Riigi poolt pakutavate nõustamise või infojagamise teenustena hindavad elanikud kõige olulisemaks sobivate või vajalike koolituste ja seminaride pakkumist (83% elanikest andis hinnangu 4-5 palli; vt Joonis 27). Järgnevad info jagamine spetsialisti poolt (78%) ning üks konkreetne asutus, kuhu oleks koondatud kogu karjäärialase info ja nõustamise vahendamine (74%). Suur osa elanikest sooviks infot ja nõustamist saada Interneti vahendusel st läbi asutuste veebilehtede/portaalide (70%) või karjääriteenuseid pakkuvate asutuste veebilehtede kaudu (70%).

- Sobivate või vajalike koolituste pakkumist riigi poolt hindavad väga oluliseks elanikud vanuses 15–19 ja 50–64 eluaastat, õpilased, kes õpivad gümnaasiumis ning ettevõtjad. Noorte ja õpilaste puhul võib siinkohal olla oluline tasuta koolituste saamine, ettevõtjad kasutaksid samuti riigipoolset tuge nii rahalises mõttes kui ka jagatavast infost lähtudes. Vanemate ehk 50–64 aastaste puhul on oluline kiiresti muutuva tööturu olukorraga kaasas käimine (st uued oskused, mida varem ehk vaja ei olnud nt arvutid, võõrkeelte oskus, uute tehnoloogiate kasutamine). Vanematel elanikel on keerulisem ka karjääris kannapööret teha, kuna tööandjad eelistavad nooremaid, kes tulevad tööle ja jäävad aastateks.
- Vajaliku info juurde suunamist spetsialisti abiga hindasid oluliseks keskmisest sagedamini mitte-eestlased, üliõpilased ja madalamal ametipositsioonil töötajad.
- Interneti vahendusel peavad riigi poolt nõustamist ja info jagamist oluliseks pigem noored ja tööealised (vanuses 15–19 või 27–35 eluaastat), õpilased ja madalamatel ametipositsioonidel töötavad elanikud. Viimased võivad olla sotsiaalselt vähem aktiivsed (suhtlusraskused, vähene enesekindlus või usk nõustajatesse) ega soovi seetõttu minna konkreetsest asutusest nõu küsima.

Kuivõrd oluliseks Te peate järgmisi riigi poolt pakutavaid nõustamise ja info jagamise viise?

Joonis 27 Hinnang riigi poolt pakutavate nõustamis- ja infojagamise viiside vajalikkusele (% vastanutest, n=500)

Kokkuvõtte elanikkonna küsitlusest

Käesoleva uuringu raames on karjääriteenuste potentsiaalsed kasutajad üldistatult kõik 15–64-aastased alalised Eesti elanikud ehk ligikaudu 906 tuhat inimest. Karjääriteenuste kasutamine on vajalik kõigile neile, kes alles õpivad, täiendavad end töö kõrvalt kas enesetäiendus- või tööalastel koolitustel, soovivad vahetada töökohta või alles sisenevad tööturule.

Õpingute- ja tööalane foon on Eestis positiivne – inimeste üldised väärtushinnangud toetuvad **ise hakkamasaamisele, stabiilsusele ning sobiva hariduse või elukutse tähtsustamisele**. Ise hakkamasaamise tähtsustamist saab ühelt poolt pidada positiivseks, kuna näitab inimeste tugevust ja iseseisvust. Teisalt võib sellest välja lugeda vähest usku ühiskonna ja riigi abisse ning toetusesse. Uuringu tulemustest ilmneb suhteliselt väike hulk neid inimesi, kes väärtustavad pidevaid muutusi oma elus. Seda on põhjendatud viimase 20 aasta kiire arenguga, mis on ilmselt paljudele, eriti vanemaealiste elanike puhul, tekitanud pingeid ning muutustega kohanemine pole olnud kerge.

Elanikkonna üldised eneseanalüüsi oskused on küllaltki heal tasemel – **oma nõrkadest ja tugevatest külgedest on teadlik kolmveerand elanikkonnast**. Samas viitab see, et karjääriplaanid on olemas vaid kolmandikul vastanutest – **teadlikku tulevikuplaneerimist ei ole suur osa elanikest endale teadvustanud**.

Viimase aasta jooksul on kaks kolmandikku tööealisest elanikkonnast (ehk ligikaudu 580 tuhat inimest) olnud **seotud õpingutega, vahetanud või otsinud tööd, osalenud tööalasel koolitusel või**

enesetäienduskursusel. Võrreldes 2006. aasta uuringuga on õppivate ja tööalaselt aktiivsete elanike osakaal mõnevõrra tõusnud. Osaliselt on põhjuseks vahepealne majanduslangus, mil tööealised inimesed pidid töökoha kaotuse tagajärjel asuma ümber õppima, otsima uut tööd või osalema sagedamini täienduskoolitustel, et olla piiratud võimalustega tööturul konkurentsivõimelisemad. Kokkuvõttes olid viimase aasta jooksul töö- või õpingutealaselt aktiivsed sagedaminid **noored vanuses 15–26 eluaastat**, kes alles õppisid või soovisid siseneda tööturule, teisalt aga **aktiivses eas** (27–50 aastased) peamiselt **kõrgharidusega** elanikud, **palgatöötajad** või **kõrgematel ametipositsioonidel** töötavad elanikud, kes intensiivselt osalesid tööalastel koolitustel või enesetäienduskursustel.

Vajadus karjääriteenuste järele on jätkuvalt oluline – 61% tööealisest elanikkonnast (ligikaudu 550 tuhat inimest) kavandab lähiajal oma elus töö või õpingutega seonduvaid muutusi. Lähiaastatel aset leidnud muutuste tõttu maailmas, majanduses ja tööturul üldiselt teadvustab üha rohkem inimesi, et parim viis tuleviku kindlustamiseks ja muutuva keskkonnaga edukalt kohanemiseks on investeerida iseendasse, arendada oma oskusi ja pädevusi senises tegevusvaldkonnas või teha kannapööre ja õppida midagi uut. Kõige sagedamini otsustatakse käesoleva uuringu tulemustel õppida või koolitustel osaleda soovist **saada paremini hakkama oma igapäevase tööga või teenida kõrgemat palka.**

Karjääriteenuste kättesaadavusel on ühiskonnas väga oluline roll. Äsjane majanduskriis osutas vajadusele muuta karjääriteenused kättesaadavaks kõikidele ühiskonnagruppidele, samuti tõstus vajadus teenuste pakkumise uute vormide järele. Kõige paremini on hetkel teenus tagatud kooliõpilastele, kes saavad karjääriplaneerimise-alast tuge nii koolist, õpetajatelt, lapsevanematelt, avatud noortekeskustest, noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustest kui ka mujalt. Töötutele karjääriteenuste osutamise tegeleb Eesti Töötukassa. Olulistest sihtrühmadest on karjääriteenuste kättesaadavus elanike arvates raskendatud **mitte-eestlastele, töötavatele elanikele ja pensionäridele.** Kõige keerulisemaks hinnati info kättesaadavust tööturu võimalustest ja nõuetest **vanemas tööeas** (vanuses 50–64 eluaastat) elanike, **töötute** ja nende inimeste jaoks, kellel puudub ligipääs Internetile.

Veidi enam kui pooled (54% ehk ligikaudu 490 tuhat inimest) tööealistest elanikest vajaksid õpingute või tööga seotud valikute tegemisel **täiendavat informatsiooni.** Kõigis vaadeldud valdkondades (tööturu võimalused ja vajadused, õppimis- ja koolitusvõimalused ning enda oskused ja võimalused) vajaks kindlasti tuge veerand elanikkonnast, ning vähemalt ühes või kahes valdkonnas vajaks teatud situatsioonis olles kindlasti tuge/nõustamist 29% elanikest. Sihtrühmadena joonistusid välja eelkõige **noored, mitte-eestlased, töötud/tööotsijad** ning pigem **madalamal ametipositsioonil töötavad** elanikud. Seega on oluline leida viis antud sihtrühmadeni jõudmiseks. Ühe võimalusena võiks rohkem infot jagada ajalehtede, ajakirjade ning raadio- ja televisioonisaadete vahendusel, kaasates sealjuures ka venekeelset meediat.

Informatsiooni kättesaadavus pole üldjuhul elanikkonna seas probleemiks, info kättesaadavust hindab väga lihtsaks või lihtsaks kaks kolmandikku vastanutest. Ülejäänute puhul on info hankimist takistavateks teguriteks eelkõige vajaliku **info puudus, teadmatus**, kust infot otsida või kuhu pöörduda, **vähene keeleoskus** ning **arvuti või Interneti puudumine.** Peamiselt kasutatakse õpingute, elukutse- või töövalikute tegemisel **Internetist** info otsimise võimalusi. Sageli kasutatakse ka mitteformaalseid allikaid, näiteks arutelu **sõprade, tuttavate, vanemate või teiste pereliikmetega.**

Spetsialisti poole pöörduks vähem kui 30% ning erinevatest asutustest küsiks infot vaid 16% elanikkonnast. Ametlike allikate kasutamise suurendamisele aitaks kaasa elanikkonna teadlikkuse tõstmine juba olemasolevatest võimalustest. Selleks võiks kasutada erinevaid meediakanaleid (Internet, televisioon, raadio, ajalehed, ajakirjad jm), et info jõuaks erinevate sihtrühmadeni. Mitteformaalsete infokanalite kasutamise aktiivsus on endiselt (st võrreldes 2006. aasta uuringuga) kõrge, seda eelkõige võrreldes ametlike teenuseosutajate kasutamisega. **Viimaste tuntus on küll suur, kuid neid ei teadvustata asutustena, kuhu õpingute- või tööalaseid valikuid tehes pöörduda.** Kindlasti vajab parandamist ka elanikkonna infoanalüüsioskus, kuigi info leidmist peetakse lihtsaks, siis teadlike otsuste tegemiseks vajavad elanikud enamasti tuge ja nõustamist.

Eelneva suunamiseta (st allikaid mitte nimetades) teadsid elanikud karjäärialase info- või nõustamise allikatena kõige sagedamini Internetis olevaid **tööotsinguportaale, Eesti Töötukassat** ning lihtsalt **Interneti** üldiselt. Eelnevalt allikaid nimetades olid kõik elanikud vanuses 15–64 eluaastat kuulnud vähemalt ühest töö-, elukutse- või hariduse vallas infot ja nõustamist pakkuvast allikast. Kõrgeima tuntusemääraga oli Eesti Töötukassa, kellest oli kuulnud või teadlik 98% elanikkonnast, tuntuimate hulgas olid veel tööotsinguportaalid ning noorte infomess Teeviit. Kõige vähem on elanikud teadlikud kõrgkoolide, kutseõppeasutuste ja üldhariduskoolide juures tegutsevatest karjääriinõustajatest, spetsiaalsetest karjääriinfo alastest teatmikest ja väljaannetest. Teadlikkuse määr elanike hulgas on seotud **rahvuse, haridustaseme ja ametialase positsiooniga**. Erinevad karjääriteenuste osutajad on üldjoontes tuntumad eestlaste, noorte (vanuses 15–26 eluaastat), kõrgharidusega ning kõrgematel ametipositsioonidel töötavate elanike hulgas.

Tööotsinguportaalide ning Eesti Töötukassa poole pöördusid elanikud enamasti tööturu võimaluste ja nõuete alaste küsimustega, vanemate ja teiste pereliikmete poole aga pigem õppimis- või koolitusvõimaluste kohta käivate küsimustega. Eesti Töötukassat peetakse sobivaks infoallikaks juhul kui inimene on kaotanud töö, soovib töökohta vahetada või siseneda tööturule ning vajab ümber- või täiendõpet. Töötukassa poolt pakutavat infot peetakse vajalikuks ja usaldusväärseks. Sõprade, tuttavate või teiste pereliikmete poole pöördumise aluseks on usaldus ja varasem positiivne kogemus.

Riigi poolt pakutavate nõustamise või infojagamise teenustena hindavad elanikud kõige olulisemaks **sobivate või vajalike koolituste pakkumist ning info juurde suunamist spetsialisti poolt**. Samuti nähakse vajadust ühe asutuse järele, **kuhu on koondatud kogu karjäärialase info vahendamine ja valdkonna arendamine**. Siinkohal ei saa tähelepanuta jätta, et suur osa elanikest sooviks erinevatel põhjustel infot ja nõu saada Interneti vahendusel.

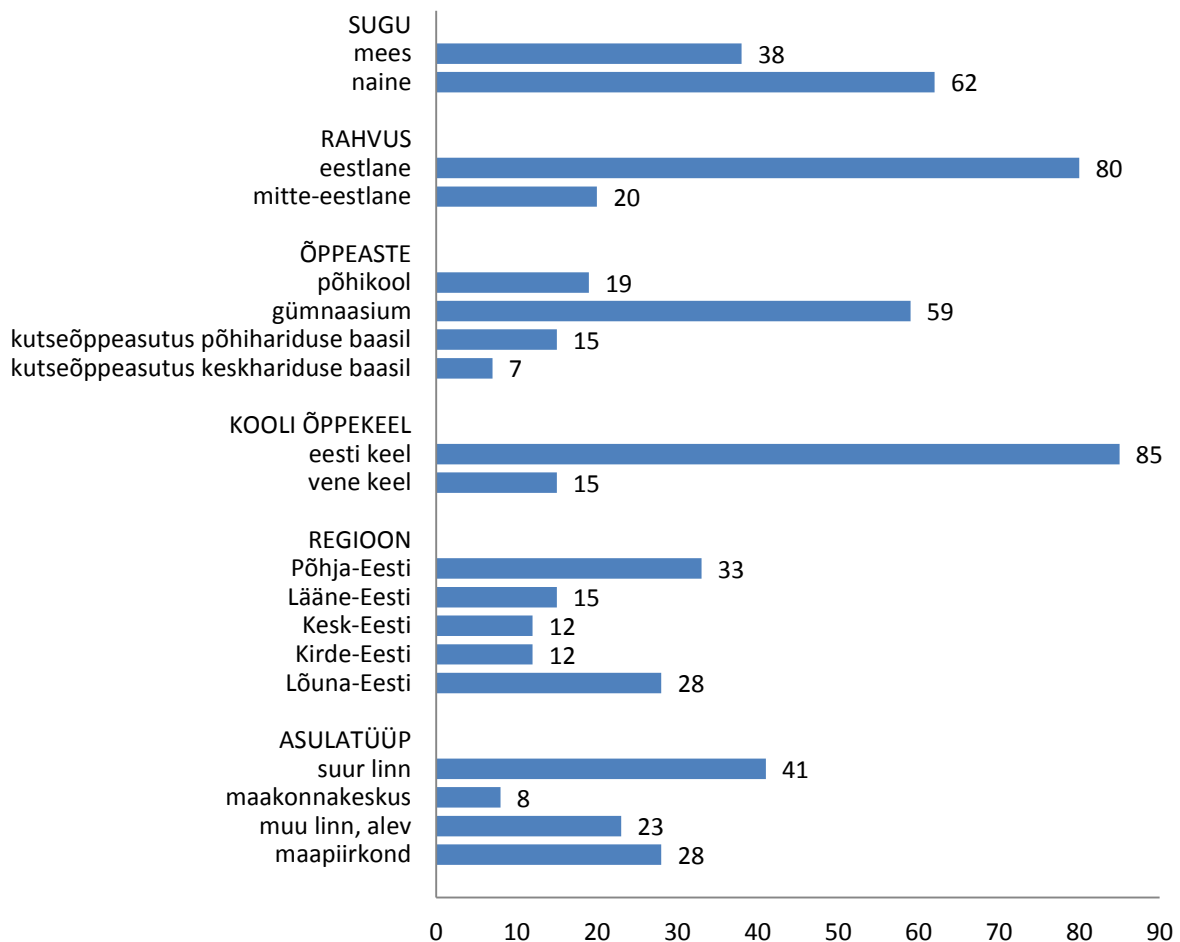
Elanikkonna küsitluse tulemused viitavad, et karjääriteenuste süsteemi arendamise seisukohast on oluline elanikkonna kõigi vanuserühmade **teadlikkuse tõstmine nii teenustest kui teenuseosutajatest**, et lisaks üksikutele nimetatud allikatele teaksid ja oskaksid elanikud vajadusel pöörduda ka teiste karjääriteenustega tegelevate asutuste (nt avatud noortekeskused, noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused, kõrgkoolide/kutseõppeasutuste/üldhariduskoolide juures tegutsevad karjäärikeskused/nõustajad) poole.

Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpilased

Õpilased, eriti koolilõpetajad, on karjääriteenuste üks olulisemaid sihtrühmi, kuna neil on erialavalikute tegemiseks vaja teadmisi karjääriplaneerimisest, tööturu olukorrast, edasiõppimise võimalustest ning erinevate elukutsete ja erialade kohta.

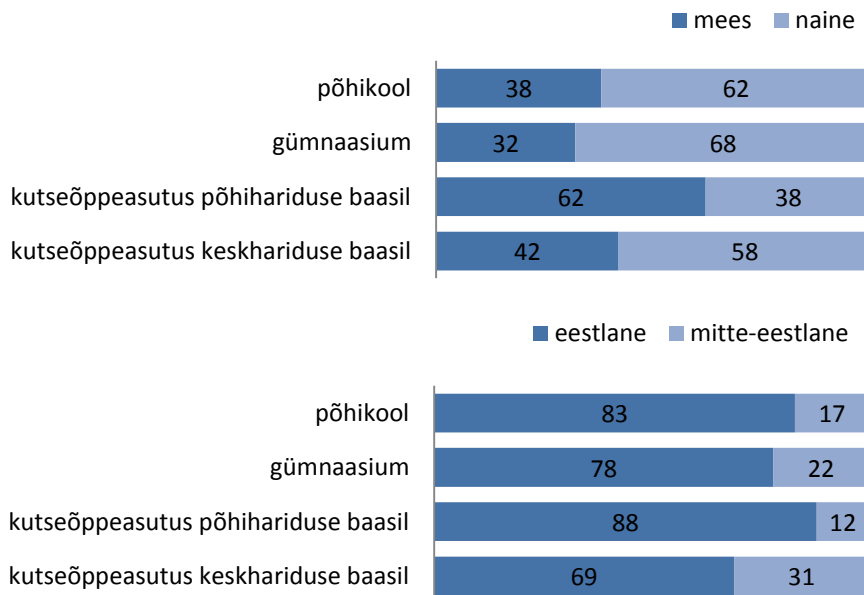
Vastavalt Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) definitsioonile loetakse nooreks inimest vanuses 15–24 eluaastat. Antud käsitlus võimaldab selgemalt eristada noori ülejäänud tööealisest elanikkonnast. Eestis loetakse vastavalt noorsootöö seadusele nooreks inimest vanuses 7–26 eluaastat. Antud uuringu raames on sihtrühmaks 15–26-aastased noored, kes õpivad üldhariduskoolides või kutseõppeasutustes.

Kokku laekus **õpilaste küsitlusele 1139 kvaliteetset vastust** (välja jäeti need, kes katkestasid vastamise enne küsimust 29, mil algas karjääriteenuste hindamise blokk). Vastajad oli 15–26-aastased noored, kelle keskmine vanus oli 17 eluaastat. 62% vastanutest olid tütarlapsed ja 38% noormehed (vt Joonis 28). 59% vastanutest olid gümnaasiumiõpilased, 19% põhikooliõpilased ning 22% kutseõppeasutustes õppivad noored, kusjuures noormehi oli tütarlastega võrreldes enam kutseõppeasutuses põhihariduse baasil õppijate seas ning mitte-eestlasi oli võrreldes eestlastega enam kutseõppeasutuses keskariduse baasil õppijate seas.

Joonis 28 Õpilaste sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest, n=1139)

Täpsem ülevaade õpilaste jaotumisest vastavalt koolitüübile, soole ja rahvusele on näha Joonis 29. 85% vastajatest õpib koolis, kus peamiseks õppekeeleks on eesti keel. 80% vastajatest on eestlased ning 20% mitte-eestlased. 40% vastajatest elab suures linnas, 28% maal, 23% väiksemas linnas või alevis.

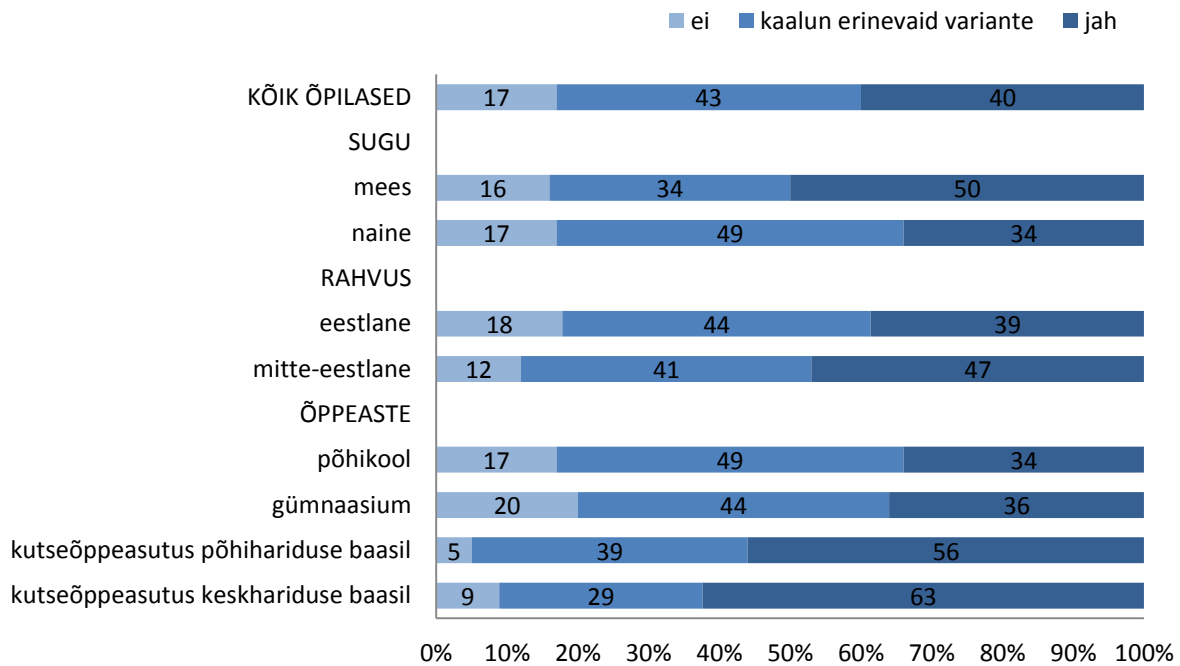
Joonis 29 Õpilaste jagunemine koolide lõikes vastavalt soole ja rahvusele (% vastanutest, n=1139)

Õpilaste karjääriplaneerimine, hinnangud ja hoiakud

Karjääriplaneerimise etappideks on: enese tundmaõppimine, võimaluste kaardistamine, eluplaani koostamine, otsuste langetamine, tegutsemine ja analüüsimine. Seega teadmine, millist elukutset või eriala soovitakse omandada, et vastavalt sellele oma edasisi valikuid teha, hõlmab karjääriplaneerimise esimest ja teist etappi, mis on olulised esimeste sammude tegemiseks. Tulenevalt eelnevast on positiivseks tulemuseks see, et **enamik (83%) küsitlusele vastanud õpilastest arvavad teadvat, millisel erialal, ametikohal või valdkonnas nad soovivad töötada** (vt Joonis 30). Seejuures ilmneb selge seos koolitüübi ja erialavaliku kindluse vahel. Põhikooliõpilastest on oma otsuses kindlad 34%, gümnaasistidest 36%. Võrreldes üldhariduskoolides õppijatega on kutseõppeasutustes õppivate noorte seas märksa rohkem neid, kes teavad, millisel erialal või ametikohal⁶ nad soovivad tulevikus töötada. Siiski ei pruugi valitud eriala kokku langeda soovitud erialaga, kuna uuringud on näidanud, et suur osa kutseõppeasutuste lõpetajatest ei kavatse õpitud erialal tööle asuda. Paljude puhul on tegemist vaheetapiga, et hiljem oma tegelikud plaanid ellu viia. Täiesti kindlad oma otsuses on keskmisest enam noormehed ja mitte-eestlased (vt Joonis 30).

Erinevaid variante kaaluvad enam tüdrukud ning kindlat teadmist sellest, mis ametit või eriala soovitakse omandada, ei ole peamiselt põhikooliõpilastel. Viimane on ka mõistetav, kuna põhikooli õpilased on noorim sihtrühm ning kindlad ameti- või erialased soovid ei ole veel välja kujunenud.

⁶ Lähtuvalt sihtrühmast oli siinkohal küsimustikus kasutatud väljendeid „eriala“, „ametikoht“, „valdkond“, kuna õpilastel ei pruugi olla veel selgelt väljakujunenud arusaama soovitud ametist, kuid võib olla teadlik valdkonnast.

Joonis 30 Õpilaste arvamus, millisel erialal, ametikohal või valdkonnas soovitakse töötada (% vastanutest, n=1139)

Kõige olulisem erialavalikut mõjutav tegur on **huvi eriala/valdkonna vastu**, mida peab oluliseks 72% vastanutest:

„Sest MINA ISE tahan seda teha!“ (19- aastane noormees)

„Ma tahan õppida nimelt sellepärast seda eriala, et see on minu jaoks just sobilik“ (16- aastane noormees)

Teiste tegurite osakaal on tunduvalt tagasihoidlikum. Ligikaudu pooled õpilastest toovad erialavalikul olulise tegurina välja, et neil on eeldusi valitud erialal, valdkonnas või ametikohal töötamiseks ning sama palju lähtub valikul sellest, et valitav valdkond tagab hea palga tulevikus. Seega on kokkuvõttes noorte jaoks olulisimad kolm tegurit: **huvi eriala vastu, oma tugevused ning ootus teenida tulevikus head palka**. Sarnastele tulemustele jõuti ka Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlasuuringus, kus kõrgkoolide lõpetanute erialavalikut mõjutas samuti enda huvitatus erialast (85% vastanutest), järgnesid eneseteostusvõimalused ja oma tugevused (26%) ning soov saada tulevikus head palka (16%). Antud uuringus tõi kolmandik vastajatest põhjusena välja ka selle, et eriala võimaldab töötada välismaal ning pakub eneseteostusvõimalusi. Vähem lähtuvad noored erialavalikul teiste inimeste hinnangutest või üldistest hoiakutest – näiteks vaid 10% on lähtub valiku tegemisel vanemate või sugulaste soovitudest, 9% valib eriala, kuna see on populaarne ning sõbrad ja tuttavad teevad sama valiku, 6% mõjutab vanemate töötamine soovitud erialal või valdkonnas (vt Joonis 31). Muude põhjustena tuuakse sagedamini välja, et soovitud erialal on tulevikuperspektiivi ning nähakse teatud elukutsete esindajate vajadust ühiskonnas:

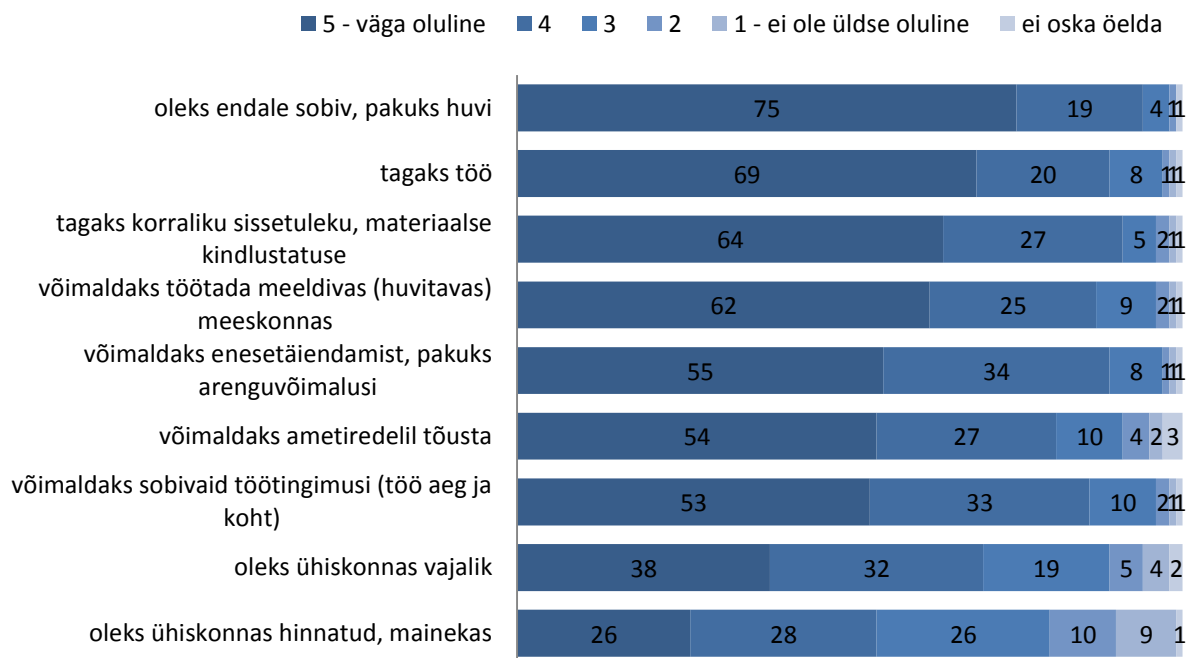
„Eestis on vähe spetsialiste, seega eriala on nõutud ja tööd on“ (18-aastane tütarlaps)

„Tahan anda endast panuse laste haridusse“ (18-aastane tütarlaps)

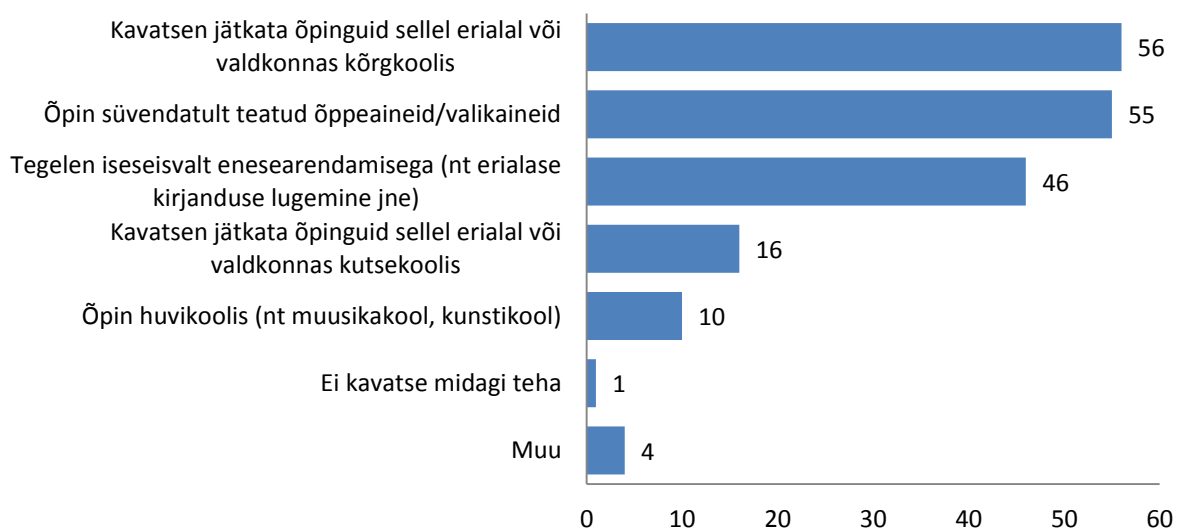
Joonis 31 Õpilaste eriala, ameti või valdkonna valikut mõjutavad tegurid (% neist vastanutest, kes on teadlikud oma edasistest plaanidest või kaaluvad erinevaid variante, n=952)

Paludes õpilastel hinnata, millised on olulised tegurid omandatava eriala või kutse juures, hindas 75% vastanutest väga oluliseks asjaolu, et eriala oleks endale sobiv ja pakuks huvi, 69% pidas väga oluliseks seda, et omandatav kutse või eriala tagaks töö. Korralikku sissetulekut ja materiaalselt kindlustatust töö juures hindas väga oluliseks 64% ning 62% vastanutest pidas oluliseks võimalust töötada meeldivas keskkonnas. Vähemtähtsaks hindasid õpilased eriala või kutse vajalikkust ühiskonnas (38%) ja seda, et eriala oleks ühiskonnas hinnatud ja mainekas (26%) (vt Joonis 32). Seega sarnanevad siinkohal tulemused 2006. aastal läbiviidud uuringuga, kus õpilased hindasid samuti olulisemateks teguriteks enda huvi, korralikku sissetulekut ja seda, et soovitud eriala tagaks töö.

Joonis 32 Õpilaste hinnangud erinevate tegurite olulisusele eriala või kutse omandamisel (% vastanutest, n=1139)

Selleks, et tulevikus töötada valitud ametil, erialal või valdkonnas, kavatseb **56% vastanutest jätkata õpinguid kõrgkoolis ja 16% kutseõppeasutuses**⁷. Siinkohal plaanivad kõrgkoolis õpinguid jätkata keskmisest enam gümnaasiumiõpilased ja kutseõppeasutuses keskmisest enam põhikooliõpilased (jättes siin vaatluse alt kõrvale kutseõppeasutuste õpilased, kes juba kutseharidust omandavad). **55% plaanib süvendatult õppida teatud õppeaineid või valikaineid**. Sagedamini (46%) tegelevad õpilased ka iseseisvalt enesearendamisega, lähtuvalt oma soovidest teatud eriala omandada. Vähem õpitakse selle tarbeks huvikoolis (vt Joonis 33). Vaid 1% vastajatest ei kavatse selleks midagi teha. Muude põhjustena tuuakse sagedamini välja vajalikel kursustel ja koolitustel osalemine ning õppimine ja suhtlemine soovitud erialal tegutsevate inimestega. Antud tulemused on positiivsed, kuna näitavad, et küsitletud õpilastel on olemas üldjuhul sihid, millises valdkonnas soovitakse tulevikus töötada; teatakse, mida selleks teha tuleb ning astutakse vajalikke samme (nt teatud õppeainete, valikainete süvendatud õppimine, iseseisev enesearendamine).

Joonis 33 Sammud, mida astutakse, et tulevikus töötada valitud erialal, ametikohal või valdkonnas (% neist vastanutest, kes on teadlikud oma edasistest plaanidest või kaaluvad erinevaid variante, n=952)

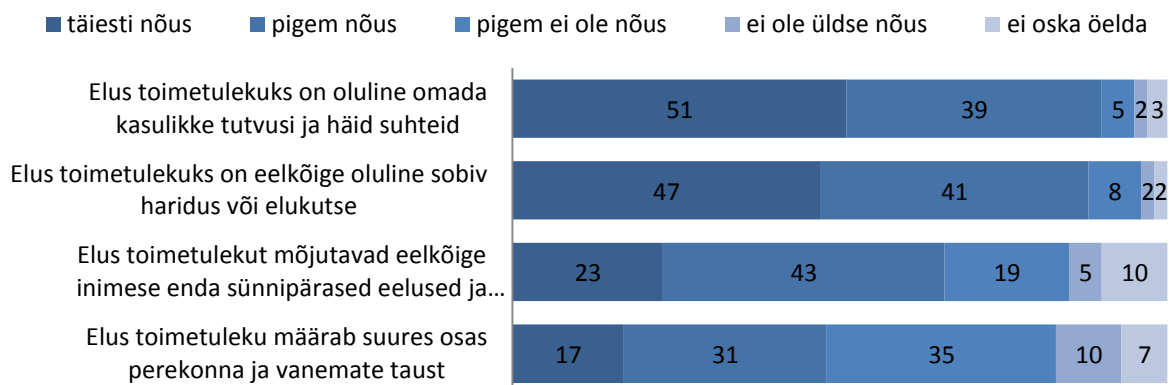
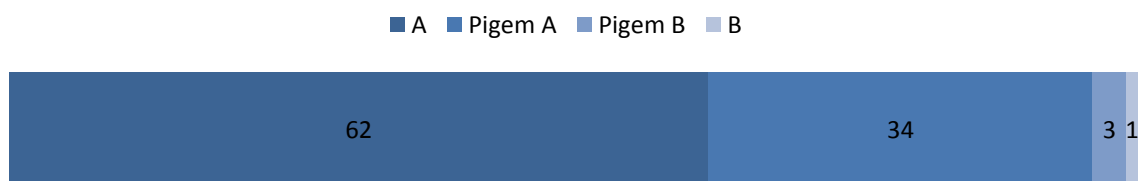
Eelnevat tõendab ka asjaolu, et enamik õpilastest (96%) leiab, et **oluline on ise teada, mida elus tahad ning selle nimel ka tegutseda** (vt Joonis 34; Joonis 118 Lisas 2). Sellel arvamusel on kõik küsitletud õpilased olenemata nende kooliastmest või sotsiaal-demograafilisest taustast. Seejuures eelistab enamus õpilasi (82%) **vabadust ise oma valikuid teha ja erinevaid asju proovida**; vaid 18% vastanutest leiab, et vanemad peaksid juba varakult lapsi teadlikult ja järjepidevalt suunama (vt Joonis 35, Joonis 117 Lisas 2). Ka siinkohal ei ole erinevusi olenevalt vastaja sotsiaal-demograafilisest taustast.

Sobivat haridust või elukutset peab elus toimetulekuks oluliseks 88% õpilastest, siinjuures nõustuvad väitega keskmisest vähem mitte-eestlased. Lisaks hariduse omandamisele peetakse oluliseks ka **sotsiaalset kapitali ehk suhtlusringkonda** - 90% vastanutest on arvamusel, et elus toimetulekuks on oluline, et oleks kasulikud tutvused ja head suhted (vt Joonis 34). Keskmisest enam

⁷ Antud vastusevarianti said valida ka kutsekoolis juba õppivad noored, kes moodustasid 35% seda vastusevarianti valinud vastanutest

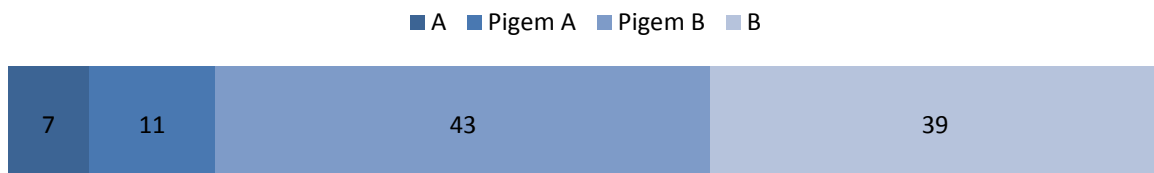
nõustusid antud väitega mitte-eestlased ja kutseõppeasutuses keskhariduse baasil õppivad noored. Põhikooliõpilased peavad sotsiaalse kapitali rolli keskmisest vähem oluliseks, ilmselt seetõttu, et nad ei ole veel eas, kus taolised suhted rolli mängiksid. Vähem nõustutakse väidetega, et elus toimetuleku määrab suures osas vanemate taust (48%) või mõjutavad seda eelkõige inimese enda sünnipärase eeldused ja võimed (66%). Väitega, et elus toimetuleku määravad eelkõige indiviidi enda sünnipärase eeldused ja võimed nõustuvad keskmisest enam mitte-eestlased, vähem nõustuvad antud väitega põhikooliõpilased (vt Joonis 119 Lisast 2.). Antud tulemused näitavad, et üldiselt saavad õpilased aru, et nende enda tegevusest ja otsustest sõltub väga palju, mis on positiivne, kuna siis on õpilased enam motiveeritud ise oma soovide nimel tegutsema.

A - Oluline on ise teada, mida elus tahad ning selle nimel ka tegutseda
 B - Endast sõltub elus üsna vähe, elu paneb ise asjad paika

Joonis 34 Töö ja õpingutega seotud väärtushinnangud (% vastanutest, n=1139; 1138)

A - Vanemad peaksid juba maast-madalast lapsi teadlikult ja järjepidevalt suunama
 B - Lastel peaks olema vabadus proovida võimalikult palju ja ise valida

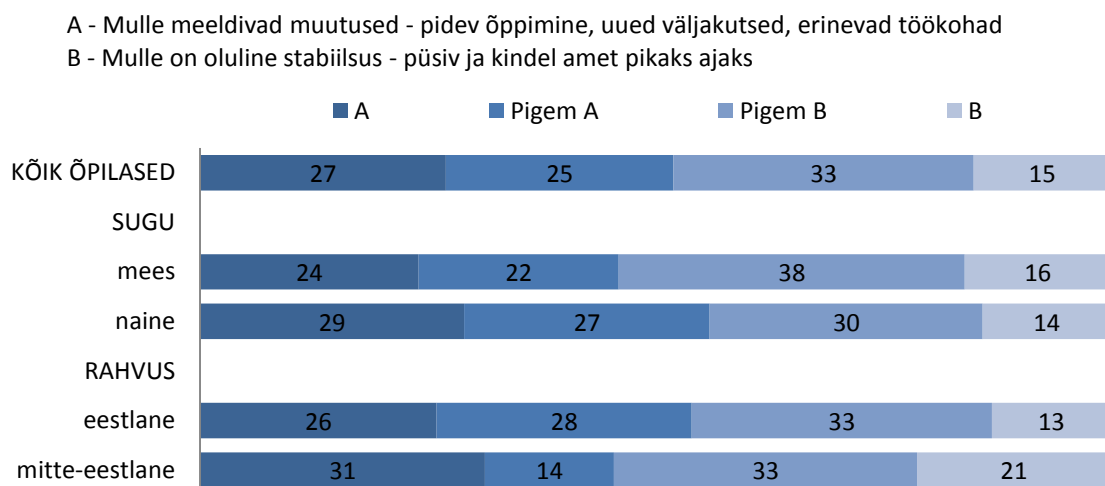

Joonis 35 Hoiakud vanemate rolli suhtes (% vastanutest, n=1139)

Muutuste või stabiilsuse pooldamisel jagunevad õpilaste arvamused kaheks - **52% vastas, et neile meeldivad muutused** – pidev õppimine ja uued väljakutsed ning **48% peavad oluliseks stabiilsust** – püsivat ja kindlat ametit pikaks ajaks (vt Joonis 36, täpsem ülevaade Lisas 2, Joonis 118). Siinjuures

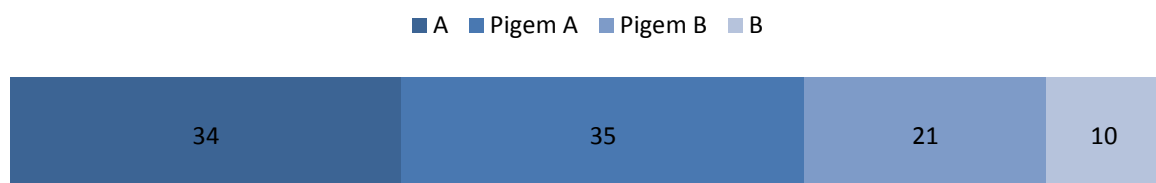
eelistavad stabiilsust keskmisest enam noormehed, mitte-eestlased ja kutseõppeasutuses keskhariduse baasil õppivad noored. Muutusi hindavad keskmisest olulisemaks tüdrukud. Põhjus, miks kutseõppeasutuses õppivad noored hindavad keskmisest enam stabiilsust, on seletatav asjaoluga, et kutseõppes saadav haridus toetab kindla ameti õppimist. Siinkohal võivad aga muutused edaspidist toimetulekut raskendada, kuna ametite nomenklatuur muutub kiiresti. Seetõttu on ka kutseõppeasutustes vajalik karjääriline nõustamine elukestva õppe kontekstis, et lõpetajad oleksid valmis täiend- ja ümberõppeks ka pärast kooli lõpetamist.

Õpilased väärtustavad kõrgelt kooli rolli oma ettevalmistamisel elus toimetulekuks. 69% arvab, et **kooli rolliks ei ole ainult aineõpetus, vaid ka õpilaste ettevalmistamine elus toimetulekuks**; ülejäänud leiavad, et kooli ülesandeks on siiski heade teadmiste tagamine ning laste ettevalmistus elus toimetulekuks on eelkõige vanemate roll (vt Joonis 37). Ka siin ei erine arvamused sõltuvalt vastanute sotsiaal-demograafilisest taustast, üksnes kutseõppeasutuses põhihariduse baasil õppinud vastajad hindasid keskmisest enam vanemate rolli olulisust (vt Joonis 117 Lisas 2.).

Joonis 36 Töö- ja õpingutega seotud väärtushinnangud (% vastanutest, n=1139)

A - Kooli ülesandeks ei ole mitte ainult aineõpetus, vaid ka õpilaste ettevalmistus elus toimetulekuks laiemalt
 B - Kool peaks tagama lastele head teadmised, aga laste ettevalmistus elus toimetulekuks on esmajoones vanemate roll

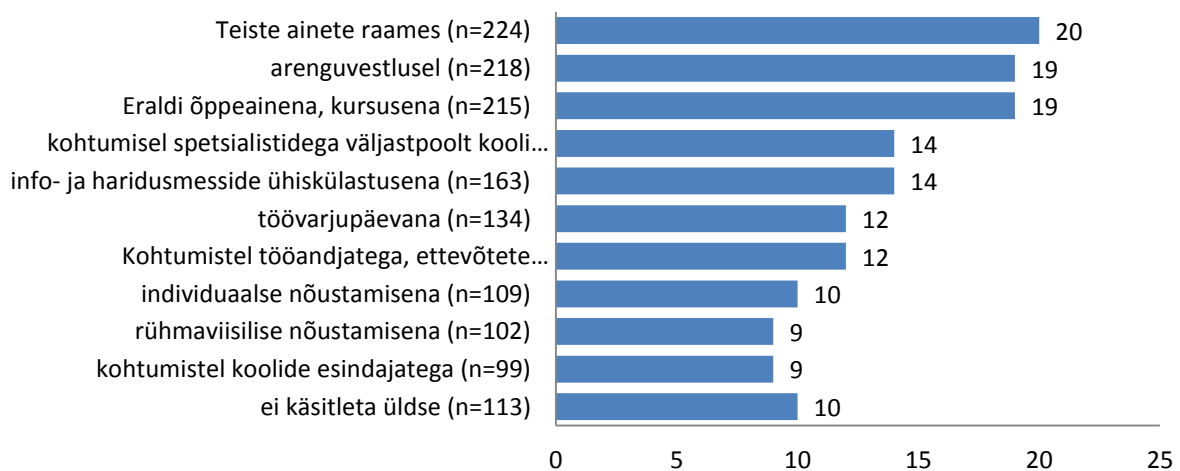

Joonis 37 Õpilaste hoiakud seoses kooli rolliga (% vastanutest, n=1139)

Karjääriplaneerimise teema käsitlemine koolis ja kodukeskkonnas

Veidi enam kui pooled (58%) antud küsimusele vastanud üldhariduskoolide õpilastest märkisid, et nende koolis käsitletakse karjääriteemasid põhjalikumalt põhikooli astmes – 9. klassis alustatakse karjääriõppega 47% koolides ja 8. klassis 11% juhtudest. Gümnaasiumiastmes käsitletakse karjääriteemasid (õppeainete raames või eraldi õppeainena) 42% juhtudest, seejuures 18% vastas, et nende koolis käsitletakse karjääriteemasid 11. klassis, 12% 10. klassis ja 9% gümnaasiumi lõpuklassis, 2% vastas, et nende koolis tehakse seda kogu gümnaasiumiõppe vältel. Ka õpetajate küsitluse tulemusel toimub põhikooli osaga koolides karjääriteemade käsitlemine eraldi aina või läbiva teemana teiste ainete raames peamiselt põhikooli viimastes klassides või ainult üheksandas klassis, mil õpilased teevad olulisi valikuid. Põhikoolide ja gümnaasiumi osaga koolides käsitletakse karjääriteemasid samuti peamiselt põhikooli ja gümnaasiumi viimastes klassides.

Karjääriteemade käsitlemise praktika on koolides erinev (vt Joonis 38). 20% õpilastest arvab, et nende koolis käsitletakse karjääriteemasid teiste ainete raames, 19% juhtudel viiakse seda läbi arenguveestluse kujul või pakub kool selleks eraldi õppeainet või ainekursust. Vähem (9%) töid õpilased välja, et nende koolis viiakse läbi rühmaviisilist nõustamist ja kohtumisi koolide esindajatega. 10% vastanutest leiab, et nende koolis ei käsitleta karjääriteemasid üldse. Siinkohal peab arvestama, et nende hulgas võib olla õpilasi, kes ei ole endale teadvustanud, et elukestva õppe ja karjääriplaneerimise teemasid käsitletakse nende koolis läbiva teemana. Koolide puhul, kus karjääriteemasid ei käsitleta, ei ilmne erisusi seoses õppeastme või peamise õppekeelega.

Joonis 38 Karjääriteemade käsitlemine koolides (% vastanutest)

Sellela, kuidas koolides käsitletakse karjääriplaneerimisega seonduvaid teemasid, nagu hariduse-, elukutse ja töövalikute tegemine, on õpilased üldiselt rahul (45%⁸ neist, kelle koolis antud teemasid käsitletakse). 23% ei ole rahul, kuidas nende koolis antud teemasid käsitletakse ning 3-palliga hindasid oma rahulolu 32% vastanutest. Keskmisest kõrgemalt hindavad oma koolis karjääriteemade käsitlemist kutseõppeasutuste õpilased (vt Joonis 39). Need, kes olid kooli poolt pakutavaga rahul, tõid põhjustena sagedamini välja, et õpetajad suunavad informatsiooni otsimisel ning koolidesse kutsutakse karjääriteemadel rääkima spetsialiste või erialade ja koolide esindajaid. Samuti mainiti paljudel juhtudel, et rahul tuleks olla juba seetõttu, et neid teemasid üldse koolis käsitletakse.

⁸ Need, kes andsid hinnanguks 4-5 palli, 5 palli skaalal

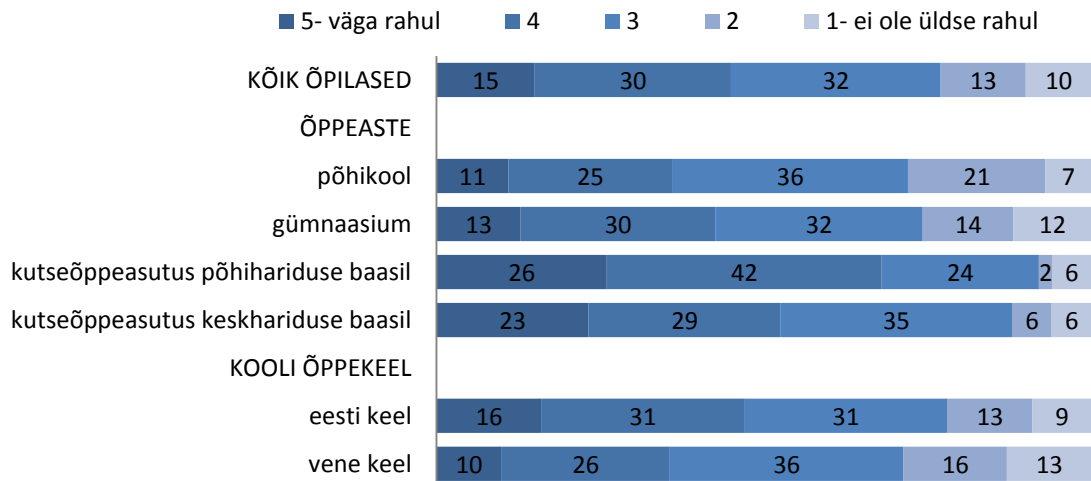
Koolide tulemuslikkuse ja seda mõjutavate tegurite uuringu alusel (Türk jt 2011) on suurte keskuste koolide õpilased ja lapsevanemad pakutavate õppimisvõimalustega enam rahul võrreldes väiksematega. Suurtes koolides on paremad võimalused õpilaste arenguks, kuid elus toimetulekuks vajalikku õpetatakse huvigruppide hinnangul enam väikestes koolides, kus rakendatakse enam ka individuaalset lähenemist õpilastele. Suurtes koolides kasutatakse sagedamini kaasaegseid õpetamismeetodeid kui väikestes koolides.

Rahul ei ole õpilased peamiselt seetõttu, et **karjääriplaneerimise teemat käsitletakse vähe**. Samuti tuntakse puudust erinevatest ametitest ja erialadest ülevaate saamisest, nõustamisest ja personaalsest lähenemisest ning leitakse, et vajalikku informatsiooni on liiga vähe. Kuigi riikliku õppekava kohaselt on elukestev õpe ja karjääriplaneerimine õppekava läbivaks teemaks, on siiski näha, et õpilased tunnevad selle järele suuremat vajadust kui parajasti pakutakse. 2010. aastal Eesti Noorteühenduste Liidu läbiviidud uuringus⁹ osalenud noored (vanuses 15–30 aastat) soovitasid näiteks, et karjäärivalikuga seotud aine peaks olema 9. klassis kohustuslik (see on põhikooli viimases astmes, seejärel on edasiõppimine vabatahtlik) ja gümnaasiumiastmes. Noorte arvates peaks karjäärinõustamist rahastama riik ning karjääriplaneerimise õppeaine kuuluma riiklikku õppekavasse. Ka Eesti Õpilasesinduste Liidu¹⁰ poolt läbiviidud õpilastele suunatud kolme küsitluse tulemused viitavad, et karjääriõpetus peaks olema põhikooli viimases astmes kohustuslik. Viidatud küsitlustest selgus, et õpilased väärtustavad karjääriõpet kui kindlustunde andjat tööd ja haridust puudutavates valikutes. Karjäärikeskuse pilootkoolides töötavad karjääripetsialistid (Klaster 2011) töid karjääriõppe valikaine läbiviimise juures takistustena välja peamiselt õpilaste niigi suure koormuse, mis ei võimalda karjääriteemadega soovitud mahus tegeleda, samuti õpilaste erinev motivatsioonitase karjääriõppe valikaine läbimiseks. Mõned õpilased sooviksid, et karjääriõppe üritusi ning õppekäike viidaks läbi sagedamini, teised aga pole sugugi motiveeritud üritustest osa võtma. Sageli on karjääriõppe tunnid enamasti koolipäeva lõpus, mistõttu kannatab tunni tulemuslikkus.

⁹ *Framework of the structured dialogue for European cooperation in the youth field* (2010)

¹⁰ EÕELi seisukoht karjääriõppe suhtes. Karjääriteadlik Eestimaa õpilane (vastu võetud EÕEL XXIV üldkoosoleku otsusega 10.4.2011.

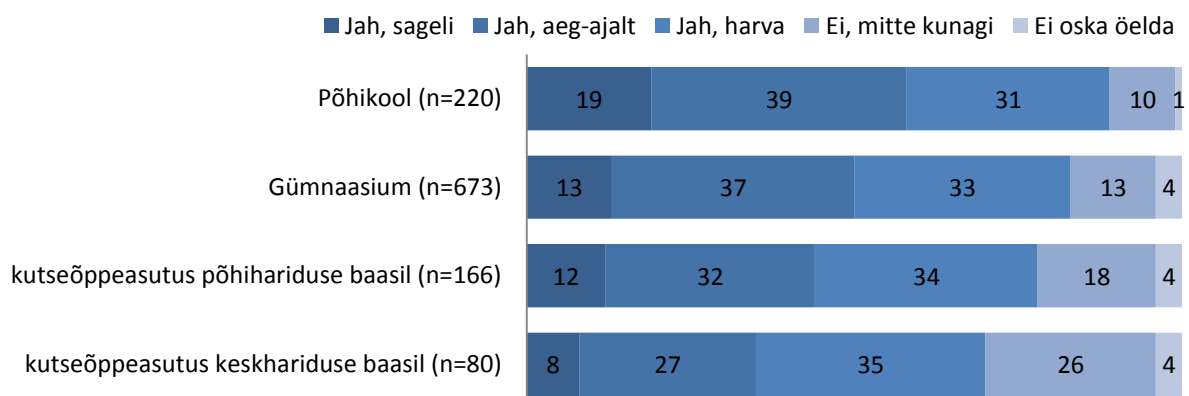
<http://opilasliit.ee/doc/K11/Karjaariteadlik%20Eestimaa%20opilane.pdf>

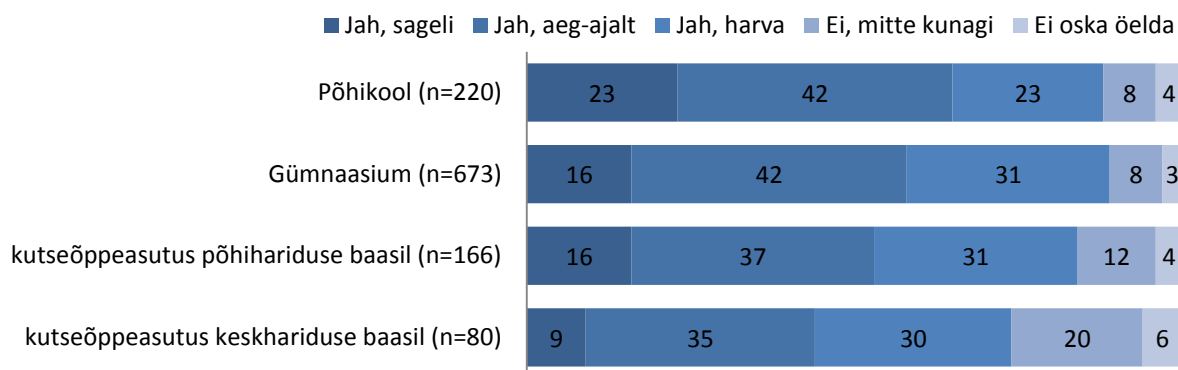
Joonis 39 Õpilaste rahulolu viisiga, kuidas koolis käsitletakse karjääriplaneerimisega seonduvaid teemasid (% vastanutest, kelle koolis käsitletakse karjääriteemasid, n=605)

Uuring koolide tulemuslikkuse ja seda mõjutavate tegurite kohta (Türk jt 2011) tõi välja, et väikestes koolides ja põhikoolides tunnevad õpilased end õpetajate poolt rohkem toetatud olevat kui suurtes koolides. Hinnangutest ilmnes, et väikestes koolides lähenetakse õpilastele personaalsemalt, suurtes koolides aga eelkõige reeglistikust lähtuvalt.

Kooli kõrval on laste karjääriplaneerimisel oluline roll ka vanematel. **Vanematega arutab ja peab nõu õpingu- ja tööalaste plaanide teemal ning oma tugevate, nõrkade külgede üle enamik õpilastest** - 83% arutab vanematega oma tugevate ja nõrkade külgede üle (14% õpilastest ei tee seda) ning 87% räägib oma vanematega karjääriplaanide teemal; seda ei tee 9% vastanutest. Mõlemal juhul arutavad või peavad nõu sagedamini neil teemadel vanematega põhikooliõpilased, vähem teevad seda noored, kes õpivad kutseõppeasutuses keskhariduse baasil (vt ka Joonis 40, Joonis 41). Antud tulemused on ka mõistetavad, kuna põhikooli õpilastel seisavad esmased valikud veel ees ja nad vajavad seetõttu ka enam vanemate tuge ja nõu, seevastu kutseõppeasutustes õppivad noored on oma soovidest ja vajadustest teadlikumad.

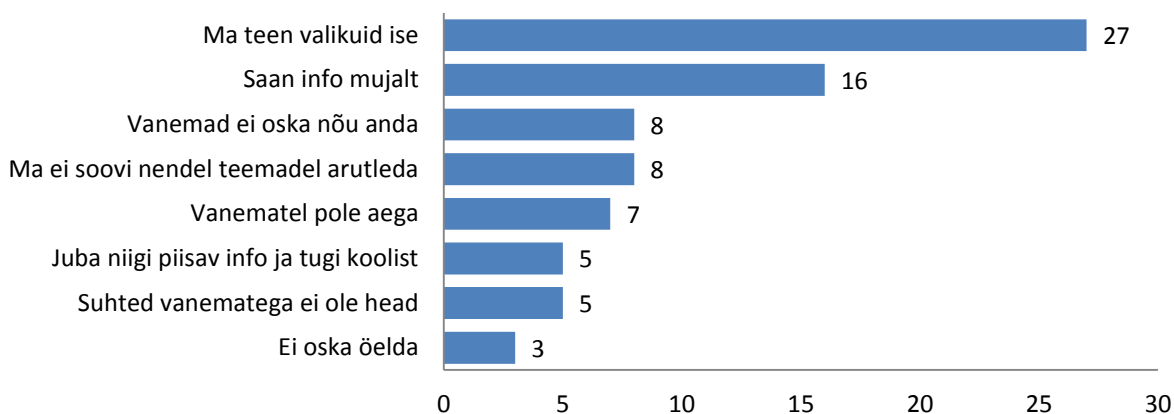
Joonis 40 Vanematega arutamine oma tugevate, nõrkade külgede üle seoses õpingu- ja tööalaste plaanidega (% vastanutest)

Joonis 41 Vanematega arutamine või nõu pidamine õpingu- ja tööalaste plaanide teemal (%) vastanutest)

Põhjuseid, miks neil teemadel vanematega ei räägita või tehakse seda harva, on mitmeid. Enamlevinud põhjustena töid vastanud välja selle, et nad teevad oma valikuid ise (27%) või saavad vajaliku info mujalt (16%) (vt Joonis 42). Muude põhjustena toodi sagedamini välja, et pole veel tekkinud vajadust neil teemadel arutleda ning samuti arvatakse, et vanemad ei kiida nende valikuid heaks ning seetõttu ka ei arutleta nendega:

„Minu karjäärivalikuid mõistetakse hukka.“ (19- aastane noormees)

Joonis 42 Põhjused, miks vanematega ei arutleta edasiõppimise-, elukutse- või töövalikute teemadel (% neist vastanutest, kes vanematega karjääriteemadel ei arutle või teevad seda harva, n=441)

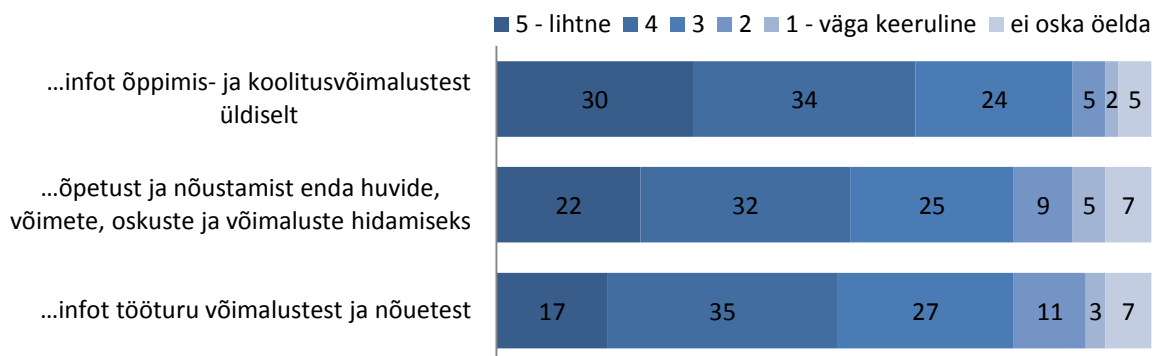
Karjääriinfo ja –nõustamise vajadus ja kättesaadavus

Valikute tegemise juures on oluline, et õpilased saaksid piisavalt informatsiooni ja nõu erinevate õppimise ja elukutse alaste valikute kohta ning omaks eneseanalüüsi oskusi, mistõttu on oluline tagada karjääriinfo ja –nõustamise kättesaadavus õpilastele. Õpilastel paluti hinnata, kui keeruline või lihtne on neil saada olulist infot õppimis- ja koolitusvõimalustest, tööturu võimalustest ja nõuetest ning õpetust ja nõustamist enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks. **Üldiselt hinnati nimetatud karjääriteenuseid õpilaste poolt kättesaadavaks.** Enda jaoks hindab karjääriteenuste kättesaadavust rohkemal või vähemal määral keerukaks (hinnangud 1-3 palli)

keskmiselt 37% vastanutest – sh 41% peab pigem keeruliseks saada infot tööturu võimalustest ja nõuetest, 39% leiab, et on keeruline saada õpetust ja nõustamist oma huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks ning 31% hindab keeruliseks info saamist õppimis- ja koolitusvõimalustest (vt Joonis 43).

Tööturu võimaluste ja nõuete alase info kättesaadavust peavad sagedamini keerulisemaks väiksemates linnades elavad ning Kesk- ja Kirde- Eesti õpilased. Õpetust ja nõustamist enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks peavad keskmisest keerulisemaks gümnaasiumiõpilased. Õppimis- ja koolitusvõimaluste puhul ei esine hinnangutes erinevusi sõltuvalt õpilaste taustast (vt Joonis 120 Lisas 2).

Kui lihtne on saada enda jaoks olulist ...

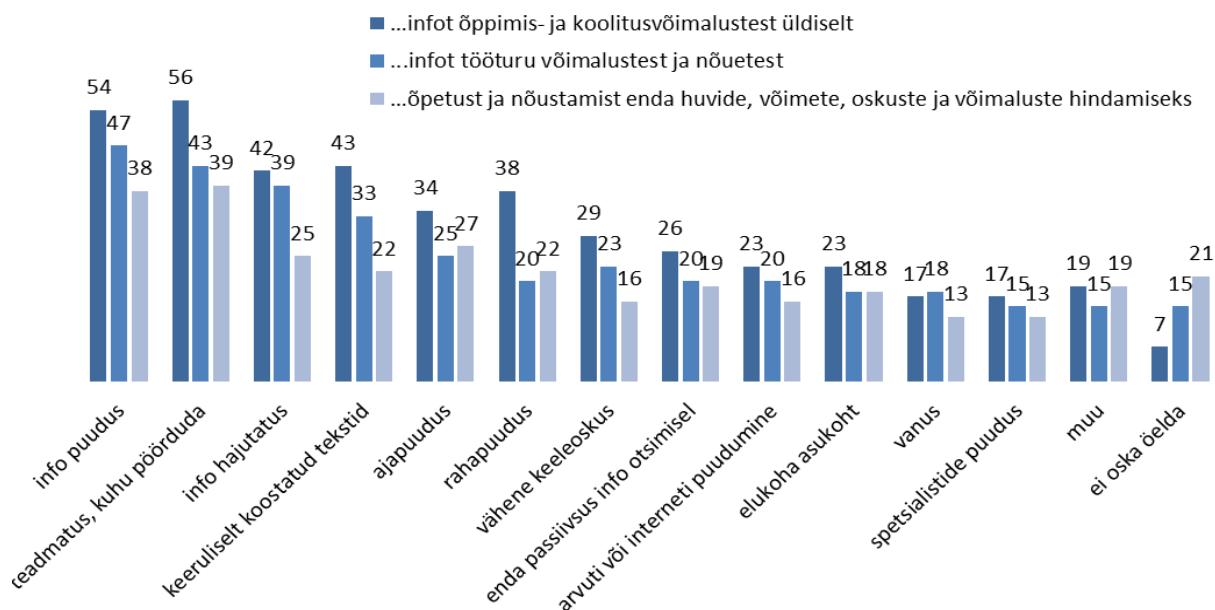

Joonis 43 Karjääriinfo- ja nõustamise kättesaadavus õpilaste hinnangul (% vastanutest, n=1139)

Karjääriteenuste kättesaadavust takistavad tegurid on esitatud Joonis 44. Karjääriteenuste kättesaadavust takistavatest teguritest olulisemad on **infopuudus** ning **teadmatus**, kuhu info saamiseks pöörduda või kust vajalikku infot otsida. Samuti takistab karjääriteenuste kättesaadavust õpilaste arvates **info hajutatatus** ja **keeruliselt koostatud tekstid**. Ka 2006. aasta uuringus toodi karjääriteenuste kättesaadavust teguritena sagedamini välja info hajusust ja teadmatust, kuhu info saamiseks pöörduda. Vähem nimetatakse takistavate teguritena vanust (st peetakse end liiga nooreks) ning spetsialistide puudust. Küllaltki palju on vastanute seas neid, kes ei oska täpsustada, mis teenuste kasutamist takistab. Ka Eesti Noorteühenduste Liidu poolt läbiviidud küsitlusest¹¹ selgus, et noored (vanuses 15–30 aastat) ei tea, kust infot leida. Seega tegid 2010. aastal uuringus osalenud ettepaneku tutvustada paremini eeskätt noortele suunatud portaale, kuid ka keskset riiklikku infoportaalit eesti.ee. Samuti tõid 2010. aasta uuringus osalenud noored välja, et teave mitmesuguste võimaluste (näiteks toetused, töötutele pakutavad teenused, kõrghariduse võimalused) kohta võiks olla kättesaadav nende tarbitavate meediakanalite, sealhulgas sotsiaalmeedia (näiteks Facebook) vahendusel. Käesolevast uuringust, aga selgub, et noored ei pea sotsiaalmeedia kanaleid usaldusväärseteks, mistõttu ei pruugi olla see parimaks lahenduseks noortele info edastamiseks. Antud uuringu raames läbiviidud õpetajatele suunatud küsitluse tulemusel aga leidsid õpetajad, et karjääriteenuste kättesaadavust takistavateks teguriteks noorte puhul hoopis nende enda passiivsus info otsimisel, vähene info analüüsi oskus ja teadmatus, kuhu info saamiseks pöörduda.

¹¹ Framework of the structured dialogue for European cooperation in the youth field (2010)

Tegurid, mis raskendavad saada...

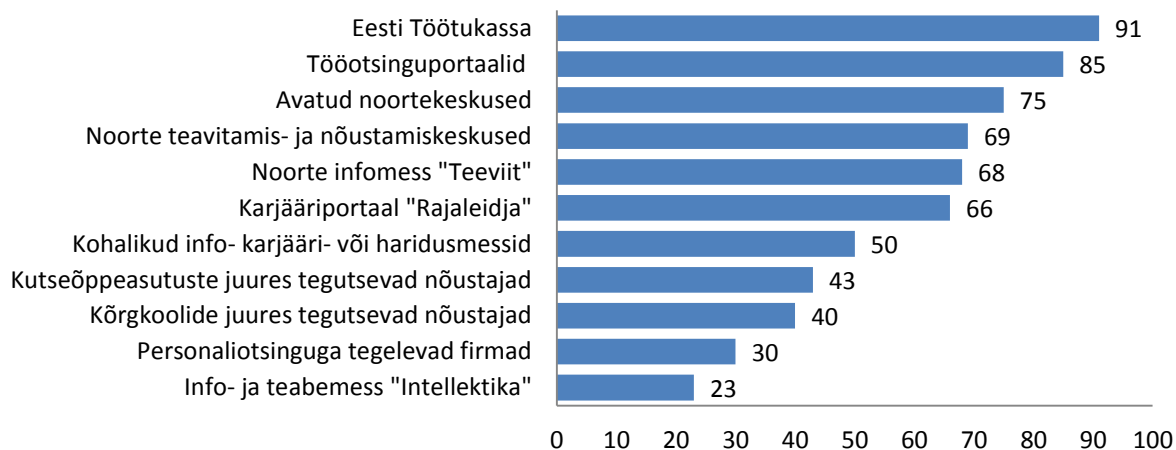

Joonis 44 Karjääriteenuste kättesaadavust takistavad tegurid (% vastanutest, n=1139)

Teadlikkus karjäärilase info ja nõustamise saamise võimalustest

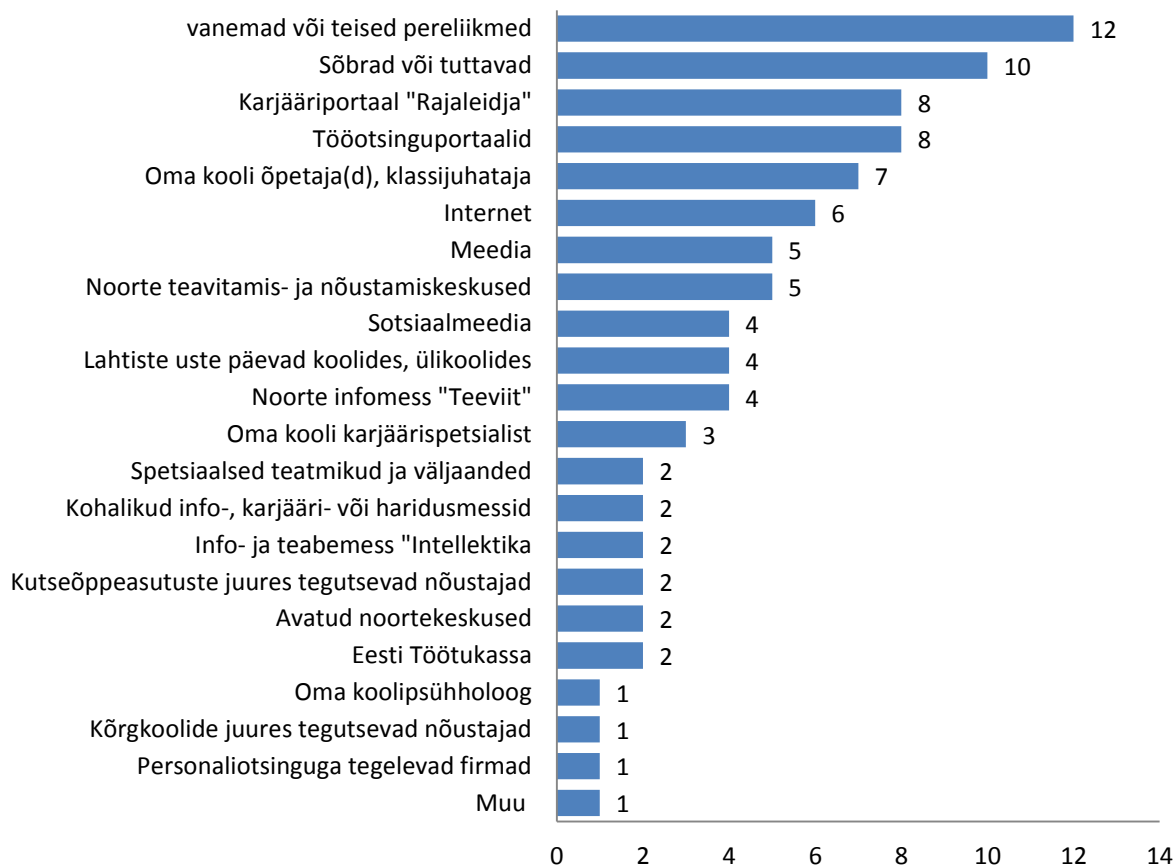
Üldiselt on õpilased teadlikud erinevatest karjääriteenuseid pakkuvatest allikatest. Kõige enam teatakse **Eesti Töötukassat** (91%), **tööotsinguportaale** (85%) ja **avatud noortekeskusi** (75%). Kõige vähem on õpilased teadlikud info- ja teabemessist Intellektika (23%) ja personaliotsingu või töövahendusega tegelevatest firmadest (30%) (vt Joonis 45).

Karjäärilase info- ja nõustamise allikate teadlikkust mõjutab eelkõige vastajate **rahvus, sugu ja elukoht**. Erinevad karjääriteenuste osutajad on üldjoontes tuntumad eestlaste, tüdrukute, kõrgemates kooliastmetes õppijate ning Lõuna- ja Lääne- Eestis elavate vastanute seas. Siinkohal on oluline märkida, et pea kõik eelpoolnimetatud karjääriteenuseid pakkuvad allikad (va personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad) on statistiliselt oluliselt vähemtuntud mitte-eestlaste seas (täpsem ülevaade Joonis 121- Joonis 124). Siin võib muulastest noorte madalamat teadlikkust mõneti selgitada ka õpetajate analüüsi tulemustega, kus selgus, et veidi enam kui pooled vene õppekeelega koolide õpetajatest ei pea karjääririkundamisega seotud tegevusi oma töö osaks. Samuti on mitte-eeslastest lapsevanemad erinevatest karjääriinfot ja –nõustamist pakkuvatest allikatest olulisest vähem teadlikud kui eestlastest lapsevanemad.

Joonis 45 Õpilaste teadlikkus erinevatest karjäärialasest info- ja nõustamise allikatest (% vastanutest, n=1139)

Viimase aasta jooksul on seoses oma edasiste õppimise-, elukutse- või töövalikutega infot asutuste, inimeste või enda perekonna käest küsinud vaid 54% vastanutest, 37% ei ole seda teinud ning 9% ei oska öelda, kas nad on seda teinud või mitte. Neist, kes on pöördunud viimase aasta jooksul erinevate allikate poole vastavatel teemadel info saamiseks või nõu küsimiseks, on kõige enam pöördunud **vanemate või teiste pereliikmete poole** (12%), 10% pöördusid **sõprade, tuttavate** poole, 8% otsis vajalikku infot karjääriportaalist Rajaleidja ja tööotsinguportaalidest ning 7% pöördus oma kooli õpetajate või klassijuhataja poole (vt Joonis 46). Järgnevalt tuuakse välja hinnangud ja põhjendused, nende allikate kohta, kuhu on pöördutud vähemalt 7% juhtudest.

Joonis 46 Allikad, kuhu õpilased on pöördunud viimase 12 kuu jooksul (% neist vastanutest, kes on viimase 12 kuu jooksul pöördunud erinevate allikate poole karjäärialase info või nõustamise saamiseks, n=611)

Üldiselt hinnatakse kõikidest eelpoolnimetatud allikatest saadud informatsiooni või nõu heaks (4-5 palli, 5-palli skaalal). **Kõige kõrgemalt hinnatakse infoallikana vanemaid või teisi pereliikmeid ja sõpru või tuttavaid** - 74% hindas allikat 4-5 palliga). Madalamalt hinnatakse töötasuportaalidest saadud infot (55% hindas allikat 4-5 palliga) (täpsem ülevaade Joonis 47).

Vanemate ja teiste pereliikmete, sõprade tuttavate ning õpetajate poole pöörduakse sagedamini usaldusväarsuse tõttu, samuti kuna arvatakse, et nemad tunnevad vastanut ning tema nõrku ja tugevaid külgi kõige paremini:

„Vanemad teavad minu iseloomuomadusi ja huvisid kõige paremini“ (17- aastane tütarlaps)

„Nad [sõbrad] on ausad ja ütlevad välja, kui mulle midagi, millega ma tahaksin edasi tegeleda, ei sobiks“ (18- aastane tütarlaps)

Usaldusväarsuse juures on oluline aga silmas pidada ka seda, et karjääriinfo otsimisel on oluline, et saadav info oleks ka objektiivne ja kvaliteetne, mis aga mitte-ametlike allikate puhul, nagu sõbrad ja lähedased, võib probleemiks osutuda. Seetõttu on karjääriinfo otsimisel oluline parandada õpilaste infootsimisoskusi, et nad vajadusel pöörduksid senisest enam ka ametlike allikate poole.

Vanemate ja sõprade puhul toodi sagedamini välja ka see, et nende arvamus on oluline. Lisaks mängib laste silmis vanemate puhul rolli nende elukogemus, samas kui sõprade puhul hinnatakse

sagedamini ühealisust ning seeläbi toetatakse üksteist valikute tegemisel. Õpetajate juures hinnatakse, et nad oskavad soovitada, kuhu vajaliku info või nõu saamiseks pöörduda. Karjääriportaali Rajaleidja kasutanud õpilased pöörduvad sinna sagedamini põhjusel, et sealne informatsioon on kergelt kättesaadav ning infot on palju:

„Sealt saab ilusti kõik info kätte ja seal on enesetestimiseks head võimalused“ (18-aastane noormees)

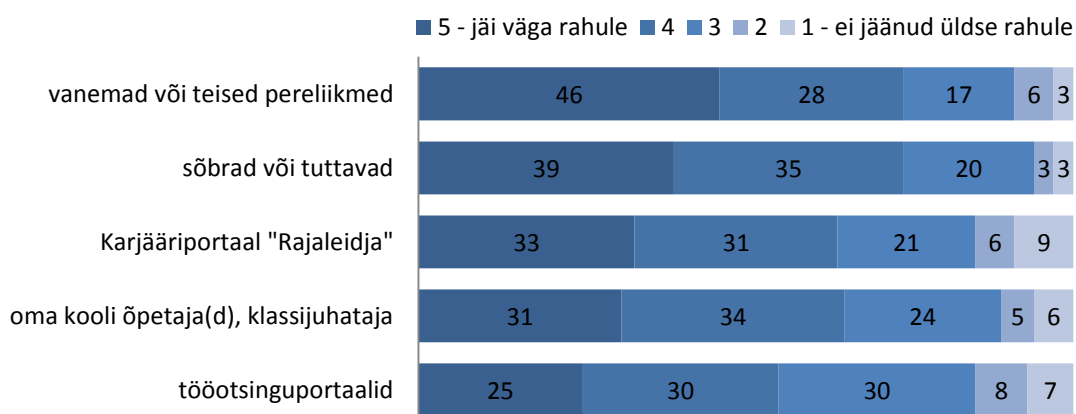
„Leht on ülevaatlik ning kompaktne“ (18-aastane tütarlaps)

„Hästi kättesaadav ja mõistetav info“ (17-aastane tütarlaps)

Tööotsinguportaale kasutatakse peamiselt kahel põhjusel – töö leidmiseks ning seetõttu, et soovitakse saada ülevaadet tööturul toimuvast:

„Saab kiirelt, täpset infot tööturul toimuva kohta“ (19-aastane noormees)

Siinkohal võib olla põhjuseks, et õpilased tunnetavad, informatsiooni vähesust tööturu võimaluste ja nõuete osas, mis on aga üks olulisi aluseid edasiste karjäärivalikute tegemisel. Tulenevalt vanusest kasutatakse tööotsinguportaale ka töö leidmiseks.

Joonis 47 Rahulolu allikatega (% vastanutest, kes on viimase 12 kuu jooksul pöördunud antud allikate poole karjäärilase info või nõustamise saamiseks)

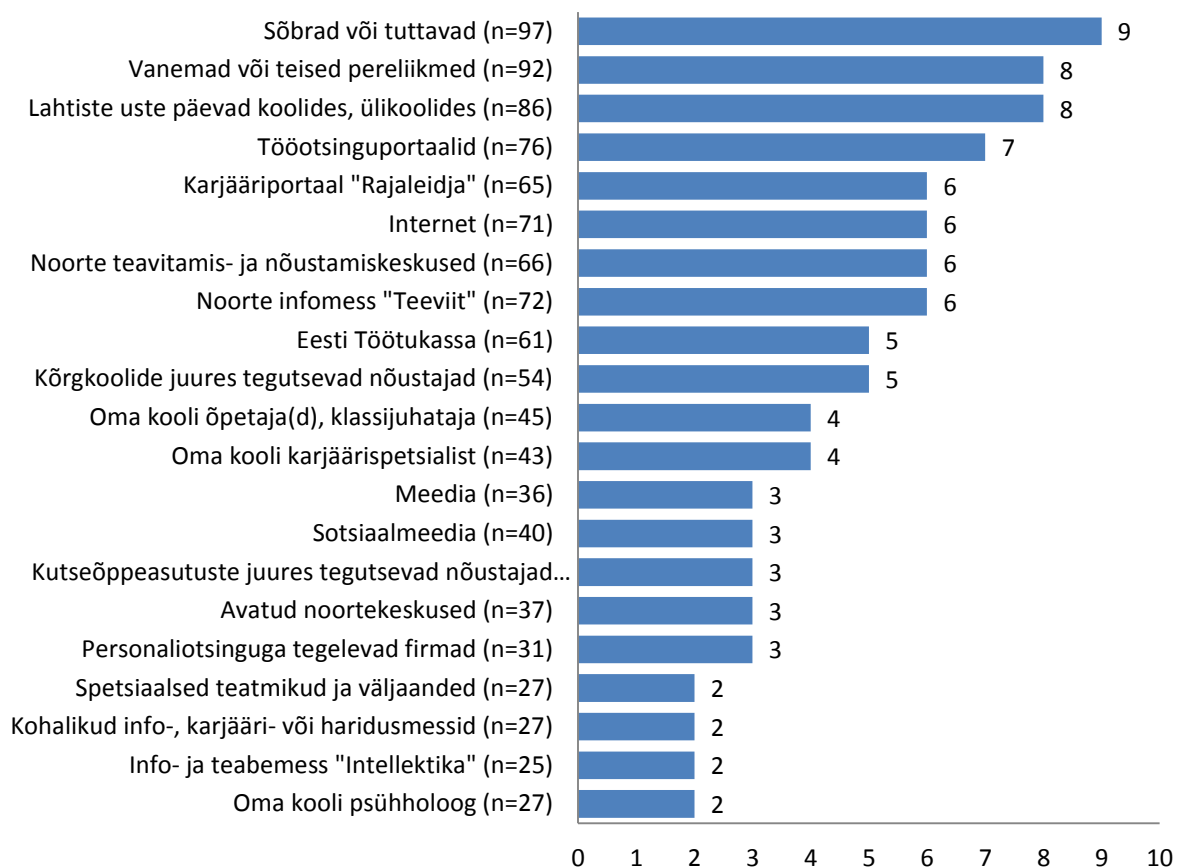
61% viimase aasta jooksul karjääriteemalist infot või nõustamist otsinutest pöördus eelpoolnimetatud allikate poole peamiselt selleks, et saada informatsiooni või nõu õppimis- ja koolitusvõimaluste kohta üldiselt; enese huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamisel vajas abi 47% õpilastest ning 26% vajas nõu või informatsiooni tööturu võimaluste ja nõuete kohta¹².

Saamaks teada õpilaste eelistusi erinevate allikate puhul – kuhu võiks pöörduda saamaks infot või nõu oma õppimise, elukutse- või töövalikute ja –võimaluste kohta – paluti õpilastel märkida, milliste allikate poole nad vajadusel kõige tõenäolisemalt pöörduksid. Antud küsimusele vastasid need õpilased, kes ei olnud viimase aasta jooksul info- või nõu saamiseks kuhugi pöördunud. Vastanud töid võimalike infoallikatena sagedamini välja (vt Joonis 48) **sõbrad või tuttavad** (9%), **vanemad või teised pereliikmed** ja **lahtiste uste päevad koolides ja ülikoolides** (8%); 7% vastanutest kasutaks

¹² Võimalik oli valida mitu vastusevarianti

tööotsinguportaale. Seega eelistaksid õpilased tõenäolisemalt karjääriteemalise info või nõu saamiseks pöörduda mitteametlike allikate poole ning info otsimisel eelistatakse pigem Internetiallikaid nagu Rajaleidja, tööotsinguportaalid. Alljärgnevalt tuuakse välja põhjused, miks eelistatakse vajadusel pöörduda teatud allikate poole (nende puhul, mida kasutatakse vähemalt 7% vastanutest).

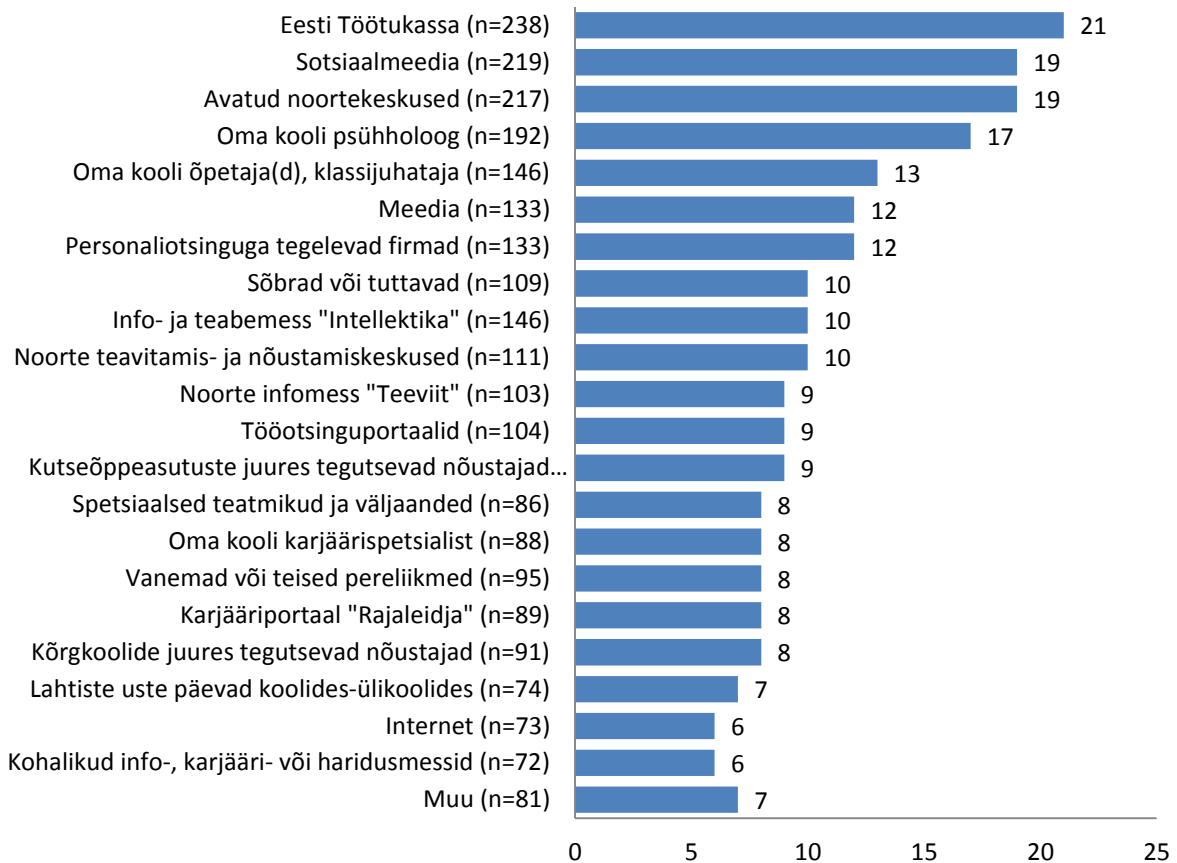
Sõprade või tuttavate, vanemate või teiste pereliikmete poole pöördumise põhjustena toodi sagedamini välja nende allikate usaldusväärsust ja tõika, et nad tunnevad vastanut ning tema oskusi ja võimeid. Koolides ja ülikoolides toimuvate lahtiste uste päevadele minnakse seetõttu, et seal on võimalik saada vahetut kogemust, otsest informatsiooni ning on võimalik tutvuda kooli ja seal pakutavate erialadega. Tööotsinguportaale kasutatakse, kuna seal on rohkeid töökuulutusi ning mõnel korral mainiti põhjusena ka seda, et sealt on võimalik leida õpetust, kuidas koostada CV-d.

Joonis 48 Allikad, kuhu õpilased tõenäolisemalt pöördusid saamaks infot või nõu oma õppimise-, elukutse- või töövalikute ja -võimaluste kohta (% vastanutest, kes ei ole viimase 12 kuu jooksul pöördunud erinevate allikate poole karjäärialase info või nõustamise saamiseks)

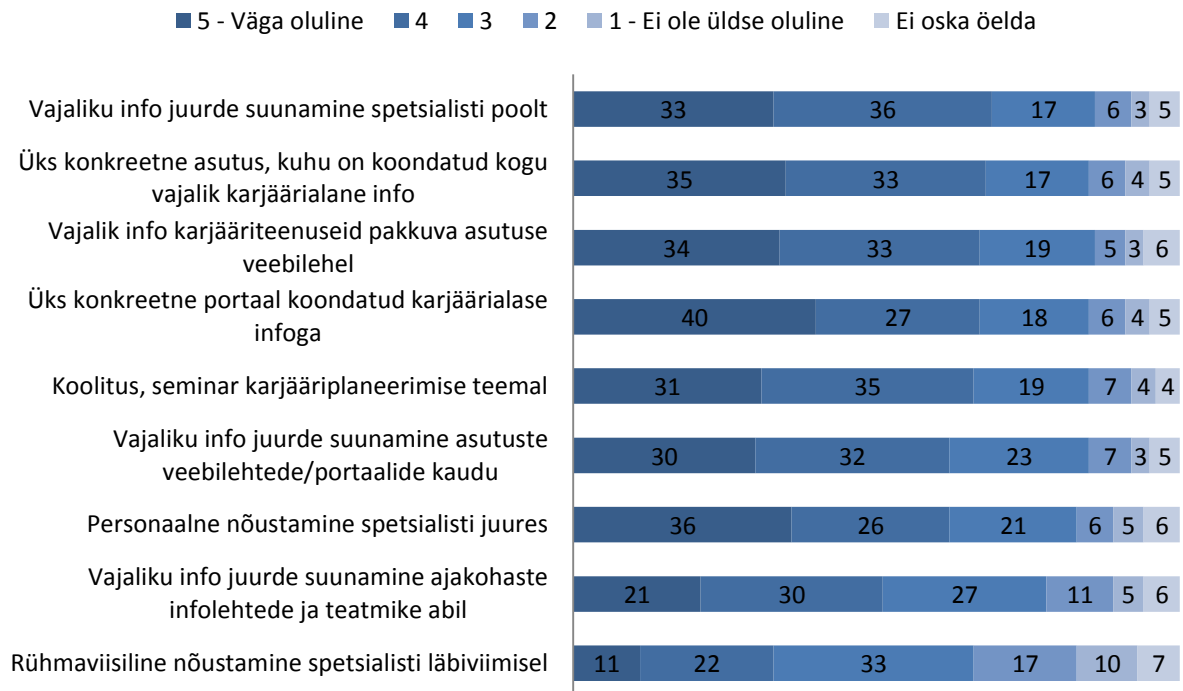
Kõikidel vastanutel paluti nimetada allikaid, kuhu nad kindlasti ei pöörduks juhul, kui nad vajaksid infot või nõu oma õppimise, elukutse- või töövalikute ja -võimaluste kohta. Sagedamini nimetati teiste seas **töötukassat** (21%), **sotsiaalmeediat**, avatud **noortekeskusi** (19%) ja **kooli psühholoogi** (17%) (vt Joonis 49). Levinuimad põhjused, miks ei pöördutaks karjääriplaanidega seoses info või nõu saamiseks sagedamini nimetatud allikate poole, on järgmised:

- Töötukassa puhul leiavad õpilased, et ei pöörduks antud allika poole, kuna ei pea seda vajalikuks ega arva end kuuluvat töötukassa sihtrühma;
- sotsiaalmeedia puhul leitakse, et sealt saadav info ei ole usaldusväärne;
- avatud noortekeskuste poole mitte-pöördujad arvavad, et sealt saadav informatsioon on liiga üldine ja pealiskaudne ning pole usaldusväärne;
- oma kooli psühholoogi poole ei soovita pöörduda, kuna selleks ei nähta vajadust, samuti tuuakse sagedamini välja see, et kooli psühholoogi ei peeta pädevaks või arvatakse, et ta ei oskaks neile vajalikku nõua anda.

Joonis 49 Allikad, mida õpilased kindlasti ei kasutaks, saamaks infot või nõu oma õppimise, elukutse- või töövalikute ja -võimaluste kohta (% vastanutest)

Õpilastel paluti hinnata erinevate riigi poolt pakutavate karjäärinõustamise ja info jagamise viiside olulisust. Üldiselt peavad vastanud suuremal või vähemal määral oluliseks kõiki nimetatud karjäärinõustamise ja info jagamise viise, kuid olulisematena nähakse **vajaliku info juurde suunamist spetsialisti poolt** (69% hindab seda oluliseks – hinnati 4-5 palliga 5 palli skaalal) ja **ühte konkreetset asutust, kuhu oleks koondatud kogu vajalik info** (68%). Vähemoluliseks (33%) peavad õpilased rühmaviisilist nõustamist spetsialisti läbiviimisel (vt täpsemalt Joonis 50).

Joonis 50 Erinevate riigi poolt pakutavate karjääriinfo ja -nõu jagamise viiside olulisus (% vastanutest, n=725)

Personaalset nõustamist spetsialisti juures ning vajaliku info juurde suunamist asutuste veebilehtede kaudu hindavad statistiliselt keskmisest olulisemaks¹³ naised ja mitte-eestlased. Naissoost vastanud hindavad olulisemaks ka koolitust või seminari sobival teemal, vajaliku info olemasolu karjääriteenuseid pakkuvate asutuste veebilehtedel ning ühte konkreetset asutust, kuhu on koondatud kogu vajalik karjäärialane info. Viimast peavad oluliseks ka gümnaasiumiõpilased. Vajaliku info juurde suunamist spetsialisti poolt peavad statistiliselt keskmisest olulisemaks aga Kesk- või Kirde- Eestis elavad õpilased, tüdrukud ja mitte-eestlastest vastanud.

Õpilastel paluti ka öelda, millistest info või nõu saamise viisidest nad kõige enam puudust tunnevad. Sagedamini toodi välja, et **tuntakse puudust spetsialistidest ja personaalsest lähenemisest**. Lisaks soovivad õpilased rohkem teada oma võimete ja oskuste kohta seoses sobivusega valitud ameti või elukutse osas ning puudust tuntakse ka **konkreetsest infoportaalist**:

„Võiks olla ühtne portaal, kust antud informatsiooni saada. Kõik vajalik info on eri kohtades, kus seda sageli ei leia.“ (18-aastane tütarlaps)

„Tunnen kõige enam puudust arenguvestlustest õpetajatega ja individuaalsetest karjäärinõustamistest spetsialistidega“ (16-aastane tütarlaps)

„Spetsialiste on vähe, tahaks otseselt vestelda spetsialistidega. Infoportaal annab üldist infot, kuid inimesega rääkides võib kõigest küsida“ (16-aastane noormees)

„Sooviks teada saada, kelleks ma sobiks oma võimete ja iseloomuomaduste poolest. Sooviks teha teste ja nende abil selgusele jõuda“ (18-aastane tütarlaps)

¹³ Hindasid erinevate karjääriinfo ja -nõu jagamise viiside olulisust 4-5 palliga

Samuti toodi välja, et tuntakse puudust infost, mis puudutab välismaal õppimist, ülikoolides ja kutseõppeasutustes pakutavaid erialasid ja edaspidiseid töövõimalusi erinevate erialade puhul:

*„Tahaks rohkem teada, kellena pärast ülikoolis mõne eriala lõpetamist töötada saab, millised on erinevad variandid, ja mis suurusjärku jäävad palgad, samuti, kas selle eriala inimeste järele on üldse Eestis vajadust. Selline info võiks levida nii Internetis kui spetsialistide kaudu“
(18-aastane noormees)*

Kokkuvõtte õpilaste küsitlusest

Karjääriplaneerimise seisukohalt võib positiivse tulemusena välja tuua, et **küsitlusele vastanud õpilased arvavad teadvat, millist eriala, elukutset soovitakse omandada ja/või millises valdkonnas töötada**. Siinjuures teevad õpilased oma otsused eelkõige lähtuvalt enda soovidest ja võimetest. Samuti on õpilased üldjuhul edasipüüdlikud ja aktiivsed, hinnates olulisemaks enda edasipürgimist läbi vastava hariduse saavutamise, selle asemel, et passiivselt oodata, et elu ise kõik paika paneks. Omandatava eriala või elukutse juures peab kolmveerand küsitlusele vastanud õpilastest väga oluliseks seda, et **eriala oleks endale sobiv ja pakuks huvi**, veidi vähem peab väga oluliseks seda, et omandatav kutse või eriala tagaks töö. Muutuste või stabiilsuse pooldamisel jagunevad õpilaste arvamused kaheks: pooltele meeldivad muutused – pidev õppimine ja uued väljakutsed ning teine pool peab oluliseks stabiilsust – püsivat ja kindlat ametit pikaks ajaks. Kuna ühiskond on kiirelt muutuv, on oluline, et õpilased oleksid muutusteks valmis ja oskaksid vajadusel kohaneda. Seetõttu on vajalik karjäärialane nõustamine elukestva õppe kontekstis (ka kutseõppeasutustes), et lõpetajad oleksid valmis täiend- ja ümberõppeks.

Ettevalmistamisel elus toimetulekuks väärtustavad õpilased kooli rolli kõrgelt – pea kaks kolmandikku **vastanutest arvab, et kooli rolliks ei ole ainult aineõpetus, vaid ka õpilaste ettevalmistamine elus toimetulekuks**. Ülejäänud leiavad, et kooli ülesandeks on siiski heade teadmiste tagamine ning laste ettevalmistus elus toimetulekuks on eelkõige vanemate roll. Lapsevanemate arvamus kooli rollist on aga pigem vastupidine – üle poole vanematest leidis, et laste ettevalmistus eluks toimetulekuks on esmajoonel vanemate roll ning kool peaks tagama lastele head teadmised.

Veidi enam kui pooled üldhariduskoolide õpilastest märkisid, et nende koolis käsitletakse karjääriteemasid põhjalikumalt põhikooli astmes. Õpetajate küsitluse tulemusel toimub põhikooli osaga koolides karjääriteemade käsitlemine eraldi aina või läbiva teemana teiste ainete raames peamiselt põhikooli viimastes klassides või ainult üheksandas klassis, mil õpilased teevad olulisi valikuid. Põhikoolide ja gümnaasiumi osaga koolides käsitletakse karjääriteemasid samuti peamiselt põhikooli ja gümnaasiumi viimastes klassides. **Karjääriteemade käsitlemise praktika on koolides erinev** – kõige sagedamini märkisid õpilased, et nende koolis käsitletakse karjääriteemasid teiste ainete raames, viiakse läbi arenguveestlusi või pakub kool selleks eraldi valikainet või ainekursust. Sellega, kuidas nende koolides karjääriplaneerimisega seonduvaid teemasid käsitletakse on need õpilased, kelle koolides karjääriteemasid käsitletakse, üldiselt rahul. Rahulolu põhjustena toodi sagedamini välja, et õpetajad suunavad neid vajalikku kohta, kust informatsiooni leida ning koolidesse kutsutakse karjääriteemadel rääkima spetsialiste või erialade ja koolide esindajaid. Rahul pole õpilased peamiselt seetõttu, et **karjääriplaneerimise teemat käsitletakse vähe** ning tuntakse puudust erinevatest ametitest ja erialadest ülevaate saamisest, nõustamisest ja personaalsest lähenemisest.

Kooli kõrval on laste karjääriplaneerimisel oluline roll ka vanematel. **Vanematega arutab ja peab nõu karjääriteemadel enamik õpilastest**, sagedamini teevad seda põhikooliõpilased. Ka enamus lapsevanemaid pidasid oma lapsega õppimise ja elukutsevalikuga seonduva arutamist väga oluliseks ning enamik seda ka suuremal või vähemal määral teevad. Need, kes oma vanematega karjääriteemadel ei räägi, tõid peamiste põhjustena välja, et nad teevad oma valikuid ise või saavad vajaliku info mujalt.

Infot õppimis- ja koolitusvõimalustest, tööturu võimalustest ja nõuetest ning õpetust ja nõustamist oma huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks peavad õpilased üldjuhul kättesaadavaks - enda jaoks hindab karjääriteenuste kättesaadavust rohkemal või vähemal määral keerukaks keskmiselt 37% vastanutest. Karjääriteenuste kättesaadavust takistavatest teguritest olulisemateks pidasid õpilased **info puudust** ning **teadmatust**, kuhu info saamiseks pöörduda või kust vajaliku infot otsida. Samuti takistab karjääriteenuste kättesaadavust õpilaste arvates **info hajutatus** ja **keeruliselt koostatud tekstid**. Õpetajad aga tõid õpilaste puhul karjääriteenuste kättesaadavust takistavate teguritena välja noorte enda passiivsust info otsimisel, vähest info analüüsi oskust ja teadmatust, kuhu info saamiseks pöörduda.

Sellel põhjal on õpilased küllaltki teadlikud erinevatest karjääriteenuseid pakkuvatest allikatest. Kõige enam teatakse **Eesti Töötukassat, tööotsinguportaale ja avatud noortekeskusi**. Vähem on õpilased teadlikud info- ja teabemessist Intellektika ja personaliotsingu või töövahendusega tegelevatest firmadest. Karjäärialase info- ja nõustamise allikate teadlikkust mõjutab eelkõige vastajate **rahvus, sugu ja elukoht** - erinevad karjääriteenuste osutajad on üldjoontes tuntumad eestlaste, tüdrukute ja kõrgemas kooliastmes õppijate seas. Karjääriteenuseid pakkuvad allikad on statistiliselt oluliselt vähemtuntud **mitte-eestlaste** seas.

Viimase aasta jooksul on küsinud seoses oma edasiste õppimise-, elukutse- või töövalikutega infot asutuste, inimeste või enda perekonna käest ligikaudu pooled õpilastest. Kõige enam on pöördunud oma **vanemate** või **teiste pereliikmete, sõprade ja tuttavate**, oma kooli õpetajate või klassijuhataja poole ning vajaliku infot otsiti ka karjääriportaalist Rajaleidja ja tööotsinguportaalidest. Siiski oli nimetatud allikate poole pöördunud alla veerandi. Vanemate ja teiste pereliikmete, sõprade tuttavate ning õpetajate poole pöördutakse sagedamini seetõttu, et neid ja nende arvamust usaldatakse ning leitakse, et nemad tunnevad õpilast ning tema nõrku ja tugevaid külgi kõige paremini. Samuti eelistasid nimetatud allikate poole sagedamini pöörduda ka lapsevanemad, saamaks infot ja nõu oma lapse edasiste õppimis- ja töövõimaluste kohta.

Vajadusel pöörduks õpilased karjäärialase info või nõustamise saamiseks samuti **sõprade** või **tuttavate, vanemate** või **teiste pereliikmete** poole, **külastaks lahtiste uste päevi koolides, ülikoolides või kasutaks info saamiseks tööotsinguportaale**. Saamaks infot või nõu oma õppimise, elukutse- või töövalikute ja -võimaluste kohta *ei pöörduks* õpilased sagedamini töötukassasse, avatud noortekeskustesse või kooli psühholoogi poole. Samuti ei otsiks õpilased vajaliku infot sotsiaalmeediat kasutades.

Riigi poolt pakutavatest karjäärinõustamise ja info jagamise viisidest pidasid õpilased olulisemateks **vajaliku info juurde suunamist spetsialisti poolt ja ühte konkreetset asutust, kuhu oleks koondatud kogu vajalik info**. Vähemoluliseks peavad õpilased rühmaviisilist nõustamist spetsialisti läbiviimisel.

Sagedamini tunnevad õpilased puudust personaalsest lähenemisest, konkreetsest infoportaalist ning samuti soovivad õpilased rohkem teada oma võimete ja oskuste kohta eesmärgiga teada, kas enda poolt valitud ametile sobitakse. Lisaks tõid õpilased välja, et tuntakse puudust infost, mis puudutab välismaal õppimist, ülikoolide ja kutseõppeasutustes pakutavaid erialasi ja edaspidiseid töövõimalusi erinevate erialade puhul.

Seega on õpilaste puhul oluline pöörata senisest enam tähelepanu **personaalsele lähenemisele**, kuna sellest tunnevad õpilased kõige enam puudust. Samuti **on vaja parandada õpilaste infootsimisoskusi**, et lisaks lähedastele pöörduks karjäärilase info või nõu saamiseks enam ametlike allikate poole, kuna sealt saadav info on sageli objektiivsem ja kvaliteetsem. Analüüsist selgus ka, et mitte-eestlastest õpilased on erinevatest info- ja nõustamise allikatest oluliselt vähem teadlikud kui eestlastest õpilased, mistõttu tuleks enam tähelepanu pöörata ka venekeelse informatsiooni levitamisele eelkõige koolides ning läbi koolide suurendada ka lapsevanemate teadlikkust erinevatest karjäärilast infot ja nõustamist pakkuvatest allikatest. Senisest enam tähelepanu on vaja pöörata ka õpilaste informeerimisele tööturu hetkeolukorrast ja tulevikuperspektiividest lähtuvalt ja seda juba põhikooli lõpuklassides, et õpilased saaksid langetada teadlikumaid otsuseid seoses soovitava eriala või ameti omandamisega

Üldhariduskoolides ja kutseõppeasutustes õppivate noorte vanemad

Lapsevanemad on käesoleva uuringu kontekstis oluline sihtrühm, kuna sageli saavad õpilased oma haridustee ja karjääri planeerimiseks vajalikku informatsiooni, tuge ja nõu vanematelt. Näiteks selgus õpilaste analüüsist, et 12% neist õpilastest, kes on pöördunud kuhugi edasiõppimise-, elukutse- või töövalikute võimaluste kohta info või nõu saamiseks, pöördus just oma vanemate poole, tuues seejuures välja, et nad saavad oma vanemaid usaldada ning vanemad tunnevad nende nõrku ja tugevaid külgi. Seetõttu on ka oluline, et lapsevanemad oleksid teadlikud noorte edasiõppimise ja töövalikute võimalustest ja teenusepakujatest, kelle poole oleks noorel võimalik informatsiooni ja nõu saamiseks pöörduda.

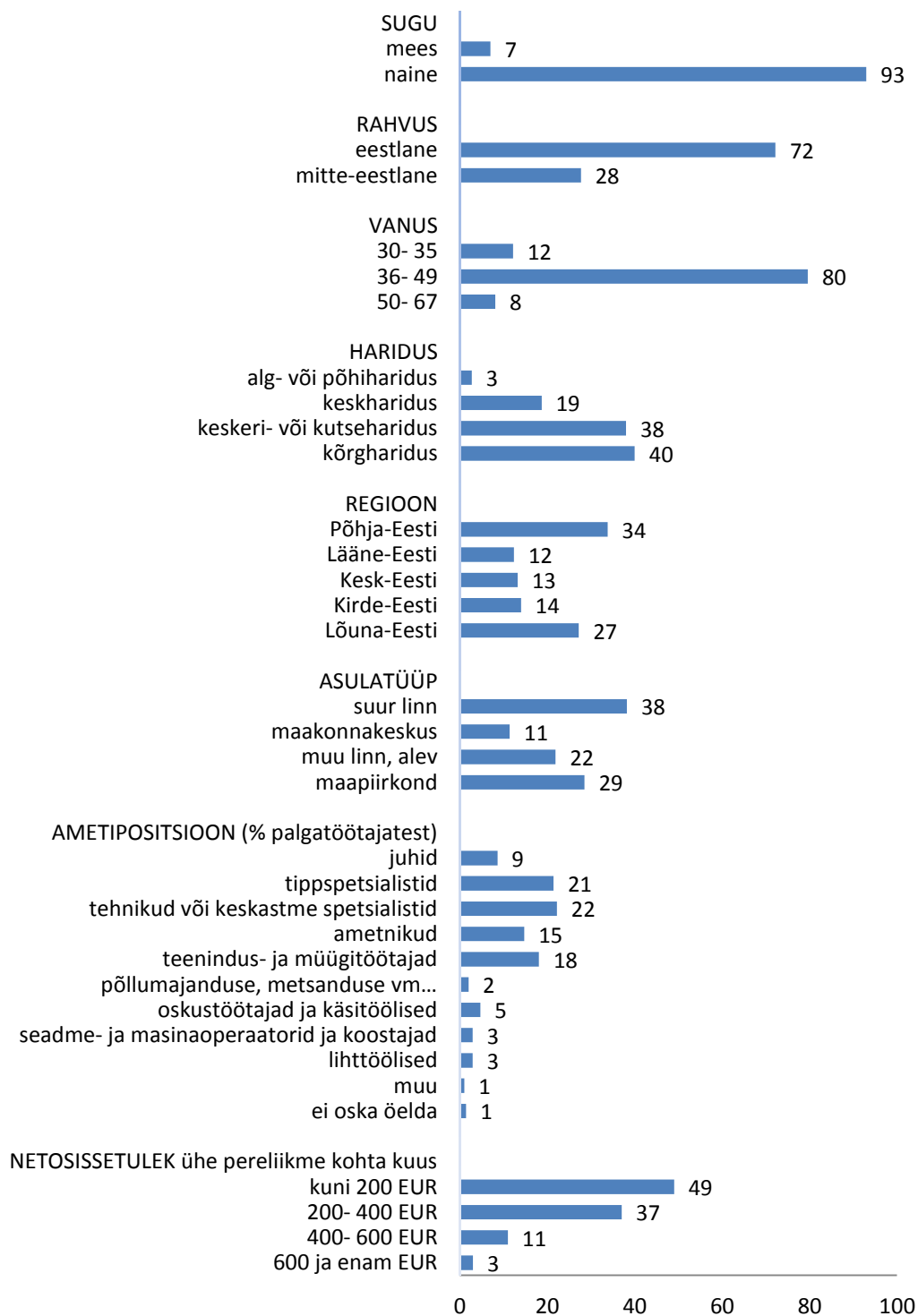
Lapsevanemate rolli olulisust noorte haridus- ja elukutsevalikute tegemise juures näitab ka tõik, et enamus küsitlusele vastanud lapsevanematest (84%) **peab lapsega õppimise- ja elukutsevalikuga seonduva arutamist väga oluliseks** ning 12% peab seda oluliseks, siinjuures ei esine arvamuses erisust sõltuvalt lapse kooliastmest või vanemate sotsiaal-demograafilisest taustast.

Karjääriteenuseid ja karjääriplaneerimisalaseid teadmisi vajavad noorte seas eelkõige põhikooli-, gümnaasiumi- või kutseõppeasutuste õpilased, kellel seisavad ees olulised otsused seoses edasiste õppimis- elukutse- või töövalikute tegemisega. Seetõttu on antud uuringu sihtrühmaks 15–26-aastaste üldhariduskoolides või kutseõppeasutustes õppivate noorte vanemad. 2006. aastal läbiviidud uuringus moodustasid lapsevanemate valimi kõik elanikkonna küsitlusele vastanud, kellel on 7- 26 aastane laps, kuid selleks, et tagada võrreldavus on siinkohal vaadeldud vaid 15- 26 aastaste noorte vanemate arvamust. Siiski tuleb võrdluse juures silmas pidada asjaolu, et 2006. aasta uuringus oli vanemate seas küllaltki võrdselt nii mehi kui ka naisi (vastavalt 41% ja 59%), käesolevas uuringus on valimi moodustamise meetodi tõttu (kasutati juhuvalimi meetodit) vanemate seas aga ülekaalukalt naissoost vastanud (93%).

Lapsevanemate sotsiaal-demograafiline taust

Kokku laekus lapsevanematele mõeldud veebipõhisele ankeetküsitlusele **589 kvaliteetset vastust** (neist, kes ei katkestanud või vastasid kuni 27. küsimusele, kus sooviti teada, kas lapse koolis käsitletakse karjääriplaneerimise teemasid). 93% antud küsitlusele vastanutest moodustasid naised, mis on ka oodatav tulemus, kuna valim moodustati juhuvalimi meetodil ja küsitlusele suunati peamiselt läbi eKooli keskkonna ning tihtipeale on just emad need, kes laste käekäigul enam silma peal hoiavad. 72% vastanutest olid eestlased ning vastajate keskmine vanus oli 41 eluaastat. Vastanutest enamik elas Põhja- või Lõuna-Eestis ning suures linnas nagu näiteks Tallinn, Tartu, Pärnu ja Narva. Pea poolte vastanute keskmine netosissetulek ühe pereliikme kohta jäi alla 200 euro kuus (vt Joonis 51).

61% küsitlusele vastanud lapsevanematest moodustasid need, kelle vanim laps õppis gümnaasiumis; põhikoolis õppivate laste vanemaid oli vastanute hulgas 28% ning vähem oli vanemaid, kelle laps õppis kutseõppeasutuses põhi- või keskhariduse baasil (vastavalt 8% ja 3%). Vähene kutseõppeasutustes õppivate laste vanemate vastuste määr on põhjustatud sellest, et kutseid uuringule vastamiseks levitati eelkõige eKooli teel (osaliselt ka koolide kaudu), mida kutseõppeasutustes õppivate laste vanemad kasutavad harvemini. Samuti on kutseõppeasutustes õppivate noorte vanemateni jõudmine raskendatud, kuna kutseõppeasutustel ei ole üldjuhul lapsevanemate kontaktide andmebaasi.

Joonis 51 Lapsevanemate sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest, n=589)

Lapsevanemate hinnangud ja hoiakud enda ja kooli rolli osas

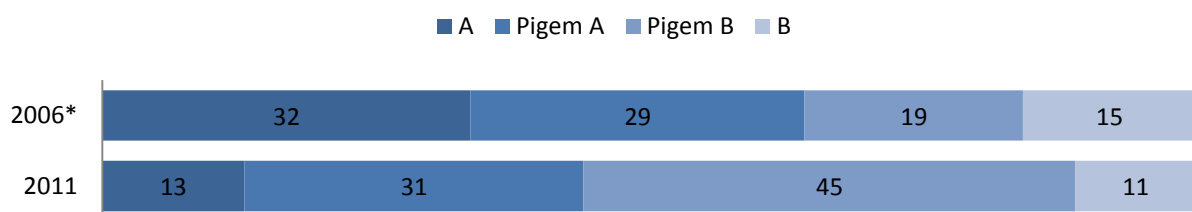
Lapsevanemate rolli hindamisel laste karjääriplaneerimisel on oluline mõista vanemate hoiakuid lastega tegelemisse ja suunamisse. Vanemate hoiakud kooli ja enda vastutuse osas lapse kasvatuses küsimuses jagunevad kaheks - 44% vastanutest leiavad, et kooli ülesandeks ei ole vaid aineõpetus, vaid ka õpilaste ettevalmistus elus toimetulekuks laiemalt, 56% arvab aga, et **laste ettevalmistus eluks toimetulekuks on esmajoonel vanemate roll** ning kool peaks tagama lastele head teadmised.

Võrdluseks, 2006. aasta uuringus olid proportsioonid vastupidised, st 61% lapsevanematest olid pigem arvamisel, et kooli ülesandeks on ka laste ettevalmistus eluks toimetulekuks. Siinkohal tuleb aga arvestada sellega, et erinevust võib mõjutada ka sooline aspekt – käesolevas uuringus olid lapsevanemate seas 97% naised, 2006. aastal oli lapsevanemate seas mehi ja naisi küllaltki võrdselt. (vt Joonis 52).

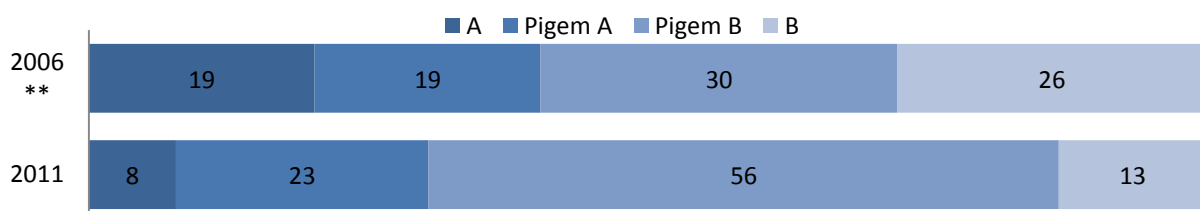
Enese vastutust laste kasvatamises ja suunamises peavad keskmisest olulisemaks keskeri- või kutseharidusega vanemad. Kooli rolli peavad vanema omast olulisemaks inimesed, kelle laps õpib gümnaasiumis ning mitte-estlased (enese rolli peavad olulisemaks eestlased). Teiste sotsiaaldemograafiliste tunnuste puhul ei esine gruppides statistiliselt olulisi erinevusi (vt Lisa 3 Joonis 125).

69% vanematest leiab, et **lastel peaks olema vabadus proovida võimalikult palju ja võimalus ise otsustada**; sarnasel arvamisel on ka enamus õpilastest (82%). Seevastu 31% vanematest leiab, et lapsi peaks juba maast-madalast teadlikult ja järjepidevalt suunama. Võrreldes 2006. aasta uuringuga on veidi suurenenud nende vanemate hulk, kes ei pea vajalikuks last suunata (2006. aastal oli see 56%, vt Joonis 52).

A - Kooli ülesandeks ei ole mitte ainult aineõpetus, vaid ka õpilaste ettevalmistus elus toimetulekuks laiemalt
 B - Kool peaks tagama lastele head teadmised, aga laste ettevalmistus elus toimetulekuks on esmajoonel vanemate roll

A - Vanemad peaksid juba maast-madalast lapsi teadlikult ja järjepidevalt suunama
 B - Lastel peaks olema vabadus proovida võimalikult palju ja ise valida

Joonis 52 Lapsevanemate üldised hoiakud enese ja kooli rolli ning laste suunamise osas (% vastanutest, 2011 n=589; 2006 n=306. * 5% vastas „ei oska öelda“; ** 6% vastas „ei oska öelda“)

Karjääriplaneerimise teema käsitlemine kodukeskkonnas ja koolis

Karjääriplaneerimise teemadel arutlemine nii kodus kui koolikeskkonnas on lapsele oluline, saamaks toetust edasiste õpingute- ja karjäärialaste plaanide tegemisel. Õpilaste seas läbiviidud küsitlusest selgus, et oma vanematega on neid teemasid arutanud või nõu pidanud 87% õpilastest. Neist õpilastest, kes on pöördunud õpingu- ja tööalaste plaanide teemadel info või nõu saamiseks erinevate allikate poole, pöördus 12% justnimelt oma vanemate või teiste pereliikmete poole. Oma

kooli õpetajate või klassijuhataja poole on viimase aasta jooksul pöördunud 7% antud küsimusele vastanud õpilastest. Pereliikmete poole eelistasid õpilased pöörduda eelkõige seetõttu, et nad tunnevad nende nõrku ja tugevaid külgi kõige paremini, samuti usaldavad küsitlusele vastanud õpilased nende arvamust. Ka õpetajate poole pöördumise põhjustena toodi sagedamini välja usaldust ning seda, et õpetaja tunneb õpilast. Samuti mainiti, et õpetajad oskavad suunata info saamiseks vajalikku kohta ning on teadlikud näiteks haridussüsteemis toimuvast.

Enamik (96%¹⁴) küsitlusele vastanud **lapsevanematest peab lapsega õppimise ja elukutsevalikuga seonduva arutamist väga oluliseks** (84%) ning 12% peab seda oluliseks; siinjuures ei ole olulisi erinevusi lapse kooliastme või vanemate sotsiaal-demograafiliste näitajate suhtes. Positiivne on, et lisaks nende teemade arutamist lapsega oluliseks pidamisele tehakse seda ka praktikas. Oma lapsega on õpingu- ja tööalaste plaanide teemadel arutlenud või nõu andnud suuremal või vähemal määral 98% vanematest. Sama suur osa on arutlenud oma lapsega tema tugevate ja nõrkade külgede üle seoses õpingu- ja tööalaste plaanidega. Mitte kunagi ei ole oma lapsega neil teemadel arutanud või nõu andnud vaid 1% vastanutest. Tulenevalt lapse kooliastmest ei olnud siin olulisi erinevusi (vaatluse all olid eelkõige põhikooli ja gümnaasiumi astmes õppivate laste vanemad, kuna teiste puhul oli vastanuid vähem, mistõttu ei saa teha olulisi järeldusi) (vt Joonis 53).

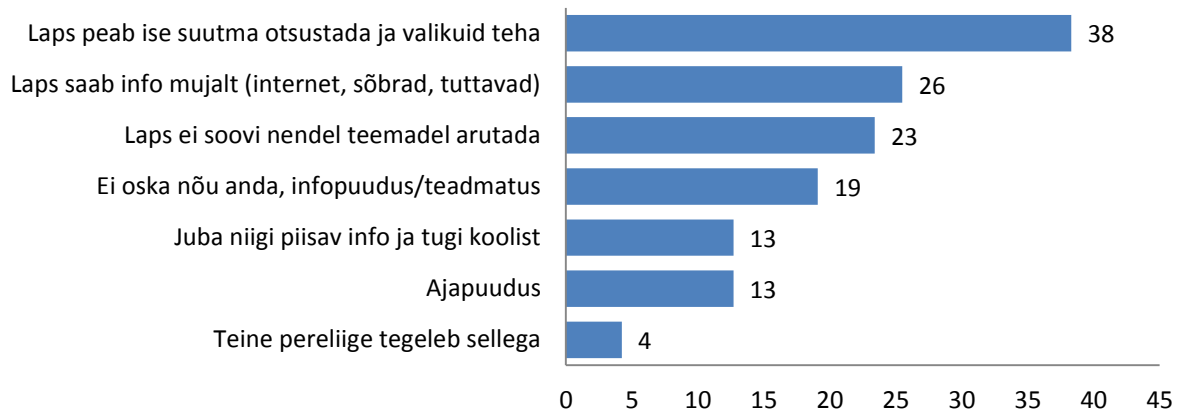
Joonis 53 Siinkohal ei ole olulisi muutusi võrreldes 2006. aastal läbiviidud uuringuga toimunud – endiselt peavad vanemad neil teemadel lastega rääkimist oluliseks (2006. aastal oli nende vanemate osakaal, kes hindasid olulisust 10-7- palliga 93%) ning seda nad ka suuremal või vähemal määral teevad.

Joonis 53 Lapsega edasiõppimise-, elukutse- või töövalikute ning tema tugevate ja nõrkade külgede teemal arutlemine (% vastanutest, n=589)

¹⁴ Need, kes andsid küsimusele hinnangu „väga oluline“ või „oluline“.

Põhjusi, miks lastega pole õpingu- ja tööalaste plaanide teemal arutletud või on seda tehtud harva, on mitmeid¹⁵. Eelkõige leidsid antud küsimusele vastanud, **et laps peab ise suutma otsustada ja valikuid teha, laps saab info mujalt** või arvati, et **laps ei soovi nendel teemadel arutada**. Lisaks Joonis 54 toodud vastusevariantidele toodi veel põhjustena välja, et teema ei ole vanuse tõttu veel aktuaalne ja hetkel on olulisem kool edukalt lõpetada:

„Hetkel on eesmärk lõpetada edukalt põhikool, et hiljem jätkata õpinguid gümnaasiumis.“

Joonis 54 Põhjused, miks ei ole lapsevanemad õpingu- ja tööalaste plaanide teemal lapsega arutanud või neile nõu andnud (% vastajatest, kes ei ole lastega teemat arutanud või on seda teinud harva, n=47)

Lisaks vanematele mängib lapse karjääriplaneerimises olulist rolli ka **kool**, kust õpilased peaksid saama vajalikke teadmisi, infot ja tuge, et langetada edasiõppimise ja elukutsevalikuga seonduvaid otsuseid. Lisaks sellele, et antud uuringu käigus koguti kooli karjääriõppega seonduvat infot õpilaste ja õpetajate käest, küsiti ka lapsevanematelt, kas nende lapse koolis käsitletakse karjääriplaneerimisega seonduvaid teemasid. 56% vastanutest vastas, et nende **laste koolis räägitakse karjääriplaneerimisest**, 38% polnud selles kindlad (8% juhtudel vastati võib-olla ning 30% ei osanud küsimusele vastata) ning 6% arvas, et nende lapse koolis antud teemasid ei käsitleta. Lapsevanemate vähest kaasamist ja informeerimist koolis toimuvast kinnitas ka Tartu Ülikooli ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöö raames läbiviidud uuring „Üldharidus- ja kutsekoolide tulemuslikkus ja seda mõjutavad tegurid“. Teave koolis toimuvast on kättesaadav erinevatele huvigruppidele, sealhulgas ka lapsevanematele, kuid seda on vaja ise küsida. Sama uuringu raames hindasid õpilased kooli avatust suhtlemisel nende endi ja teiste osapooltega küllaltki madalalt. Vene õppekeele koolide juhtimissüsteemid on autoritaarsemad, mis väljendus samuti õpilaste ja õpetajate madalamas hinnangus võrreldes eesti õppekeele koolidega suhtluse avatuse osas kooli juhtkonnaga.

Lapsevanematel, kelle lapse koolis käsitletakse karjääriplaneerimisega seonduvaid teemasid, paluti hinnata, millise ettevalmistuse on kool andnud noortele edasiõppimise ja elukutsevalikute tegemiseks. Üldiselt võib öelda, et lapsevanemad hindavad kooli ettevalmistust **pigem positiivselt** (40% vastanutest hindavad seda väga heaks või heaks, täpsem ülevaade Joonis 55). Põhjustena on toodud järgmisi tegureid:

¹⁵ Antud küsimusele vastasid need lapsevanemad, kes olid oma lapsega neil teemadel arutanud harva või polnud seda teinud.

- edasiõppimise, elukutse- või töövalikute kohta info jagamine koolis,
- õpetajate poolne lapse suunamine, kust vajalikku infot leida,
- valikainete pakkumine lastele,
- karjääriõppe valikaine või vastavatel teemadel infopäevade läbiviimine koolides,
- laste tugevate külgede väljaselgitamine,
- arenguveestluste läbiviimine koolis.

„Vähemalt "torgitakse" tagant ja kästakse asjaga tegeleda. Enda teadmised jäävad napiks ja lapsed arvavad ikka, et asjaga on aega küll...“

Üldharidus- ja kutsekoolide tulemuslikkuse (Türk jt 2011) uuringu alusel on õpilased ja lapsevanemad üldiselt rahul koolis pakutava hariduse kvaliteediga, kuid vähem rahul meetoditega, kuidas selleni jõutakse. Suurte keskuste koolide õpilased ja lapsevanemad on pakutavate õppimisvõimalustega enam rahul, võrreldes väiksematega. Suurtes koolides on paremad võimalused õpilaste arenguks, kuid elus toimetulekuks vajalikku õpetatakse huvigruppide hinnangul enam väikestes koolides, kus rakendatakse enam ka individuaalset lähenemist õpilastele. Arenguruumi on selles valdkonnas enam kutseõppeasutustes, kus õpilaste erivajadustele ja huvidele pööratakse vähem tähelepanu.

Need lapsevanemad, kes hindavad kooli ettevalmistust rahuldavaks, leiavad, et karjääriõpetusele, sh lastele erinevate õppimis- ja elukutsevalikute tutvustamisele võiks koolis senisest rohkem tähelepanu pöörata:

„Tean, et sellega tegeletakse, aga arvan, et tuleks veel intensiivsemalt tegeleda ja haarata sinna ka vanemad“

„Ma olen aru saanud, et nendele teemadele ei ole süstemaatiliselt tähelepanu pööratud, kuna eeldatakse, et kõik soovivad minna õppima edasi kõrgkooli. Kool peaks tutvustama kust otsida infot õppimisvõimaluste kohta, teadmisi selle kohta, miks karjääriplaneerimine üldse oluline on. Kuidas iseennast paremini tundma õppida jne.“

Kooli ettevalmistust keskmisest enam mitterahuldavaks hindavate lapsevanemate hulka kuuluvad mitte-eestlased ja Kirde-Eestis elavad vastanud. Siin võib tulemust mõneti selgitada õpetajate küsitlusest selgunud tulemustega, et veidi enam kui pooled vene õppekeele koolide õpetajad ei pea karjääriteemade käsitlemist oma tööülesannete hulka kuuluvaks. Sagedamini kritiseeriti kooli ja õpetajate madalat taset ning toodi välja, et koolis laste edasise käekäigu vastu eriti huvi ei tunta ning õpilastele ei tutvustata erinevaid edasiõppimisvõimalusi:

„Kool ei tundnud huvi lapse edasiste plaanide kohta ja samuti ei saanud ta sealt mittemingisugust abi elukutse valikul otsustaja pidi olema ikkagi tema. Kool võiks rohkem julgustada noori õppima ka kutsekoolides ja tehnikumides haridust ei omandata ainult gümnaasiumis.“

„Õppekava on üles ehitatud nii, et õpitakse vaid hindelahtrite täitmiseks. Õppeained ei ole omavahel ega praktikaga seotud, seetõttu ei saa noor mingit infot kaasa edaspidiseks eluks. /.../ Õpingud koolis ei toeta noore arengut tervikuna, seega ei mõjuta positiivses suunas ka elukutse valikut.“

■ väga hea ■ hea ■ rahuldav ■ ebarahuldav ■ ei oska öelda

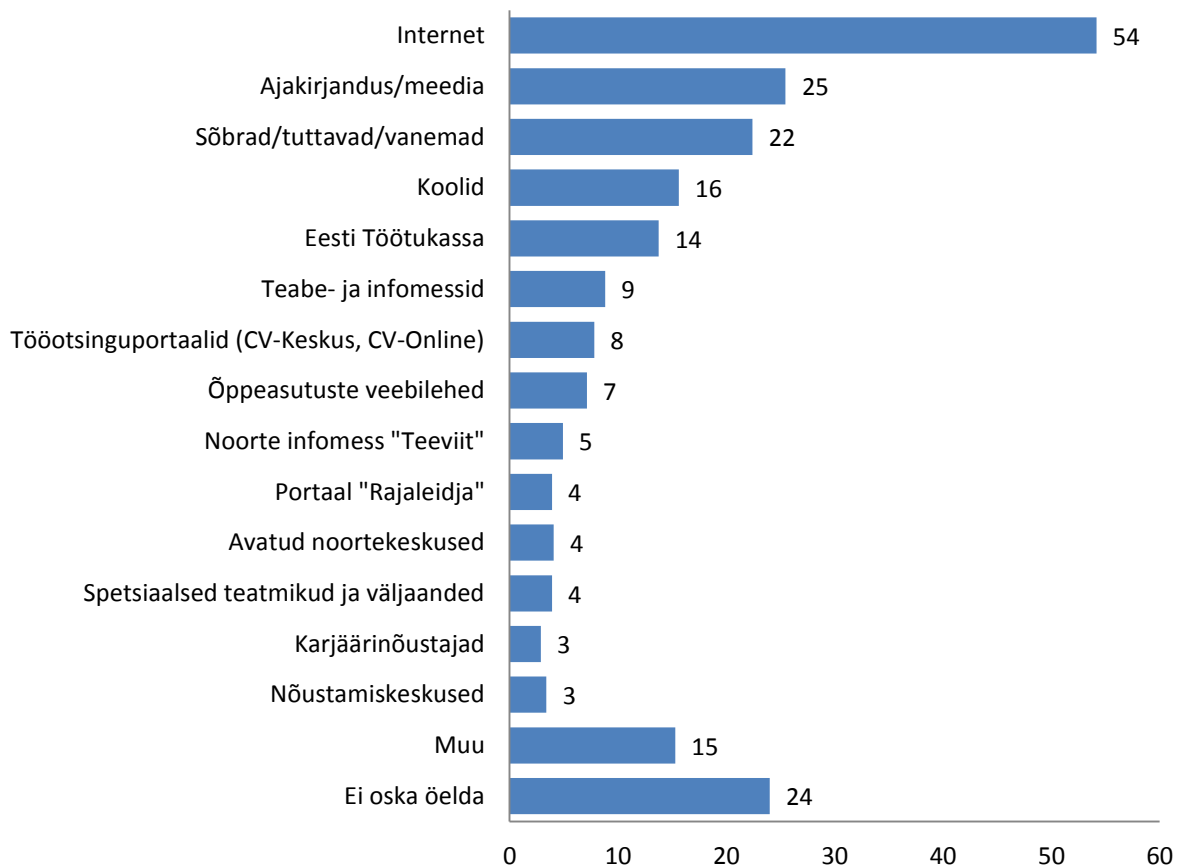

Joonis 55 Lapsevanemate hinnang sellele, millise ettevalmistuse on lapsele andnud kool edasiõppimise ja elukutsevalikute tegemiseks (% vastanutest, kelle lapse koolis käsitletakse karjääriteemasid, n=393)

Kuigi lapsevanemad kritiseerisid koolide huvi laste edasise käekäigu osas, tõi koolide tulemuslikkuse uuring (Türk jt 2011) välja, et kuigi koolid viivad läbi õpilaste arenguestlusi ning ootavad ka lapsevanemaid selles protsessis osalema, on tegelik lapsevanemate panus arenguestlustes tagasihoidlik. Lapsevanema osalust arenguestlusel ja selle olulisust hindasid koolijuhid ja õpetajad kõrgelt, samas õpilased ja lapsevanemad aga märksa madalamalt.

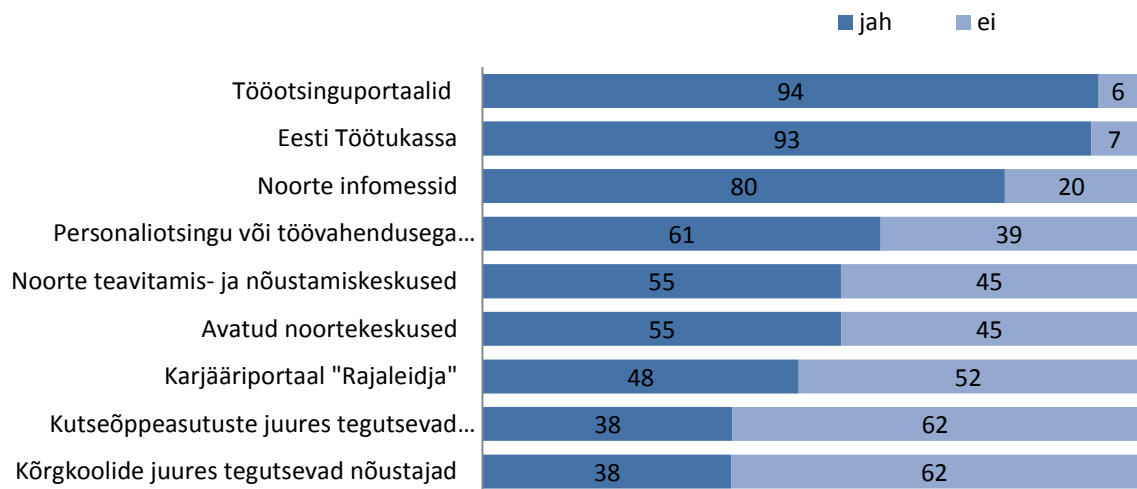
Teadlikkus karjäärilase info ja nõustamise saamise võimalustest

Eelneva suunamiseta (ilma ette antud vastusevariantideta) teavad kolmveerand (76%) lapsevanematest nimetada allikaid, kust on võimalik lapse õpingute jätkamiseks, elukutse valikuks või tööle asumiseks saada vajalikku informatsiooni või nõustamist. Ühtegi allikat ei oska eelneva suunamiseta nimetada 24% lapsevanematest, nende hulgas on keskmiselt enam mitte-eestlasi; neid, kelle laps õpib kutseõppeasutuses põhihariduse baasil ning Kirde-Eestis elavaid vastanuid. Kõige sagedamini meenus vastajatele karjääriinfo allikana **Internet** üldiselt (54%), aga ka **media** ning **tutvusringkond**. Ametlikest allikatest osatakse nimetada sarnaselt elanikkonnas läbiviidud uuringu tulemustele kõige enam **Eesti Töötukassat** (14%), **teabe- ja infomesse ning tööotsinguportaale** (vt Joonis 56). Erinevalt elanikkonna uuringust on lapsevanemate seas läbiviidud veebiküsitluses enam nimetatud **mitteametlikke allikaid** (nt Internet üldiselt, media, lähedased), samas kui elanikkonna uuringus nimetati eelkõige formaalseid allikaid. Lisaks Joonis 56 toodule nimetati sagedamini ka koolitusi, koolide lahtiste uste päevi, personaliotsingu ja töövahendusega tegelevaid firmasid, haridusasutuste juures tegutsevaid nõustajaid ja karjäärispetsialiste.

Joonis 56 Eelneva suunamiseta nimetatud allikad karjäärilase info- või nõustamise saamiseks (% vastanutest)

Karjääriinfot või -nõustamist pakkuvatest allikatest on eelnevalt nimetades lapsevanemate hulgas **kõrgeima tuntuse määraga tööotsinguportaalid (94%), Eesti Töötukassa (93%) ja noorte infomessid (80%)**. Veidi üle poole lapsevanematest on teadlikud personaliotsingu ja töövahendusega tegelevatest firmadest, avatud noortekeskustest ning noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustest. Seega on erinevate allikate tuntus üldjoontes sarnane kogu elanikkonna uuringu tulemustele. Siinjuures on märgatav erinevus vaid selles, et lapsevanemate küsitluse tulemusel ei erinenud Eesti Töötukassa ning tööotsinguportaalide tuntus, kuid elanikkonna küsitluse puhul on teadlikkus töötukassast märgatavalt suurem (Eesti Töötukassa puhul 98% ja tööotsinguportaalid 87%). Teistest allikatest teatakse vähem koolide (sh kõrgkoolide, kutseõppeasutuste) juures tegutsevaid nõustajaid (vt Joonis 57).

Joonis 57 Eelnevalt nimetatud karjäärialast infot või nõustamist pakkuvate allikate tuntus lapsevanemate hulgas (% vastanutest, n=589, ja karjääriportaal Rajaleidja, n=588)

Teadlikkus erinevatest allikatest on seotud lapsevanemate **rahvuse, elukoha ja ametialase** positsiooniga. Erinevad karjääriteenuste osutajad on üldjoontes tuntumad eestlaste, kõrgharidusega ning kõrgematel ametipositsioonidel töötavate lapsevanemate hulgas (vt Lisa 3, Joonis 126 - Joonis 128).

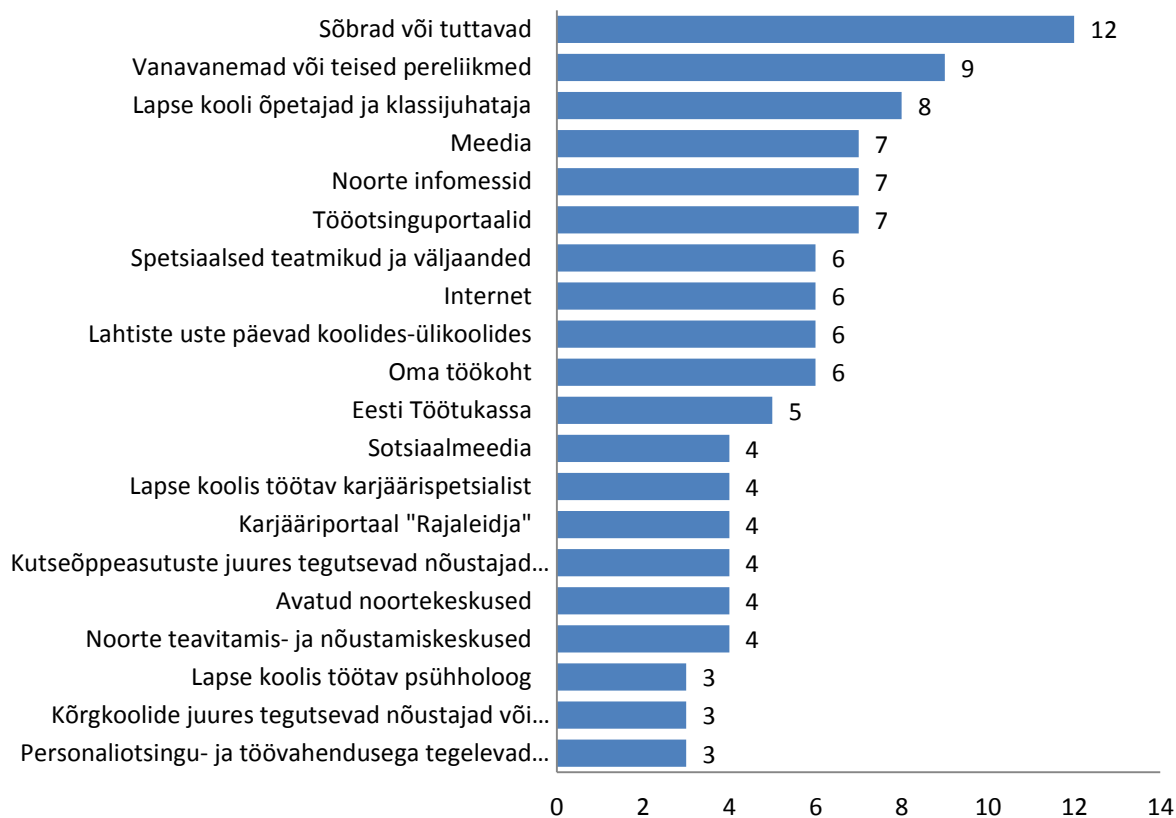
Karjääriteenuste pakkujate tuntus diferentseerub mõneti sihtrühmade lõikes:

- Tööotsinguportaalid ja Eesti Töötukassa on ühtlaselt tuntud enamikus rühmades, sõltumata olulisel määral sotsiaal-demograafilisest taustast.
- Noorte infomessid ja noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused on keskmisest tuntumad eestlaste seas (kusjuures mitte-eestlaste puhul on antud allikate tuntus peaaegu poole võrra madalam), Lõuna-Eesti lapsevanemate, maapiirkondades elavate ja valgekraedest vanemate seas.
- Personaliotsingu ja töövahendusega tegelevad firmad on tuntud eelkõige nende seas, kelle netosissetulek ühe pereliikme kohta on kõrgem, eestlaste, valgekraede ja kõrgharidusega vastanute seas.
- Avatud noortekeskused on keskmisest tuntumad eestlaste ning Kesk- või Lääne-Eestis elavate vastanute seas.
- Karjääriportaali Rajaleidja ja kutseõppeasutuste juures tegutsevatest nõustajatest on keskmisest teadlikumad eestlased ning Lõuna-Eestis elavad lapsevanemad.
- Kõrgkoolide juures tegutsevaid nõustajaid teavad paremini eestlased, valgekraed, kõrgharidusega ja Lõuna-Eestis elavad lapsevanemad.

Siinkohal on oluline asjaolu, et mitte-eestlastest lapsevanemate teadlikkus pea kõikide (va töötasuportaale ja Eesti Töötukassa) eelpoolnimetatud allikate kohta on keskmisest madalam ning mõnel puhul (nt karjääriportaal Rajaleidja, noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused) pea poole madalam, kui eestlastest lapsevanematel (vt ka Joonis 126 - Joonis 128 lisas 3). Niisamuti nagu mitte-eestlastest lapsevanemad on õpilaste küsitluse andmetel ka muulastest õpilased oluliselt vähem teadlikud erinevatest allikatest, kust karjäärialast informatsiooni või nõustamist saab. Noorte teadlikkuse taset mõjutab aga oluliselt nende vanemate teadlikkus, kuna vanemad on õpilaste puhul üks olulisemaid infoallikaid, kelle poole karjäärivalikute info saamiseks esmalt pööratakse.

Karjääriteenuste kasutamiskogemused ja teenuseosutajate maine

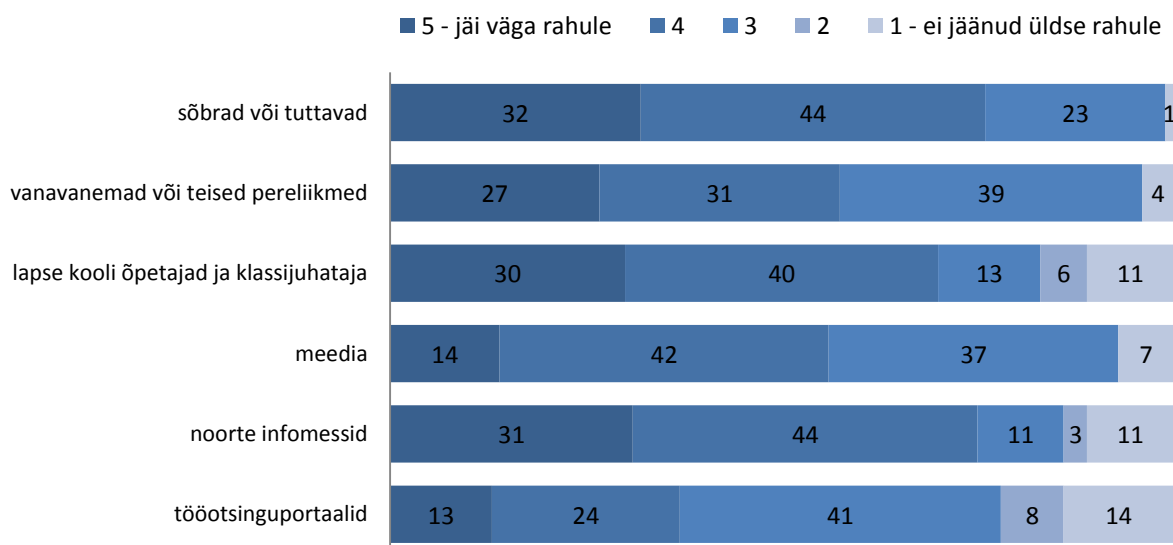
Viimase aasta jooksul on seoses oma lapse edasiste õppimis-, elukutse- või töövalikutega info saamiseks või nõu küsimiseks erinevaid formaalseid ja informaalsete allikaid kasutanud 24% vastanutest. Keskmisest sagedamini on karjääriinfo- ja nõustamisega kokku puutunud mitte-eestlased, teistes lõigetes olulisi erinevusi keskmistest ei olnud. Suures osas kasutatakse vajaliku teabe saamiseks informaalsete kanaleid - lähedasi (sõbrad, tuttavad, pereliikmed, 21%) ja lapse õpetajaid ning klassijuhatajat (8%). Ametlikest kanalitest kasutatakse sagedamini noorte infomesse ja töötasuportaale (7%) (vt Joonis 58). Siinkohal erinevad tulemused märgatavalt elanikkonnas läbiviidud uuringust, kus ametlike allikate osakaal oli tunduvalt suurem (kuigi 31% olid pöördunud sõprade või tuttavate poole, oli suur ka Eesti Töötukassa poole pöördunute osakaal - 30% vastanutest ning töötasuportaalidest oli infot otsinud 26%). Erinevus võib osaliselt tuleneda sellest, et infot või nõu sooviti saada seoses oma lapse edasiste haridus- või karjäärivalikutega, mistõttu pöördumine lähedaste või lapse õpetajate poole on mõistetav, kuna nemad on teadlikud noore oskustest ja võimetest. Õpilastele suunatud küsitluse tulemused on siinkohal küllaltki sarnased – ka õpilased eelistavad antud teemade puhul pigem pöörduda informaalsete allikate nagu vanemate, õpetajate, sõprade poole, kes neid tunnevad ja kelle arvamust nad usaldavad. Kuigi informaalsete kanalite poole pöördumine karjääriotsuste tegemisel on arusaadav, mängib rolli ka saadud info oleks erapooletus ning selle kontrollitud kvaliteet. Seega on oluline, et nii lapsevanemad kui ka õpilased kasutaksid karjääriotsuste tegemisel enam ametlike kanaleid, mistõttu tuleks arendada nii vanemate kui ka õpilaste infootsimisoskusi.

Joonis 58 Allikad, kuhu on pöördutud info saamiseks oma lapse edasiste õppimise-, elukutse- või töövalikutega seoses (% vastanutest, kes on viimase 12 kuu jooksul pöördunud erinevate allikate poole oma lapsele karjäärilase info või nõustamise saamiseks)

Järgnevalt on toodud nende allikate kasutamise põhjused ja hinnangud (vt Joonis 59), mida on nimetatud vähemalt 7% juhtudest. Kõige enam on lapsevanemad rahule jäänud **sõprade või tuttavate** (76% allika poole pöördunutest, kes hindasid allikad 4-5 palliga) ja **noorte infomessidel** (75%) ning **lapse kooli õpetajalt või klassijuhatajalt** (70%) saadud info või nõustamisega. Vähem on rahule jäänud tööotsinguportaalidest saadud infoga (37% hindas 4-5 palliga).

Noorte infomesside külastuse põhjusena toodi välja, et need võimaldavad saada palju informatsiooni ühest kohast ja korraga. **Lapse õpetajate või klassijuhataja** poole pöördutakse info või nõu saamiseks pigem seetõttu, et nad on teadlikud lapse tugevatest ja nõrkadest külgedest ja suudavad anda rohkem infot ja vajadusel abistada. See on oluliseks põhjuseks pöördumisel pereliikmete, sõprade ja tuttavate poole. Nende kogemused on lapsevanemate arvates olulised ja usaldusväärsed. Meedia kasutamisel hindavad lapsevanemad info kerget kättesaadavust.

Joonis 59 Hinnang erinevatele allikatele, kuhu pöörduti viimase aasta jooksul seoses lapse edasiõppimis-, elukutse- ja töövalikutega seoses (% vastanutest, kes on viimase 12 kuu jooksul pöördunud antud allikate poole oma lapsele karjäärilase info või nõustamise saamiseks)

59% viimase aasta jooksul oma lapsele karjääriteemalist infot või nõustamist otsinutest on pöördunud eelpoolnimetatud allikate poole peamiselt selleks, et saada informatsiooni või nõu lapse **õppimis- ja koolitusvõimaluste kohta üldiselt**. Lapse huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamisel on abi vajanud 41% vanematest ning 17% on vajanud nõu või informatsiooni tööturu võimaluste ja nõuete kohta¹⁶.

Karjääriteenuste osutajate maine selgitamiseks lapsevanemate seas pöörduti vastajate poole kahe küsimusega: „Kui vajaksite infot või nõu oma lapse edasiste õppimis-, elukutse- või töövalikute kohta, siis kuhu või kelle poole Te kõige tõenäolisemalt selleks pöörduksite“ ning vastupidi – kuhu või kelle poole Te kindlasti ei pöörduks“.

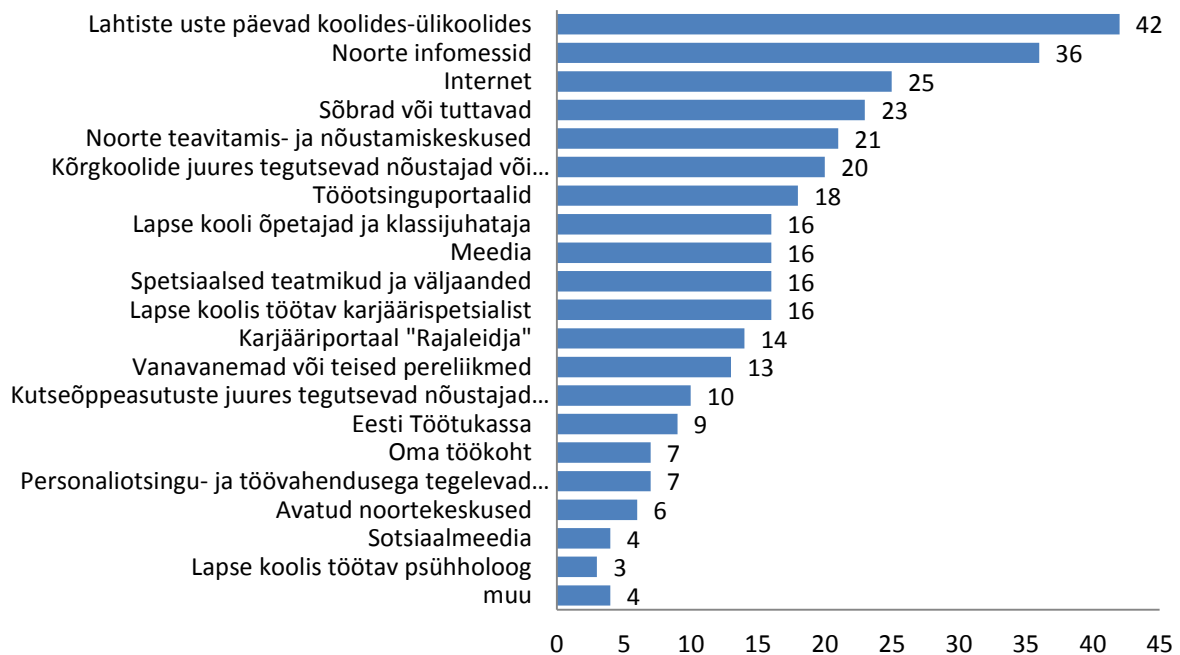
Lapsevanemad, kes viimase aasta jooksul oma lapsele karjäärilast infot ei otsinud ega pöördunud erinevate formaalsete või informaalsete allikate poole, tõid võimalike infoallikatena sagedamini välja **lahtiste uste päevad koolides-üliskoolides (42%), noorte infomessid (36%), Interneti (25%), sõbrad/tuttavad (23%)** ning **noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused (21%)**. Vähem pöörduks vajadusel lapse koolis töötava psühholoogi (3%) ja sotsiaalmeedia (4%) poole (vt Joonis 60, täpsem ülevaade Lisas 3 Joonis 129 - Joonis 130).

- Lahtiste uste päevadele koolides, ülikoolides läheksid vajadusel oma lapsele info või nõu saamiseks keskmisest enam sinikraed ja kesk- või kõrgharidusega lapsevanemad.
- Noorte infomesse külastaksid oma lapse õpingu- ja tööalaste plaanidega seonduva info või nõustamise saamiseks sagedamini eestlased, sinikraed, Lääne-Eestis elavad ja kõrgharidusega vastanud.

¹⁶ Võimalik oli valida mitu vastusevarianti

- Sõprade ja tuttavate poole eelistaksid keskmisest enam pöörduda mitte-eestlased, suures linnas ja Kirde-Eestis elavad lapsevanemad.
- Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuste poole pöördusid keskmisest enam eestlased ja Lääne-Eestis elavad vastanud.

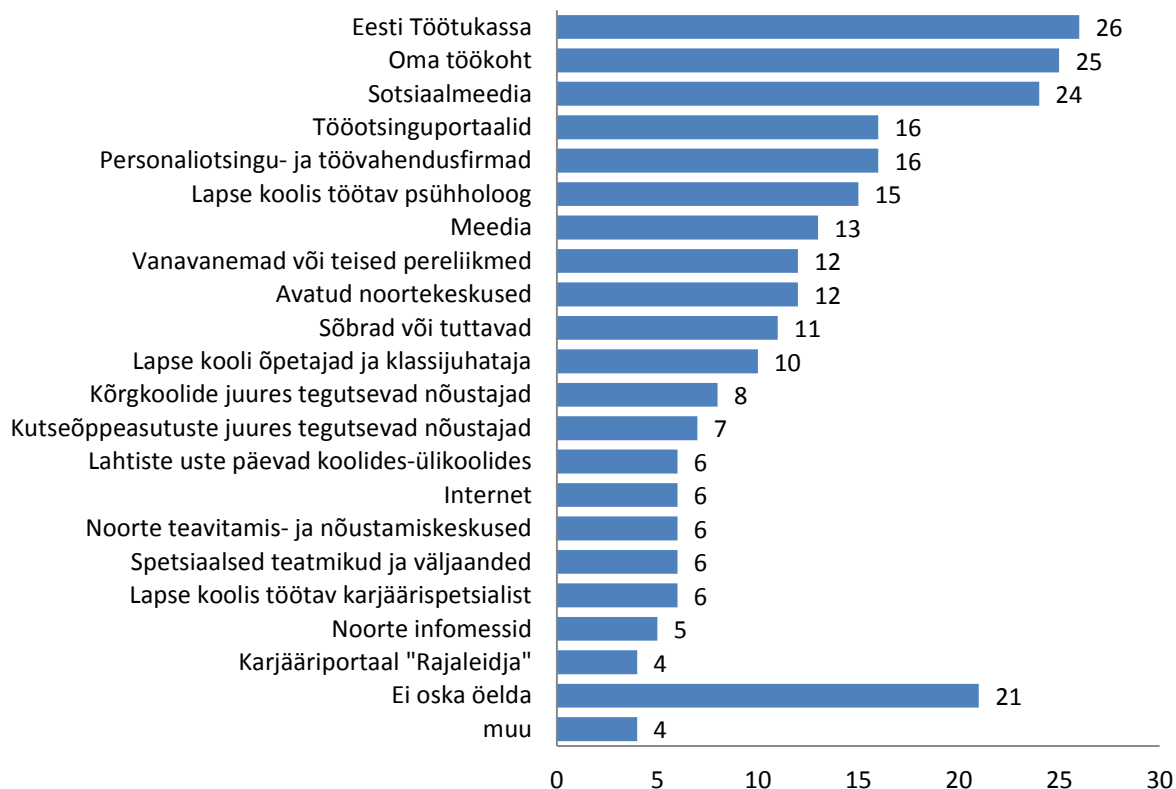
Põhjuseid just nende allikate poole pöördumiseks on mitmeid. **Ametlike allikate puhul hinnatakse pakutava info laia ulatust ja head kättesaadavust.** Kõrgelt hinnatakse ka spetsiaalselt noortele suunatud infoallikaid (noorte infomessid, noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused, kõrgkoolide juures tegutsevad karjääripetsialistid). **Mitteametlike allikate puhul loodetakse saada usaldusväärset informatsiooni ning toetutakse varasemale positiivsele kogemusele.** Koolide, ülikoolide lahtiste uste päevi külastatakse eelkõige seetõttu, et saadakse vahetu, konkreetne info koolist ja hea ülevaade võimalustest, samuti on oluline võimalus kooliga ise tutvuda. Noorte infomesse soovitakse külastada eelkõige seetõttu, et korruga saab palju infot ning seal pakutav info on värske ja vahetu, mistõttu saadakse erinevatest võimalustest hea ülevaade. Samuti on siinkohal oluline, et infomessid on suunatud noortele ning lapsed ise on saanud varem positiivse kogemuse osaliseks. Ka noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuste eeliseks on lapsevanemate arvates noortele suunatus ja informatsiooni rohkus. Lisaks pöördutakse antud allika poole selle usaldusvääruse ja vahetu suhtlemise võimaluse tõttu. Sõpru ja tuttavaid eelistatakse nende usaldusvääruse ja kogemuste pärast. Samas aga leidis 11% vanematest, nad ei pöörduks sõprade ja tuttavate poole ning 12% ei pöörduks oma vanemate või teiste pereliikmete poole, tuues põhjusena välja justnimelt objektiivsuse puudumise. Internetti kasutatakse oma lapsele õpingu- ja tööalaste plaanidega seonduva info saamiseks eelkõige seetõttu, et on võimalik saada palju erinevat informatsiooni, samuti on Interneti oluliseks eeliseks kerge ligipääs sealt leitavale informatsioonile.

Joonis 60 Infoallikad, kuhu lapsevanemad pöördusid kõige tõenäolisemalt saamaks infot lapse edasiste õppimise- elukutse või töövalikute kohta (% vastanute, kes ei ole viimase 12 kuu jooksul oma lapsele karjäärialase info või nõustamise saamiseks pöördunud erinevate allikate poole)

Oma lapsele karjääriplaanidega seonduva info saamiseks ei pöörduks lapsevanemad eelkõige **Eesti Töötukassasse** (26%), **oma töökohta** (25%) ja **sotsiaalmeediasse** (24%) (vt Joonis 61). Kuna antud küsimuses on erinevates lõigetes vastanute arv liiga väike ei ole võimalik siinkohal välja tuua teatud allikate poole mitte-pöördumise juures olulisi erinevusi seoses vastajate sotsiaal-demograafilise taustaga. Siinkohal on aga toodud välja levinumad põhjused, miks ei pöördutaks lapse õpingu- ja tööalaste plaanidega seoses info või nõu saamiseks sagedamini nimetatud allikate poole.

- Eesti Töötukassa, personaliotsingu ja töövahendusega tegelevate firmade ja tööotsinguportaalide poole ei pöördutaks, kuna need ei ole suunatud vastavale sihtrühmale (õpilastele). Töötukassa puhul on mõjutajaks ka lapsevanemate endi või nende tuttavate varasemad kogemused, mistõttu ei tundu antud allikas vastajatele olevat usaldusväärne. Vähest usaldusväärset tuuakse esile ka personaliotsingu- ja töövahendusfirmade puhul.
- Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuste poole ei pöördutaks eelkõige seetõttu, et puudub teadlikkus nende olemasolust. Avatud noortekeskuste puhul aga arvavad lapsevanemad, et need pole pädevad allikad vastava informatsiooni või nõu saamiseks ning pigem pakuvad need asutused meelelahutust:
„Ei usu et nad [avatud noortekeskused] on pädevad tegelema karjäärinõustamisega pigem tegelevad noorte vaba aja veetmisega“
- Samuti kaheldakse lapse kooli psühholoogi pädevuses, mida võib mõjutada ka arvamus, et nad ei oma piisavalt informatsiooni lapse võimetest, iseloomuomadustest ja oskustest:
„Ei pea koolis töötavaid psühholooge piisavalt kompetentseteks“
„[Kooli psühholoog] ei ole orienteeritud isiksusele, vaid massidele“
- Lähedaste puhul (sõbrad, tuttavad, vanavanemad ja teised pereliikmed) leitakse, et sealt saadav info või nõu ei ole objektiivne. Vanavanemate poole ei soovi vastanud pöörduda, kuna leitakse, et ühiskond on ajaga palju muutunud, mistõttu ei saadaks neilt ajakohast informatsiooni või nõu:
„Ajad muutuvad ja arusaamad ka“
- Oma töökohta ei pöörduks info või nõu saamiseks lapsevanemad seetõttu, et last ei huvita vanema töövaldkond või ei soovi nad oma lapsele sarnast tööd.
- Sotsiaalmeedia ja meedia puhul arvatakse aga, et saadav info on ebausaldusväärne:
„See on ikka pigem meelelahutuslikku laadi, mitte tõsine õppimisvõimaluste või töökoha otsimise koht“
„Meediakanalite info võib olla tõuke andjaks aga kindlasti mitte ainsaks info allikaks“

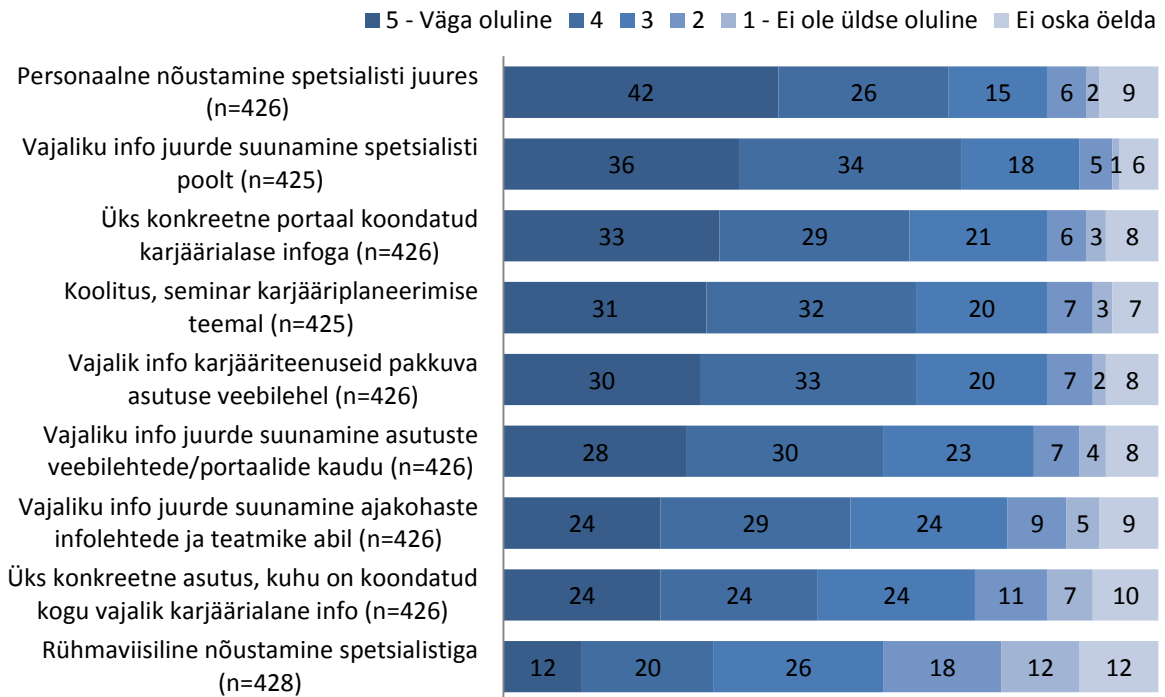

**Joonis 61 Infoallikad, kuhu lapsevanemad ei pöörduks saamaks infot lapse edasiste õppimise-
elukutse või töövalikute kohta (% vastanutest)**

Lapsevanematel paluti ka hinnata, kuid võrd oluliseks nad peavad riigi poolt pakutavaid noortele suunatud karjäärinõustamise ja info jagamise viise (vt Joonis 62). Üldiselt peavad lapsevanemad suuremal või vähemal määral oluliseks kõiki nimetatud karjäärinõustamise ja infojagamise viise. Kõige olulisemaks hinnatakse **noortele suunatud personaalset nõustamist** (42% hindas seda väga oluliseks) ja **vajaliku info juurde suunamist spetsialisti poolt** (36% hindas seda väga oluliseks):

„Tegelikuses ootavad noored siiski individuaalset lähenemist nende probleemidele, see võimalus aga puudub või ei osata seda leida.“

Teistest oluliselt vähemtähtsaks peavad lapsevanemad rühmaviisilist nõustamist spetsialistiga (12% leidis, et antud nõustamise viis ei ole üldse oluline). Seega hindavad vastanud noorte puhul oluliseks personaalset lähenemist.

Joonis 62 Riigi poolt pakutavate noortele suunatud karjäärinõustamise ja -info jagamise viiside olulisuse hinnang. (% vastanutest)

Noorte personaalset nõustamist spetsialisti juures peavad statistiliselt keskmisest olulisemaks mitte-eestlased ja need vanemad, kelle laps õpib gümnaasiumis ning seisab peagi silmitsi erinevate valikuvõimalustega. Vajaliku info juurde suunamist spetsialisti poolt ning ajakohaste infolehtede ja teatmike abil peavad olulisemaks mitte-eestlastest vastajad ja sinikraed. Info juurde suunamist läbi ajakohaste infolehtede ja teatmike peavad keskmiselt olulisemaks ka need vanemad, kelle keskmine netosissetulek ühe pereliikme kohta on alla 200 euro kuus, mis võib olla üheks peapõhjuseks – madalama sissetulekuga peredel on keerulisem minna spetsialisti juurde infot küsima lisanduvate sõidukulude tõttu. Vajalikku infot karjääriteenuseid pakuva asutuse veebilehel peavad olulisemaks aga väiksemates linnades, alevites elavad lapsevanemad, mida võib tingida asjaolu, et nii on info seal elavatele noortele kättesaadavam. Konkreetset asutust koondatud vajaliku karjäärialase infoga peavad statistiliselt keskmisest olulisemaks alg-, põhi- või keskharidusega lapsevanemad, mitte-eestlased ja need, kelle keskmine netosissetulek ühe pereliikme kohta on alla 200 euro kuus. Vajaliku info juurde suunamist asutuste veebilehtede kaudu ning rühmaviisilist nõustamist spetsialistiga peavad noorte jaoks olulisemaks mitte-eestlased.

Lapsevanemana tunnevad vastanud sagedamini puudust **venekeelsest informatsioonist, infost erinevate rahastusvõimaluste ja stipendiumite, praktika ning edasiõppimisvõimaluste kohta** Eestis ja välismaal. Samuti soovivad lapsevanemad, et noortel oleks võimalus selgitada välja oma kutsesobilikkus (eelduste ja võimete välja selgitamine), saada informatsiooni selle kohta, millised on töövõimalused pärast üldhariduskooli tööturule siirdumisel, millised on erinevate erialade tulevikuperspektiivid ning tööturu vajadused tuleviku perspektiivist lähtuvalt:

„Puudu on info, mis annaks ülevaate, missuguseid töökohti lähitulevikus tuleb juurde ja mis elukutse inimesi enam vajatakse. Et lapsel kooli lõpetades oleks võimalik ka tööd leida.“

Kokkuvõte lapsevanemate küsitlusest

Üldiselt peavad lapsevanemad oma lapsega **õppimise- ja elukutsevalikuga seonduva arutamist oluliseks** ning enamik ka teeb seda. Need, kes oma lapsega karjääriteemadel ei räägi, töid põhjustena välja, et laps peab ise suutma otsustada ja valikuid teha, ta saab info mujalt või arvati, et laps ei soovi nendel teemadel arutada. Samal ajal hindavad vanemad kõrgemalt ka seda, et **lapsel oleks endal võimalus ise otsustada ja valikuid teha**. Lisaks vanematele mängib lapse karjääriplaneerimise juures olulist rolli ka kool, siinkohal jagunevad lapsevanemate hoiakud kooli ja enda vastutuse osas lapse suunamise osas kaheks – pooled arvasid, et kooli ülesandeks ei ole vaid aineõpetus vaid ka õpilaste ettevalmistus elus toimetulekuks laiemalt, teine pool oli aga seisukohal, et laste ettevalmistus eluks toimetulekuks on eelkõige vanemate roll.

Veidi enam kui poole vanemad arvasid, et nende laste **koolis käsitletakse karjääriplaneerimisega seonduvaid teemasid**, seejuures hindasid kooli ettevalmistust pigem positiivselt. Need, kes hindasid kooli ettevalmistust rahuldavaks, leidsid, et karjääriõpetusele, sh lastele erinevate õppimis- ja elukutsevalikute tutvustamisele võiks koolis senisest rohkem tähelepanu pöörata. Kooli ettevalmistust keskmisest enam mitterahuldavaks hinnanud lapsevanemate hulka kuulusid mitte-eestlased ja Kirde-Eestis elavad vastanud.

Eelneva suunamiseta (ilma etteantud vastusevariantideta) oskas kolmveerand lapsevanematest nimetada allikaid, kust on võimalik lapse õpingute jätkamiseks, elukutse valikuks või tööle asumiseks saada vajalikku informatsiooni või nõustamist. Kõige sagedamini meenus vastajatele karjäärialase info- või nõustamise allikana **Internet**, aga ka **meedia** ning **tutvusringkond**. Ametlikest allikatest osati kõige enam nimetada **Eesti Töötukassat, teabe- ja infomesse** ning **tööotsinguportaale**.

Karjäärialast infot või nõustamist pakkuvatest allikatest olid lapsevanemate hulgas kõrgeima tuntuuse määraga (allikate nimekiri oli ette antud) **tööotsinguportaalid, Eesti Töötukassa** ja **noorte infomessid**. Erinevad karjääriteenuste osutajad on üldjoontes tuntumad eestlaste, kõrgharidusega ning kõrgematel ametipositsioonidel töötavate lapsevanemate hulgas, tihtipeale ka Lõuna-Eestis elavate lapsevanemate seas, samal ajal kui **mitte-eestlastest lapsevanemate teadlikkus on paljude allikate puhul pea poole võrra madalam**.

Viimase aasta jooksul on seoses oma lapse edasiste õppimis-, elukutse- või töövalikutega info saamiseks või nõu küsimiseks erinevaid formaalseid ja informaalset allikaid kasutanud veidi enam kui veerand lapsevanematest. Keskmisest sagedamini on karjääriinfo- ja nõustamisega kokku puutunud mitte-eestlased. Suures osas kasutati vajaliku teabe saamiseks **informaalset kanaleid** - lähedasi (sõbrad, tuttavad, pereliikmed) ja lapse õpetajaid ning klassijuhatajat. Ametlikest allikatest on lapsevanemad oma lapsele info- või nõu saamiseks sagedamini kasutanud noorte infomesse ja tööotsinguportaale. Lähedaste või lapse õpetaja, klassijuhataja poole pöördumise põhjusena toodi eelkõige välja see, et **nad tunnevad last ning tema võimeid ja oskusi**. Enam eelistatud ametlike kanalite puhul toodi pöördumise põhjusena sagedamini välja saadava info rohkust. Personaalset lähenemist ning inforohkust hindasid oluliseks ka õpilased ise, mistõttu eelistavad ka noored info või nõu saamiseks pöörduda eelkõige mitteametlike allikate poole ja külastada erinevaid noortele suunatud info- ja teabemesse. Enam kui pool viimase aasta jooksul oma lapsele karjääriteemalist infot või nõustamist otsinutest **soovis saada informatsiooni või nõu lapse õppimis- ja koolitusvõimaluste kohta üldiselt**. Veidi vähem vajati abi lapse huvide, võimete, oskuste ja

võimaluste hindamisel ning veerand vastanutest vajas nõu või informatsiooni tööturu võimaluste ja nõuete kohta.

Lapsevanemad, kes viimase aasta jooksul oma lapsele karjäärialast infot ei otsinud ega pöördunud erinevate allikate poole info või nõu saamiseks, tõid vajadusel eelistatavate infoallikatena sagedamini välja **lahtiste uste päevad koolides-üliskoolides, noorte infomessid, Interneti, sõbrad/tuttavad ning noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused**. Ametlike allikate poole pöördutaks vajadusel, kuna seal pakutav info on laiaulatuslik ja kättesaadav. Kõrgelt hinnatakse spetsiaalselt noortele suunatud infoallikaid (noorte infomessid, noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused, kõrgkoolide juures tegutsevad karjäärispetsialistid). Mitteametlike allikate puhul loodetakse saada usaldusväärset informatsiooni ning toetutakse varasemale positiivsele kogemusele.

Oma lapsele õpingu- ja tööalaste plaanidega seonduva info saamiseks *ei pöörduks* lapsevanemad eelkõige **Eesti Töötukassasse, oma töökohta ja sotsiaalmeedia** poole. Eesti Töötukassa poole mitte-pöördumise põhjustena toodi eelkõige välja, et õpilased ei kuulu töötukassa sihtrühma. Oma töökohta ei peeta oma lapsele info või nõu saamisel sobilikuks, kuna leitakse, et lapsele ei paku vanema töövaldkond huvi; sotsiaalmeediat ei peeta aga usaldusväärseks allikaks, kust vastavat informatsiooni leida. Siinjuures tõid ka õpilased sagedamini välja, et nad ei pöörduks karjääriteemadega seoses Eesti Töötukassase ja sotsiaalmeediasse, tuues välja sarnased põhjused.

Riigi poolt pakutavate noortele suunatud karjäärinõustamise ja info jagamise viisidest hindavad lapsevanemad olulisemaks **noortele suunatud personaalset nõustamist ja vajaliku info juurde suunamist spetsialisti poolt**. Teistest oluliselt vähemtähtsaks pidasid lapsevanemad rühmaviisilist nõustamist spetsialistiga. Lapsevanemana on vastanud sagedamini tundnud puudust venekeelsest informatsioonist, infost erinevate rahastusvõimaluste ja stipendiumite, praktika ning edasiõppimisvõimaluste kohta Eestis ja välismaal, viimasest tuntakse puudust ka õpilaste seas.

Lapsevanemate küsitluse tulemustele tuginedes võib järeldada, et **oluline on lapsevanemate teadlikkuse tõstmine noortele suunatud teenustest ja teenuseosutajatest**, selleks peaks kooli poolt jagatav karjäärialane informatsioon jõudma ka nendeni – oluline on, et vanem oskaks ka ise oma last teadlikult suunata või abistada, kuna vanemad on noorte jaoks esmased infoallikad ning karjääriplaneerimise tarbeks nõu saamiseks pöörduvad õpilased eelkõige oma vanemate poole. Mitte-eestlastest lapsevanemate teadlikkus on enamiku info- ja nõustamisallikate puhul pea poole võrra madalam kui eestlastest lapsevanematel, mis võib omakorda mõjutada nende laste teadlikkuse taset. Seega tuleks edasiste arengute juures silmas pidada eelkõige mitte-eestlastest lapsevanemate teadlikkuse tõstmist erinevate allikate kohta, kuhu on võimalik pöörduda, et saada infot oma lapse edasiste õppimis-, elukutse- või töövalikute ja võimaluste kohta.

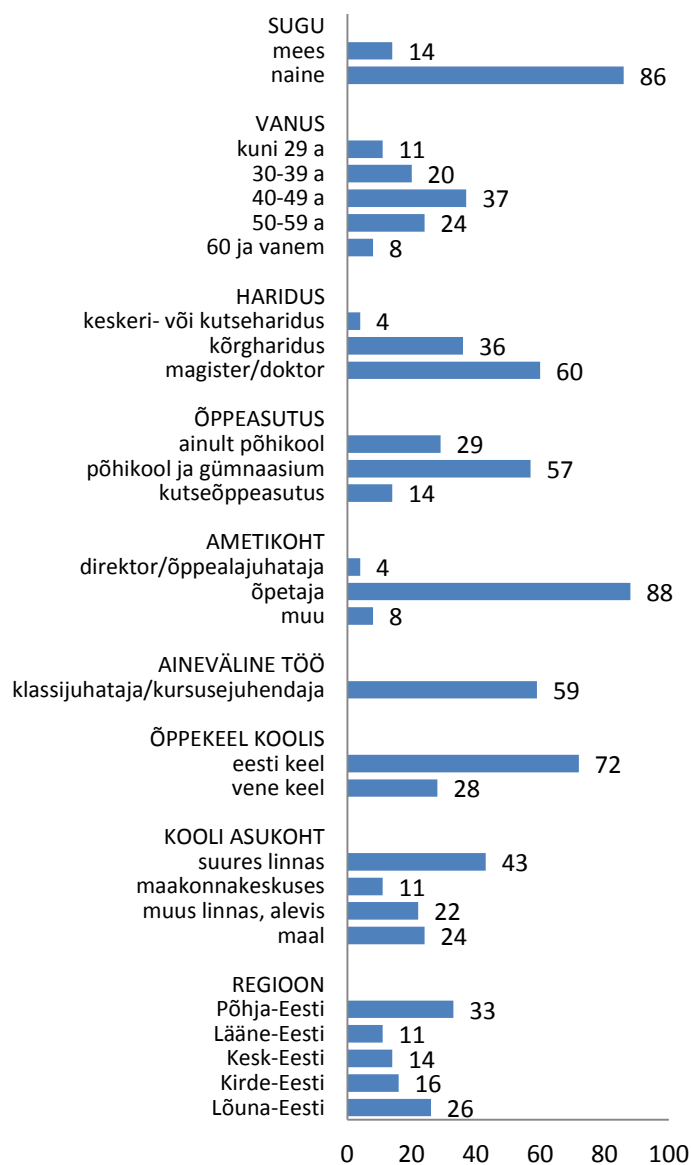
Erinevate allikate poole pöördumise peamistest väljatoodud põhjustest võib järeldada, et üldiselt soovivad lapsevanemad, et asjakohast infot oleks võimalik saada **ühest kohast ja korraga** ning seejuures on ka oluline, et saadava informatsiooni hulk oleks suur. Samuti soovivad lapsevanemad, et saadav info ja nõu lähtuks noore enda iseloomuomadustest, võimekusest ja oskustest.

Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpetajad

Käesoleva uuringu raames küsitleti eraldi küsimustiku alusel põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses töötavaid pedagooge, kes igapäevaselt puutuvad kokku vastavas vanuses noortega ja neile karjäärikumundamist toetavate tegevuste vahendamisega.

2006. aastal läbiviidud uuringus moodustasid karjääriteenuste huvipoolte küsitluses õpetajad, direktorid ja õppealajuhatajad poole vastanutest (ligikaudu 176 vastanut põhikooli alusel). Käesoleva uuringu raames läbiviidud õpetajate küsitlusele vastas 568 õpetajat, seega ei ole mõnede küsimuste erinevuse ning vastanute vähesuse tõttu varasemas uuringus kõikjal kahe uuringu võrdlust võimalik välja tuua.

Küsitlusele vastanud (n=568) õpetajate üldine jaotus valimis ja õppeasutusega seotud taust on esitatud Joonis 63. Enamik õpetajatest (86%) on naised, enamasti vanuses 34–54 eluaastat ja kõrgharidusega (96%, sh magistri- või doktorikraadiga 60%). 29% vastanutest töötab põhikoolis (st üldhariduskoolis, kus on ainult põhikooli osa), 57% gümnaasiumis (st üldhariduskoolis, kus on nii põhikool kui ka gümnaasium) ja 14% töötab kutseõppeasutuses. Valimi moodustanud õpetajate sooline, vanuseline ning töökoha jaotus on heas kooskõlas üldhariduskoolide ning kutseõppeasutuste õpetajate üldkogumiga (vt metoodika ptk). Vastanutest 4% kuulub kooli juhtkonda (ehk direktor või õppealajuhataja), 88% töötavad aineõpetajatena ja 8% muudel ametikohtadel (sh infojuhina, koolitusjuhina, psühholoogina, sotsiaalpedagoogina, kutseõpetajana, karjäärikoordinaatorina, karjäärispetsialistina või korraga mitmel eelnimetatud positsioonil). 59% vastanutest on lisaks aineõpetusele või muule tegevusele koolis seotud ka klassijuhataja või kursusejuhendaja ülesannetega. Eesti õppekeelega koolide õpetajaid on valimis 72% ja vene õppekeelega koolide õpetajaid 28%. Veidi enam kui pooled vastanutest (56%) töötavad suurlinnas või maakonnakeskuses asuvas koolis ning ülejäänud õpetajad väiksemas asulas või maapiirkonnas asuvas koolis.

Joonis 63 Vastanud õpetajate taust (% vastanutest, n=568)

Õpetajate ja kooli roll karjääriteenuste vahendamisel ja osutamisel

Alates 1996. aastast on põhikooli ja gümnaasiumi riiklikes õppekavades olnud teema *Tööalane karjäär ja selle kujundamine*, 2010. aasta uuendatud õppekavades on läbiva teema nimetuseks *Elukestev õpe ja karjääri planeerimine* ning see peab olema korraldatud kas valikainena või läbiva teemakäsitlusena erinevate õppeainete raames. Samuti on uute õppekavadega seatud koolidele kohustuseks tagada oma kooli õpilastele karjääriteenuste kättesaadavus. Esmakordselt soovitakse kavandada kooli õppekavas karjääriõpetuse valikaine põhikoolis (III õppeastmes ehk 7.-9. klassini) või karjääriõpetuse valikkursus gümnaasiumis. Karjääriõppe toel oskab õpilane ennast analüüsida (sh ka kui tulevane töötaja), mõistab hariduse ja tööturu vahelisi seoseid ning langetab teadlikult haridustee jätkamise ja tulevase tööeluga seotud otsuseid. Õpilasi õppeprotsessi selles osas toetada on iga pedagoogi ülesanne. Kutseõppeasutustes seevastu pole kehtestatud konkreetset kohustust pakkuda karjääriõpet, kuid üldise eesmärgina on õppekavas kirjas, et kutseõpe loob eelduse elukestvaks õppeks (vt Kutseõppe riiklikud õppekavad, REKK). Eesti kutseharidussüsteemi arengukava 2009-2013

aga eeldab, et kutseõppe sisu ja õppematerjalid on kaasaegsed, ettevõtlikkust ja innovaativsust soodustavad ning annavad õppijale vajaliku ettevalmistuse toimetulekuks tööturul. Erialaste teadmiste ja oskuste kõrval peaks kutseõpe tähelepanu pöörama üld- ja sotsiaalsetele oskustele ja hoiakutele (sh karjääriplaneerimisele), et tagada tulevaste töötajate kohanemisvõime muutuvates majandusoludes ja valmisolek elukestvaks õppimiseks. Karjääriinfo jagamine õppeasutustes võib olla konkreetse spetsialisti /õpetaja põhitöök või toimub karjääriõpe läbiva teemana teiste õppeainete raames.

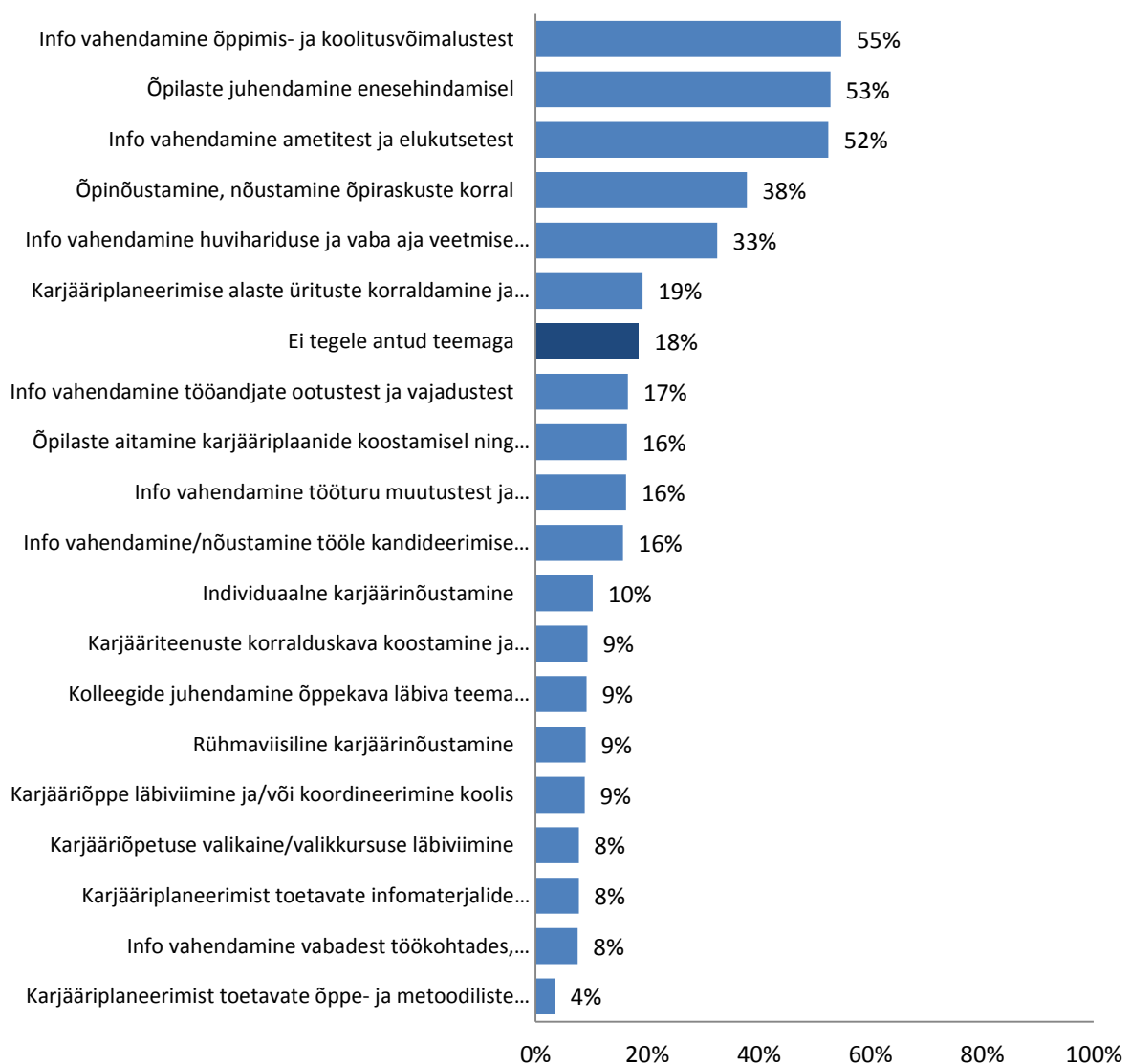
2006. aasta uuringu tulemusena oli õpilastele karjäärikujundamisega seotud tegevuste toetamine põhitegevuseks või põhitegevuse osaks 74% kutseõppeasutuste esindajatele, üldhariduskoolides vastavalt 52%. Käesoleva uuringu tulemusena on karjäärikujundamist toetavad tegevused õpetajate hinnangul 26% juhtudest nende põhitegevuseks või selle osaks, 34% kõrval- või lisategevuseks ning ligikaudu 37% õpetajate hinnangul ei kuulu karjäärikujundamist toetavad tegevused nende tööülesannete hulka (vt Joonis 131, lisas 4). Seega on õpetajate endi hinnangul õpilastele karjäärikujundamist toetavate tegevuste pakkumise osakaal nende igapäevatoos võrreldes varasema uuringuga vähenenud. Siit võib järeldada, et õpetajad ei ole teadvustanud karjäärikujundamisega seotud tegevusi õppeprotsessi ega oma põhitöö loomuliku osana. Selle põhjuseks on ka mitmesuguste karjäärialaste projektide toetamine Euroopa Sotsiaalfondist ning muudest programmidest, mis on laiendanud karjääriteenustega tegelejate ringi. See võimaldab õpetajatel suunata õpilasi kasutama karjääriteenuseid väljaspool kooli. Õpetajate vähenenud teemakäsitlus võib olla üheks põhjuseks, miks vene keelt kõnelevad noored on vähem kokku puutunud karjääriinfo, samuti vene keelt kõnelevad lapsevanemad oma laste kaudu.

Karjäärikujundamist toetavad tegevused õpetaja töö osana ei erine kooli tüüpide (st kas tegemist on ainult põhikooli, põhikooli ja gümnaasiumiga või kutseõppeasutusega) lõikes. Klassijuhataja või kursusejuhendaja ülesandeid täitvad õpetajad puutuvad oma töös karjäärikujundamist toetavate tegevustega sagedamini kokku kõrval- või lisategevuste raames, samas kui teised õpetajad ei pea neid tegevusi sagedamini oma töö hulka kuuluvaks (vt gruppide võrdlust Joonis 131, lisas 4). Selge erinevus ilmneb ka eesti ja vene õppekeele koolide õpetajate vahel, kus vene õppekeele koolide õpetajatest veidi enam kui pooled ei pea karjäärikujundamisega seotud tegevusi oma töö osaks. Erinevus temaatika käsitlemisel oma töö osana on ka maapiirkondades või muudes väiksemates asulates asuvate koolide osas. Maapiirkondades, kus ligipääs muudele karjääriteenustele (nt erinevad teavitamis- ja nõustamiskeskused, noortekeskused) võib olla raskendatud, on karjääriinfo vahendamise enese ülesandeks võtnud põhikoolide, gümnaasiumite ja kutseõppeasutuste õpetajad. Linnades ja alevites asuvates koolides seevastu tegelevad õpetajad nende teemadega oma igapäeva töö raames vähem. Regioonide lõikes ei pea karjääriteemaga seonduvat oma töö osaks sagedamini Kirde- ja Põhja-Eesti koolide õpetajad.

Õpetajate tööülesanded seoses karjäärikujundamisega on seotud eelkõige info vahendamisega – peamiselt õppimis- ja koolitusvõimalustest või ametitest ja elukutsetest, lisaks õpilaste juhendamisega enesehindamisel (vt Joonis 64). Levinumad on veel õpinõustamine ning huvihariduse ja vaba aja veetmisega seotud info vahendamine, kuna nende vastu tunnevad õpilased ise kõige rohkem huvi. Sagedamini nimetatud tööülesannetega on võrreldes aineõpetajatega enam seotud klassijuhatajad või kursusejuhendajad. Info vahendamisega tööandjate ootustest ja vajadustest, tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest või nõustamisega tööle kandideerimise viisidest tegelevad õpetajad märgatavalt vähem, kuna avalikke tööjõuvajaduse uuringuid on vähe, tööturu

info on muutlik ning õpetajatel on keerulisem ennast valdkonnaga kursis hoida. 18% õpetajatest ei tegele enda hinnangul ühegi karjääriskujundamisega seotud teemaga (17% eesti õppekeelega ning 21% vene õppekeelega koolide õpetajatest), mis viitab õppeasutuste puudustele õppekava rakendamisel.

Tulemustest on huvipakkuv asjaolu, et põhikoolides (st ilma gümnaasiumiastmeta koolid) on õpetajatel tunduvalt rohkem õpilaste karjääriskujundamist toetavate tegevustega seotud tööülesandeid. See tuleneb sellest, et väiksemates koolides on personali hulk piiratum ja olemasolevad aineõpetajad peavad sageli täitma ka muude spetsialistide rolli. Võrreldes põhikoole gümnaasiumite (st põhikooli ja gümnaasiumi astmega koolid) ning kutseõppeasutustega, tegelevad põhikoolides töötavad õpetajad sagedamini karjääriteenuste korralduskava koostamise ja rakendamisega, karjääriõppe läbiviimise ja koordineerimisega, karjääriplaneerimise alaste ürituste korraldamise ja läbiviimisega ning karjääriõpetuse valikaine õpetamisega. Siinkohal tuleb arvestada, et karjääriõppe korralduskava on enamasti kasutusel SA Innove pilootkoolides, mistõttu üle-Eestilised tulemused võivad olla nihkega.

Joonis 64 Õpetajate karjäärikujundamisega seotud tööülesanded (% vastanutest, n=568)

Nii põhikooli kui ka gümnaasiumiosaga koolides ning kutseõppeasutustes on selleks tavaliselt eraldi spetsialist või muud võimalused (nt kooli koostööpartnerid, kes aitavad vastavaid tegevusi või õpet õpilastele läbi viia). Lisaks eelnevale tegelevad põhikoolide õpetajad teistest enam õpilastele huvihariduse ning vaba aja veetmise võimaluste info vahendamisega ja õpilaste juhendamisega karjääriplaanide koostamisel ning enesejuhtimis- ja arenguprogrammide väljatöötamisel.

Üldhariduskoolides, kus on nii põhikooli kui ka gümnaasiumi aste, tegelevad õpetajad teiste koolide õpetajatega võrreldes tunduvalt vähem karjääriplaneerimist toetavate infomaterjalide koostamise ja levitamisega ning kolleegide juhendamisega õppekava läbiva teema „elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemisel (viimane on üldjuhul karjäärikoordinaatori tööülesanne) ning üldeldise karjääriõppe läbiviimise või koordineerimisega koolis. See on mõneti põhjendatav aineõpetajate suure koormusega ainetundide andmisel ja õpetajate vähese ettevalmistusega antud teema käsitlemisel. Info vähesem jagamine võib olla seotud kooli huviga, et õpilased jätkaksid õpinguid samas koolis. Võrreldes põhikooli ja kutseõppeasutuste õpetajatega tegelevad nad vähem vabasid töökohti ja töövõimalusi ning tööle kandideerimise nõudeid ja viise puudutava info vahendamisega. 2010. aastal kinnitatud gümnaasiumi riiklik õppekava sätestab, et gümnaasium korraldab õpilaste teavitamist edasiõppimisvõimalustest ja tööturu üldistest suundumustest ning tagab karjääriteenuste (karjääriõpetus, -info, või –nõustamine) kättesaadavuse. Seoses uue õppekava rakendamisajaga on koolid kohustatud neid nõudeid täitma hiljemalt 1. septembrist 2013. Põhikooliõpilaste puhul peetakse tööturuga seotud info jagamist ebavajalikuks, kuna põhikooli lõpetajad peaksid õpetajate ja lapsevanemate hinnangul pigem õpinguid jätkama. Siiski on ka põhikooliõpilastele info tööturu muutustest, suundumustest ja tulevikuväljavaadetest vajalik, et valida sobiv eriala edasiõppimiseks kutseõppeasutuses või sobiv õppesuund gümnaasiumis. Gümnaasiumiõpilaste puhul peaks tööturuga seotud teemade käsitlemine olema korraldatud eraldi vaba- või valikainena, kuna üksikute ürituste, projektide ja üldainete raames ei ole õpetajate hinnangul võimalik tööturu teemat väga põhjalikult käsitleda. Kuna 2006. aasta uuringus küsitleti üldhariduskoolide ning kutseõppeasutuste õpetajaid teiste teenuseosutajate hulgas, ei ole siinkohal võimalik välja tuua õpetajate tegevuste võrdlust eelneva uuringuga.

Kutseõppeasutuste õpilaste puhul oli veel hiljuti levinud arusaam, et neile ei ole karjääriteenuseid vaja, kuna nad on eriala õppima asudes juba oma valiku teinud. Siiski on uuringud näidanud, et suur osa kutseõppeasutuste lõpetanutest ei kavatse valitud erialal tööle asuda. Paljude puhul on tegemist vaheetapiga, et hiljem oma tegelikud plaanid läbi mõelda ja ellu viia (Lehtsalu 2010). Õpetajate küsitluse tulemused viitavad samuti, et kutseõppeasutustes tegeletakse teistest enam just tööturuga seotud teemadega – info vahendamine tööle kandideerimise nõuetest ja viisidest, vabadest töökohtadest ja töövõimalustest, tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest ning tööandjate ootustest ja vajadustest. Samuti tegelevad kutseõppeasutuste õpetajad sagedamini nii individuaalse kui ka rühmaviisilise karjäärinõustamisega. Tunduvalt vähem tegelevad kutseõppeasutuste õpetajad karjääriteenuste korralduskava koostamise ja rakendamisega koolis, karjääriplaneerimisalaste ürituste korraldamise ja läbiviimisega, karjääriõppe läbiviimisega koolis ning info vahendamisega erinevatest ametitest ja erialadest.

Vene õppekeele koolide õpetajad tegelevad tunduvalt vähem karjäärikujundamisega seotud teemade käsitlemisega, mistõttu tuleks nende juhendamisega rohkem tegeleda ja abistada neid sobivate materjalide koostamisel. Oluliselt vähem tegelevad venekeelsete koolide õpetajad just

tööturu teemadega (sh tööle kandideerimise nõuded ja viisid, tööandjate vajadused ja tööturu muutused) ning õpinõustamisega (sh ka õpiraskuste korral). Sagedamini korraldavad nad aga karjääriplaneerimise alaseid üritusi ning juhendavad õpilasi enesehindamisel.

Kooli asukohast lähtudes ei saa öelda, et maapiirkonnas (külades ja alevikes) asuvates koolides töötavad õpetajad tegeleksid vähem karjääririkujundamist toetavate tegevustega, pigem on just seal õpetajate roll õpilastele info vahendamisel, õpinõustamisel ning karjääriõppe läbiviimisel suurem kui linnakoolide õpetajatel. Antud tulemuste põhjal ei saa ka väita nagu oleks maapiirkondades karjääriteenused raskemini ligipääsetavad või kättesaadavad. Siinkohal mõjutab maapiirkondade õpetajate suuremat rolli asjaolu, et erinevatele karjääriteenustele ligipääs on raskem kui linnakoolides, mistõttu peavad maapiirkondade koolide õpetajad tooma karjäärialase info ise õpilastele lähemale. Samuti on maapiirkonna koolide klassid üldjuhul väiksemad, õpetajad tunnevad õpilasi paremini ning jõuavad vajadusel õpilastele individuaalset tuge pakkuda.

Regiooniti on õpetajate panus karjääririkujundamist toetavate tegevuste osas sarnane. Teistest eristub mõningal määral Kirde-Eesti, kus õpetajad jagavad harvem informatsiooni ametitest ja elukutsetest, tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest, tööandjate ootustest ja vajadustest või tegelevad harvem üldise karjääriõppe koordineerimisega koolis. See võib olla seotud eelpooltoodud tulemustega, kus selgus, et vene õppekeelega koolide õpetajatest pooled ei pea karjääririkujundamisega seotud tegevusi oma töö osaks. Kuigi 2010. aastal kinnitatud põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade juurutamisel on kooli juhtkond kohustatud tegelema karjääriõppe ja nõustamise korraldamisega õpilastele, ei ole õpetajad seda veel oma töö osana teadvustanud.

Karjääriteenused üldhariduskoolides ja kutseõppeasutustes

Põhikooli üheks õppe- ja kasvatusesmärgiks on aidata õpilasel jõuda selgusele oma huvides, suundumustes ja võimetes ning tagada valmisolek õpingute jätkamiseks järgmisel haridustasemel ja elukestvaks õppeks. Sarnane on ka gümnaasiumi kasvatusesmärk, et õpilase leiaksid endale huvi- ja võimetekohase tegevusvaldkonna, millega siduda oma edasine haridustee. Gümnaasiumi ülesanne on luua tingimused, et õpilased omandaksid teadmised, oskused ja väärtushinnangud, mis võimaldavad jätkata tõrgeteta õpiteed kõrgkoolis või gümnaasiumijärgses kutseõppes. Sellest lähtuvalt on mõlema kooliastme õppekava üks kohustuslik läbiv teema *Elukestev õpe ja karjääri planeerimine*.

Enamikus üldhariduskoolidest ja kutseõppeasutustest toetatakse õppureid karjääririkujundamisel peamiselt kas klassijuhatajatundides või vestlustena kursusejuhendajatega või siis läbiva teemana erinevate õppeainete, erialaainete või praktika raames. Kui üldhariduskoolides toimuvad tegevused peamiselt klassijuhatajatundides, läbiva teemana eri õppeainete raames või eraldi valikainena, siis kutseõppeasutustes on põhirõhk suunatud erialaainete ja praktika käigus toimuvale õppele, vestlustele kursusejuhendajaga või klassijuhatajatundidele. Eelkutsõpet pakuvad 26% kutseõppeasutustest ning läbiva teemana eri õppeainete raames toimub karjäärinõustamine 23% kutseõppeasutustes (vt Joonis 132, lisas 4).

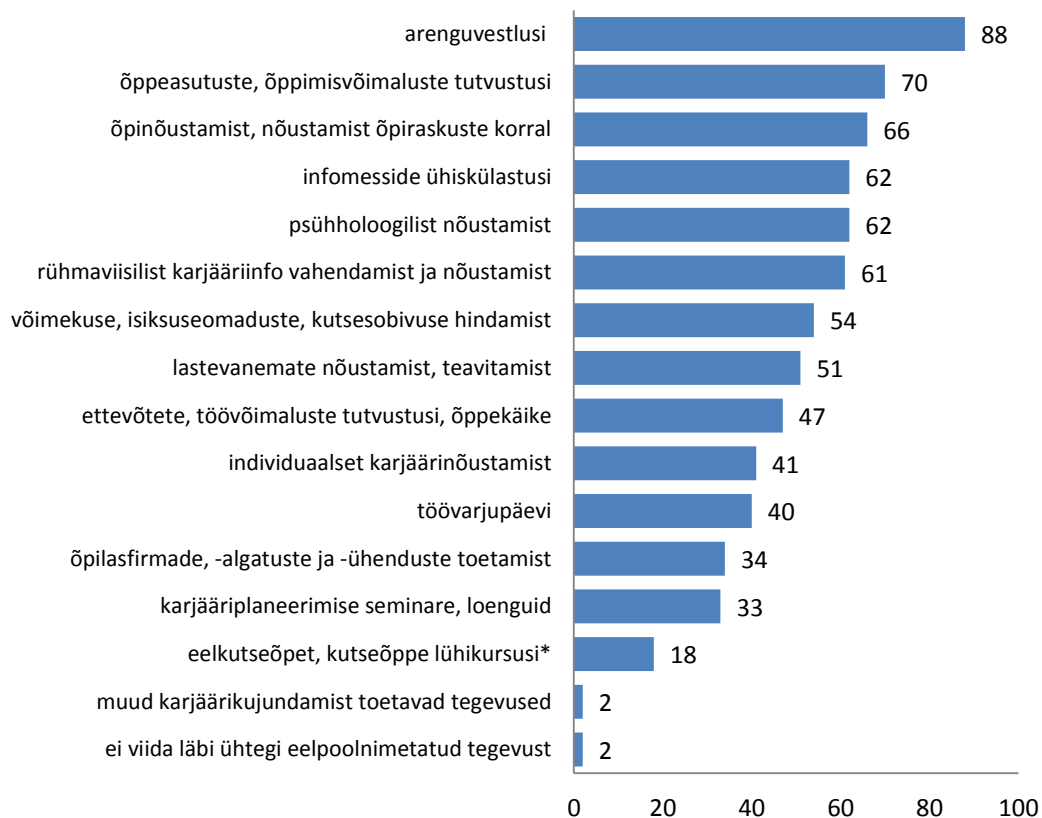
Võrreldes 2006. aasta uuringuga on üldhariduskoolides vähenenud karjääriplaneerimisega seotud küsimuste käsitlemine üldhariduslike ainete käigus (81% vs 64%), mõnevõrra on suurenenud eraldiseisvate vaba- või valikainete (14% vs 26%) pakkumine õpilastele. Kutseõppeasutustes on

võrdluses eelneva uuringuga vähenenud karjääriteemadega seotud küsimuste käsitlemine erialaainete ja praktika käigus (78% vs 60%) või läbiva teemana üldhariduslike õppeainete raames (39% vs 23%). Muude tegevuste lõikes ei ole erinevusi võimalik välja tuua.

Kui praegu viiakse üldhariduskoolides karjääriplaneerimisega seotud tegevusi läbi enamasti klassijuhatajatundides või käsitletakse teemat läbivalt erinevate õppeainete raames, oleks õpetajate hinnangul karjääriplaneerimise temaatika käsitlemine koolides tulemuslikum, kui suureneks nende koolide arv, kelle õppekavades on karjääriõpetus eraldi valikainena või eelkutsõppena (vt Joonis 132, lisas 4). Samuti hindaksid õpetajad teema käsitlemist koolides tulemuslikumaks, kui vastavat õpet viidaks läbi väljastpoolt kooli tellitud karjääri- või muude nõustamisteenuste raames. Sarnasele vajadusele viitas juba ka 2006. aastal läbiviidud uuring ning vahepealse ajaga on need hinnangud veelgi enam kinnistunud. Õpetajad eelistaksid, et teemat *Elukestev õpe ja karjääri planeerimine* käsitletak eraldi aiena, kuna nende töökoormus ainetundide läbiviimisel on niigi suur ning sageli ei oska õpetajad seda teemat oma ainetunniga hästi siduda, sest neil puuduvad vastavad teadmised ja oskused. Teisalt jäävad klassiväliste ürituste tõttu sageli ära ainetunnid, mis põhjustab omakorda probleeme ainekava läbimisel. Vajadus eraldi ainetunni järele on olemas, kuid nii üldhariduskoolides kui ka kutseõppeasutustes peetakse tulemuslikumaks karjääriõpetust pigem vaba- kui kohustusliku aiena. Ühelt poolt on selle põhjuseks õppekavade ülekoormatus ning teisalt on valiku teinud õpilased enam motiveeritud karjääriteemadega tegelema.

Enamik haridusasutustest toetab karjääriteenuste kättesaadavaks tegemist õpilastele ühel või teisel viisil lisaks õppekavast lähtuvatele tegevustele. Kõige sagedamini viiakse koolides karjäärikujundamist toetavate tegevuste osana läbi arenguestlusi (88%). Levinud on ka õppeasutuste ja õppimisvõimaluste tutvustamine, psühholoogiline- ja õpinõustamine, infomesside ühiskülastused ning rühmaviisiline karjäärinõustamine. Koole, kus õpilasi karjäärikujundamisel ei toetata (st küsimustikus etteantud tegevuste näol) on väga vähe (2%). Etteantud tegevustest toodi kõige vähem välja eelkutsõpet ja kutseõppe lühikursusi, mille vähesus on seotud tõigaga, et neid tegevusi viivad eeskätt läbi kutseõppeasutused (vt Joonis 65).

Võrreldes 2006. aasta uuringuga on üldhariduskoolides pakutavatest tegevustest vähenenud individuaalse nõustamise osakaal (54% vs 41%) ning õpilaste võimekuse, isiksuseomaduste ja kutsesobivuse hindamise karjääripetsialisti poolt (77% vs 56%). Samas on õpilaste ootused just individuaalse lähenemise osas kasvanud (vastavalt õpilaste küsitlusele). Mõnevõrra on suurenenud koolide poolt pakutava psühholoogilise nõustamise osakaal (50% vs 59%). Kutseõppeasutuste võrdluses on viie aasta jooksul tunduvalt vähenenud õpilaste võimekuse, isiksuseomaduste ja kutsesobivuse hindamise karjääripetsialisti poolt (61% vs 40%), mõnevõrra on vähenenud ka õpinõustamise pakkumine (70% vs 61%). Tunduvalt sagedamini viiakse aga viimasel ajal kutseõppeasutustes läbi arenguestlusi (48% vs 71%) ning veidi tihedamalt ka lapsevanemate nõustamist ja teavitamist (30% vs 39%). Individuaalne, rühmaviisiline ja psühholoogiline nõustamine on jäänud varasema uuringuga võrreldes samale tasemele.

Joonis 65 Koolide poolt pakutavad karjäärikujundamist toetavad tegevused (% vastanutest, n=568, võimalik oli märkida mitu erinevat tegevust)

Põhikoolides viiakse õpilastega läbi arenguveestlusi, võimaldatakse nõustamist õpiraskuste korral ning tegeletakse rühmaviisiliselt karjääriinfo vahendamisega. Teiste koolidega (st gümnaasiumite ja kutseõppeasutustega) võrreldes tehakse põhikoolis õpilastele harvem töövarjupäevi, toetatakse vähem õpilafirmade loomist, õpilasalgatusi või ühendusi ning viiakse läbi vähem karjääriplaneerimise seminare ja loenguid.

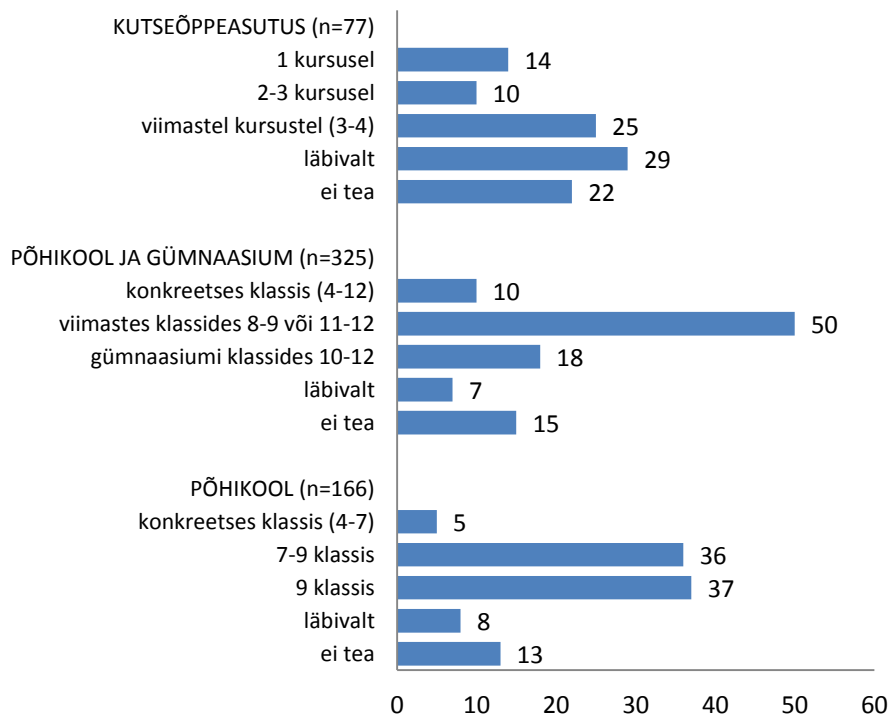
Õpilaste võimekuse, isiksuseomaduste ning kutsesobivuse hindamist, lapsevanemate nõustamist ja teavitamist, õppeasutuste- ja õppimisvõimaluste tutvustusi, ettevõtete tutvustusi ja infomesside ühiskülastusi pakutakse võrdväärselt nii põhikoolides kui ka gümnaasiumites. Kutseõppeasutused seevastu pakuvad sagedamini kutseõppe lühikursusi ja eelkutseõpet (mis on sageli mõeldud üldhariduskoolide õpilastele ja sisseastujatele), korraldavad ettevõtete tutvustusi ja töövõimaluste infopäevi ning infomesside ühiskülastusi. Samuti toetavad kutseõppeasutused üldhariduskoolidest sagedamini õpilafirmade loomist, õpilasalgatusi ja ühendusi. Õpilaste erineva vanuse tõttu kutseõppeasutuses tegeletakse vähem võimekuse, isiksuseomaduste ja kutsesobivuse hindamisega ning lapsevanemate nõustamise ja teavitamisega ning viiakse harvem läbi arenguveestlusi. Küllaltki vähestes kutseõppeasutustes korraldatakse töövarjupäevi, sest arvatakse, et õpilased on oma erialavaliku juba teinud.

Vene õppekeelega koolid pakuvad õpetajate hinnangul õpilastele oluliselt vähem karjääriplaneerimist toetavaid tegevusi kui eesti õppekeelega koolid. Oluliselt vähem pakutakse õpinõustamist ning viiakse läbi arenguveestlusi. Samuti korraldatakse vähem töövarjupäevi ja

toetatakse õpilasfirmade loomist, õpilasalgatusi- või ühendusi ning nõustatakse ja teavitatakse ka lapsevanemaid.

Maapiirkondades (külad ja alevikes) asuvates koolides viiakse teistest sagedamini läbi arenguvestlusi ning nõustatakse ja teavitatakse lapsevanemaid, kuna väiksema õpilaste arvu korral on need tegevused vähem aeganõudvad. Samuti tunnevad ja teavad väiksemate koolide õpetajad ja lapsevanemad üksteist paremini, sh probleeme, vajadusi ja sotsiaalset tausta. Sagedamini tehakse maakoolides õpilastele võimekuse, isiksuseomaduste ja kutsesobivuse hindamist ning korraldatakse õppeasutusi ja õppimisvõimalusi tutvustavaid infopäevi. Harvem pakuvad maakoolid õpilastele psühholoogilist nõustamist ja seda arvatavasti võimaluste ning vastavate spetsialistide puudumise tõttu. Suures linnas asuvates koolides korraldatakse harvemini töövarjupäevi ning ettevõtteid ja töövõimalusi tutvustavaid infopäevi. Samuti toimub suurlinna koolide puhul vähem infomeside ühiskülastusi, kuna leitakse, et õpilased saavad ise koos sõprade, tuttavate või vanematega sobival ajal infomesse külastada. Regioonidest eristuvad Lõuna-Eesti, kus asuvad koolid pakuvad õpilastele sagedamini erinevaid karjääriplaneerimisega seotud tegevusi (nt individuaalne ja psühholoogiline nõustamine, isiksuseomaduste ja võimete hindamine, ettevõtteid ja töövõimalusi tutvustavaid infopäevi, karjääriplaneerimise seminare ja loenguid ning toetavad õpilasfirmade loomist ja õpilasalgatusi) ning Kirde-Eesti, kus paiknevad koolid pakuvad oma õpilastele vähem karjäärialaseid toetavaid tegevusi, sealhulgas viiakse harvemini läbi arenguvestlusi, nõustatakse ja teavitatakse lapsevanemaid ning pakutakse individuaalset karjäärialast või õpinõustamist. Lapsevanemate ja õpilaste uuringust selgus samuti, et Lõuna-Eesti piirkonna lapsevanemad ja õpilased on karjääriteenustest üldjuhul rohkem teadlikumad.

Põhikoolides toimub karjääriteemade käsitlemine eraldi aiena või läbiva teemana teiste ainete raames peamiselt põhikooli viimastes klassides (36%) või ainult üheksandas klassis (37%), mil õpilased teevad olulisi valikuid. Teemade käsitlemine läbivalt kogu põhikooli jooksul ei ole koolides väga levinud (8%). Põhikoolide ja gümnaasiumite puhul käsitletakse karjääriteemasid samuti kas siis põhikooli ja gümnaasiumi viimastes klassides (50%) või ainult gümnaasiumi osas (18%). Teema läbiv käsitlemine esimesest kuni viimase klassini ei ole õpetajate hinnangul samuti väga levinud (7%). Osades koolides toimub karjääriõpetus konkreetses põhikooli või gümnaasiumi klassis valikainena (10%). Kutseõppeasutustes seevastu on karjääriteemade läbiv käsitlemine erinevate kursuste raames tunduvalt enam levinud (29%), kuid sageli koondub ka seal karjääriteemadega seonduv viimastele kursustele (25% ning mõnel juhul lisandub veel 10%, kui tegemist on näiteks kolmeaastase kutseõppega) (vt Joonis 66). Kuna kutseõpe on otseselt tööturule sisenemiseks ettevalmistav õpe, siis on loomulik, et seoseid tööga või täiendõppega, teadmisi töötervishoiust ja muid karjääriõppe alateemasid erinevatel kursustel ka käsitletakse.

Joonis 66 Karjääriteemade käsitlemine karjääriõpetuse valikainena või läbiva teemana teiste ainete raames üldhariduskoolides ja kutseõppeasutustes (% vastanutest vastavas õppeasutuses)

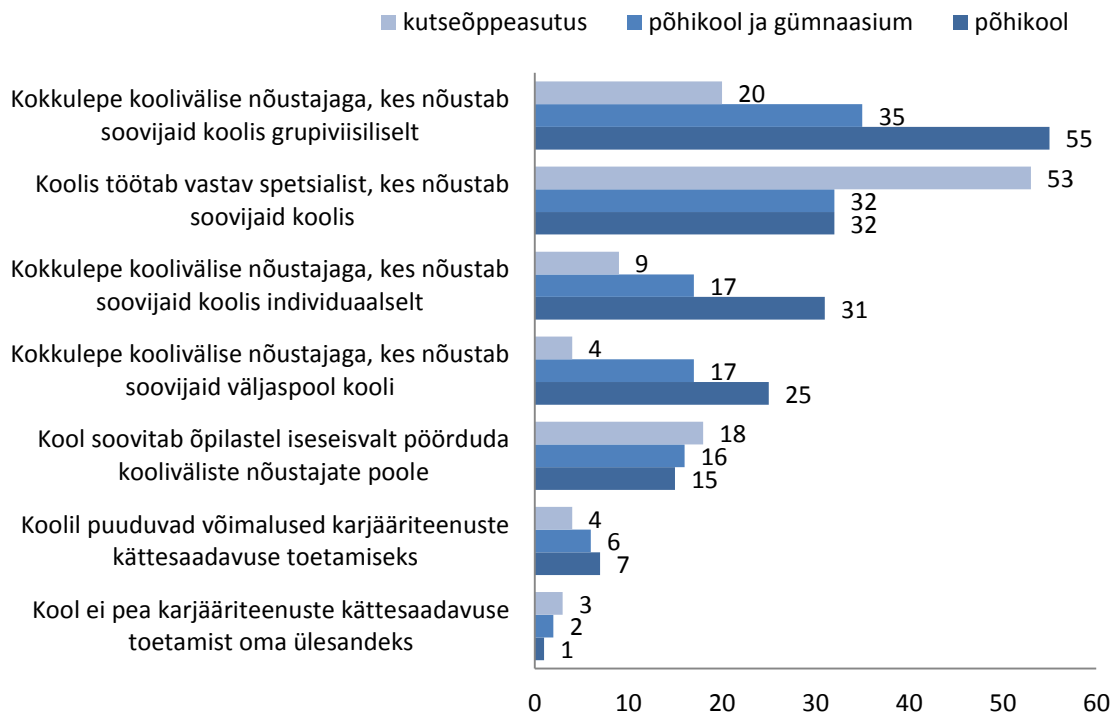
Eelkõige tegelevad karjäärikujundamist toetavate tegevustega koolide oma töötajad – peamiselt aineõpetajad/erialaainete õpetajad või klassijuhatajad/kursusejuhendajad. Vähemalt pooltes (53%) kutseõppeasutustes ning kolmandikus üldhariduskoolides töötab vastav spetsialist (karjääriinõustaja, karjäärikoordinaator vm), kes jagab karjääriinfot ning nõustab soovijaid koolis. Küllaltki levinud on ka koolide kokkulepped väljaspool kooli tegutsevate vastavate karjäärispetsialistide või -keskustega, kes jagavad karjääriinfot ja nõustavad soovijaid koolis grupiviisiliselt – seda eriti just põhikoolide (55%) ja gümnaasiumite (35%) korral (vt Joonis 67).

Õpetajate vastuste põhjal tegelevad eesti õppekeelega koolid karjääriinfo jagamise ja koordineerimisega rohkem kui venekeelse õppega koolid. Kusjuures eesti õppekeelega koolidel on sõlmitud sagedamini kokkulepped kooliväliste karjäärispetsialistide või -keskustega, kes jagavad karjääriinfot ja nõustavad õpilasi koolis kohapeal või keskustes. Samuti suunavad eesti õppekeelega koolid sagedamini oma õpilasi pöörduma kooliväliste nõustamiskeskuste poole kui vene õppekeelega koolid.

Maapiirkonnas (külas, alevikus) asuvad koolid kasutavad teistest piirkondadest (suur linn, maakonnakeskus, muu linn või alev) sagedamini karjäärikujundamist toetavate tegevuste läbiviimiseks kooliväliste spetsialistide abi, kes tulevad ja nõustavad õpilasi koolis kohapeal, kas siis grupiviisiliselt või individuaalselt. Asukoha alusel töötab karjäärispetsialiste kõige enam maakonnakeskustes asuvates koolides, kus asuvad sagedamini suuremad, sealhulgas ka gümnaasiumiosaga koolid, mistõttu on neil võimalik kasutada rohkem ressursse erinevate valdkondade jaoks.

Pooltel Lõuna-Eesti koolidel on karjääriinfo jagamiseks sõlmitud kokkulepe kooliväliste ekspertidega ning pooltes koolides töötab vastav spetsialist koolis kohapeal. Piirkondadest eristuvad Põhja- ja

Kirde-Eesti, kuna seal asuvates koolides töötab vähem karjäärspetsialiste ning koolidel on sõlmitud ka kõige vähem kokkuleppeid kooliväliste ekspertidega teenuse osutamiseks. Sagedamini soovivad nende piirkondade koolid õpilastel endil pöörduda kooliväliste karjäärikeskuste või teavitamis- ja nõustamiskeskuste poole.

Joonis 67 Õpetajate vastused küsimusele, kuidas nende kool toetab õpilastele karjääriteenuse kättesaadavaks tegemist (% vastajatest, n=568)

Õpetajate hinnangud kooli poolt õpilastele pakutavate karjääriteenuste tasemele on suhteliselt kriitilised, sagedamini hinnatakse pakutavate või vahendatavate teenuste tase „rahuldavaks“ kui „heaks“ või „väga heaks“ (vt Joonis 68). Kooli tüüpe (põhikool, gümnaasium, kutseõppeasutus) lõikes õpetajate hinnangud oluliselt ei erine, pisut kõrgema hinnangu pakutavatele teenustele on andnud kutseõppeasutuste õpetajad (hinnang „väga hea“ 12%). Vene õppekeelega koolide õpetajatest enam kui pooled (56%) leiavad, et nende koolide poolt õpilastele pakutavad karjääriteenused on rahuldaval tasemel, võrreldes eesti õppekeelega koolidega on ka ebarahuldava hinnangu andnute osakaal suurem. Madalama hinnangu on õpetajatelt pälvinud suurtes linnades, muudes linnades või alevites asuvad koolid. Regiooniti on õpetajatelt pakutavate teenuste tasemele madalama hinnangu saanud nii Põhja- kui ka Kirde-Eesti koolid.

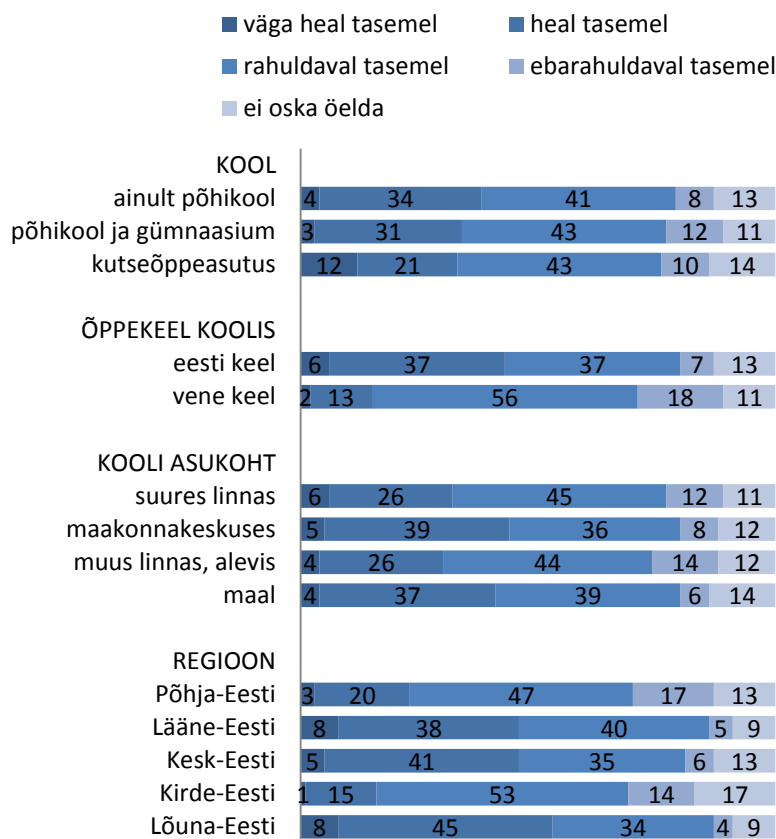
Avatud vastustes tõid õpetajad välja, et tegelikkuses oleks karjääriteemade tulemuslikuks käsitlemiseks vaja eraldi ainet ning teemaga tuleks tegeleda regulaarselt, mitte ainult lõpuklassides ja kevadeti. Hea oleks kui karjääriteemade edastamisega tegeleks üks õpetaja või spetsialist, kes saaks ennast selles valdkonnas ka pidevalt täiendada ning klassijuhatajad ning aineõpetajad ei tarvitse tunda kõiki nõustamise peensusi. Mitmed õpetajad tõid välja, et karjääriteemade käsitlemine on nende koolis suhteliselt uus teema ja alles otsitakse sobivaid ja võimalikke viise õpilastele info edastamiseks. Maakoolide õpetajad tõid välja, et karjääritegevuste läbiviimisele seavad piiri majanduslikud võimalused nii kooli kui õpilaste poolelt.

„Kuna karjääriplaneerimist käsitlevad õpetajad oma ainetunni teemade raames (kui see teemaga haakub), aga mitte vastavad spetsialistid, siis jääb seda liiga väheseks ja ei ole arvatavasti ka eriti põhjalik. Hea oleks, kui koolis oleks konkreetne inimene, kes karjääriinõustamisega tegeleks.“

„Karjäärispetsialisti ametikoht peaks olema ametlik tasustatav koht, mitte kellegi isiklik entusiasm.“

„Lõpuklassides peaks olema süstemaatiline karjääriplaneerimise kursus.“

„Suuremal määral on karjääriplaneerimine klassijuhataja ülesandeks. Kuna elame väikeses linnas, siis võimalused õppekäikude näol on piiratud asutuste ja ettevõtete vähesuse tõttu ning planeeritavad väljasõidud nõuavad raha.“

Joonis 68 Õpetajate hinnangud kooli poolt õpilastele pakutavate või vahendatavate karjääriteenuste tasemele (% vastanutest, n=568)

Karjäärikoordinaatorite tagasisideküsitluse andmetel (Klaster 2011) hindasid SA Innove pilootkoolides töötavad karjäärispetsialistid optimaalseks koormuseks 0,5 kuni 1 kohta. Spetsialistid ise leidsid, et koormus peaks üldjuhul sõltuma kooli suurusest. Lisaks märkisid osad töötavad spetsialistid, et põhitöö kõrvalt ka karjäärikoordinaatori tööd teha on raske ning antud ametikohale oleks vaja eraldi spetsialisti.

Tegurid, mis takistavad koolil õpilaste karjääriplaneerimise toetamist on esitatud Joonis 69. Õpetajate hinnangul on kõige sagedasemaks takistavaks teguriks see, et õpetajad on ülekoormatud

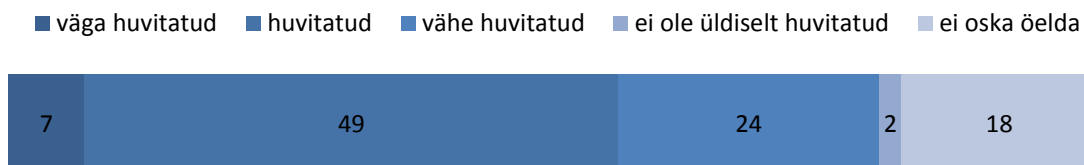
ja neil ei ole piisavalt aega karjääriinfo vahendamise ja/või karjääriteemadega tegeleda (63%), vähemalt pooled (51%) õpetajad mainisid ka kooli rahaliste ressursside puudumist (sh nii spetsialistide palkamiseks kui ka erinevate ürituste ja väljasõitude korraldamiseks). Õpetajate endi hinnangul puuduvad neil vajalikul tasemel vastavad teadmised ja oskused, et õpilasi tulemuslikult karjääriõppe protsessis toetada. Seega on koolidele seatud kohustuse (st karjääriteenuste kättesaadavuse tagamine õpilastele) paremaks täitmiseks vaja lisada õpetajakoolituse õppekavadesse kursused elukestva õppe ja karjääriplaneerimise käsitlemiseks õpetatavate ainete kontekstist lähtuvalt, valmistada ette karjääriõppe valikaine õpetajaid ning pakkuda töötavatele õpetajatele süstemaatilist täienduskoolitust karjääriplaneerimise temaatika käsitlemiseks. Samuti vajavad õpetajad tuge sobivate näidismaterjalide (sh tekstid, ülesanded, projektid, videod, tööjõu vajaduse prognoosid) näol karjääriõppe tundide läbiviimiseks. SA Innove pilootkoolides töötavad karjäärikoordinaatorid (Klaster 2011) on enamasti väga rahul või rahul Karjääriteenuste Arenduskeskuse poolt koostatud metoodiliste- ja infomaterjalidega karjääriõpetuse valikaine läbiviimiseks koolis. Täiendavalt vajaksid karjäärikoordinaatorid enam videomaterjale, samuti õpikuid, jaotusmaterjale ja töölehti. Spetsialistide rahulolu oli mõnevõrra madalam läbiva teema *Elukestev õpe ja karjääri planeerimine* käsitlemiseks mõeldud materjalidega. Läbiva teema puhul tunnevad karjäärispetsialistid puudust materjalidest, mis oleksid seotud konkreetse ainega, samuti oleks vaja materjale pidevalt uuendada ning saada uuemaid andmeid tööjõuturu seisundi kohta.

Õpetajate ülekoormatus on kõige sagedamini takistavaks teguriks pigem üldhariduskoolides (põhikool, gümnaasium) ning eesti õppekeelega koolides, sõltumata kooli asukohast või regioonist. Kooli rahaliste vahendite puudumine on sagedamini probleemiks pigem üldhariduskoolidele kui kutseõppeasutustele ning maapiirkonnas asuvatele koolidele. Vastava spetsialisti puudumist koolis pidasid keskmisest vähem takistavaks kutseõppeasutustes, vene õppekeelega koolides ning suurlinnas töötavad õpetajad. Vastavate koostööpartnerite puudumist märkisid sagedamini üldhariduskoolide, maakoolide ning Põhja- ja Kirde-Eestis asuvate koolide õpetajad.

Joonis 69 Tegurid, mis õpetajate hinnangul takistavad koolidel õpilaste karjääriplaneerimise toetamist (% vastanutest, n=568)

Õpetajate endi hinnangul on nende kolleegid karjääriplaneerimisega seotud teemade käsitlemisest koolis enamasti huvitatud (49%), vähem huvitatuid on 24% ning vaid 2% õpetajatest arvas, et nende kolleegid ei ole huvitatud antud teema käsitlemisest. Siiski oli vastajate hulgas neid (18%), kes ei osanud või soovinud oma kolleegide huvi antud teema käsitlemise osas hinnata (vt Joonis 70).

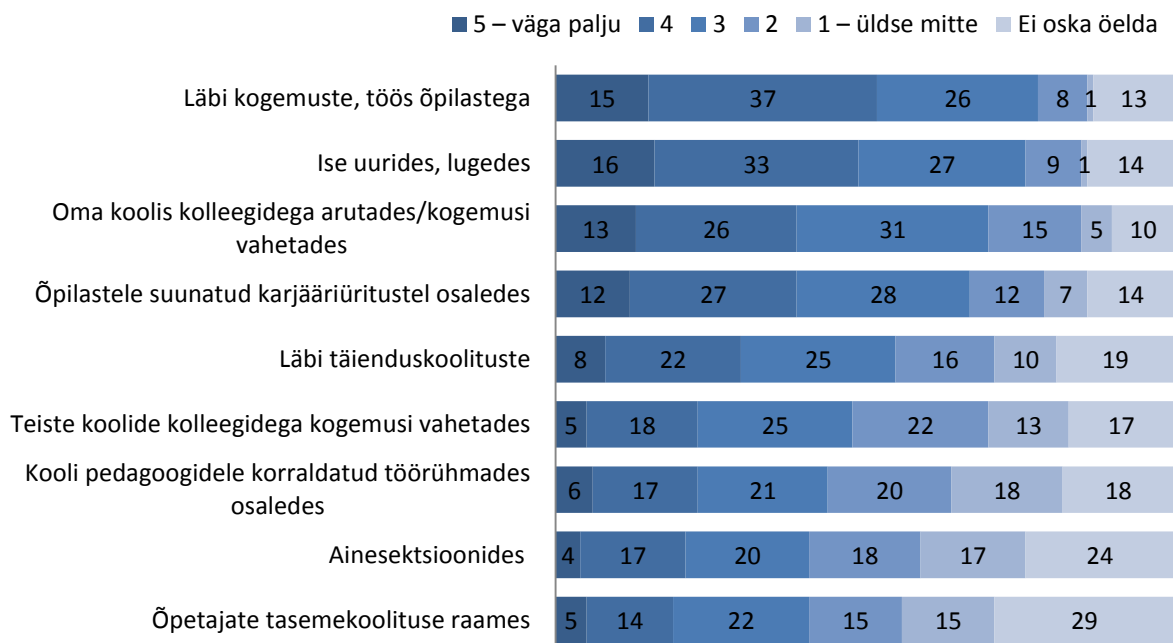

Joonis 70 Õpetajate huvi karjääriplaneerimisega seotud teemade käsitlemise vastu (% vastanutest, n=568)

Oma kolleegide huvitatust karjääriteemade käsitlemisel hindasid keskmisest kõrgemaks põhikoolide, vene õppekeele, linnade ja maapiirkondade koolide ning Lääne- ja Kesk-Eesti õpetajad. Väiksem huvi teemade käsitlemise vastu on eesti õppekeele ja maakonnakeskustes asuvate koolide õpetajatel.

Vaid 29% õpetajatest märkis, et kool on oma õpetajatele läbi viinud karjääriõppe-alaseid koolitusi või seminare, seega on koolide initsiatiiv oma töötajate koolitamisel madal. Probleeme võib tekitada ka ressursside puudumine vajalike koolituste võimaldamiseks oma töötajatele. Töötajate väljaõppega karjääriteemade osas on keskmisest enam tegelenud kutseõppeasutused (44%), suures linnas (34%) või maakonnakeskuses (38%) asuvad koolid ning Lääne- ja Kirde-Eesti koolid (vastavalt 35% ja 33%).

Lisaks sellele, et ligikaudu 30% koolidest on toetanud oma õpetajate ettevalmistust karjääriplaneerimisega seotud tegevuste käsitlemiseks ainetundides seminaride ja koolituste abil, pidasid õpetajad ettevalmistuse saamisel kõige tulemuslikumaks oma varasemat kogemust ning tööd õpilastega (hinnangud 4-5 palli andis 52% vastanutest), enda panust teemaga kurssi viimisel ja materjalide lugemisel (49%). Õpetajate hinnangul on ettevalmistamisel abiks ka teema arutamine ja kogemuste vahetamine oma kolleegidega (39%) ning õpilastele suunatud karjääriüritustel osalemine (39%). Kõige vähem on õpetajate hinnangul karjääriplaneerimisega seotud teemade ettevalmistamisel olnud abi aineseksioonidest (21%) ning õpetajate tasemekoolitustest (19%) (vt Joonis 71). Neid tulemusi toetab ka karjäärikoordinaatorite tagasisideküsitlus (Klaster 2011), mille tulemustel on koolide pedagoogid kõige rohkem ettevalmistust saanud läbi isiklike kogemuste, läbi kolleegidega arutamise ning läbi reaalse töökogemuse. Kõige vähem seevastu läbi õpetajate tasemekoolituste, aineseksioonide ning õpilastele suunatud karjääriürituste kaudu. Karjäärikoordinaatorid märkisid enda kohta, et oma tööks vajalikke oskusi on nad saanud pigem läbi töökogemuse, täienduskoolituste, ise uurides ja lugedes, karjääriüritustel osaledes ning kolleegidega kogemusi vahetades. Olukorda aitaks parandada riigipoolne initsiatiiv õpilastele karjääriõppe pakkumiseks, mis omakorda aitaks õpetajatel ennast teemaga paremini kurssi viia. Õpetajate madal hinnang tasemekoolitustest saadud kasule viitab samuti vajadusele korraldada õpetajatele sisukat täienduskoolitust, mis osaliselt võiks olla riigi poolt rahastatud, kuna vastasel juhul jääb õpetajate koolitamine kooli vähete rahaliste ressursside taha.

Joonis 71 Õpetajate hinnangud küsimusele „*Kuivõrd on Teie kooli õpetajad saanud ettevalmistuse õppekava läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemiseks*“ etteantud tegevuste raames (% vastanutest, n=568)

Õpetajate soovitusel karjäärilase info ja nõustamise saamiseks

Õpetajatel paluti etteantud karjääriteenuse osutajate nimekirjast valida kuni 5 allikat, kuhu nad soovitsid õpilastel pöörduda info või nõu saamiseks edasiste õppimis- ja töövõimaluste kohta. Mitte kõik küsitlusele vastanud õpetajad ei märkinud viit allikat. Õpetajate soovitusel erinevate allikate ja teenuseosutajate lõikes on esitatud Joonis 134, lisas 4. Kõige sagedamini soovitsid õpetajad õpilastel pöörduda noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuste poole (43%), koolis töötava karjäärispetsialisti poole (37%), külastada lahtiste uste päevi koolides-ülikoolides (37%) ning noortele suunatud info- ja teabemesse (37%). Tunduvalt vähem soovitsid õpetajad õpilastel pöörduda Eesti Töötukassa (10%), sotsiaalmeedia (8%), Interneti (8%) ning personaliotsingu ja töövahendusega tegelevate firmade poole (6%).

- Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuste korral pidasid õpetajad soovitamisel oluliseks, et need keskused on just noortele mõeldud, seal töötavad kompetentsed inimesed, kellel on rohkem teemaga seonduvat informatsiooni ning kes oskavad seda just noortele edasi anda. Samuti toodi välja keskuste kättesaadavust noortele ja varasemat positiivset kogemust nimetatud keskustega koostöö tegemisel.
- Koolis töötava karjäärispetsialisti poole pöördumist soovitsid õpetajad just kättesaadavuse pärast ning eeldusel, et spetsialist tunneb oma kooli õpilasi ja oskab neid vajadusel edasi suunata.
- Koolide-ülikoolide lahtiste uste päevade külastamine annab õpetajate hinnangul õpilastele väga hea ülevaate konkreetse kooli poolt pakutavatest õppimisvõimalustest ja erialadest. Vahetu kontakt koolides töötavate õppejõudude ja õpetajatega annab õpilastele hea võimaluse ise näha ja tunnetada, kas need õppimistingimused talle sobivad. Mingi eelnev valik koolide osas peaks aga siiski varem tehtud olema, sest igal pool pole võimalik käia.

- Noortele suunatud info- ja teabemesside külastamisel on väga palju võrdlevat infot ühes kohas kättesaadav ning kohapeal on võimalus täpsustava info saamiseks. Info- ja teabemessidelt saab sagedamini aktuaalset infot uute erialade kohta, hea ülevaate erinevatest õppeasutustest ning ettevõtetest. Peamiselt sobivad need messid noortele, kel mingi suund on selge, aga valik vajab täpsustamist.

Samal joonisel on võrdlevalt välja toodud allikad, kuhu õpetajad õpilastel edasiste õppimis- ja töövalikute tegemisel pöörduda *ei soovitaks*. See valik oli õpetajatele tunduvalt raskem, kuna avatud vastustes märgiti, et etteantud nimekirjas toodud allikatest või teenuse osutajatelt on võimalik saada vajalikku informatsiooni ning olenevalt olukorrast võivad kõik eelpoolnimetatud kohad info saamisel abiks olla, tuleb ainult saadava info suhtes kriitiline olla ning endale vajalik info välja selekteerida. Seega märkisid õpetajad allikaid, kuhu nad pöörduda ei soovitaks, tunduvalt vähem ning 23% küsimusele vastanutest ei osanud välja tuua ühtegi allikat, kuhu õpilased ei peaks pöörduma. Valiku teinud õpetajatest 16% ei soovitaks õpilastel pöörduda info otsimisel sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook jm) poole, 14% Eesti Töötukassasse, 13% personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevate firmade, 11% sõprade ja tuttavate ning 10% tööotsinguportaalide poole. Mittesoovitavate allikate hulgas toodi kõige vähem välja karjääriportaali Rajaleidja ning kutseõppeasutuste juures tegutsevaid nõustajaid või karjäärispetsialiste, samuti neid allikaid, mida õpetajad õpilastele *soovitaksid*.

- Sotsiaalmeedia ei ole õpetajate hinnangul usaldusväärne allikas vajaliku info saamiseks, kuna seal esitatud infot keegi ei kontrolli, info võib olla subjektiivne, pealiskaudne ja moonutatud.
- Eesti Töötukassat ei soovitaks õpetajad õpilastele, kuna leiavad, et see asutus pole suunatud kooliealistele, kellel pole veel omandatud konkreetset eriala ega kutseoskusi. Samuti arvavad õpetajad, et Eesti Töötukassa ei paku üldisi õppimis- ja koolitusvõimalusi ning ei tegele piisavalt individuaalse nõustamisega.
- Sõbrad-tuttavad võivad õpetajate hinnangul anda subjektiivset tagasisidet ning nad ei pruugi omada piisavalt infot ja eelnevaid kogemusi soovitude tegemiseks.
- Tööotsinguportaalid ei sobi õpetajate hinnangul enamasti põhikooli õpilastele, kuna neil ei ole veel erialaseid ega kutseoskusi ning üldjuhul pakuvad nimetatud portaalid vähe õppimise ja koolitusega seotud informatsiooni.

Õpilaste üldine karjäärialane ettevalmistus

Ülevaade erinevatest teguritest, mis õpetajate hinnangul takistavad õpilastel saada karjääriplaneerimiseks vajalikku infot õppimis- ja koolitusvõimalustest, tööturu võimalustest ja nõuetest ning nõustamist enda huvide, võimete ja oskuste hindamisel on esitatud Joonis 133, lisa 4. Õpetajate hinnangul takistavad õpilastel info saamist nimetatud kolmes valdkonnas kõige sagedamini õpilaste enda passiivsus info otsimisel, vähene info analüüsi oskus, teadmatus, kuhu info saamiseks pöörduda või kust infot otsida ning üldine info hajutatuse. Kõige vähem segavad õpetajate hinnangul õpilastel infot saada arvuti või Interneti puudumine ning vanus.

Infot õppimis- ja koolitusvõimalustest:

- Kooli tüüpide lõikes on põhikoolide puhul keskmisest sagedamini takistava tegurina välja toodud õpilaste elukoht, liiga keeruliselt koostatud tekstid ja rahapuudus. Kutseõppeasutuste korral aga sagedamini vähene info analüüsi oskus, vähene keeleoskus, keeruliselt koostatud tekstid ning õpilaste vanus.

- Eesti õppekeelega koolide õpetajad märkisid raskendavate teguritena sagedamini õpilaste vähest infoanalüüsi oskust ning keeruliselt koostatud tekste, vene õppekeelega koolide õpetajad aga märkisid keskmisest sagedamini õpilaste vähest keeleoskust ning üldist info puudust.
- Suurlinna koolide õpilastel võib info saamist raskendada keskmisest sagedamini ajapuudus ning vähene keeleoskus, maakonnakeskustes pigem üldine info puudus, muudes linnades võib info saamist raskendada elukoha asukoht, rahapuudus ning üldine info puudus, maapiirkonnas seevastu tõid õpetajad sagedamini välja õpilaste enda passiivsust, vähest infoanalüüsi oskust, elukoha asukohta, keeruliselt koostatud tekste ning rahapuudust.
- Põhja-Eesti õpilastele on takistavaks teguriks õpetajate hinnangul ajapuudus ning vähene keeleoskus. Lääne-Eesti õpilaste puhul aga enda passiivsus info otsimisel, vähene infoanalüüsi oskus ning keeruliselt koostatud tekstid. Kesk-Eestis tekitavad probleeme elukoha asukoht ning info hajutatus. Kirde-Eestis tulevad teistest enam esile teadmatus, kuhu või kelle poole info saamiseks pöörduda, kust infot otsida, vähene keeleoskus, rahapuudus, spetsialistide puudus ning üldine info puudus. Lõuna-Eesti korral toodi keskmisest enam välja õpilaste passiivsust, vähest infoanalüüsi oskust, elukoha asukohta ning keeruliselt koostatud tekste.

Infot tööturu võimalustest ja nõuetest:

- Põhikoolis on takistavaks keskmisest enam arvuti või Interneti puudus ning kutseõppeasutuste õpilastele vähene infoanalüüsi oskus ja üldine info puudus.
- Eesti õppekeelega koolide õpilastel raskendavad infot saada keskmisest sagedamini enda passiivsus info otsimisel ning keeruliselt koostatud tekstid. Vene õppekeelega koolide õpilastele on takistuseks aga vähene keeleoskus.
- Suurlinna õpilaste puhul tõid õpetajad keskmisest enam välja vähest keeleoskust, maakonnakeskuste koolide korral arvuti või Interneti puudumist, ajapuudust ning rahapuudust, muude linnakoolide korral elukoha asukohta ning maakoolide õpilaste korral enda passiivsust, vähest infoanalüüsi oskust, tekstide keerulisust ning elukoha asukohta.
- Regiooniti on õpilaste takistavateks teguriteks keskmisest sagedamini Põhja-Eestis vähene keeleoskus, Lääne-Eestis enda passiivsus ja vähene info analüüsi oskus, Kesk-Eestis samuti õpilaste endi passiivsus, info hajutatus või elukoha asukoht. Kirde-Eesti puhul tulid selgelt esile vähene keeleoskus ning spetsialistide puudus, Lõuna-Eestis aga õpilaste vähene infoanalüüsi oskus, keeruliselt koostatud tekstid, elukoha asukoht ning Interneti või arvuti puudumine.

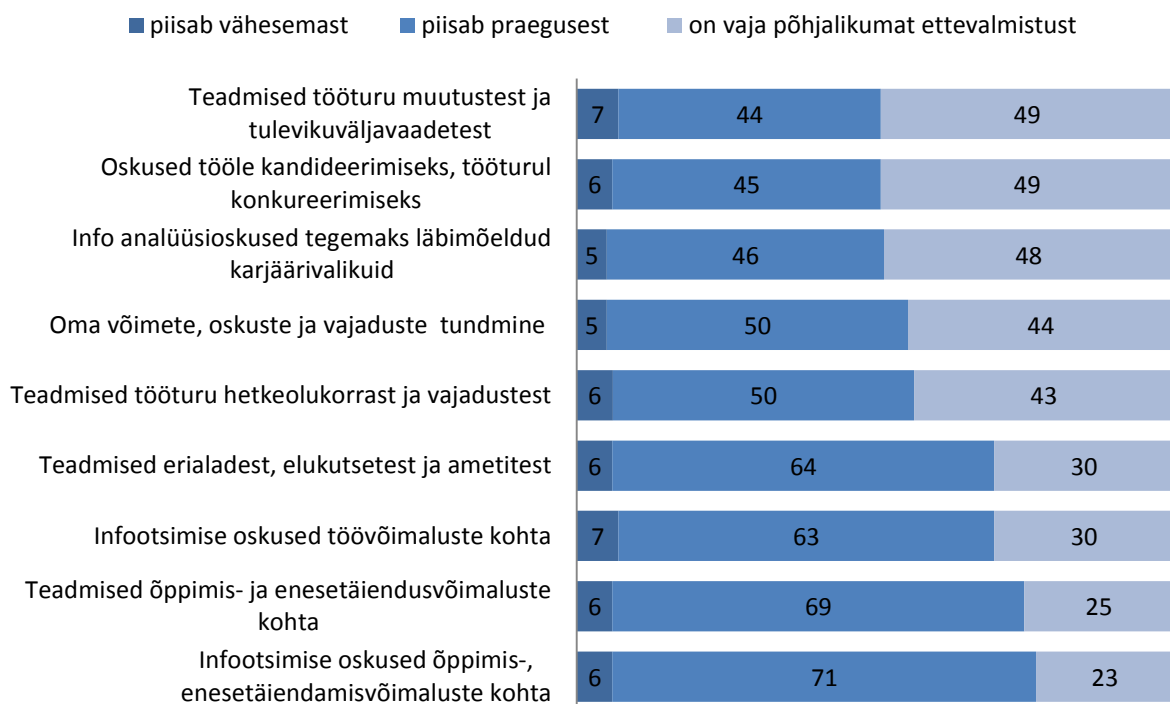
Nõustamist enda huvide, oskuste ja võimete hindamiseks:

- Kutseõppeasutuste korral on takistavaks teguriks enda passiivsus info otsimisel ning vähene keeleoskus.
- Vene õppekeelega koolide korral samuti õpilaste vähene keeleoskus.
- Maakonnakeskustes asuvate koolide õpilastel ajapuudus, rahapuudus, vanus ning arvuti või Interneti puudumine.
- Lääne-Eestis õpilaste enda passiivsus info otsimisel, vähene info analüüsi oskus ning keeruliselt koostatud tekstid. Kesk-Eestis üldine info hajutatus, elukoha asukoht ning

rahapuudus, Kirde-Eestis vähene keeleoskus ning Lõuna-Eestis seevastu elukoha asukoht ning arvuti ja Interneti puudumine.

Õpetajate hinnangud õpilaste karjäärilase ettevalmistuse piisavusele erinevate oskuste ja teadmiste lõikes on esitatud Joonis 72. Kõige enam on õpetajad rahul õpilaste ettevalmistusega, mis puudutab õppimise- ja enesetäiendamisevõimalusi (75%) või teadmisi erinevatest erialadest ja ametitest (70%) ning nende oskustega otsida infot erinevate töövõimaluste (70%) kohta. Põhjalikumat ettevalmistust vajaksid õpilased aga tööle kandideerimise, tööturul konkureerimise, tööturu hetkeolukorra ning muutuste kohta, aga ka info analüüsi oskust tegemaks läbimõeldud karjäärivalikuid ning oma võimete, oskuste ja vajaduste hindamiseks.

Võrreldes 2006. aasta uuringuga on õpetajate hinnangud õpilaste ettevalmistusele tunduvalt paranenud, eriti need, mis puudutavad just õpilaste teadmisi tööturust (sh hetkeolukorrast, vajadustest, muutustest ja tulevikuväljavaadetest ning tööturul kandideerimisest). Siiski on põhjalikumat ettevalmistust nõudvad valdkonnad võrreldes eelneva uuringuga jäänud samaks, nüüd aga ei ole „käärid“ praeguse ja põhjalikumat ettevalmistamist vajavate hinnangute vahel enam nii suured.

Joonis 72 Õpetajate hinnang õpilaste ettevalmistuse piisavusele erinevate oskuste ja teadmiste lõikes (% vastanutest, n=370)

Tööturu vajadustest, muutustest ja tulevikuväljavaadetest on õpetajatel küllaltki keeruline õpilastele objektiivset informatsiooni jagada, kuna selliseid üldiseid uuringuid ja prognoose erialade vajalikkusest ja uutest võimalikest erialadest on väga vähe. Samuti on info muutuv ja see, milline prognoos tehakse täna ei pruugi enam viie aasta pärast reaalne olla. Siinkohal võib abi olla koostööst karjäärispetsialistiga, kes oskaks õpetajatele selgitada tööturul toimuvaid muutusi, õpetada tööturuinfos orienteerumist teadlike karjäärivalikute tegemiseks.

Töole kandideerimiseks ja tööturul konkureerimiseks peavad õpetajad oluliseks parandada õpilaste suhtlemisoskusi ja eneseanalüüsioskusi ning anda teadmisi erinevate dokumentide vormistamisest.

Info analüüsioskusel ning oma võimete, oskuste ja vajaduste tundmisel saaksid õpetajate hinnangul kaasa aidata erinevad õppeained, kuid sageli leitakse, et nende oskuste omandamine tuleb ainult läbi kogemuse ja vanemaks saades, mistõttu on koolis seda raske tulemuslikult õpetada. Samas peaksid õpetajad just õpilaste infoanalüüsioskuse parandamisele enam kaasa aitama.

Koostöö teiste karjääriteenuseid pakkuvate huvipooltega

Õpetajate ning koolide võimalik koostööpartnerite loetelu karjääriskujundamist toetavate tegevuste läbiviimiseks on pikk – peamiselt tehakse koostööd oma asutuse kolleegide (74%), lapsevanemate (69%), oma asutuse juhtkonna (68%), kooli vilistlaste (65%) ning kohaliku omavalitsusega (53%). Kõige vähem on koolidel praegu koostöökohti Eesti Töötukassa ning personaliotsingu- ja töövahendufirmadega (vt Joonis 73). Karjäärikeskuse pilootkoolides töötavad karjäärispetsialistid teevad eelkõige koostööd karjäärikeskuste spetsialistidega, teiste pilootkoolide karjäärikoordinaatoritega, kutseõppeasutustega, vilistlastega ning ettevõtete ja asutustega (Klaster 2011). Koostööd soovisid karjäärispetsialistid parandada kõige enam ettevõtete ja asutuste esindajatega ning töötukassa spetsialistidega. Koostööd soovitakse teha peamiselt infovahetuse ja kogemuste vahetamise näol, samuti korraldades üritusi, mis soodustaksid õpilaste läbimõeldud ja teadlike edasiõppimis- ja karjääriotsuste tegemist. Oluline koostöökoht on klassijuhatajate ja karjäärikeskuste spetsialistide vahel, et grupiviisilisi nõustamisi oleks võimalik sisulisemalt ette valmistada.

Põhikoolid teevad keskmisest enam koostööd piirkonna kutseõppeasutuste, teavitamis- ja nõustamiskeskuste, üldhariduskoolide ja avatud noortekeskustega ning vähem kõrgkoolidega. Kutseõppeasutused on keskmisest aktiivsemad koostöös tööandjate ja teiste kutseõppeasutuste õpetajatega, kuid vähem avatud noortekeskustega.

Koostöö erinevate institutsioonide vahel on intensiivsem maapiirkondades, enam Lääne-, Lõuna- ja Kesk-Eestis ning üldjuhul eesti õppekeelega koolide puhul.

Senise koostöö muutumist oodatakse sagedamini kohaliku omavalitsusega (28%), riikliku tasandi institutsioonidega (25%), valdkonnaga seotud liitude, ühenduste või organisatsioonidega (20%) ning ettevõtjate ja tööandjatega (19%) (vt Joonis 74).

Tuginedes vastajate vabadele kommentaaridele on järgnevalt esitatud kokkuvõtlikult peamised ootused erinevate tasandite koostööpartneritele (nende poolt, kes on näinud koostöö muutumise vajadusi).

- Kohalik omavalitsus võiks õpetajate hinnangul rohkem huvituda oma piirkonna noortest, jagada kooliga tulevikunägemusi, aidata kaasa praktika- ja töökoha leidmisele ning oma piirkonnale vajalike töötajate koolitamisele.
- Riikliku tasandi institutsioonidelt ja ministeeriumitelt ootavad õpetajad paremaid koolitusi, statistikat õppimisvõimaluste ja tööturu vajaduste kohta ning võimalusi korraldada riigiasutustesse õppereise.

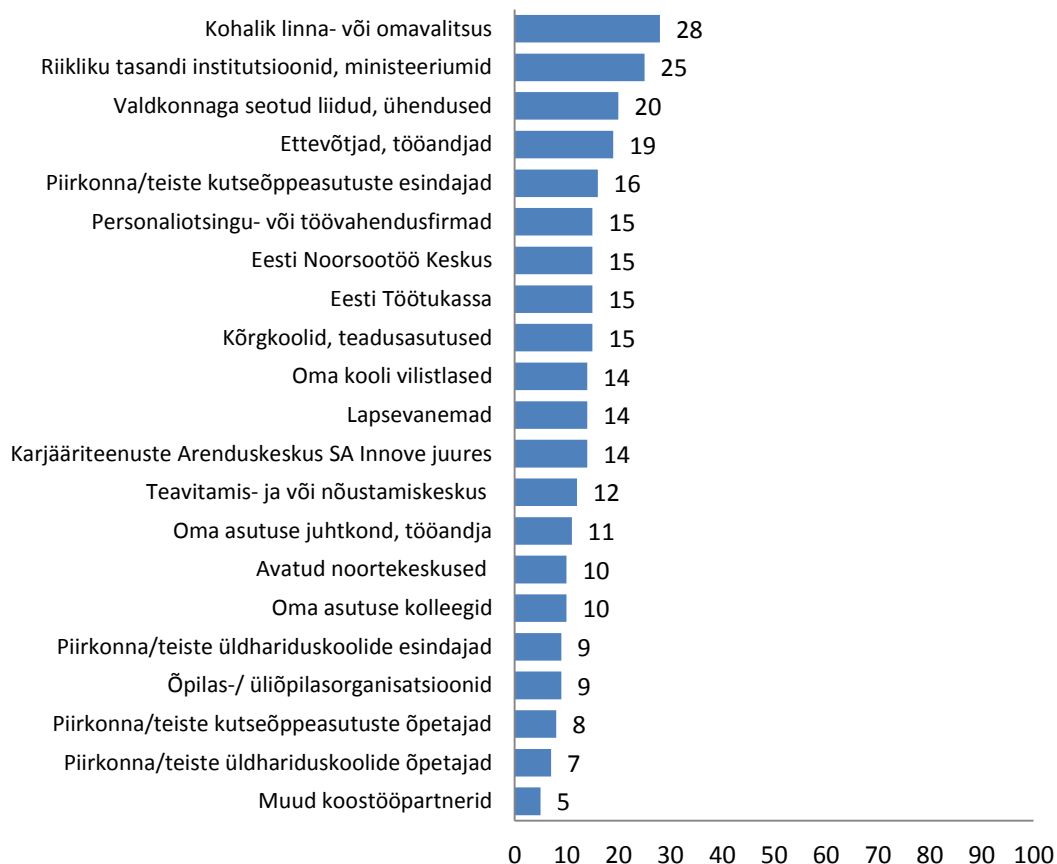
- Valdkonnaga seotud liitudelt, ühendustelt ning teistelt organisatsioonidelt ootavad õpetajad küll koostöö muutumist, kuid ei oska sageli põhjendada, milles see muutus võiks seisneda.

Joonis 73 Õpetajate koostööpartnerite võrgustik (% vastanutest, n=278)

- Ettevõtjatelt ja tööandjatelt ootavad õpetajad koostöö raames suuremat vastastikust huvi, näiteks õppereiside võimaldamist või ka õpilaste kaasamist tööprotsessidesse. Samuti võiksid ettevõtete esindajad käia koolides ameteid ja vajaminevaid oskusi tutvustamas.
- Kutseõppeasutuste korral ootavad õpetajad nende aktiivsust õpetatavate erialade tutvustamisel ning infopäevade korraldamisel.
- Eesti Töötukassa puhul oodatakse aktiivsemat koostööd ja seda eelkõige tööturu kohta info jagamisel, samuti võiksid Eesti Töötukassa esindajad koolides loenguid anda või saata koolidele tööturgu puudutavaid infomaterjale.
- Kõrgkoolidelt ja teadusasutustelt ootavad õpetajad koostöö raames rohkem avatud loenguid ja huvitavaid konkursse.
- Oma kooli kolleegidega võiks paraneda üksteise abistamine õppematerjalide koostamisel ning juhendamisel ja teema käsitlemisel ainetundide raames.

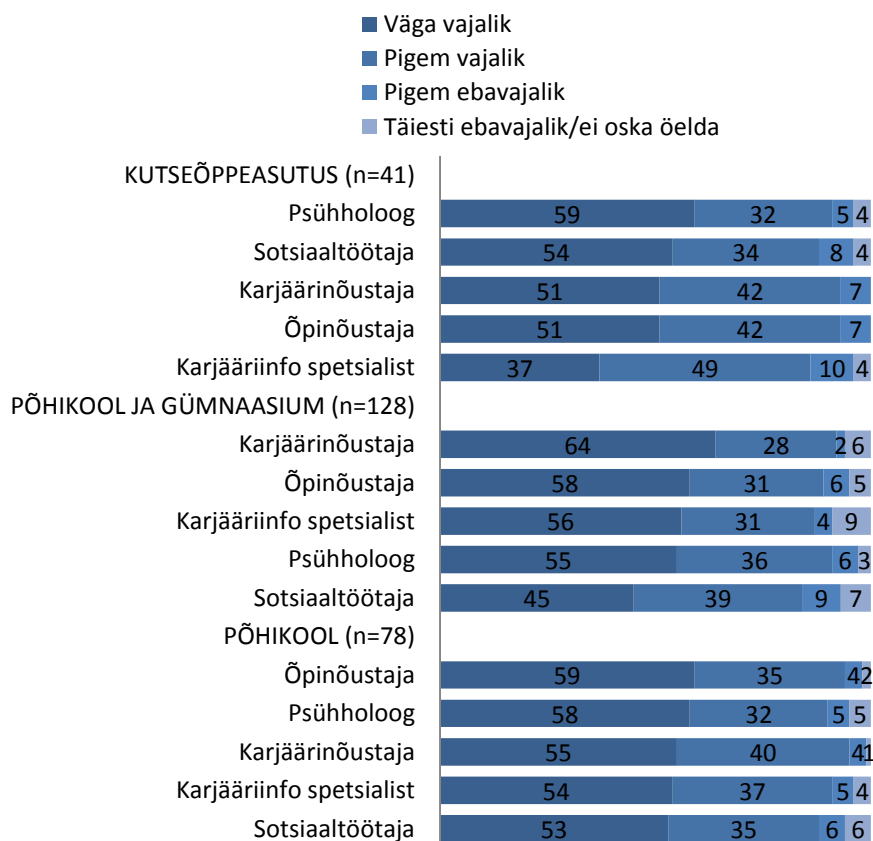
Ülejäänud partnerite kohta olid vastajad kirjutanud üksikuid kommentaare, mistõttu pole võimalik koostöö muutumisele seatud ootusi eraldi välja tuua.

Joonis 74 Õpetajate hinnangud senise koostöö muutumisele (% vastanutest, n=290)

Lisaks koostööle kooliväliste partneritega peavad õpetajad oluliseks teha koostööd ka erinevate spetsialistidega. Koolide lõikes on koostöö eelistuste erinevused väga väikesed, peamiselt peetakse oluliseks koostööd karjäärinõustaja, psühholoogi ja õpinõustajaga ning pisut vähem karjääriinfo spetsialisti ja sotsiaaltöötajaga (vt Joonis 75).

2006. aasta uuringu alusel peeti siis kõige olulisemaks koostööd psühholoogiga, millele järgnesid võrdse olulisusega koostöö sotsiaaltöötaja ja õpinõustajaga. Käesolevas uuringus on vähenenud nende osakaal, kes hindavad koostööd spetsialistidega „väga vajalikuks“ ning suurenenud on nende osakaal, kes peavad koostööd „pigem vajalikuks“. Koostööd ebavajalikuks pidavate vastanute osakaal on samuti võrreldes eelneva uuringuga pisut vähenenud.

Joonis 75 Õpetajate hinnang koostööle koolisestest spetsialistidega (% vastanutest, n=247)

Kokkuvõte õpetajate küsitlusest

Karjääririkundamist toetavad tegevused on vaid veerandi õpetajate hinnangul nende põhitööks või põhitöö osaks, tunduvalt suurem osa (37%) õpetajatest aga ei loe neid tegevusi oma töö osaks. Õpetajate endi hinnangul on õpilastele karjääririkundamist toetavate tegevuste pakkumise osakaal nende igapäevatöös võrreldes varasema uuringuga vähenenud. Siit võib järeldada, et õpetajad ei ole teadvustanud karjääririkundamisega seotud tegevusi õppeprotsessi ega oma põhitöö loomuliku osana.

Õpetajad tegelevad eelkõige **info vahendamisega õppimis- ja koolitusvõimalustest, ametitest ja elukutsetest**, lisaks õpilaste **juhendamisega enesehindamisel ning õpinõustamisega**. Kutseõppeasutuste õpetajad on rohkem orienteeritud tööturuga seotud teadmiste ja oskuste edastamisele kui üldhariduskoolide õpetajad. Teistest vähem tegelevad karjääririkundamisega seotud teemade käsitlemisega vene õppekeelega koolide õpetajad, mistõttu tuleks neid rohkem juhendada ning abistada sobivate õppematerjalide koostamisel.

Enamasti käsitletakse õppeasutustes karjääriteemaga seonduvat kas **klassijuhatajatundides, vestlustes kursusejuhendajaga** või siis läbiva teemana erinevate õppeainete, erialaainete ja praktika raames. Võrreldes varasemaga (st 2006. aasta uuringuga) on üldhariduskoolides vähenenud karjääriteemade käsitlemine erinevate õppeainete raames ja mõnevõrra on suurenenud koolide

poolt pakutava karjääriõppe valikaine osakaal, kutseõppeasutustes on vähenenud teema käsitlemine erialaainete, üldhariduslike ainete ja praktika raames.

Õpetajate hinnangul oleks karjääriplaneerimise temaatika käsitlemine koolides tulemuslikum, kui suureneks nende koolide arv, kelle õppekavades on **karjääriõpetus eraldi valikaine** või **eelkutseseõppena**. Hea oleks, kui karjääriteemade edastamisega tegeleks **üks õpetaja või spetsialist**, kes saaks ennast selles valdkonnas ka pidevalt täiendada, klassijuhatajad ning aineõpetajad ei tarvitse tunda kõiki nõustamise peensusi. Õpetajate töökoormus ainetundide läbiviimisel on niigi suur ning sageli ei oska õpetajad seda teemat oma ainetunniga hästi siduda, sest neil puuduvad vastavad teadmised ja oskused.

Haridusasutused toetavad karjääriteenuste kättesaadavaks tegemist õpilastele kõige sagedamini **arenguveestluste, õppeasutuste ja õppimisvõimaluste tutvustamise** läbi. Lisaks pakutakse psühholoogilist ja õpinõustamist ning korraldatakse infomesside ühiskülastusi. Võrreldes varasemaga on õppeasutustes vähenenud õpilaste individuaalne nõustamine ning isiksuseomaduste ja kutsesobivuse hindamine oma kooli karjäärispetsialisti poolt. Üheks põhjuseks võib olla see, et põhikoolide ning gümnaasiumite puhul on sagenenud kokkulepete sõlmimine väljaspool kooli tegutsevate vastavate karjäärispetsialistide või –keskustega, kes jagavad karjääriinfot ja nõustavad soovijaid koolis grupiviisiliselt. Vaid pooltes kutseõppeasutustes ning kolmandikus üldhariduskoolides töötab vastav karjäärispetsialist, kelle ülesandeks on oma kooli õpilasi karjääri planeerimisel aidata.

Õpetajad hindavad kooli poolt õpilastele pakutavaid karjääriplaneerimisealaseid teenuseid enamasti **rahuldavaks**. Kõige sagedamini toodi parema teenuse pakkumisel takistavate teguritena välja **õpetajate ülekoormatus**, mis ei võimalda neil karjääriinfo vahendamiseks ainetundide raames piisavalt tegeleda; pooled õpetajatest mainisid ka **kooli rahaliste ressursside** puudumist. Õpetajate endi hinnangul puuduvad neil vajalikul tasemel vastavad teadmised ja oskused, et tulemuslikult karjäärinõustamisega tegeleda. Vaid 29% õpetajatest märkis, et nende kool on oma õpetajatele läbi viinud karjääriõppe alaseid koolitusi või seminare. Vastava ettevalmistuse saamisel pidasid õpetajad kõige olulisemaks oma **varasemat kogemust** ning **praktilisi töid õpilastega, erinevate materjalide lugemist**, teema arutamist ja kogemuste vahetamist kolleegidega ning õpilastele suunatud karjääriüritustel osalemist. Kõige vähem on teema käsitlemisel vastavat ettevalmistust pakkunud aineseksioonid ning õpetajate tasemekoolitus. Need on kohad, kus edaspidi saaks õpetajatele läbivate teemade käsitlemiseks ainetundide raames suuremat tuge pakkuda.

Õpetajad soovitsid õpilastel edasiste õppimis- ja töövõimaluste kohta info saamiseks pöörduda kõige sagedamini **noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuste** või **koolis töötava karjäärispetsialisti** poole, külastada **lahtiste uste päevi** koolides-ülikoolides ning noortele suunatud **info- ja teabemesse**. Allikaid, kuhu õpilased ei peaks pöörduma, oli õpetajatel tunduvalt raskem nimetada. Valiku teinud õpetajatest ei soovitsid õpilastel info otsimisel kasutada sotsiaalmeediat, Eesti Töötukassat või personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevaid ettevõtteid.

Õpetajate hinnangul takistavad õpilastel karjäärialase info saamist nende endi **passiivsus info otsimisel, vähene info analüüsioskus** ning **teadmatus**, kuhu pöörduda või kust infot otsida ning üldine **info hajutatus**. Siit võib järeldada, et õpilaste üldine infokirjaoskus on madal ning selle arendamisele tuleks suuremat tähelepanu pöörata. Kõige enam on õpetajad rahul õpilaste üldise ettevalmistusega, mis puudutab õppimise- ja enesetäiendamisevõimalusi või teadmisi erinevatest erialadest ja ametitest ning nende oskustega otsida infot erinevate töövõimaluste kohta.

Põhjalikumat ettevalmistust vajaksid õpilased aga **tööle kandideerimise, tööturul konkureerimise, tööturu hetkeolukorra** ning muutuste kohta, aga ka info analüüsi oskust tegemaks läbimõeldud karjäärivalikuid ning oma võimete, oskuste ja vajaduste hindamiseks.

Õpetajate ning koolide võimalik koostööpartnerite loetelu karjääririkujundamist toetavate tegevuste läbiviimiseks on pikk – peamiselt tehakse koostööd oma asutuse **kolleegide** ja **juhtkonnaga, lapsevanemate, kooli vilistlaste** ning **kohaliku omavalitsusega**. Kõige vähem on koolidel praegu koostöökohti Eesti Töötukassa ning personaliotsingu- ja töövahendufirmadega.

Lisaks koostööle kooliväliste partneritega peavad õpetajad oluliseks teha koostööd ka erinevate spetsialistidega – peamiselt **karjäärinõustaja, psühholoogi** ning **õpinõustajaga** ning pisut vähem karjääriinfo spetsialisti ja sotsiaaltöötajaga. Senise koostöö muutumist oodatakse sagedamini **kohaliku omavalitsuse, riikliku tasandi institutsioonide**, valdkonnaga seotud **liitude, ühenduste** või **organisatsioonidega** ning **ettevõtjate** ja tööandjatega.

- Kohalik omavalitsus võiks õpetajate hinnangul rohkem huvituda oma piirkonna noortest, jagada kooliga tulevikunägemusi, aidata kaasa praktika- ja töökoha leidmisele ning oma piirkonnale vajalike töötajate koolitamisele.
- Riikliku tasandi institutsioonidelt ja ministeeriumitelt ootavad õpetajad paremaid koolitusi, statistikat õppimisvõimaluste ja tööturu vajaduste kohta ning võimalusi korraldada õppereise riigiasutustesse.
- Ettevõtjatelt ja tööandjatelt ootavad õpetajad koostöö raames suuremat vastastikust huvi, nii õppereiside võimaldamist või ka õpilaste kaasamist tööprotsessidesse. Samuti võiksid ettevõtete esindajad käia koolides ameteid ja vajaminevaid oskusi tutvustamas.

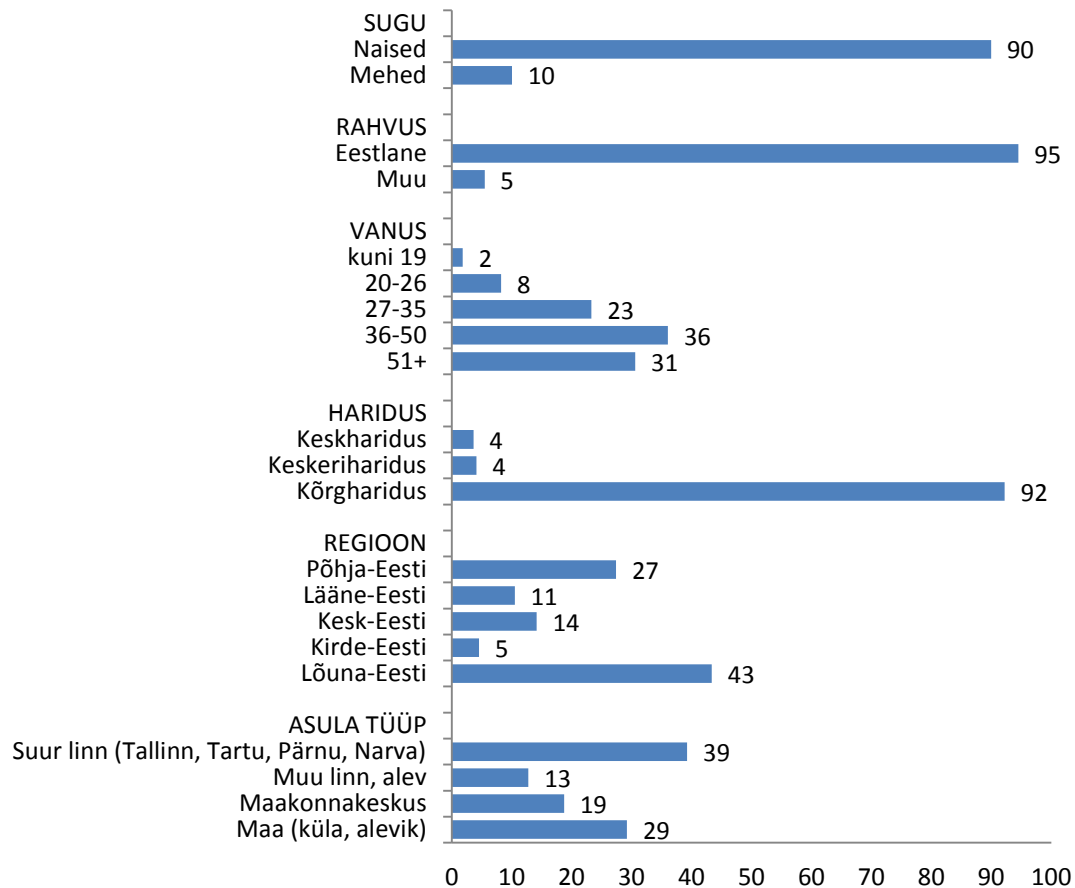
Karjääriteenuste huvipooled

Karjääriteenuste huvipoolte küsitlus hõlmas kõiki peamisi karjääriteenuste osutamisega tegelevaid institutsioone ja asutusi – üldhariduskoole, kutseõppeasutusi, kõrgkoole, teavitamis- ja nõustamiskeskuseid, noorte infokeskusi, õppenõustamiskeskusi, karjääriteenuste valdkonnaga seotud liite ja ühendusi, personaliotsingu-, koolitus- ja töövahendusfirmasid. Seotud huvipooltena olid kaasatud ka kohalike omavalitsuste esindajad ning teised riikliku tasandi institutsioonid (nt Haridus- ja Teadusministeerium, Sotsiaalministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Kaubandus-Tööstuskoda).

Küsitlusankeedi koostamisel lähtuti 2006. aasta TNS Emori poolt läbiviidud karjääriteenuste süsteemi arendamise lähteuuringu küsimustikust, et tagada andmete võrreldavus varasema uuringuga. Kokku vastas küsitlusele 219 karjääriteenuste huvipoolte esindajat (täpsem ülevaade küsitluse läbiviimisest on esitatud metoodika peatükis).

Käesoleva uuringu valimi struktuur nii soo, rahvuse kui ka vanuse lõikes on väga lähedane 2006. aastal TNS Emori poolt läbiviidud uuringu vastajate jaotusele. Uuringus osalenud karjääriteenustega kokkupuutuvate spetsialistide sotsiaal-demograafiline taust on esitatud Joonis 76. Vastajate sooline jaotus viitab, et karjääriteenuste osutamisega seotud tegevustes domineerivad naised. Mehi on vastanute hulgas ligikaudu 10%. Valdav enamik vastanutest on eestlased, mitte-eestlasi on umbes 5%. Kõige suurem osa (36%) veebiküsitluses osalenutest on vanuses 36-50 aastat, veidi vähem on üle 50 aasta vanuseid spetsialiste (31%). Uuringutulemustele tuginedes saab teha esmase järelduse, et **karjääriteenuste osutamisega ning teenuse kujundamise ja arendamisega tegelevad peamiselt kogenud keskealised (nais)spetsialistid**, nooremaeliste osakaal on suhteliselt madal. Seda ilmestab ka käesolevas uuringus osalenute keskmine tööstaaž (Joonis 77).

Karjääriteenuste huvipoolte küsimustikule vastanutel on **reeglinna kõrgharidus (92%)**, sealhulgas on bakalaureuse- ning magistrikraadiga vastanute osakaal sisuliselt võrdne (vastavalt 49% ja 51%). Kesk- ja keskeriharidusega inimeste osakaal on 4%. Kõrgharidusega spetsialistide taust on väga erinev. Peamiselt on vastajate seas noorsootöö, psühholoogia, pedagoogika ning sotsiaaltöö alase kõrgharidusega inimesed, kuid huvipoolte esindajate seas on ka teistsuguse ettevalmistusega inimesi – kehakultuur, füüsika, laevaehitus jne. Enim vastanuid on Lõuna-Eestist (43%), suhteliselt suur on ka Põhja-Eesti (peamiselt Harjumaa) esindatus (27%). Eesti mõistes suurlinnades (Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva) elab ligikaudu 39% vastanutest, maal (küla, alevik) elavate inimeste osakaal on 29%.

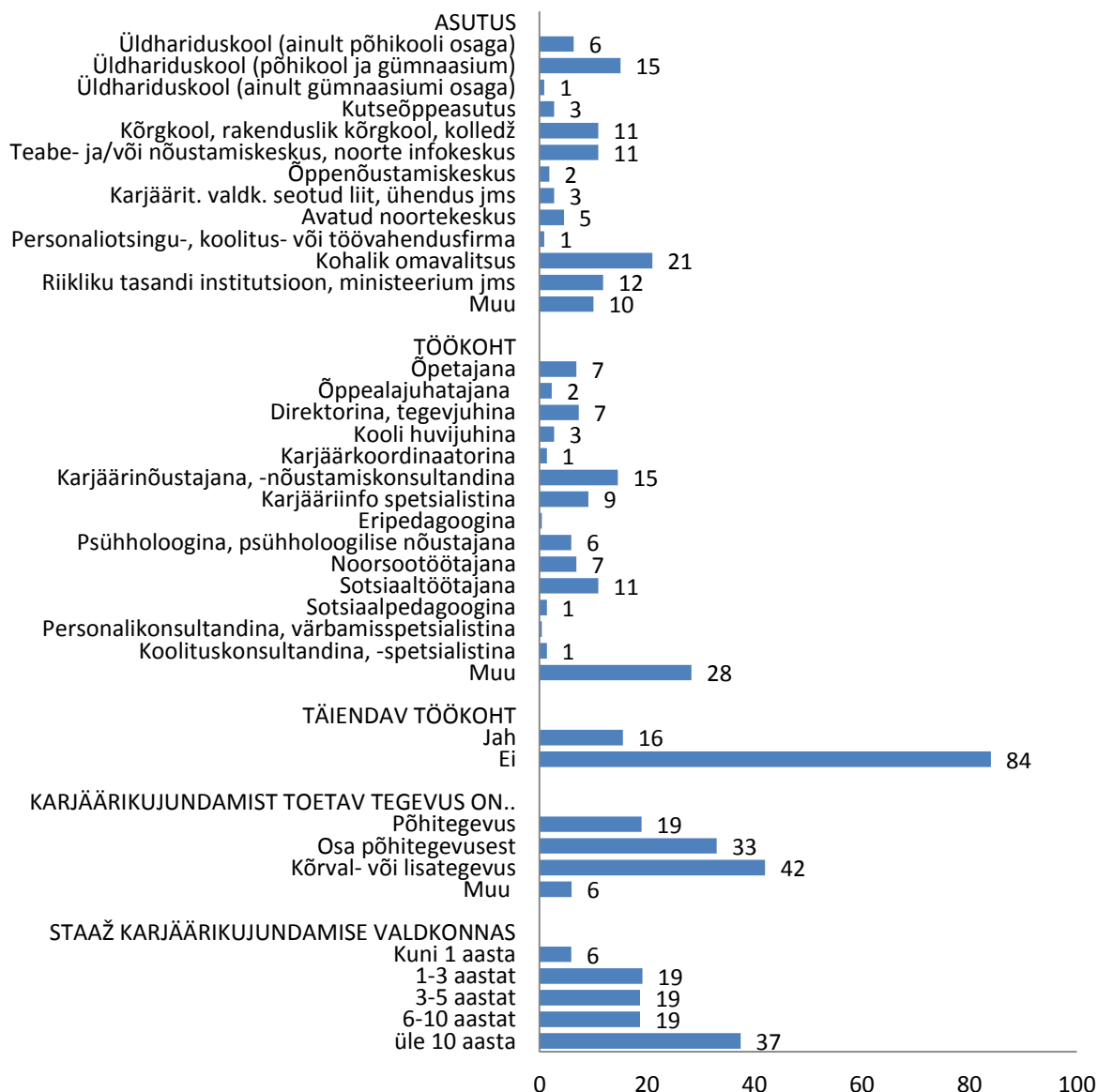

Joonis 76 Karjääriteenuste huvipoolte küsimustikule vastanute sotsiaal-demograafiline profiil (% vastanutest, n=219)

Tulenevalt üldhariduskoolide suuremast esindatusest huvipoolte üldkogumis on ka käesoleva uuringu valimis **enim esindatud üldhariduskoolides töötavad spetsialistid** – õpetajad, õppealajuhatajad ja direktorid (kokku 22% vastanutest). Käesolevas küsitluses on üldhariduskoolide esindatus võrreldes 2006. aasta analoogilise uuringuga oluliselt madalam¹⁷, kuna õpetajate arvamuste ja hinnangute teadasaamiseks viidi läbi eraldiseisev küsitlus. Seekordses uuringus on varasemast oluliselt enam kaasatud kohalike omavalitsuste esindajaid (21% vastanutest, võrdluseks 2% aastal 2006), mis võimaldab paremini mõista eelkõige majanduslanguse järgset laialdast ümber- ja täiendõppega seonduvat kohalikul tasandil.

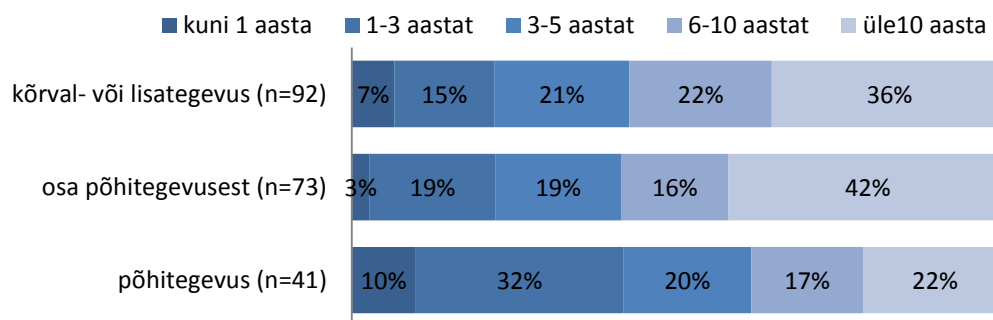
Suur osakaal vastanutest on tulenevalt kohalike omavalitsuse suhteliselt suurele esindatusele ametilt sotsiaaltöötajad (11%) või karjäärinõustajad (15%). Otseselt kliendile karjääriteenuste osutamisega tegelejate (karjäärikoordinaatorid, -nõustajad, -nõustamiskonsultandid, karjääriinfo spetsialistid) osakaal vastanutest on 25%. Tulenevalt väga erinevate asutuste kaasamisele uuringusse, ei paigutu 28% vastajate amet väljapakutud valikuvariantidesse – sinna hulka kuuluvad eelkõige ministeeriumide, vallavalitsuste ja kõrgkoolide esindajad, samuti oli viimasena mainitud asutuste puhul arvukalt neid vastajaid, kes ei pidanud vajalikuks oma ametit välja tuua.

¹⁷ 2006. aastal EMORI poolt läbi viidud uuringus moodustas üldhariduskoolide osakaal 62% valimist.

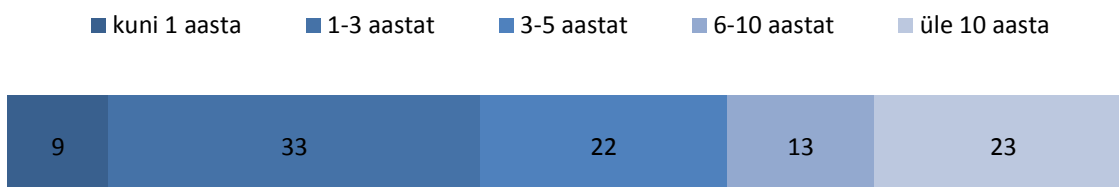
Joonis 77 Karjääriteenuste huvipoolte tööalane taust (% vastanutest, n=219)

Karjäärikujundamist toetav tegevus on **ligikaudu 19% vastanute jaoks tööalaselt põhitegevuseks** (vt Joonis 78). Enamik küsimustikule vastanutest on valdkonnaga seotud olnud pikaajaliselt – üle 10-aastase staažiga spetsialistid moodustavad 37% kõigist vastanutest. Staaži ja karjääriteenustega tegelemise tööalase prioriteedi dimensioonis eristub selgelt grupp, mis tegeleb karjäärikujundamist toetavate tegevustega põhitegevusalana – ligikaudu kaks kolmandikku vaadeldavasse gruppi kuuluvatest inimestest on staažiga alla 5 aasta. Seega **põhitegevusena** karjääriteenuste pakkumise ja arendamisega seotud huvipoolte esindajad on enamjaolt **väiksema staažiga töötajad**.

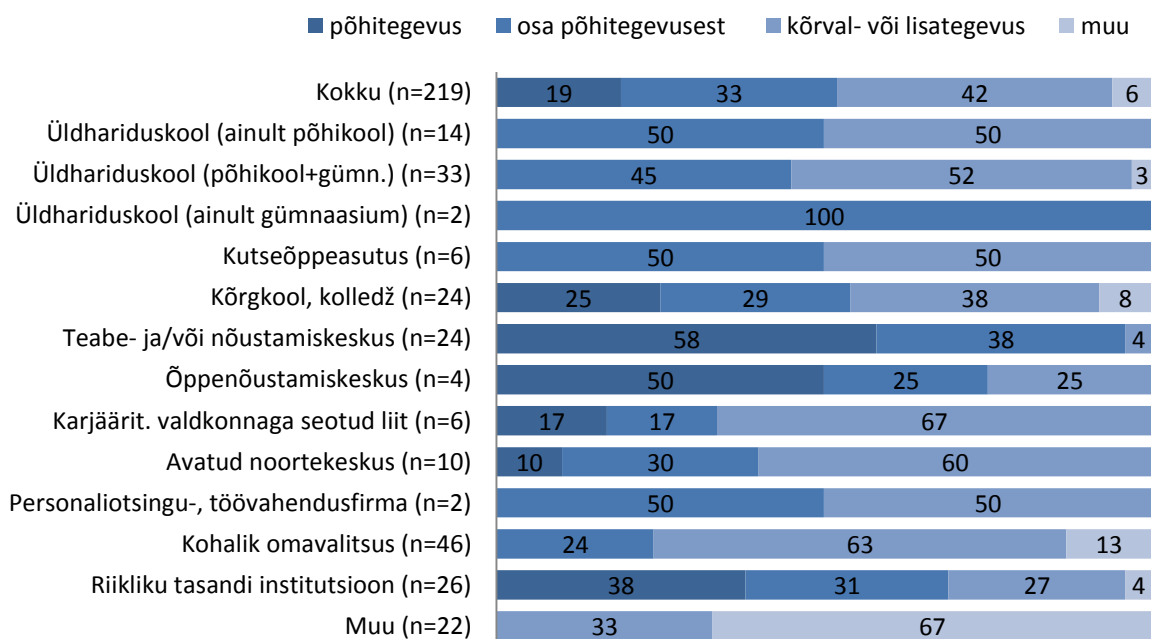
Joonis 78 Karjäärirajundamise alase tegevuse rolli ja staaži seosed (% vastanutest vaadeldavas grupis, n=206)

Otseselt karjääriteenuste osutamisega tegelejatest (karjäärikoordinaatorid, -nõustajad, nõustamiskonsultandid, karjääriinfo spetsialistid) on ühel kolmandikul tööstaaž 1-3 aastat ning 22%-l 3-5 aastat. Samas on suhteliselt suur osa (23%) ka üle 10 aastase staažiga teenuseosutajatest. Seega kõigi huvipoolte vastustega võrreldes on otseselt karjääriteenuste osutamisega tegelejate keskmine tööstaaž mõnevõrra väiksem (vt Joonis 79.)

Joonis 79 Otseselt kliendile karjääriteenuse osutamisega tegelevate spetsialistide staaž (% vastanutest, n=55)

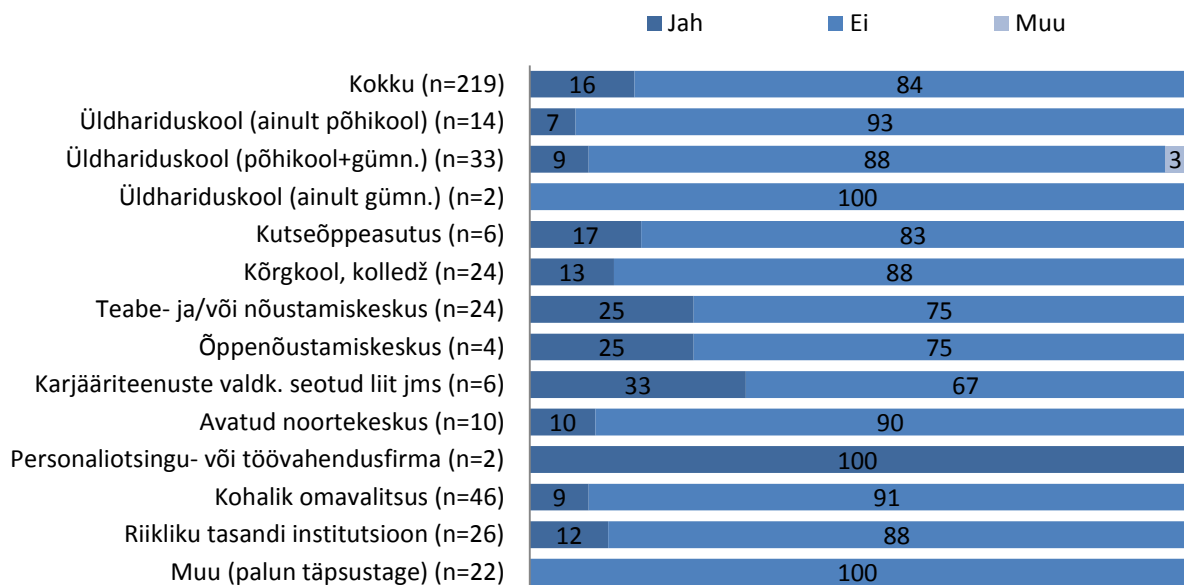
Karjäärirajundamist toetav tegevus on **põhitegevuseks eelkõige teavitamis- ja nõustamiskeskustes ja noorte infokeskustes** (vt Joonis 80). Samuti on paljudes gümnaasiumites loodud eraldi ametikoht karjäärirajundamisega seonduva tegevuse jaoks või palgatud vastav spetsialist.

Joonis 80 Karjäärikujundamine kui tööalane põhi- ja kõrvaltegevus (% vastanutest vaadeldavas grupis, n=219). Märkus: osades gruppides on vastanute arv liialt väike üldiste järelduste tegemiseks

Ligi **16% vastanutest töötab lisaks** oma põhitöökohale veel **mõnes teises asutuses või organisatsioonis, mis tegeleb karjäärikujundamist toetavate tegevustega**. 2006. aastal TNS Emori poolt läbi viidud uuringus oli paralleelselt mitmes karjäärikujundamist toetavate tegevustega seotud asutustes töötajate osakaal 13%. Samas on erinevus 2006. aasta uuringuga võrreldes suhteliselt väike, mis ei luba teha laiemaid järeldusi ega väita, et killustatus erinevate asutuste vahel töötamise osas oleks muutunud.

Sagedamini töötavad lisaks põhitöökohale veel mõnes teises asutuses või organisatsioonis, mis tegeleb karjäärikujundamist toetavate tegevustega, karjääriteenuste valdkonnaga seotud liitude, ühenduste ja organisatsioonide töötajad (33%), samuti teavitamis- ja/või nõustamiskeskuste ja noorte infokeskuste spetsialistid (25%). Ametilt on mitmes asutuses karjäärikujundamist toetavate tegevustega seotud inimesed peamiselt noorsootöötajad (40%), psühholoogid ja psühholoogilised nõustajad (23%) ning karjääriinfo spetsialistid (20%) (vt Joonis 81).

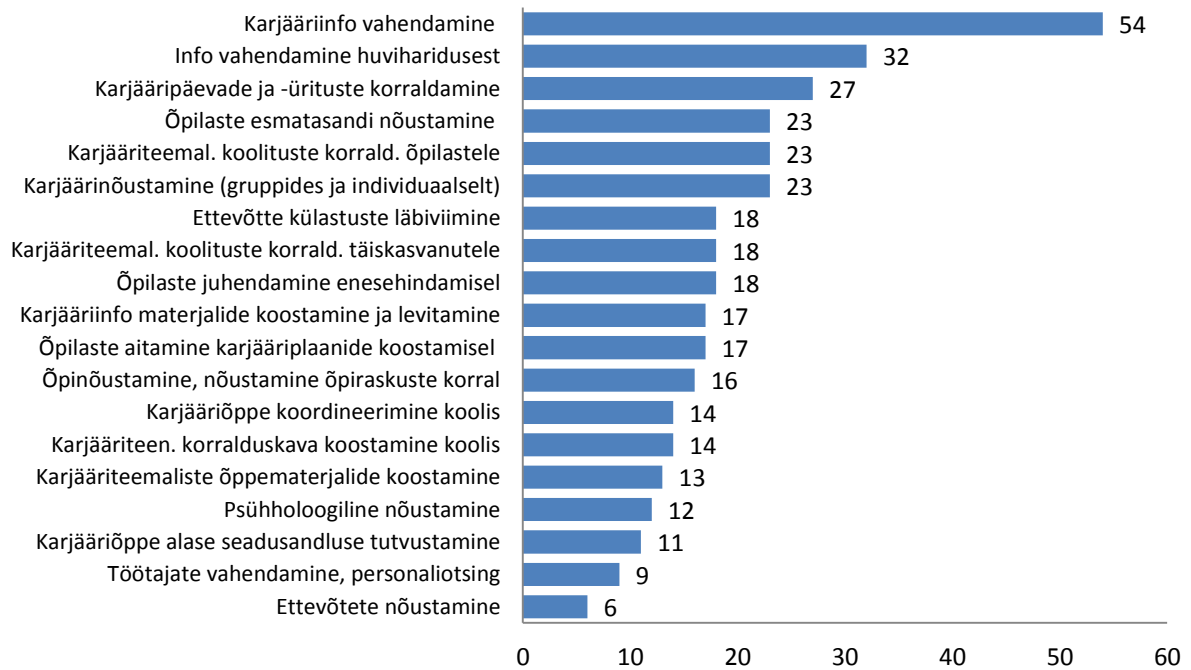

Joonis 81 Karjäärirühmituse tegevustega tegelemine lisaks põhitöökohale veel mõnes teises asutuses või organisatsioonis, mis tegeleb karjäärirühmituse tegevustega (% kõigist vastanutest vaadeldavas gruppis, n=219).

Märkus: osades gruppides on vastanute arv liialt väike üldiste järelduste tegemiseks

Karjääriteenuste osutamine: tegevused ja sihtrühmad

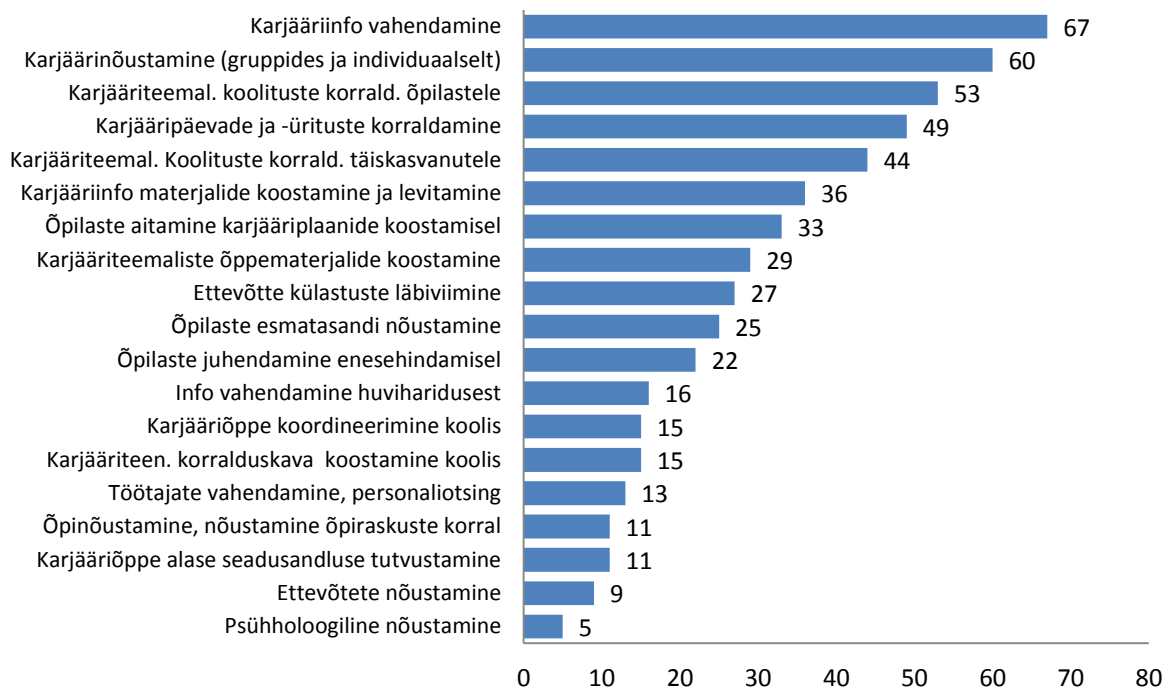
Kõigi huvipoolte peamiseks tööülesandeks on **info vahendamine**, eelkõige karjääriinfo vahendamine (54%) (info õppimis- ja koolitusvõimalustest, ametitest ja elukutsetest, tööle kandideerimise nõuetest ja viisidest, vabadest töökohtadest, töövõimalustest, tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest, tööandjate ootustest ja vajadustest), veidi vähem ka info vahendamine huvihariduse ja vaba aja veetmise võimalustest (32%; vt Joonis 82). Vähem on käesolevas uuringus inimesi, kelle tööülesannete hulka kuulub ettevõtete nõustamine, töötajate vahendamine ja personaliotsing.

Joonis 82 Karjääriteenuste huvipoolte tööülesanded (% kõigist vastanutest, n=219)

Otseselt kliendile karjääriteenuste osutamisega tegelejate (karjäärikoordinaatorid, -nõustajad, -nõustamiskonsultandid, karjääriinfo spetsialistid) tööülesannete spekter on laiem kui kõigil huvipooltel tervikuna (vt

Joonis 83).

Joonis 83 Otseselt kliendile karjääriteenuse osutamise tegevate spetsialistide tööülesanded (% vastanutest, n=55)

Peamine tööülesanne on samuti karjääriinfo vahendamine (67%). Üle poolte otseselt karjääriteenuste osutamise tegelejatest on märkinud tööülesandena ka karjäärinõustamise (nii gruppides kui individuaalselt) (60%) ning karjääriteemaliste koolituste, seminaride, loengute korraldamise ja läbiviimise õpilastele (53%). Sarnaselt kõigi huvipooltega tervikuna on ka karjääriteenuste osutajate puhul vähemlevinud tööülesanneteks psühholoogiline ja ettevõtete nõustamine.

Karjääriteenuste huvipoolte tööülesanded **õppeasutuste lõikes** (üldhariduskoolid, kutseõppeasutused ning kõrgkoolid) on mõnevõrra erinevad (vt Joonis 135 lisas 5).

- Teiste õppeasutustega võrreldes tegeletakse üldhariduskoolides rohkem infovahetusega huvihariduse ja vaba aja veetmise võimaluste kohta ning õpilaste esmatasandi nõustamisega. Samas märkisid mitmed üldhariduskoolide juhtkonda kuuluvad inimesed, et tunnetavad vastutust kõigi välja toodud tööülesannete eest:

„Koolijuhina vastutan kokkuvõttes kõige koolis toimuva eest, sealhulgas karjääriõppe-alase tegevuse eest“.

Ühe positiivse arenguna saab välja tuua, et 2010. aastast on nii põhikooli- kui ka gümnaasiumi riiklikes õppekavades toodud karjääriõpetuse valikainekava üldine struktuur, kus esitatakse õppe eesmärgid, õppesisu ja õpitulemused ning hindamisalused. Seega edaspidi on koolidel lihtsam vastavalt ainekavale tegutseda, kui nad otsustavad pakkuda karjääriõppe valikainet.

- Kõrgkoolides on keskmisest rohkem levinud karjäärinõustamine (gruppides kui ka individuaalselt) sh õpivalikutest kõrgkoolide sees, karjääripäevade ja –ürituste korraldamine, õpinõustamine ning karjääriinfo materjalide koostamine ja levitamine.
- Kutseõppeasutuste esindajate osalus käesolevas valimis on liiga madal (n=6), mistõttu pole võimalik teha üldisemaid järeldusi tööülesannete kohta nimetatud koolides. Vaadeldava valimi põhjal on kutseõppeasutuste esindajate tööülesanded kõige mitmekesisemad ning tööülesannete ring teiste õppeasutustega võrreldes laiem.

Karjääriteenuste huvipoolte tööülesanded **riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja teavitamis- ning nõustamiskeskuste lõikes** on toodud Joonis 136, lisas 5.

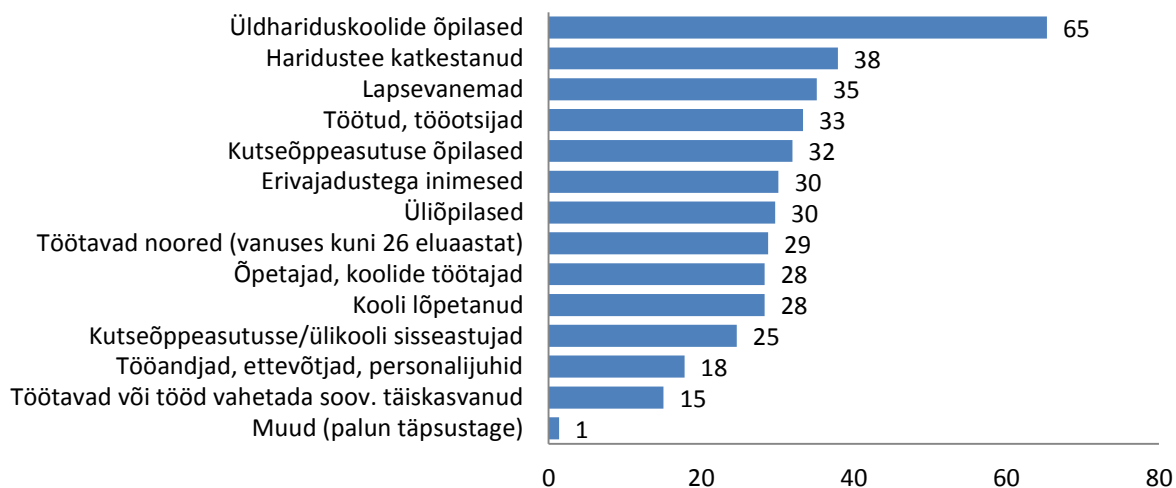
- Tulenevalt rollist ühiskonnas, tegelevad riikliku tasandi institutsioonid (sellesse gruppi kuuluvatest vastajatest töötavad ligikaudu pooled Eesti Töötukassas (peamiselt karjääriinfo spetsialistidena), ligikaudu veerand ministriumides (HTM, MKM) ning ülejäänud maavalitsustes ja teistes riiklikes organisatsioonides (Archimedes, ENTK jt)) keskmisest rohkem haridusasutustele **karjääriõppe alase seadusandluse ja sellest tulenevate**

kohustuste/ülesannete tutvustamisega ning keskmisest mõnevõrra enam **ettevõtete nõustamisega** (seda on märkinud siiski vaid 15% antud sihtrühma kuulujatest). Riiklike institutsioonide esindajad on toonud välja oma tegevuse eesmärgina laiemalt karjääriteenuste valdkonna kujundamise (prioriteetsemate tegevuste/teemade väljatöötamine, mida riik püüab lähitulevikus rahastada/toetada, ning nende täpsemas kujundamises osalemine; sh õigusloome). Osaletakse ka konsultandina erinevates programmides: ESF Primus, Euroopa Noored, Leonardo da Vinci jt.

- Kohalike omavalitsuste karjääriteenuste osutamisega tegelevate spetsialistide peamiseks tööülesandeks on **infovahetus**. Keskmisest rohkem tegeletakse vahendatakse infot huvihariduse ja vaba aja veetmise võimalustest kohta. Kohalike omavalitsuste esindajad tunnetavad, et vajalik oleks tegeleda eelkõige teenuse juhtimise ja arendamisega, koostöövõrgustiku hoidmise ja täiendamise, koostöö seminaride ja infopäevadega ning koolide karjäärikoordinaatorite tegevuse toetamisega. Üheks ohuks, mis käesolevas uuringus tõstatub, on asjaolu, et väga vähe tegeletakse kohalike omavalitsuste initsiatiivil ettevõtete külastuste korraldamisega.
- Teavitamis- ja nõustamiskeskuste ning noorte infokeskuste töötajate tööülesannete hulka kuulub keskmisest tihedamini **karjäärinõustamine, karjääripäevade ja -ürituste korraldamine ning läbiviimine**, samuti **õpilastele suunatud karjääriteemaliste koolituste, seminaride ja loengute korraldamine**. Teavitamis- ja nõustamiskeskuste ning noorte infokeskuste töötajate poolt märgitud keskmine tööülesannete arv on teiste asutustega võrreldes suurim. Samas on valimis esindatud ka antud asutuste juhatajad, kes ise otseselt teenuse osutamisega kokku ei pruugi puutuda, mistõttu võivad tulemused olla alahinnatud.

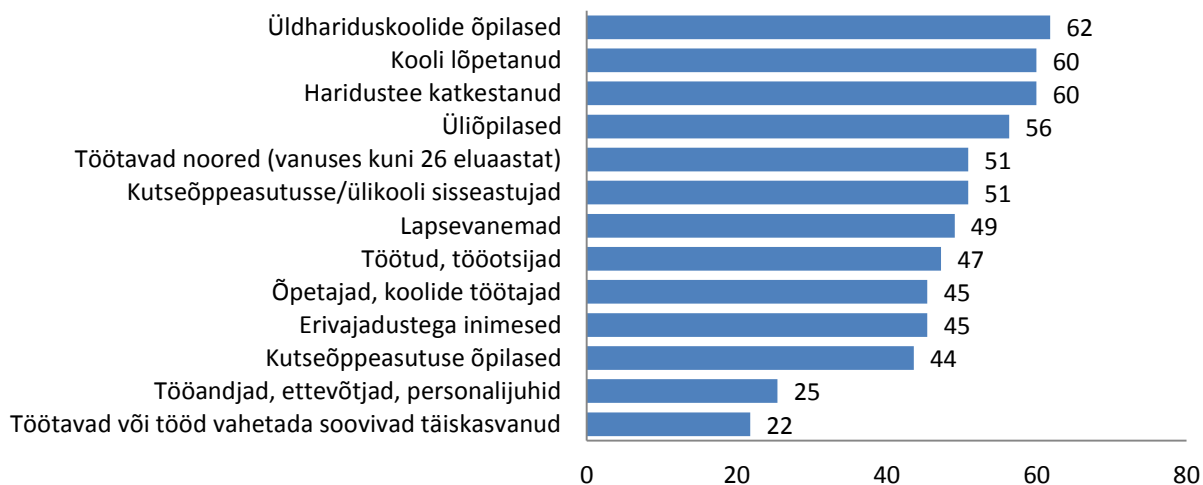
Kuigi üldiselt on karjääriteenuste huvipoolte tööülesannete spekter väga lai ning teataval määral on kokkupuutepunkte väga erinevate tööülesannetega, on 2006. aastal TNS Emori poolt läbiviidud uuringuga võrreldes uuringus osalenute keskmine tööülesannete arv muutunud väiksemaks. Samas selgus ka nimetatud uuringust, et peamised tööülesanded on seotud info vahendamisega – seega ülesannete struktuuri osas ei ole olulisi muudatusi toimunud.

Karjääriteenuste **kõigi huvipoolte** poolt **teenindatavate sihtrühmade** seas domineerivad **üldhariduskoolide õpilased** kui peamine sihtrühm, samuti on oluliseks sihtrühmaks lapsevanemad (vt Joonis 84). Eelkõige on selle põhjuseks üldhariduskoolides töötavate spetsialistide suhteliselt suur osakaal valimis ning asjaolu, et noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuste prioriteetseteks sihtrühmadeks on põhikooli ja gümnaasiumi lõpuklasside õpilased. Samas on käesolevas uuringus (võrreldes eelmise, 2006. aastal läbi viidud uuringuga) ka teistele sihtrühmadele karjääriteenuseid pakkuvate spetsialistide osakaal suurenenud. See tuleneb eelkõige valimi muutunud proportsioonidest - eelmise uuringuga võrreldes on oluliselt suurem osakaal kohalike omavalitsuste ja riiklike institutsioonide esindajatel.

Joonis 84 Teenindatavad sihtrühmad (% kõikidest vastanutest, n=219)

Otseselt kliendile karjääriteenuste osutamise tegelejate (karjäärikoordinaatorite, -nõustajate, -nõustamiskonsultantide, karjääriinfo spetsialistide) poolt teenindatavate sihtrühmade osas on jaotus suhteliselt ühtlane, kõige sagedamini on teenindatavaks sihtrühmaks üldhariduskoolide õpilased (62%), kooli lõpetanud (60%) ning haridustee katkestanud (60%). Kõige vähem on teenindatava sihtrühmana märgitud töötavaid või tööd vahetada soovivaid täiskasvanuid (vt Joonis 85).

Joonis 85 Otseselt kliendile karjääriteenuse osutamise tegelevate spetsialistide poolt teenindatavad sihtrühmad (% vastanutest, n=55)

Teenindatavad sihtrühmad on uuringus osalenud **asutuste lõikes** märkimisväärselt erinevad. Üldhariduskoolides tegelevad karjäärispetsialistid eelkõige õpilastega, veidi vähesemal määral lapsevanemate, õpetajate ja teiste koolitöötajatega (vt Joonis 137, lisa 5). Samasugune trend leidis kinnitust ka 2006. aasta uuringus. Kõrgkoolide juures töötavate teenuseosutajate sihtrühmade spekter on märksa laiem – lisaks üliõpilastele on nende poolt pakutavad teenused suunatud ka mitmetele teistele sihtrühmadele nagu kutseõppeasutustesse/ülikooli sisseastujad ning tööandjad/ettevõtjad. Kutseõppeasutuste poolt pakutavad teenused on eelkõige suunatud kutseõppeasutuste õpilastele ning ka haridustee katkestanutele.

Teenindatavate sihtrühmade ring riiklikes institutsioonides ja nõustamiskeskustes on suhteliselt lai. Mõningatel juhtudel võib see tuleneda ka erinevast tõlgendusest – nt ametliku terminoloogia kohaselt on õppiv noor see, kelle põhitegevus on õppimine ja töötav noor see, kelle põhitegevuseks on töötamine, seega suvel tööl käiv õpilane ei ole töötav noor, kuigi käesoleva uuringu vastustes võib see olla sel viisil kajastunud. Eelkõige eristuvad teabe- ja nõustamiskeskused, mille puhul nähakse oma teenuste sihtrühmana väga laia spektrit inimeste grupe. Sisuliselt ollakse valmis teenindama kõiki elanikkonna grupe. Seda ilmestab ühe vastanu arvamus asutuse teenuste suunatuse kohta:

„Karjääriinfo spetsialisti poole võivad pöörduda kõik isikud, kes vajavad mingit karjääriga seotud infot (sealhulgas õppimise, koolituste, välismaal töötamise ja kandideerimisdokumentide koostamise kohta).“

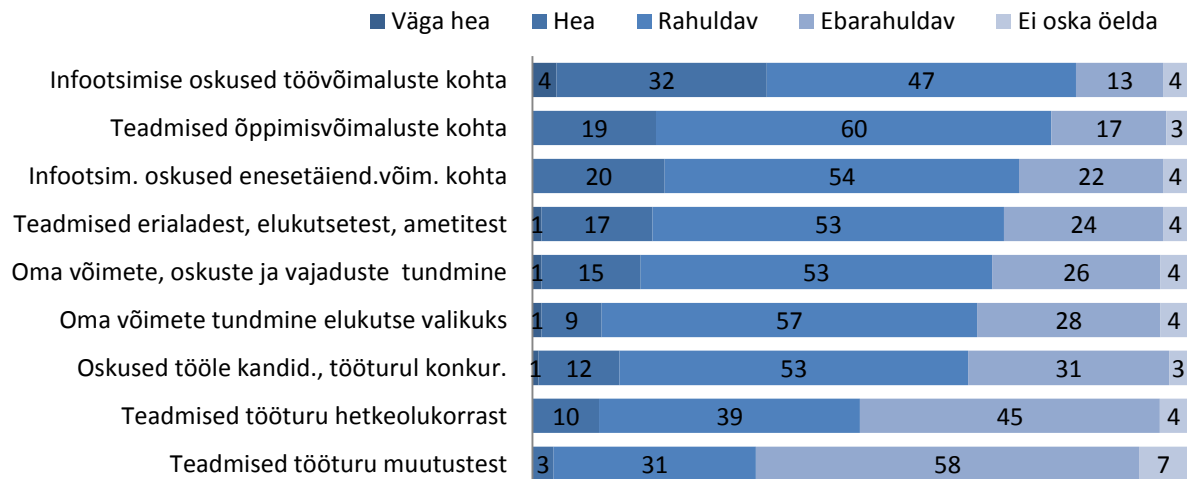
Riikliku tasandi institutsioonide (sh ministeeriumid) peamisteks sihtrühmadeks on töötud ja tööotsijad (vt Joonis 138, lisa 5). See tuleneb eelkõige asjaolust, et ligikaudu pooled riikliku tasandi institutsioonide gruppi kuulujatest on Eesti Töötukassa esindajad. Selgituseks tuleb märkida, et ministeeriumid ise otseselt ei paku teenuseid, vaid suunavad prioriteete, tegevusi laiemalt (nt. Sotsiaalministeeriumi sihtrühmaks on selles kontekstis pigem töötud, tööotsijad (seejuures erivajadustega inimesed), töökohta vahetada soovivad täiskasvanud). Riikliku tasandi institutsioonide oluliseks sihtrühmaks võrreldes teiste karjääriteenuste pakkumisega seotud asutustega on ka tööandjad, see kehtib eelkõige Eesti Töötukassa kohta. Kohalike omavalitsuste esindajate seas nähakse teenindavate sihtrühmadena samuti väga mitmesuguseid sihtgrupe, eelkõige on suur nende vastanute osakaal (ilmselt osaliselt praegusest sotsiaalmajanduslikust olukorrast tingituna), kes märgivad sihtrühmana töötuid ja tööotsijaid.

Hinnang karjäärialasele teadlikkusele

Elanikkonna üldine teadmiste ja oskuste tase

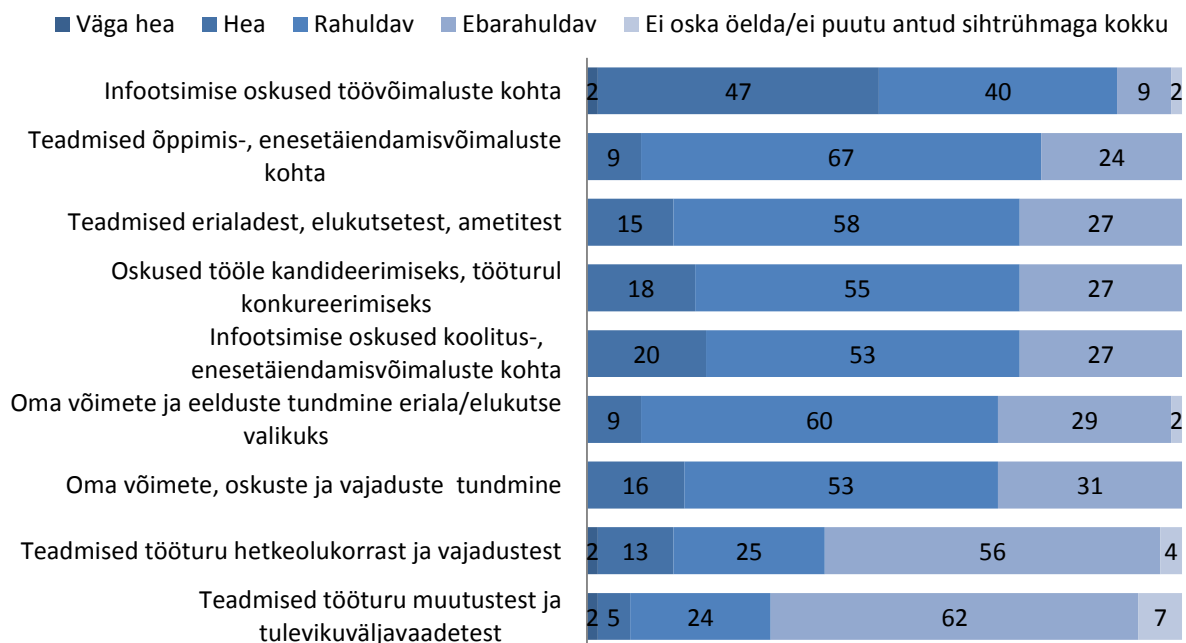
Küsitluses osalenutel paluti anda üldistav hinnang Eesti elanikkonna karjäärikujundamise alaste teadmiste ja oskuste üldisele tasemele. Kõigi huvipoolte hinnangul on Eesti elanikkonna erinevate karjääri- ja kutsealaste teadmiste ja oskuste **üldine tase pigem rahuldav**. Kõige kõrgemalt hinnatakse **töövõimaluste kohta info otsimise oskusi** (seda hindab väga heaks 4% ning heaks 32% vastanutest), enesetäiendamise kohta info otsimise oskusi (hindab heaks 20% vastanutest) ning teadmisi õppimis- ja enesetäiendamisevõimaluste kohta (hindab heaks 19% vastanutest) (vt Joonis 86).

Kõige kriitilisemalt hinnatakse **kõigi huvipoolte** poolt elanikkonna teadmisi **tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest**, seda peab rahuldavaks vaid kolmandik vastanutest, kahe kolmandiku hinnangul on elanikkonna teadmised selles osas pigem mitterahuldavad. Samuti napib vastanute arvamusel kohaselt elanikkonnal teadmisi **tööturu hetkeolukorrast ja vajadustest**. Ka elanikkonna küsitluse tulemused kinnitavad, et enim vajatakse karjäärivalikute tegemisel täiendavat infot tööturu võimaluste ja nõuete kohta (46%), mõnevõrra vähem õppimis- ja koolitusvõimaluste kohta (38%) ning nõustamist enese huvide, võimete ja oskuste hindamiseks (35%). Samas on huvipoolte hinnangud elanikkonna teadmiste kohta märksa pessimistlikumad kui elanikkonna enda arvamusel infovajaduse kohta seda eeldada lubaksid.

Joonis 86 Hinnang Eesti elanikkonna järgmiste teadmiste ja oskuste üldisele tasemele (% kõigist vastanutest, n=219).

Otseselt kliendile karjääriteenuste osutamisega tegelejate (karjäärikoordinaatorid, -nõustajad, -nõustamiskonsultandid, karjääriinfo spetsialistid) **hinnangud** Eesti elanikkonna karjäärikujundamise alaste teadmiste ja oskuste üldisele tasemele on väga lähedased kõigi huvipoolte ühiste hinnangutele. Mõnevõrra madalamad on otseselt karjääriteenuste osutamisega tegelejate hinnangul elanikkonna teadmised tööturu hetkeolukorrast. Samas töövõimaluste alase info otsimise oskusi hindavad otseselt karjääriteenuste osutamisega tegelejad mõneti kõrgemalt (vt Joonis 87).

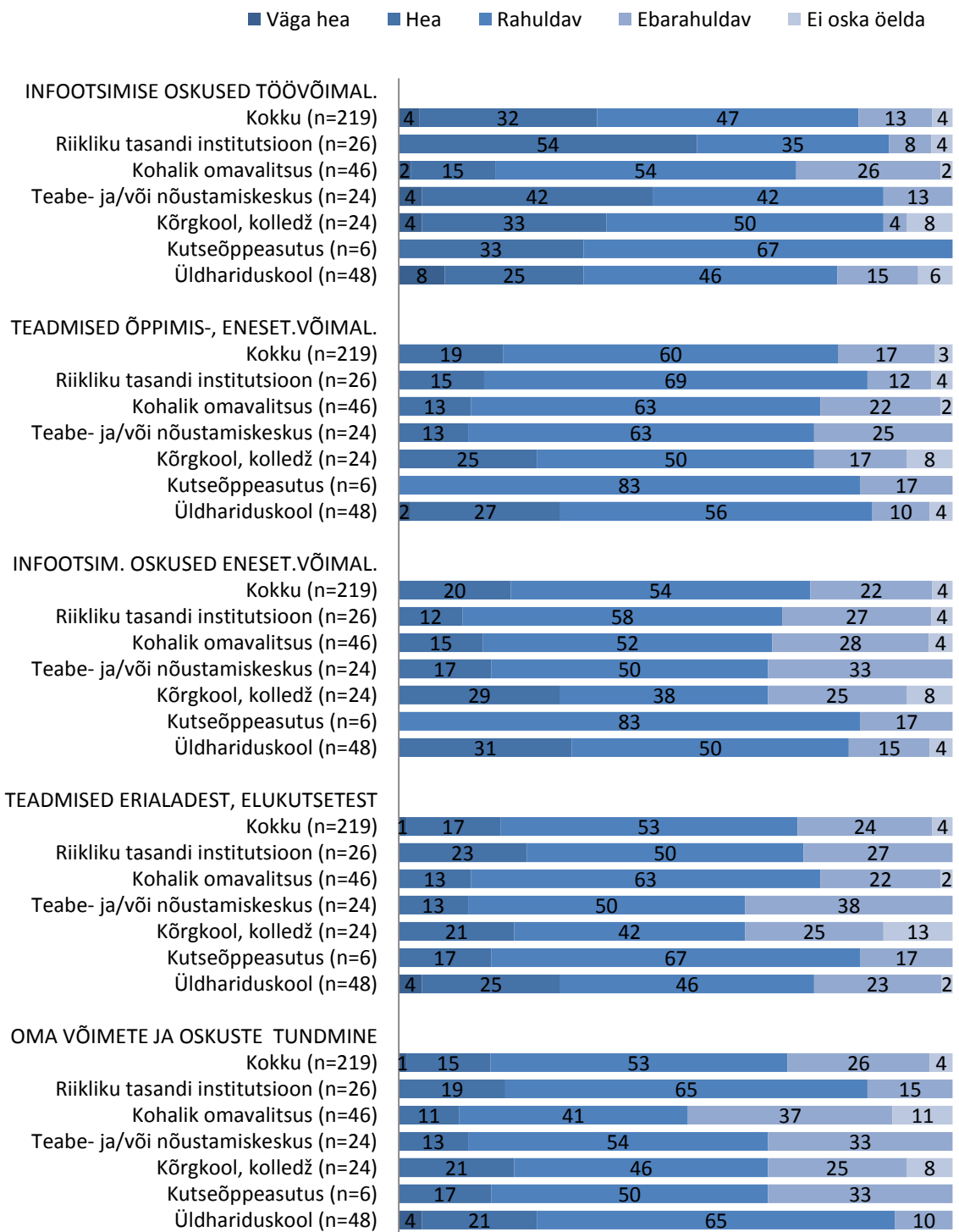
Joonis 87 Otseselt kliendile karjääriteenuse osutamisega tegelevate spetsialistide hinnang Eesti elanikkonna järgmiste teadmiste ja oskuste üldisele tasemele (% vastanutest, n=55)

Kuigi käesolevas uuringus kasutati elanikkonna teadmiste hindamiseks mõnevõrra erinevat skaalat kui 2006. aasta TNS Emori uuringus, saab siiski märkida, et käesoleva uuringu tulemused on väga

lähedased mainitud varasema uuringule - nii positiivse kui ka negatiivse poole pealt tõstatisid mõlemas uuringus samad teadmiste ja oskuste liigid.

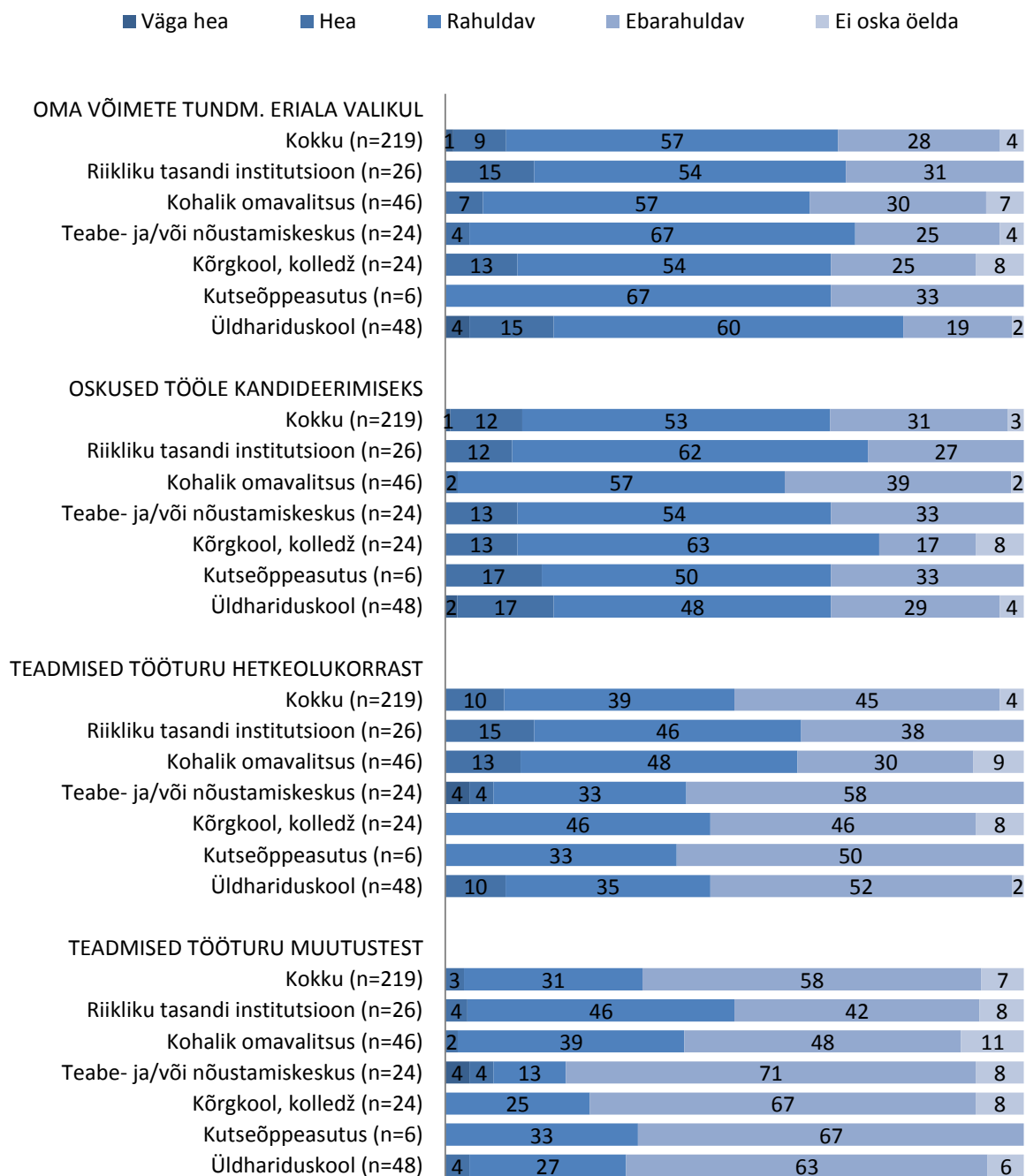
Hinnangud elanikkonna teadmiste ja oskuste üldise taseme kohta on **erinevates asutustes töötavate inimeste lõikes** erisugused (vt Joonis 88 ja Joonis 89).

- Elanikkonna infootsimise oskusi töövõimaluste leidmise kohta hindavad kõrgeimalt riikliku tasandi institutsioonid (54% hindab „heaks“). Kõige tagasihoidlikumaks peavad vastavaid oskusi kohalike omavalitsuste esindajad (kokku 17% „hea“ või „väga hea“).
- Teadmisi õppimis- ja enesetäiendamisevõimaluste kohta hindavad kõigi asutuste esindajad suhteliselt võrdselt, mõnevõrra kõrgemalt hindavad vastavaid oskusi üldhariduskoolide esindajad.
- Koolitus- ja enesetäiendamisevõimaluste kohta info otsimise oskusi peavad kõige kõrgemaks kõrgkoolide ja üldhariduskoolide esindajad. Suhteliselt nõrgemaks hindavad nimetatud oskusi riikliku tasandi institutsioonides töötajad.
- Elanikkonna teadmised erialadest, elukutsetest ja ametitest on kõige kõrgemad samuti üldhariduskoolide vaatenurgast, samuti riiklike institutsioonide töötajate arvamusel kohaselt.
- Ka elanikkonna võimete, oskuste ja vajaduste tundmist peavad kõige paremaks üldhariduskoolide esindajad, kõige skeptilisemalt suhtuvad sellesse kohalike omavalitsuste töötajad.
- Eriala/elukutse valikuks oma võimete ja eelduste tundmise osas on optimistlikumad riiklike institutsioonide töötajad ning üldhariduskoolide inimesed. Selgelt kõige pessimistlikumalt hindavad vastavaid oskusi teabe ja/või nõustamiskeskustes ning kohalikes omavalitsustes töötavad inimesed.
- Elanikkonna oskusi tööle kandideerimiseks ja tööturul konkureerimiseks peavad suhteliselt paremaks üldhariduskoolide spetsialistid. Kohalike omavalitsuste esindajad on tööle kandideerimise ja tööturul konkureerimise oskuste suhtes kõige kriitilisemad.
- Teadmisi tööturu hetkeolukorrast ja vajadustest hinnatakse suhteliselt kasinateks kõigi vastanute poolt, suhteliselt kõrgemaid hinnanguid on jaganud riiklike institutsioonide ning kohalike omavalitsuste esindajad.
- Teadmised tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest on samuti kogunud suhteliselt kriitilised hinnangud kõigi vastanud osapoolte poolt, eriti skeptilised on seejuures teabe ja/või nõustamiskeskuste töötajad.

Joonis 88 Hinnangute jaotus Eesti elanikkonna teadmiste ja oskuste üldisele tasemele asutuste lõikes (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Märkus: Kutseõppeasutuste korral on vastanuid liiga vähe, et teha olulisi järeldusi

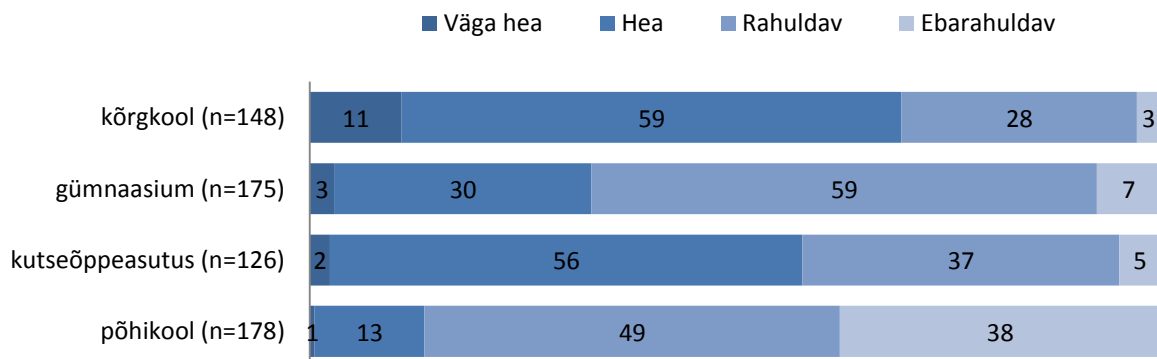
Joonis 89 Hinnangute jaotus Eesti elanikkonna teadmiste ja oskuste üldisele tasemele asutuste lõikes (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Märkus: Kutseõppeasutuste korral on vastanuid liiga vähe, et teha olulisi järeldusi

Üldine hinnang koolilõpetanute karjäärikujundamise alasele ettevalmistusele

Vastanud spetsialistide hinnangud erinevate haridusastmete lõpetanute ettevalmistuse kohta oma karjääri kujundamiseks ja elus toimetulekuks on küllalt erinevad. **Kõige paremaks hinnatakse ettevalmistust karjääri kujundamiseks ja elus toimetulekuks kõrgkooli ning kutseõppeasutuse lõpetanute puhul** (vt Joonis 90 Joonis 90 Hinnang erineva haridusastme lõpetanute karjääri kujundamise alasele ettevalmistusele (kõik huvipooled) (% vastanutest)). Nõrgim on vastanute hinnangul ettevalmistus põhikoolilõpetajate seas. Kaudselt kinnitavad seda tulemust ka õpilaste endi vastused – kõige suurem on koolis karjääriplaneerimise teema käsitlemisega rahulolijate („väga rahul“ ja „pigem rahul“) osakaal kutseõppeasutustes õppijate seas (68%) ning oluliselt madalam gümnaasiumis (43%) ning põhikoolis (36%). Samuti on õpetajate hinnangud kooli poolt õpilastele pakutavate või vahendatavate karjääriteenuste tasemele sarnase trendiga – pakutavat karjääriteenuste taset hindab väga heaks 12% kutseõppeasutuste õpetajatest ning 3% gümnaasiumi ja 4% põhikooli õpetajatest (selles osas, kes hindavad pakutavat karjääriteenuste taset „heaks“ ei ole samas õpetasemete vahel suuri erisusi – pigem on kutseõppeasutuse puhul tulemused kehvemad). Lapsevanemate küsitluse tulemustel ilmneb mõõdukas optimism - viimased hindavad karjääriplaneerimisega seotud teemade käsitlemist koolis pigem positiivselt (40% vastanutest hindavad seda väga heaks või heaks).

Suhteliselt paljud karjääriteenuste huvipoolte küsitlusele vastanutest jätsid lõpetanute ettevalmistust puudutavale küsimusele vastamata (peamiselt seetõttu, et ei puutu vaadeldava sihtrühmaga otseselt kokku), mistõttu parema ülevaatlikkuse tagamiseks on järgneval joonisel toodud vastuste jaotus, mille puhul on esitatud vaid hinnanguid andnud spetsialistide vastuste jaotus.

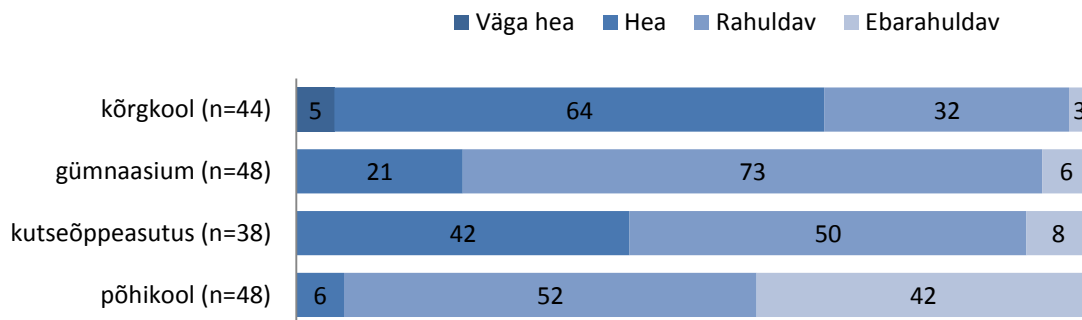

Joonis 90 Hinnang erineva haridusastme lõpetanute karjääri kujundamise alasele ettevalmistusele (kõik huvipooled) (% vastanutest)

Kõige paremaks peetakse kõrgkoolide lõpetanute karjäärikujundamise alast ettevalmistust. Mõnevõrra madalamaks peetakse kutseõppeasutuste lõpetanute ettevalmistust. Selgelt kõige kriitilisemad on vastajad põhikooli lõpetanute suhtes. Samas, põhihariduse eesmärk on peamiselt siiski baasi loomine järgmisele tasemele õppima asumiseks, mitte niivõrd pädevuste tekitamine tööturule sisenemiseks ning elus toimetulekuks vajalike oskuste kujunemiseks.

Otseselt kliendile karjääriteenuste osutamisega tegelejate (karjäärikoordinaatorid, -nõustajad, -nõustamiskonsultandid, karjääriinfo spetsialistid) **hinnangud** lõpetanute ettevalmistust puudutavale küsimusele on kõigi huvipoolte vastustele suhteliselt lähedased. Gümnaasiumi ja kutseõppeasutuste

lõpetanute ettevalmistust hinnatakse kõigi huvipooltega võrreldes mõnevõrra madalamalt (suurem „rahuldava“ osakaal ja väiksem „hea“ osakaal) (vt Joonis 91).

Joonis 91 Hinnang erineva haridusastme lõpetanute karjääri kujundamise alasele ettevalmistusele (ainult otseselt kliendile karjääriteenust osutajad) (% vastanutest)

Hinnang gümnaasiumilõpetanute ettevalmistusele

Hinnates gümnaasiumilõpetanute karjääri kujundamise alast ettevalmistust, tuuakse välja erinevaid argumente ja seisukohti. Üldine arvamus on, et **ettevalmistuse aste on peamiselt inimesest endast**, mida mõjutavad kool, vanemad ja keskkond. Võrreldes põhikoolilõpetanutega on õpilane vanem, aset on leidnud loomuliku arengu ja küpsemise protsess. Suur osa vastajaid rõhutab karjääriõppe olulisust ja vajalikkust ning märgib, et need, kes on vastavates programmides osalenud, on oluliselt paremas olukorras.

Vastanud, kes peavad gümnaasiumi lõpetanute ettevalmistust väga heaks või heaks, toovad välja, et gümnaasiumi lõpetajateni peaks karjääriinfo ja grupinõustamine jõudma vähemasti kahel korral – põhikooli ja gümnaasiumi lõpus. Karjääriteenuste süsteemi poolt on nende sõnul seega noored saanud tuge karjääri planeerimiseks. Samuti tuuakse välja, et **noored teavad, mida tahavad ja suudavad ning üldiselt on neil hea infootsimise oskus**. Mitmete vastanute sõnul on vähenenud valiku tegemine kooli järgi (arvamused stiilis „õige kool on ainult Tartu Ülikool“) ning valik tehakse peamiselt ameti ja edasise töökeskkonna alusel. Õpilased ise tõid välja, et edasiste valikute juures lähtutakse enam oma soovidest, huvidest ja võimetest. Ka elanikkonna küsitluse tulemusel selgus, et oma eriala või elukutse juures peavad eestimaalased eelkõige oluliseks, et see oleks endale sobiv ja pakuks huvi, tagaks meeldiva meeskonna ja sobivad töötingimused, võimaldaks enesetäiendamist ning pakuks arenguvõimalust.

„Hakkab mööda saama see aeg, kus mindi õppima sinna kooli, kuhu sisse saadi, vaid tegutsetakse pigem kindel siht silme ees.“

„Gümnaasiumi jooksul on selgunud, millised erialad on need, milles lõpetaja on tugev ning sellest lähtudes valitakse eriala. Lõpetajad teavad võimalusi, kuidas minna tööle välismaale ja ka nende keeleoskus on selleks piisav.“

Vastanud, kes peavad ettevalmistust pigem rahuldavaks või mitterahuldavaks, tõstatavad erinevaid probleeme. Ühe kitsaskohana märgitakse, et tihti **puudub teadmine, mida ühiskonnas sel ajal vajatakse, kui praegused gümnaasiumilõpetajad hakkavad kõrgkooli/kutseõppeasutust lõpetama**,

mistõttu ollakse veidi ebakindlad ja kahtlevad oma valikutes. Mitmed vastanud on märkinud, et majanduse ja ka tööturu arengutest on ettekujutused kesised. Samuti mainitakse ühe probleemina, et gümnaasiumilõpetajad **ei ole väga hästi kursis erialade sisulise poolega**:

„Töölasele väga palju koolilõpetajatega kokkupuutuva inimesena on tunne, et noored on hästi läbi- mõelnud oma eriala tulevikuks. Probleem on selles, kui palju toimub õpingute jooksul ümbermõtlemist, sest kui palju teatakse tänapäeval valitud eriala sisulist poolt?“

Ühe probleemina mainitakse mitmete vastajate poolt gümnaasiumilõpetanute **põhjendamatu kõrget enesehinnangut**.

Samuti tõstatub mitmetes vastustes karjääririkundamise alase **ettevalmistuse ebaühtlane tase**:

„Ettevalmistus on väga erineval tasemel, see sõltub paljudest teguritest nagu koolist (kas seal on karjäärikoordinaator või mitte ja kui suur töökoormus tal on, kas õpetajad, klassijuhataja seob õpetamise ka karjääriteemaga ja edastab infot), kodu/perekond, millisest keskkonnast gümnaasiumi lõpetaja tuleb, sõbrad. Noor, kelle kool ja kodu on toetav ja karjääriteemat vahendav, on kindlasti paremini ettevalmistatud kui noor, kes pole kuulnud midagi karjääriteemadest.“

„Tase on ebaühtlane. On nii väga teadlikke karjääririkundajaid kui neid, kes tunnevad ennast, oma soove väga kehvasti - päris palju on huupi tehtud valikuid. Puudu jääb eeskätt eneseanalüüsi, seostamise oskusest, väljundipõhisest mõtlemisest.“

„Gümnaasiumides keskendutakse üldiselt eksamitulemustele, et kool oleks ikka pingereas kõrgemal kohal.. Õpilaste individuaalne karjääririkundamine on õpilase enda asi enamasti kahjuks. Oleneb klassijuhataja aktiivsusest ja juhtkonna arusaamisest nt karjääriõppe tunni vajalikkusest. See on kooliti väga erinev.“

Mitmed vastajad näevad probleemina noorte **analüüsioskuse puudumist**. Tuuakse välja, et noored on pealiskaudsed, oma otsustes kergesti mõjutatavad ega oska pikemaajalisi plaane teha:

„Nõrk [on] oskus analüüsida ja võrrelda oma soove, võimeid edasisel elu ja karjääri planeerimisel. Valik on sageli tehtud vanemate ja ühiskonna arvamuse mõjul (prestiiz ja stabiilne eriala).“

Hinnang põhikoolilõpetanute ettevalmistusele

Põhikoolilõpetanute karjääririkundamisealast teadlikkust ja ettevalmistust hinnatakse gümnaasiumi lõpetanutega võrreldes oluliselt **madalamaks**. Arvatakse, et väga **teadlikku karjääririkundamist selles vanuses ei toimu**. Tuuakse välja, et põhikoolilõpetaja puhul on märgatav vahe, kas õpilaste karjääriplaneerimist toetavad tegevused on koolis karjääriõppena hästi kavandatud või mitte. Mitmete vastajate hinnangul peaks aktiivne karjääriõpe algama 9. klassis, kui noored tunnetavad selle vajadust ja kestma läbivalt kogu gümnaasiumastme, kus noored "küpsevad" ja mõtestavad enda jaoks selgemalt lahti oma soove ja uurivad iseennast.

Need vastanud, kes peavad põhikoolilõpetajate teadlikkust pigem heaks, põhjendavad seda eelkõige faktiga, et paljudes koolides on olemas karjääriõpetus või koolidesse on võimalik tellida karjäärispetsialiste, kes noori nõustaksid ja testiksid. Nendel noortel, kellel on huvi oma karjääri teadliku kujundamise vastu, on selleks olemas võimalused (karjääriinfo tunnid, võimalused saada

individuaalset nõustamist jne). Samuti mainitakse, et **põhikoolilõpetanutel on suhteliselt vähem valikuvariante** (õpingute jätkamine vs. tööle minemine ning juhul kui otsustatakse õpingute jätkamise kasuks, valik kutseõppeasutuse ja gümnaasiumi vahel), mistõttu otsuse langetamine on mõnevõrra lihtsam, kui näiteks pärast gümnaasiumi lõpetamist.

Tuuakse välja, et eelisseisus on need, kellel on kindel siht tulevikus kõrgkooli astuda:

„Neil on lihtne, kelle sihid on ülikoolile suunatud - nemad asuvad gümnaasiumisse õppima ja probleeme pole. Kahjuks asuvad gümnaasiumisse õppima ka need, kes on võimetelt tagasihoidlikumad ja õige tee oleks õppida kutsekoolis elukutset, aga nad pole kas ise või vanemate soovil tahtnud kodunt lahkuda ja siis on lihtsam viis lapsepõlve pikendada või enesekindlust omandada kodulähedases gümnaasiumis.“

Paljude vastajate poolt tunnistatakse, et **ajaline horisont**, mille piires põhikoolilõpetanud oma tulevikku ja edasist tegevust planeerivad, on väga **lühike**:

„Noor inimene pidevalt ja kiirelt areneb ja muutub, muutuvad ka soovid. Leian, et põhikooli õpilasel on hea ettevalmistus karjääri kujundamiseks st selleks, mida ta on valmis tegema järgmised 3 aastat (reeglina ta ei mõtle selle peale, mida ta tahab teha 10 a pärast).“

Probleemidena mainitakse eelkõige paratamatult vähese elukogemuse ja üldjuhul puuduva töökogemuse tõttu **vähest võimekust hinnata adekvaatselt ennast ja ümbritsevat**. Mitmete vastanute sõnul võiks olla rohkem infot kutsehariduse ja selles liinis omandatavate erialade kohta:

„Noored kipuvad alahindama kutseharidussüsteemi. Võib-olla on põhjus, et koolides rõhutavad õpetajad, et kui sa ei õpi, siis lõpetad kutsekoolis. Selliseid juhtumeid tuleb päris tihti ette, kui õpetajad noortele kutseharidust alaväärtustavalt kõnelevad.“

Samuti tuuakse kriitikana välja, et praegune põhikooli õppekava pole puudutanud piisavalt karjäärivõimaluste ulatust ning oma valiku suudavad teha vaid need, kellel on kutsesuundumus peamiselt huvitegevuse läbi välja kujunenud (sport, kunst, muusika, lavakunst, tants). Mitmete vastajate hinnangul ei suuda põhikoolilõpetanud hinnata oma võimeid ja siduda seda oma huvidega; eelistatakse jääda oma või lähedalasuva kooli gümnaasiumiastmesse, juhitudakse vanemate soovide ja ütluste järgi. Vastanute sõnul soovivad põhikooli õpilased **rohkem individuaalset lähenemist ja suunamist**, samuti vajavad suunamist õpilaste vanemad.

Hinnang kutseõppeasutuse lõpetanute ettevalmistusele

Üldine hinnang kutseõppeasutuse lõpetanute karjäärikujundamisalasele ettevalmistusele on hea. Tuuakse välja, et kutseõppeasutuste lõpetanutel on eelis võrreldes gümnaasiumilõpetajaga, sest neil on **olemas eriala, millega nad saavad konkureerida tööturul**. Seetõttu on kutseõppeasutuse lõpetanud sageli oma **valikutes teadlikumad**/kindlamad kui gümnaasiumilõpetanud, sest ollakse juba vastava erialaga õpingute käigus tihedamalt kokku puutunud. Keskmise kutseõppeasutuse lõpetanu on gümnaasiumilõpetajast praktilisema ettekujutusega nii erialadest kui nende rakendusvõimalustest ning oskab paremini siduda karjääriplaane endile huvipakkuva erialaga. Vastajate hinnangul on kutseõppeasutuste lõpetanud gümnaasiumi lõpetanutest tihti iseseisvamad ja võimelisemad kaalutletud otsuseid langetama, sest on pidanud iseseisvalt hakkama saama.

„Kutsekooliõpilased, kellega tööd olen teinud ja ka vabal ajal kokku puutunud on samaealistest gümnaasiumiõpilastest palju selgema elutunnetusega ja ettekujutusega sellest, kes temast saab, mida tegema hakkab. Sageli peavad nad enda elu juba ise korraldama - elavad ühiselamus või üürikorteris, õpivad ametit, millega kaasnevad praktikad, kus tehakse reaalseid tööd ja on suurem vastutus oma elu ees. Nad saavad suurepäraselt aru, et õpitulemused ei ole õpetajale, vaid investering tulevikku.

Samas tuuakse välja selge **erinevus põhi- või keskhariduse baasil kutsehariduse omandatute vahel** – põhikooli baasil kutsehariduse omandanutel pole üldjuhul täit selgust oma karjäärist. Need, kes omandavad kutsehariduse keskhariduse baasil või töö kõrvalt, on paremini ettevalmistunud oma karjääri kujundamise suhtes. Põhihariduse baasil kutseõppesse astunute seas on tihti juhtumeid, kus ei teata erialast, mida õpitakse, tegelikult palju - õppides selgub, et seda tööd ei soovita teha. See on järjekordne kinnitus sellele, et ka põhikoolilõpetajad vajavad tuge karjäärivalikute tegemisel. Mitte kõik põhikoolilõpetanud ei suundu edasi õppima gümnaasiumisse ning teadlik ja sobiv erialavalik tuleb langetada juba põhikooli lõpetades.

Kutseõppeasutuste õpilastel on vastajate hinnangul üldiselt hea ülevaade oma erialal töötamise võimaluste kohta, nad on enamasti **aktiivsed leidmaks töötamise võimalusi juba kooli ajal**. Lõpetanud oskavad üldjuhul adekvaatselt hinnata oma võimalusi tööturul, samuti ka võimalusi edasiõppimiseks. Kohustuslike praktikate ajal on saadud reaalne kogemus, ollakse kursis tööandjate ja nende nõudmistega. Tööturu võimaluste ja väljavaadete hindamisega seoses tuuakse positiivsena välja ka kutseõppeasutuste paranenud infrastruktuuri.

Samas ollakse ka kriitilised kutseõppeasutuste poolt pakutava karjäärikujundamise teadlikkuse tõstmise suhtes. Eelkõige märgitakse, et noortele pakutav tugi kooli (ning võimaliku tugivõrgustiku) poolt ei ole käesoleval hetkel piisav, tekitamaks esmalt noores kindlust selles osas, et valitud eriala on nii talle kõige sobivam kui ka sobilik tuleviku majanduse/tööturu arenguid silmas pidades. Samuti märgivad mitmed vastanud, et **enesejuhtimise ja -arendamise oskustele tuleks kutseõppeasutustes rohkem tähelepanu juhtida**. Samuti leitakse puudujääke sotsiaalsetes oskustes (sh võimekust enese tugevusi tööandjale tutvustada, atraktiivset CV-d koostada jm).

Hinnang kõrgkoolilõpetanute ettevalmistusele

Hinnang kõrgkoolilõpetanute karjäärikujundamisalasele teadlikkusele on üldiselt positiivne. Tuuakse välja, et **õppimisvõime** ja uute oskuste omandamise võime on kõrgkoolilõpetanutel hea ning seetõttu on nad ka tööjõuturul võrreldes teiste gruppidega läbilöögivõimelisemad. Kõrgkoolilõpetanutel on kujunenud selgem minapilt ja **arusaam õppimis- kui töötamisvõimalustest** (arenguliselt, mitte niivõrd hariduse sisust tingituna). Neil aitavad toime tulla kogunenud elukogemus, arenenud analüüsioskus, hea infootsimisioskus ja laiem sotsiaalne võrgustik.

Ülikoolides õpetatav arendab selliseid oskusi, mis tõstavad **üldisemalt inimese sotsiaalseid võimeid** (alates suhtlemisest, grupitööst, eneseväljendusoskusest, esinemisjulgusest jne) ja konkurentsivõimet. See tähendab, et ülikoolide õppeprogramm on väga üldistatuna väljendades silmaringi rohkem laiendav kui kitsas erialaõpe.

Mitmed vastajad selgitavad, et kõrgkooliõpingutega kaasa saadud eneseteadlikkus, eesmärgipärane tegevuse oskus ning info hankimise oskused võimaldavad isikul hinnata oma väljavaateid ja planeerida oma karjääri sageli oluliselt sihipärasemalt kui madalama haridustasemega isikutel.

Rõhutatakse ka teadlikkuse olulist suurenemist õpingute käigus - teadlikkus õpinguid alustades on väike, kuid tõuseb oluliselt õpingute lõpuks. Ka elanikkonna küsitluses leidsid välja toodud väited üldiselt kinnitust – elanikkonna küsitluses ilmnes, et kõrgkooli lõpetanute jaoks on teiste gruppidega võrreldes olulisem ise hakkamasaamine ning samuti ollakse altimad tegema elus muutusi, kõrgkooli lõpetanutel on sagedamini olemas kvaliteetne CV; sagedamini ollakse osalenud kursustel ja kavatsetakse seda teha ka tulevikus; ollakse keskmisest rohkem motiveeritud ennast täiendama, osatakse nimetada ja põhjendada enda tugevaid ja nõrku külgi; ollakse varmamad rohkem küsima informatsiooni, et sobivamat tööd leida; meelepärase töö tegemine on keskmisest rohkem väärtustatud; kõrgharidusega inimesed kasutavad sagedamini Internetis leiduvat infot.

Samas kritiseeritakse kõrgkoolilõpetanute teadlikku karjäärirakendamist, mis ei pruugi olla alati piisav. Peamise probleemina märgitakse vähese või puuduva töökogemuse tõttu vähest võimekust hinnata adekvaatselt ennast ja ümbritsevat. Mitmete vastanute hinnangul tuleks õpingute jooksul erialaspetsiifiliselt rohkem rääkida konkreetse eriala rakendusvõimalustest ning korraldada kohtumisi konkreetse eriala vilistlastega.

„Noortele ei anta kõrgkoolist kaasa adekvaatset ülevaadet neid eesootavast tööturust ja seal valitsevast konkurentsist - tihti ollakse kõrgkooli lõpetamise järgselt justkui "lõhkise küna" ees: otsitakse küll omandatud eriala spetsialiste, kuid eeldatakse teatud erialast töökogemust, kuid kust seda töökogemust võtta, kui keegi äsja kõrgkooli lõpetanud tööle ei võta...“

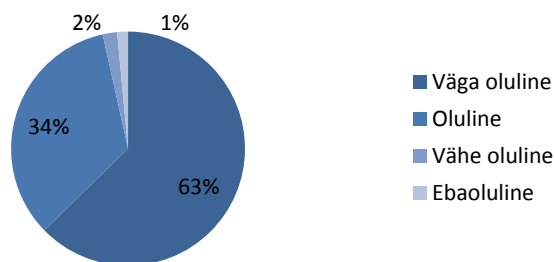
Üheks oluliseks probleemiks peetakse ka **kõrgkooli lõpetanute liialt suuri ootusi**. Mitmetes vastustes rõhutati, et lõpetajatel on suured ootused tööturule sisenemisel nii palga kui ka töö sisu ja positsiooni osas. Kõrgkooli lõpetanute puhul tuuakse probleemkohana välja olukordi, kus ei osata oma oskuseid laiemalt hinnata (õpitakse ühte valdkonda ja otsitakse konkreetsetes valdkonnas tööd, analüüsivõime, millised on alternatiivsed võimalused). Siinkohal märgitakse, et **magistriõppe lõpetajad on juba küpsemad ja teadlikumad**, kel on sageli olemas ka erialane töökogemus ja ettekujutus valdkonnast.

Märgitakse, et tase võib olla **kõrgkooliti väga erinev**. Suuremates avalik-õiguslikes ülikoolides on karjäärinõustamine ja karjääriinfo kättesaadav, aga paljudes kõrgkoolides seda võimalust vastajate sõnul pole. Seetõttu on kõrgkoolilõpetanute seas väga erineva ettevalmistusega inimesi:

„Väga heterogeenne seltskond. Julgen väita, et ka kõrgkoolilõpetanute hulgas on neid, kes oma tulevaseks eluks teadlikult pole valmistunud, vaid teevad seda, mida nende eest on lähedased otsustanud.“

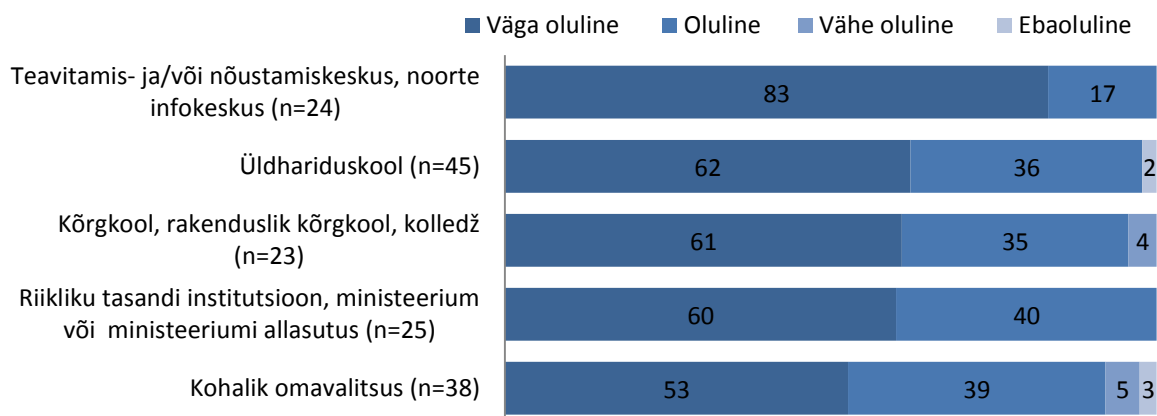
Elukestva õppe ja karjääriplaneerimise kohustuslikkus riiklikes õppekavades

Elukestva õppe ja karjääriplaneerimise **temaatikat peavad vajalikuks ja oluliseks** peaaegu kõik vastajad. Ligikaudu **kaks kolmandikku** vastajatest peab elukestva õppe ja karjääriplaneerimise alase teema kaasamist riiklikesse õppekavadesse **väga oluliseks** ning 34% oluliseks. Elukestev õpe ja karjääri planeerimine õppekavades on ebaoluline või väheoluline vaid 3% vastajate arvates (vt Joonis 92).

Joonis 92 Karjääri planeerimise ja elukestva õppe temaatika olulisus riiklikes õppekavades (% vastanutest, n=201)

Karjäärikujundamise olulisust tajuvad erinevate asutuste esindajad suhteliselt sarnaselt (vt Joonis 93). Kõige selgemalt nähakse karjääriplaneerimise ja elukestva õppe vajalikkust teavitamis- ja/või nõustamiskeskustes ning noorte infokeskustes töötavate inimeste poolt. Enim on antud temaatika riiklikesse õppekavadesse kaasamise vastaseid kohalike omavalitsuste esindajate seas.

Joonis 93 Karjääri planeerimise ja elukestva õppe temaatika olulisus riiklikes õppekavades erinevate institutsioonide lõikes (% vastanutest)

Peamiselt kommenteeriti vaadeldava temaatika riiklikesse õppekavadesse kaasamist elukestva õppe vaatenurgast. Leiti, et **tööjõuturg on pidevas liikumises** ning kõik peavad olema **valmis õppima ning omandama uusi oskusi** kuni pensionieani välja (märgiti, et ka peale pensioniiga on hea õppida uusi oskusi). Need inimesed, kes on valmis elukestvaks õppeks, leiavad paremini enda jaoks rakendust tööjõuturul. Noor inimene peab olema teadlik, et **õppimine ei lõppe koos kooli lõpetamisega**:

„Õpikohustus- ja vajadus ei ole midagi, mis saab läbi konkreetse kooli lõpetamise ja eriala omandamisega.“

Märgiti, et teadlikkus karjääriplaneerimisest annab teadmise sellest, missugused seosed on teoorial praktikaga (eluga), aitab näha ennast, oma olukorda ja võimalusi ning õpetab teadlikumalt oma elu juhtima. Oskus teadlikult oma karjääri suunata ning mõista, mis karjäär üldse on, sunnib inimest mõtlema, miks ta midagi teeb ja mida teha selleks, et tulevikus hästi hakkama saada ning on seetõttu vastajate arvates väga oluline. Planeerimine tagab selle, et tulemus vastab paremini ootustele.

Leiti, et oluline on karjääri teemade käsitlemisega alustada juba maast-madalast, sest siis hakkab inimene juba varakult mõistma selle vajalikkust ja olulisust edaspidise tuleviku planeerimisel. Noor

harjub mõttega, et elus on valikuid ja võimalusi, tuleb vaid oskuslikult analüüsida ja hinnata ennast ja oma võimalusi, et tulemuslikult ja täisväärtuslikult oma karjääri kujundada.

Karjääriplaneerimisalane tegevus peab vastajate hinnangul toimuma **pidevalt** läbi õpingute, ei piisa ainult üksikutest karjäärisündmustest või ühekordsest karjääriplaneerimisest.

Karjääririkujundamise positiivse küljena toodi välja, et kui noored teadvustavad, et nad saavad oma valikuid muuta ja juurde õppida ning tehtud valik ei pruugi olla tehtud kogu eluks, vähendab see pinget. Karjääriõpe põhikoolis võib tõsta suuresti ka õpimotivatsiooni ja seda terveks eluks, sest noor mõistab õppimise vajalikkust.

Samuti annab karjääririkujundamise ja elukestva õppe temaatika palju juurde tööalase edu ja rahulolu saavutamisele. Kõige olulisemaks peetakse, et noor teeks teadliku valiku: uuriks ümbrust, analüüsiks ennast ning valiks lähtuvalt võimalustest endale kõige sobivama variandi. Hetkel on vastajate hinnangul paljude noorte valikud mõjutatud meediast ja vanemate arusaamast prestiižika ja populaarse eriala kohta ning paljude ehk sama huvitavate erialade perspektiivi ei nähta just seepärast, et eriala pealkiri või nimi on võõras ja sellest pole ka kuskil varem räägitud.

Küsitletud töid välja näiteid karjääririkujundamise kasulikkuse kohta:

„Kogemus näitab, et õpilane, kes algul suhtus karjääriõppetundidesse skeptiliselt, sai lõpptulemusena enda kohta rohkem teada ja juurde oskusi end hinnata.“

Riiklikesse õppekavadesse karjääriplaneerimise ja elukestva õppe temaatika lisamise skeptiliselt suhtunud vastajad põhjendasid selle **küsitavat vajalikkust** eelkõige asjaoluga, et õpilased, kes on sellest teemast huvitatud, otsivad ja leiavad infot selle kohta ka ise ning neid, keda see ei huvita (isegi kui võiks), **ei hakka see huvitama ka kohustuslikus korras**. Samuti toodi välja, et seni, kuni riik pole paika pannud, milliseid erialasid ta vajab ja millisel tasemel, on igasugune karjääriplaneerimine kasutu.

Koostöö karjääriteenuste osutamisel

Peamised koostööpartnerid

Küsitluses püüti selgitada, milliste institutsioonide ja rühmadega karjääriteenuste osutamisega tegelevad spetsialistid **koostööd teevad**. Samuti püüti selgitada, milliste asutuste ja rühmadega hetkel koostööd ei tehta, isegi kui tajutakse koostöö vajalikkust. Uuringu tulemustel on karjääriteenuste osutamisega tegelevate spetsialistide **koostöö erinevate asutustega suhteliselt tihe**, samas nähakse vajadust koostöösuhete loomiseks mitmete gruppidega, kellega siiani ei ole koostööd tehtud.

Peamiseks grupiks, kellega toimub oluline koostöö, on **oma asutuse kolleegid**, mida märkis koostööpartnerina ligi 87% vastanutest. Mõnevõrra vähemal määral toimib koostöö oma asutuse juhtkonnaga (79%). Selliseid tulemusi võib pidada suhteliselt loomulikeks. Ka **valdkonnaga seotud liidud ning ühendused** on oluliste koostööpartnerite seas (67%). Suhteliselt tihe on vastajate hinnangul koostöö kohalike omavalitsustega, karjääriteenuste arenduskeskustega (SA Innove) ja teavitamis- ja nõustamiskeskustega. Koostöö ettevõtete ja tööandjatega on vastajate hinnangul samuti küllalt levinud – ligikaudu 56% vastajatest teeb nimetatud sihtrühmaga koostööd. Kõige **vähem tehakse koostööd** personaliotsingu-, koolitus- ja töövahendusfirmadega (18%), piirkonna

teiste kutseõppeasutuste õpetajatega (24%), koolide vilistlastega (31%) ning õpilas- ja üliõpilasorganisatsioonidega (33%) (vt Joonis 94). Viimati nimetatute puhul samas tunnetatakse koostöö vajalikkust ning oluline osa vastanutest näeb vajadust koostöösuhete loomiseks.

Tulemused on sarnased 2006. aasta TNS Emori uuringuga. Mainitud uuringus paluti samuti hinnangut erinevate koostööpartnerite kohta. Käesolevas uuringus on 2006. aastaga võrreldes märgatavalt suurem valdkonnaga seotud liitude ning ühendustega koostööd tegijate hulk. Tulenevalt valimi proportsioonide erinevusest olid 2006. aasta uuringus koostööpartneritena mõnevõrra rohkem märgitud lapsevanemaid.

Joonis 94 Institutsioonid ja rühmad, kellega tehakse koostööd või tunnetatakse koostöö vajalikkust (% kõigist vastanutest, n=207)

Uuringu tulemused viitavad, et **koostööpartnerite ring on üldhariduskoolidel laiem kui kõrgkoolidel** – peaaegu kõigi väljapakutud gruppidega on üldhariduskoolide puhul koostööd tegevate spetsialistide osakaal suurem (vt Joonis 139 lisa 5). Kõrgkoolidest teeb üldhariduskoolidega võrreldes märgatavalt suurem osakaal koostööd vaid riikliku tasandi institutsioonide ja ministriumidega, teiste kõrgkoolide ja teadusasutuste ning personalitsingu-, koolitus ja

vahendusfirmadega. Ülejäänud potentsiaalsete koostööpartneritega on koostööd tegevate spetsialistide osakaal üldhariduskoolides kõrgem kui kõrgkoolides.

Riiklike institutsioonide ja asutuste koostööpartnerite ring on mõneti suurem kui eelnevalt vaadeldud haridusasutuste puhul, eelkõige on **palju koostööpartnereid teavitamis- ja nõustamiskeskustel** ning riikliku tasandi institutsioonidel (sh ministeeriumid ning nende allasutused). Kohalike omavalitsuste koostööpartnerite ring karjääriteenuste osutamisega seondult on eelnevatest mõnevõrra väiksem (vt Joonis 140, lisa 5).

Vajadus koostöö muutmise ja arendamise järele

Enim tunnetatakse senise **koostöö muutmise** ja senisest erinevalt toimimise **vajadust kohalike omavalitsustega**, riikliku tasandi institutsioonidega ning ettevõtjate ja tööandjatega (vt Joonis 95).

Kohalike omavalitsuste osas nähakse koostöö laiendamise võimalusi läbi nende kaasamise piirkondlike teavitamis- ja nõustamiskeskuste tegevustesse. Samuti tõstatub selgelt infovahetuse probleem:

„Koostöö võiks olla palju tihedam, tihtilugu jäävadki probleemid lahendamata info vähese liikumise tõttu.“

Nii koolide kui ka riigiasutuste esindajad näevad vajadust **tihedamaks suhtluseks kohalike omavalitsustega** - rohkem avatust, kaasamist, infovahetust. Samas leitakse (eelkõige riigiasutuste poolt), et iga KOV omaette ei oma valdkonnast ülevaadet ega ole kujundanud seisukohta. Seetõttu oleks ilmselt rohkem vaja teemakohaseid arutelusid maakondlikul tasandil. Mõned vastajad toovad probleemina välja ka kohalike omavalitsuste üldise huvipuuduse antud temaatika vastu.

Riiklike institutsioonidega koostöö muutmise osas tuuakse välja, et koostöö peaks olema järjepidevam (inimesed vahetuvad, vastutusvaldkonnad on ebaselged, vahel leiab koostöö asemel aset vastandumine). Väga olulise teemana nähakse infovahetuse parandamise vajalikkust:

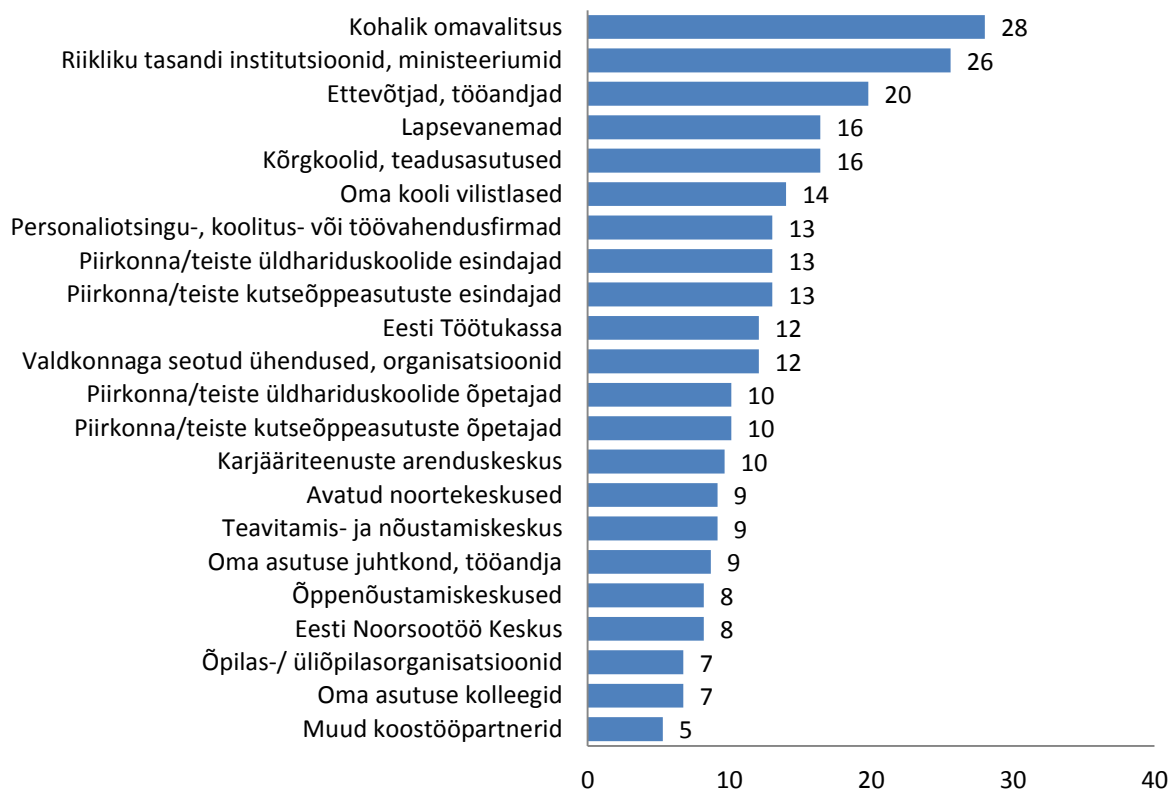
„[Tuleks] erinevad osapooled ühe laua taha kokku saada, hetkel on palju erinevaid projekte, kuid pea ei tea mis saba teeb.“

„Peaks rohkem küsima, mis meie arvame.“ (gümnaasiumi õpetaja)

„Informatsiooni puudulikkus edasistest valdkonna arengutest.“

Vastajate hinnangul peaks riiklikel institutsioonidel olema parem teadlikkus „päris elust“ ning nende otsused peaksid olema selgemalt põhjendatud.

Ettevõtetega koostööd takistavate põhjustena märgitakse paljudes asutustes inimressursi puudust. Samas ilmneb mitmetest kohalike omavalitsuste ning ka kõrgkoolide esindajate vastustest, et koostöö ettevõtetega on muutunud tihedamaks, kuigi tuuakse välja ka vajadus tööandjate suurema osaluse järele noortele suunatud karjääripäevade läbiviimisel.

Joonis 95 Instituutsioonid ja ühendused, kellega koostöö peaks muutuma või toimuma senisest erinevalt (% kõikidest vastajatest, n=207)

Ka **lapsevanematega koostöö** tegemises nähakse mitmeid muudatusi vajavaid aspekte. Nii kohalike omavalitsuste kui üldhariduskoolide vastustest ilmneb, et lapsevanemaid peaks kaasama põhikooli lõpetajate karjäärinõustamisele. Märgitakse, et praegusel juhul soovib karjäärinõustaja noorele ühte valikut, kuid otsustamisel on oluline mõju siiski lapsevanemal.

Kõrgkoolidega koostöö arendamise osas tuuakse samuti välja infovahetuse intensiivistamise vajadust. Üldhariduskoolide poolt nähakse võimalust „tuua teadust gümnaasiumi“, laiendada läbi koostöö õpilaste üldist silmaringi. Gümnaasiumide esindajad leiavad, et „Tudengivarju“ projektis võiks osaleda kõik kõrgkoolid. Mainitakse ka seniseid positiivseid kokkupuuteid kõrgkoolidega:

„Oleme [kõrgkoole] kaasanud ja peaksime (KOVid) rohkem olema aktiivsemad, tulem oli hea.“ (kohaliku omavalitsuse esindaja)

Oma kooli **vilistlastega** koostöö arendamise osas tunnistavad nii üldhariduskoolide-, kutseõppeasutuste- ning kõrgkoolide esindajad, et vajalik oleks senisest enam kontakte luua ja säilitada. Tuleks kutsuda vilistlasi koolidesse oma elukutset tutvustama, infot jagama ja edulugudest rääkima. Positiivsena nähakse projekti „Tagasi kooli“. Tuuakse välja ka individuaalsete kontaktide loomise võimalust koolilõpetajate ja vilistlaste vahel.

Personaliotsingufirmadega koostöö arendamisel nähakse nende rolli eelkõige selles, et pakkuda ülevaadet, milliste elukutsete esindajatest on tööturul suurim nappus. Üks õppenõustamiskeskuse esindaja märkis, et hetkel jõuab see informatsioon nendeni peamiselt Töötukassast.

Üldhariduskoolide esindajad leiavad, et personaliotsingu firmad võiksid õpilastele tutvustada personaliotsingu põhimõtteid ning kandideerimise protsessi.

Kutseõppeasutustega koostöö muutmise vajadus seisneb vastajate hinnangul eelkõige koostöö aktiivsuse suurendamises. Leitakse, et kutseõppeasutused võiksid olla ise aktiivsemad kokkupuutepunktide otsimisel (seda toovad välja eelkõige nõustamiskeskused ja üldhariduskoolid). Leitakse, et juhul kui kutseõppeasutuste juhtkond peab nõustamiskeskustega koostööd oluliseks, avaneb võimalus jõuda ka õpetajate tasandile. Seetõttu on oluline eelkõige koolide juhtkonna motiveeritus koostööks, mis uuringus osalenute sõnul on kutseõppeasutuste lõikes erinev. Ka gümnaasiumitega koostöö arendamise osas möönavad nõustamiskeskuste esindajad, et oluline oleks selgitada ja teadvustada karjääriõpetuse vajalikkust õppekavas ning arendada üldist infovahetust:

„Õpetajad võiksid meid rohkem oma ainealastesse vestlustesse kaasata, et oleksime justkui näitliku õppevormi läbiviijad.“ (maakondliku teavitamis- ja nõustamiskeskuse karjääriinfo spetsialist)

Karjääriteenuste arenduskeskusele heidetakse ette, et projektipõhisus ei õigusta ennast, rohkem tuleks tegeleda üleriigilise arendustegevusega. Arenduskeskus võiks võtta laiemat, kõiki haridustasemeid hõlmavat rolli. Kutseõppeasutused ja üldhariduskoolid näevad vajadust saada rohkem infot ja teavitust karjääriteenuste arenduskeskuste tegevusest.

Teadlikkus **Eesti Noorsootöö Keskuse** tegevusest on väga väike, mistõttu on ka senised kokkupuutepunktid olnud vaid vähestel vastanutel. Eelkõige nähaksegi vajadust nimetatud asutusel enda tegevust rohkem tutvustada, et leida koostöövõimalusi. Sama leitakse ka **avatud noortekeskuste, õppenõustamiskeskuste ning õpilas- ja üliõpilasorganisatsioonide** kohta.

Koostöö **töötukassaga** võiks vastajate hinnangul olla samuti tihedam. Kõrgkoolid näevad võimalust pakkuda töötutele suunatud koolitusi (nt IT-alaseid).

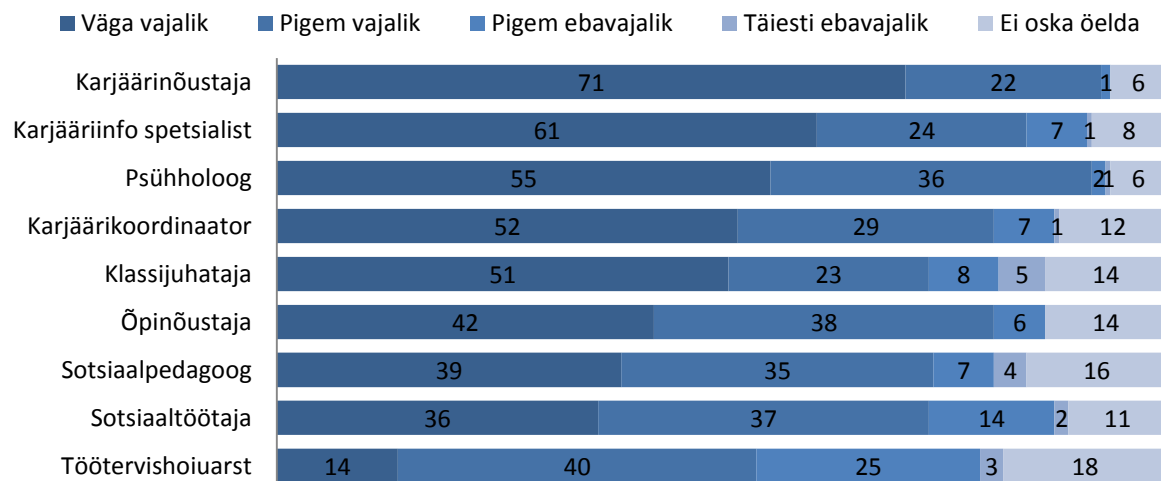
Teavitamis- ja nõustamiskeskustega koostöö arendamisel nähakse vajadust info järele, mida võiks koostöös teha st ei teata täpselt, millised võiksid olla koostöövaldkonnad (seda on märkinud eelkõige KOV-ide esindajad). Samas tunnistavad nt üldhariduskoolid ka omapoolset passiivsust:

„Oleme seni piirdunud info saamise, aga mitte omapoolse info jagamisega. Puuduvad inimesed, kes infot jagaksid, seda ette valmistaksid ja edastaksid.“

Oma asutuse juhtkonnaga koostööd takistatavate teguritena tuuakse peamiselt välja juhtkonna huvi puudumist ning teadlikkuse suurendamise vajadust (eelkõige kõrgkoolides).

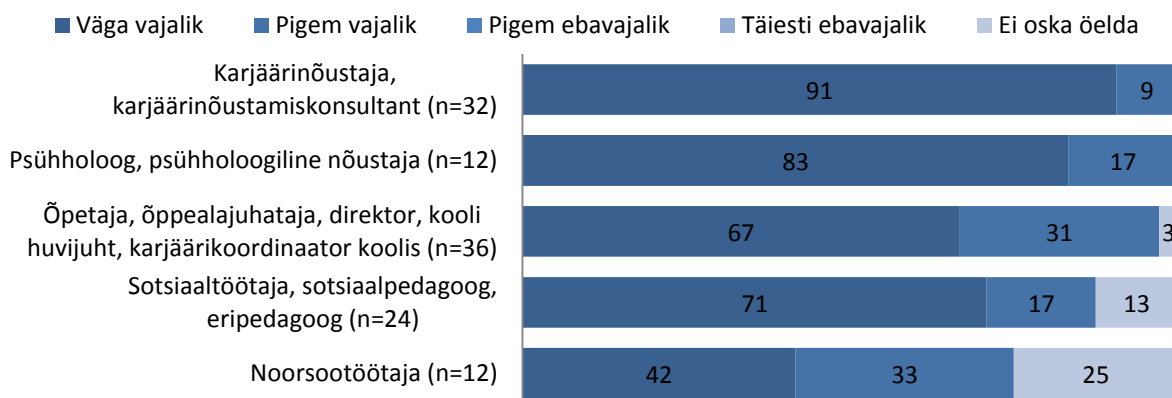
Koostöö vajalikkus erinevate spetsialistidega

Selgitamaks koostöö olulisust ja vajalikkust erinevate spetsialistidega, paluti kõigil uuringus osalenutel vastata küsimusele „Kuivõrd vajalikuks Te peate oma tööst ja sihtgruppide vajadustest lähtuvalt koostööd järgmiste spetsialistidega?“ Kõige kõrgemalt hinnati **koostöö vajalikkust karjääriõpetajate ning karjääriinfo spetsialistidega** (vt Joonis 96). Kõige vähem vajalikuks peeti koostööd töötervishoiuarstidega.

Joonis 96 Koostöö vajalikkus erinevate spetsialistidega (% kõigist vastajatest, n=191)

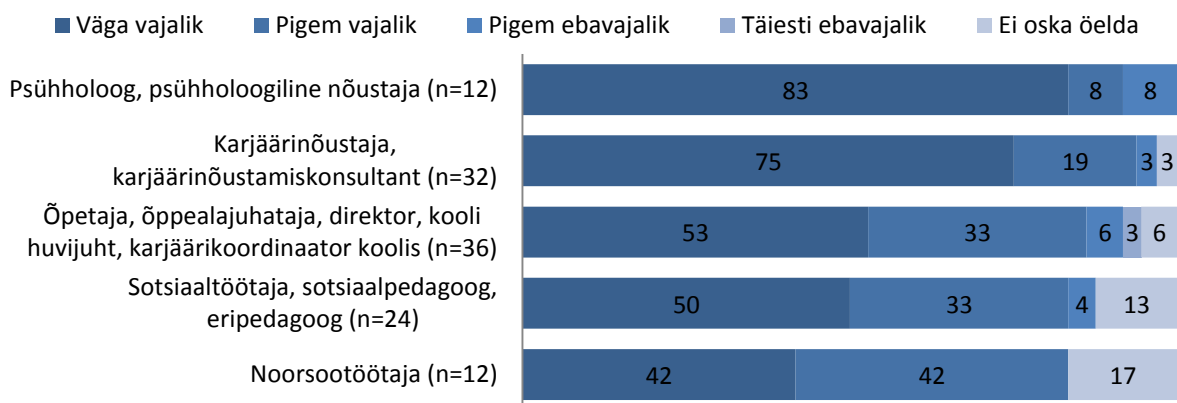
Erinevatel ametikohtadel töötavate karjäärikujundamisega seotud spetsialistide hinnangud koostöö vajalikkuse kohta on küllalt lahknevad. Üldine trend on, et kõige olulisemaks peetakse koostööd samal ametikohal töötavate inimestega. Järgnevalt on toodud vastajate hinnangud koostöö vajaduse kohta erinevate spetsialistidega (vt Joonis 97).

Joonis 97 Koostöö vajalikkus karjäärinõustajatega (% vastanutest vaadeldavas grupis)

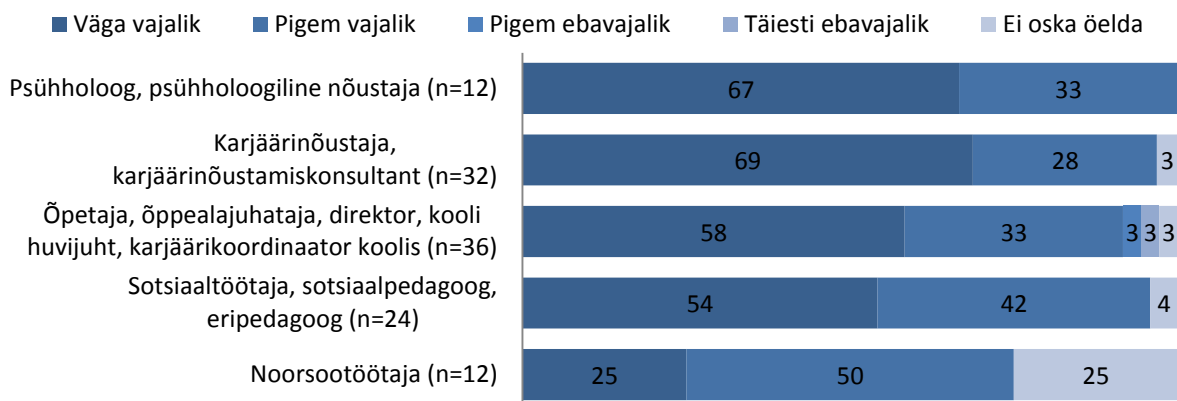
Koostööd karjäärinõustajatega peavad olulisimaks karjäärinõustajad ja karjäärinõustamiskonsultandid, vähem noorsootöötajad.

Koostöö vajalikkus karjääriinfo spetsialistidega on suurim psühholoogidel ja psühholoogistel nõustajatel. Kõige vähem tähtsustavad koostööd nimetatud sihtrühmaga noorsootöötajad (vt Joonis 98).

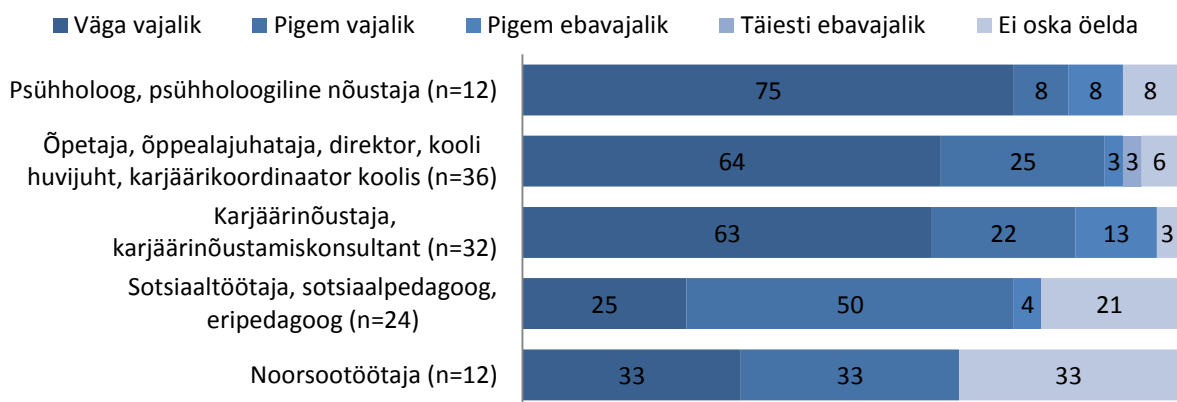
Joonis 98 Koostöö vajalikkus karjääriinfo spetsialistidega (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Psühholoogidega koostööd peavad kõige vajalikumaks karjäärinõustajad ning teised psühholoogid. Samuti hindavad selle vajalikkust kõrgelt õpetajad jt üldhariduskoolides töötajad (vt Joonis 99).

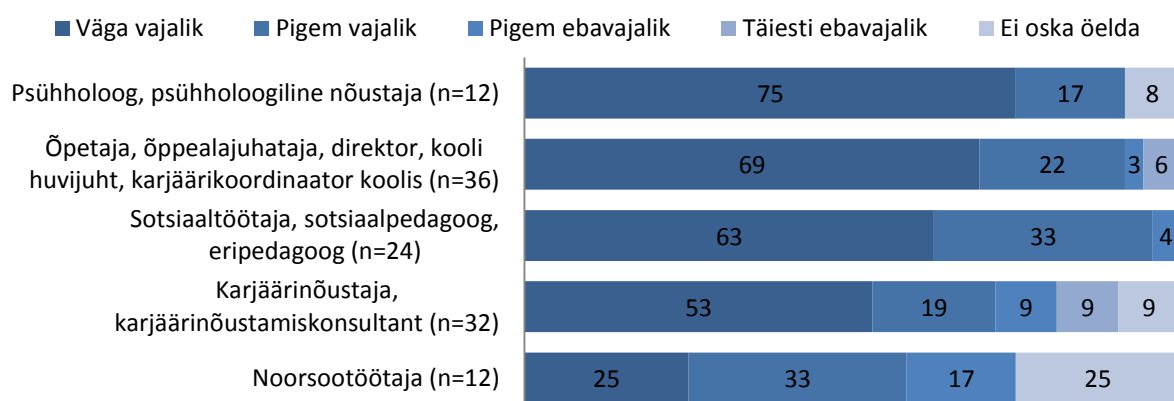
Joonis 99 Koostöö vajalikkus psühholoogidega (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Karjäärikoordinaatoritega koostöö on väga vajalik 75% psühholoogide ja psühholoogiliste nõustajate arvates. Teistest ametikohtadest vähem tähtsustavad seda noorsootöötajad (vt Joonis 100).

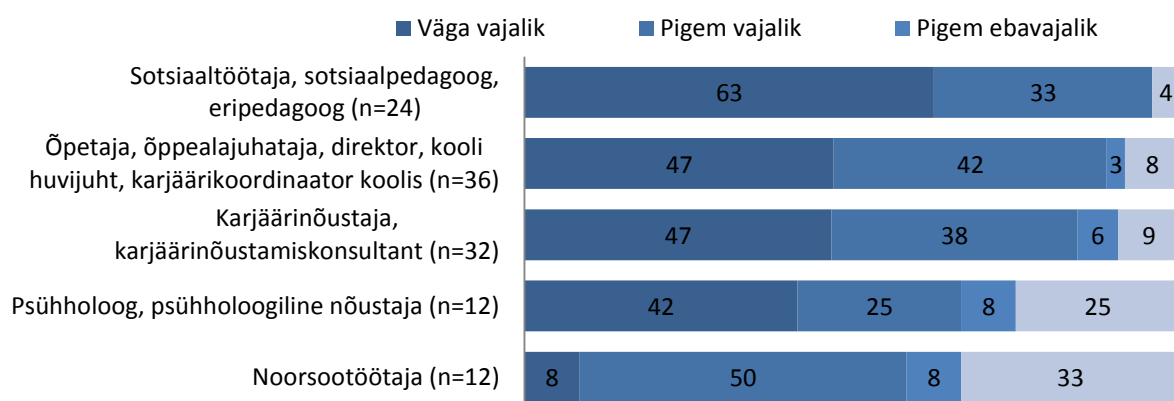
Joonis 100 Koostöö vajalikkus karjäärikoordinaatoritega (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Õpetajad, õppealajuhatajad ning teised üldhariduskoolides töötavad spetsialistid peavad koostööd klassijuhatajatega teistest uuringus osalenud karjääriteenuste pakkumisega seonduvatel ametikohtadel töötavatest inimestest olulisemaks (vt Joonis 101).

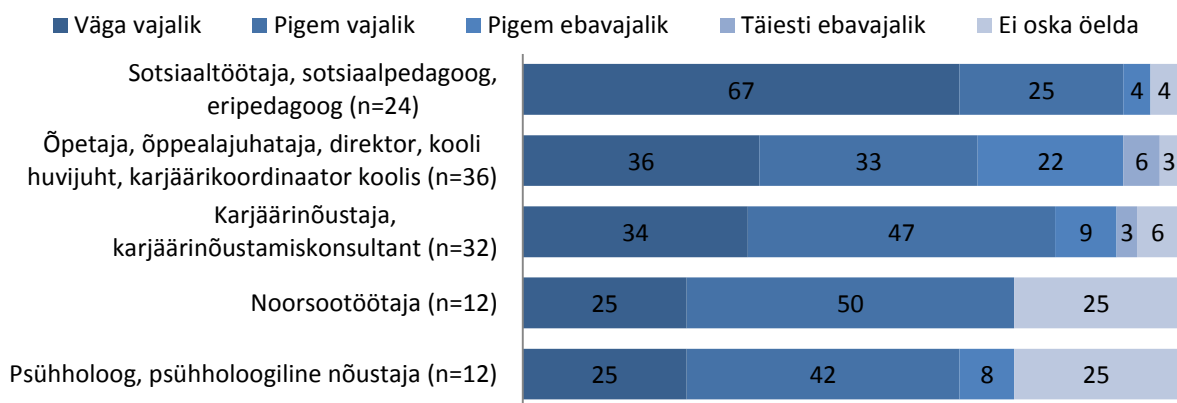
Joonis 101 Koostöö vajalikkus klassijuhatajatega (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Õpinõustajatega koostöö on enim hinnatud sotsiaaltöötajate, sotsiaalpedagoogide ning eripedagoogide poolt (vt Joonis 102).

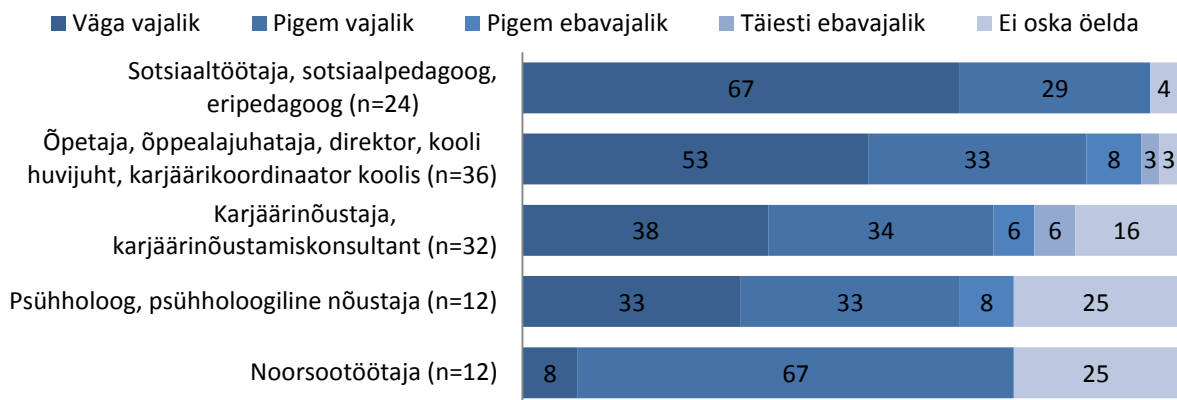
Joonis 102 Koostöö vajalikkus õpinõustajatega (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Sotsiaaltöötajatega koostööd peavad kõige vajalikumaks samuti sotsiaaltöötajad ise (sh sotsiaalpedagoogid ning eripedagoogid) (vt Joonis 103).

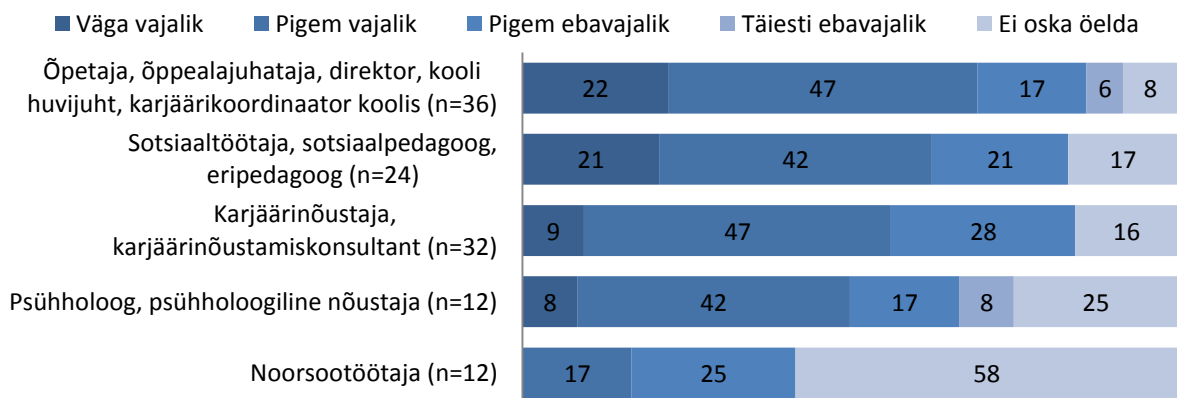
Joonis 103 Koostöö vajalikkus sotsiaaltöötajatega (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Sotsiaalpedagoogidega koostööd hindavad lisaks sotsiaaltöötajatele ning sotsiaalpedagoogidele endile kõrgelt ka üldhariduskoolides töötavad spetsialistid. Kõige vähem vajalikuks peavad koostööd vaadeldava grupiga noorsootöötajad (vt Joonis 104).

Joonis 104 Koostöö vajalikkus sotsiaalpedagoogidega (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Töötervishoiuarstidega koostöö tegemise vajalikkust hinnatakse suhteliselt madalamaks, lisaks ei oska suur osa vastajaid hinnata vaadeldava sihtrühmaga koostöö tegemise vajalikkust (vt Joonis 105).

Joonis 105 Koostöö vajalikkus karjääriinfo töötervishoiuarstidega (% vastanutest vaadeldavas grupis)

Lisaks eelpoolvaadeldud koostööpartneritele pakuti **võimalike partneritena välja ka tööseadusandlusega tegelevaid juriste, karjääri testide koostajad ja rakendajad, turundusspetsialiste, haridus- ja majandusstrateegiate loojaid, sotsiolooge.**

Ministeeriumide esindajad tõid lisaks välja koostöövajaduse **tööturu arenguid analüüsivate spetsialistidega.** Kõrgkoolid märkisid ära tööandjate esindajaid (nõ inimesed, kellel on kogemusi, endised õpilased jt), ettevõtte juhte, personalijuhte, erinevate õppekavade programmijuhte, praktikakoordinaatoreid, õppekorraldusspetsialiste, välisvahetuste koordinaatoreid, täiendusõppe programmijuhte, teiste kõrgkoolide nõustajaid, tööandjaid nii avalikust, era- kui kolmandast sektorist, samuti tudengi- ja noorteorganisatsioonide esindajaid. Kohalike omavalitsuste poolt lisandus mõte laiendada koostööd kriminaalhoolduse ning ohvriabi spetsialistidega.

Samas oli üldine arvamus, et tihti ei ole ametinimetus kõige olulisem koostööpartnerite valimisel. Paljusküsimine on koostöö isikust mitte ametinimetusest. Võib arvata, et mida tihedam on koostöö, seda kiiremini ja paremini jõutakse karjääriteenuseid osutavate asutuste poolt inimese jaoks parima lahenduseeni. Väga sageli vajabki klient mitme spetsialisti abi. Ühe näitena võib tuua olukorra, kus pöördutakse nukra meeleoluga psühholoogi poole, ning seal võib ilmneda, et erialavaliku puhul on tehtud vale otsus. Kuna inimene õpib nõ mittesobivat eriala, mõjutab see ka üldist meeleolu. Seetõttu võimaldab tihedam koostöö erinevate osapoolte vahel kirjeldatud probleeme kiiremini ja edukamalt lahendada.

Üldiselt on tulemused mõnevõrra erinevad 2006. aasta TNS Emori uuringust. Nimetatud uuringus nähti suurimat koostöövajadust psühholoogidega (92% pidas seda vajalikuks ning 71% väga vajalikuks), järgnes koostöövajadus sotsiaaltöötajate ja õpinõustajatega. Samuti olid üldised hinnangud koostöö vajalikkuse osas kõrgemad – oluliselt suurem oli nende vastajate osakaal, kes pidasid koostööd väga vajalikuks.

Tulevikuvaade

Vajalikud muutused muutmaks karjääriteenuste osutamise tulemuslikumaks

Suures osas olid hinnangud vajalike muutuste kohta, kuidas senisest tõhusamalt ja tulemuslikumalt karjääriteenuste pakkumine tagada, sarnased 2006. aastal läbiviidud uuringuga. Probleemkohtadena toodi välja nii siis kui ka käesolevas uuringus **programmipõhine ja ebaselge rahastus, karjäärispetsialistide nappus ja suur töökoormus, töötavate inimeste karjäärinõustamise puudumine, teenuse kättesaadavus ja koordineeritus maapiirkondades.**

Üheks läbivaks mõtteks erinevate ametite ja asutuste esindajate vastustes oli **koolidesse karjäärikoordinaatori ametikoha loomine ning karjääriõpetuse tunni** lisamine tunniplaani. Vastajate hinnangul tuleks leida selleks riiklikult vahendeid. Väga oluliseks peeti jätkata SA Innove programmi, millega toetati koolis finantsiliselt ja täiendkoolitusega karjäärikoordinaatorite ametikoha loomist.

„Karjäärikoordinaatori või karjäärinõustaja koha loomine koolides on ülioluline, sest pole mõeldav, et koolipsühholoog saaks seda teha kvaliteetselt oma töö ja teiste kohustuste kõrvalt.“

Samas näevad huvipooled, et karjääriõppe tunnis tuleks rakendada tavapärasest erinevat hindamissüsteemi. Samas ei saa karjääriõpetuse tunnis kehtiv hindamissüsteem olla põhimõtteliselt üldkehtivast erinev. Hetkel riiklikes õppekavades kehtivad hindamispõhimõtted ei ole vastajate

hinnangul kõige sobivamad rakendamiseks karjääriõpetuse ainetunnis. Teatud õpitulemuste hindamisel piisaks vastanute arvamus kohaselt arvestusepõhisest süsteemist:

„Tänase seisuga peab andma õpilastele numbrilise tagasiside omandatud teadmiste/info kohta karjääriõppetundides. Tundub absurd, see peaks olema hindevaba.“

See võib viidata vajadusele senisest enam tutvustada ja teavitada karjääriõppe tundide läbiviijaid kujundava hindamise võimalusest - kujundav hindamine keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega ning pakutav tagasiside kirjeldab õigel ajal ja võimalikult täpselt õpilase tugevaid külgi ja vajakajäämisi ning sisaldab ettepanekuid edaspidisteks tegevusteks, mis toetavad õpilase arengut. Numbriline hindamine on kõige vähem informatiivne meetod, mis ei võimalda hinnangut põhjendada ega ava hinnangu sisu. Kujundav hindamine keskendub kogu õppeprotsessile, võimaldab arvesse võtta õpilaste individuaalseid erinevusi ning motiveerib ja suunab õpilase arengut, sh kaasatakse hindamisprotsessi ka õpilane ise.

Olulisena teemana tõstatus üldine **teadlikkuse tõstmine karjääriteenuste osutamise võimalustest ja vajalikkusest**. Ühiskonnas peab juurduma mõte, et karjääriteenused kuuluvad igapäevaelu juurde. See eeldab muuhulgas vajalikul arvul teenuste osutajate liitmist ka (suur)ettevõtte struktuuri. Karjääriteenuseid pakkuvad noorteorganisatsioonid tõid välja teadlikkuse tõstmiseks vajaduse rakendada tõhusamat turundusstrateegiat (sh Interneti-põhine teenuse müük), oluliseks peeti karjäärikujundamisalase teadlikkuse kasvatamisel ka tõhusamat koostööd koolide karjäärikoordinaatoritega ja lapsevanematega. Ühe olulise teemana tõstatab teadlikkuse suurendamise osas ka **aineõpetajate oskus seostada oma õppeainet teiste valdkondadega, näidata õppeaine rakendusvõimalusi väljasool õppeaine ja klassiruumi piire** ning tekitada seeläbi noortes huvi teatud erialade ja karjääri võimaluste suhtes.

„[Vajame] toetust aineõpetajatele koolituste ja materjalide näol, kuidas efektiivsemalt läbivat teemat tundidesse tuua.“ (gümnaasium)

Siinkohal on oluliseks ja positiivseks sammuks hetkel ettevalmistatavad valikainete õpetajate õppekavad, kus ühe valikainena on esindatud ka karjääriõpe. Selle õppekava läbinu peaks suutma eespoolnimetatud eesmärged paremini ellu viia.

Suurendamiseks õpilaste teadlikkust reaalsest tööelust tuleks senisest enam **tähtsustada ettevõttekülastuste ja ekskursioonide olulisust**. Õppekäikudeks ja asutuste külastuseks võiks olla riiklikud ressursid. Hetkel põhjendatakse vähest aktiivsust õppekäikude korraldamisel peamiselt rahaliste vahendite puudumisega (seda märkisid peamiselt üldhariduskoolides töötavad spetsialistid). Samuti tuleks teadlikkuse suurendamiseks senisest ulatuslikumalt kasutada massimeedia võimalusi – erinevad elukutseid tutvustavad saated (nt „Tööotsija“ jt); lühikesed klipid teleaadete vahel, kus näidatakse teatud elukutse esindajaid oma töökeskkonnas jms.

Mitmetes vastustes toodi erinevas vaatenurgas välja finantseerimise pool, eelkõige tegevuste **rahastamise põhimõtete muutmise** ning rahastamise printsiipide ebaselguse vähendamise vajadus. Teenuste arendamine **sõltub hetkel suuresti Euroopa rahastusest** ning seetõttu võib oluliselt kannatada kvaliteet või teenuste pakkumise ja arenduste jätkusuutlikkus. Leiti, et praegune peamiselt **projektipõhine** rahastamisskeem tekitab karjääriteenuse osutajates ebakindlust, vähendab motivatsiooni ja koostöötahet ning raskendab heade spetsialistide leidmist. Vastustest selgub suur

vajadus ühtse ja terviklikult töötava süsteemi järele. Nõustamisteenuste **programmipõhiselt oleks vajalik liikuda ühtse, jätkusuutliku, riiklikult koordineeritud ja toetatud süsteemi suunas**, kus erinevate osapoolte vahel on selgelt kokku lepitud nende roll ja vastutus teenuse osutamisel, samuti finantseerimisel. Praegune olukord, kus erinevad karjääriteenuste osutamisega tegelevad asutused konkureerivad omavahel rahastuse pärast, viitab, et koostööd on selliste raamtingimuste puhul väga keeruline arendada:

„Kahtlemata on asi rahastuses - võib ju rääkida nii palju kui tahes, et lõppkokkuvõttes ei muuda raha midagi ning tööd teevad ikka inimesed, kuid tegelikkuses tekivad puudused ja probleemid siiski vähese rahastuse tõttu – kas või juba sel põhjusel, et ei ole võimalik palgata nii palju ja häid inimesi.“ (karjäärinõustamisega tegeleva sihtasutuse spetsialist)

„Tagada riiklikul ja omavalitsuse tasandil karjääriteenuseid osutavatele spetsialistidele palk ka pärast ESF rahastamise lõppemist.“ (noorte teavitamis- ja nõustamiskeskus)

„KOVide tulubaas võiks olla suurem (täna isegi noorsootöö ja tervise edenduse jaoks pole raha eraldatud riigilt) peame tegema nii olulisi asju projektide põhiselt või kui koolikatuse remondist näiteks raha üle jääb jne. Elu näitab, et nii töötuse kui ka noorte ja atega saab edukamalt ja tulemuslikumalt tegeleda juuresandil (KOV-i tasandil), kõik need tsentraliseeritud keskused jäävad kaugeks inimestele igas-mõttes... aga KOVidel on tulubaasi väike, et näiteks spetsialiste juurde võtta (alates sotsiaalpedagoogidest jne).“ (KOV)

„Riigi tasandusfondist eraldada vallale rohkem raha.“

„Peaks olema võimekus palgata valdkonda hästi tundvaid spetsialiste.“

Eraldi toodi välja karjäärinõustajate **koolituse suuremate rahaliste vahendite suunamise vajadust**, tagamaks nende kõrge teadlikkus tööturu arengutest:

„Võimaldada karjäärinõustajatele paremat tööturu ja organisatsioonidega tutvumist ja oma teadmiste pidevat täiendamist. Praegu on haridussektoris töötavatel karjäärinõustajatel need teadmised kesised.“

Mitmete vastajate hinnangul peaks Eestis olema **karjäärispetsialistide tasemeõpe** (nt karjääriinfo spetsialisti eriala magistriõppes infokorralduses ja karjäärinõustaja magistriõpe, kuhu võetakse inimesi psühholoogilise, pedagoogilise, sotsiaaltöö, infokorralduse vms bakalaureusekraadiga). Tasemeõppe koordineerimisel võiks karjääriteenuste osutajate hinnangul võtta eeskujuna näiteks Soomest või Inglismaalt. Tasemeõpe võimaldaks anda karjäärispetsialistidele parema tervikpildi ning pakuks mitmekülgsemat ettevalmistust. Lisaks tasemekoolitusele ei saa alahinnata ka täienduskoolituse rolli.

Ühe olulise probleemina nimetati **karjäärispetsialistide nappust** ja sellest tulenevat suurt töökoormust. Karjäärispetsialiste peaks vastajate hinnangul olema tunduvalt rohkem (hetkel on ühe spetsialisti koormus ebanormaalselt suur), selleks aga puuduvad ressursid. Samuti leiti, et teenuse kvaliteedi tõstmiseks oleks vajalik **karjääriteenuste osutajate suurem spetsialiseeritus**. Paraku on karjääriteenuse osutamisega tegelevates asutustes tööl olevate spetsialistide arv väga väike, mistõttu tuleb tegeleda väga erinevast valdkonnast ülesannetega. Teenuste osutamisel tuleks rohkem lähtuda indiviidi vajaduspõhisusest; rohkem koolitada nõustajaid, et parandada oma oskusi/teadmisi

riskirühma lastele ja hariduslike erivajadustega õppuritele, sh erinevast kultuuritaustast pärit õppuritele karjääriteenuste osutamisel.

Üheks peamiseks märksõnaks spetsialistide vastustes on **koostöö**. Koostöö suurendamise vajadust nähakse väga erinevate institutsioonide vahel, nii riigisiselt kui ka välisriikide asutustega. Tihti on probleemid, millega karjääriteenuste osutamise tegelevad asutused kokku puutuvad, väga kompleksed ning eeldavad erinevate spetsialistide (karjäärikoordinaator, psühholoog, õpinõustaja jt) ühist suunatud tegevust. Samuti võiks märksa **tihedam** olla **koostöö kõrghariduse ja eelnevate haridustasemetega vahel**. Selleks on vaja tugevaid keskasutusi, kel oleks nii inim- kui rahalisi ressursse koostöö arendamiseks. Iga haridustasandi nõustajad tegutsevad eelkõige oma tasandi, veel kitsamalt oma keskuse või kooli piires ning füüsiliselt ei jõua laiema arendus- ja koostööga tegeleda. Eelpool mainitud koostöö initsieerimiseks on uuringus osalenute hinnangul üheks tulemuslikumaks võimaluseks erinevatele karjääriteenuste osutamise seotud osapooltele suunatud **ühiskoolituste ja -projektide korraldamine**. Ühiskoolituse võimaliku valdkonnana nähti infot ja analüüsi tööturu hetkeolukorra ja võimalike tulevikuarengute kohta. Nimetatud ürituste käigus saaksid kokku erinevad osapooled ning tekiks võimalus vahetada mõtteid ning luua uusi kontakte.

Ühe probleemina märgiti, et läbi Eesti Töötukassa on Sotsiaalministeeriumi (kui tööturupoliitika kujundaja) põhiliseks sihtrühmaks karjääriteenuste osas töötud ning töötajad. Probleemina tõstatati **töötavate inimeste karjäärinõustamise puudulikkuse probleem**. Küsimuskohaks on hetkel, kelle kaudu peaksid saama abi (karjäärinõustamisteenuse näol) hetkel hõives olevad inimesed, kellele praegusel kohal töötamine mingil põhjusel ei sobi (tervis, teadmised, huvi vmt). Hetkel on töötavatel inimestel võimalik saada teavet ja nõuandeid selle kohta, millist täiendõpet ja -koolitust valida, et olla tööturul konkurentsivõimeline eelkõige erasektori ettevõtete käest ning see teenus on tasuta. Kuigi Eesti Töötukassa karjääriinfoaad, mis pakuvad infot töötamise kohta ning nõu ja tuge tööalaste valikute tegemisel, on avatud kõigile soovijatele, ei ole ühelt poolt see info elanikkonna seas eriti levinud ning teisalt on töötukassa spetsialistide võimalus nõu anda väga piiratud (ajaresursi puudus). Mida vastajate sõnul teisiti tuleks teha, on süsteemis kokku leppimine, kelle kaudu kõnealune sihtrühm peaks karjäärialast nõu saama.

Senisest enam tuleks tähelepanu pöörata ka **erivajadusega inimeste karjäärinõustamisele**:

„Võiks pöörata rohkem tähelepanu erivajadustega inimestele, võiks olla rohkem üritusi, kus erivajadustega inimesed oma tooteid pakuvad (nt toimus avatud meelte päev, aga neid võiks rohkemgi olla), võiks olla eraldi projekt, kus õpetatakse täiskasvanud kurtidele, kuidas kirjutada tööandjale korrektselt avaldusi, kuidas tööle kandideerida, kuidas kirjutada CVd jne.“

„Kurtidel võiks olla rohkem tõlketunde; võiks rahastada suuremas ulatuses õpingutõlget.“

Ühe olulise kitsaskohana märgiti ka **karjääriteenuste osutamise ebahühtlast kvaliteeti** erinevate piirkondade lõikes. Vastustes toodi välja, et eelkõige maapiirkondades on teenuse kättesaadavus problemaatiline. Üheks võimalikuks lahenduseks oleks osalise koormusega karjäärikoordinaatori ametikoha loomine, mida võiks väiksemates koolides täita mõni aineõpetaja. Lisaks karjäärikujundamisalase teenuse kättesaadavamaks muutumisele võimaldaks see leevendada olukorda, kus maapiirkondades töötavatel aineõpetajatel on probleeme normkoormuse täitmisega. Arusaadavalt eeldaks selline lahendus vastava aineõpetaja täiendavat koolitamist. Ühe täiendava

võimalusena, kuidas parandada karjääriteenuste kättesaadavust maapiirkondades, nähakse mobiilsete nõustamisüksuste loomist. Analoogiliselt panga- ja kinobussi jt teenustega võiks ühe suhteliselt äärmusliku võimalusena kaaluda karjääriteenuste osutamist pakkuva üksuse loomist, mis vastavalt graafikule külastab erinevaid piirkondi, kus kohapeal pakutavate karjäärikujundamise alaste teenuste maht on väike. Samuti peaksid teavitus- ja nõustamiskeskused vastajate hinnangul karjääri kujundamise teemat **üle maakonna stabiilsemalt koordineerima**, oma olemasolu näitama ja noortele tutvustama:

„Noored ei lähe maakonna keskusesse, seda enam, kui raske kohta leida või pole atraktiivne. Noor peab saama oma vajadused rahuldatud kodukohas. Peab sisse viima mobiilse nõustamiskeskuse, mis töötab koostöös ANK-ga ja nt ka mobiilse noorsootöö raames noorte kogunemiskohtades.“

Vajatav abi parandamiseks teenuse kvaliteeti

Vastanute arvamused ja hinnangud vajatava abi osas parandamiseks teenuse kvaliteeti olid suuresti kattuvad eelmise, riigipoolse tegevuse muutmise vajaduse küsimuste tulemustega. Peamiselt toodi välja kolm teemat – **vajadus stabiilsuse järele, rahastamisvahendite suurendamine ning karjääripetsialistide koolitusvajadus**.

Väga selgelt ilmnes vastustest **vajadus stabiilse rahastuse järele**, seda toonitavad eelkõige erinevad sihtasutused, teavitus- ja/või nõustamiskeskused ja noorte infokeskused – riik peaks valdkonda haldama ja stabiilselt toetama (mitte aastaste lepingute või ajutiste programmide näol). Sellised hinnangud on mõnevõrra üllatavad, sest valdkonna koordineerimise mudel on muutunud stabiilsemaks, nt SA Innove poolt on loodud 5 aastane arengukava sh EL toetuste rakendamise jätkusuutlikkuse tagamine jt :

„[Stabiilsema rahastuse korral] saaks mõelda ja planeerida ka tulevikku, tegelda teenuse arendamisega jne. Praegu ei tule keegi põhikohaga tööle sellesse ebakindlasse süsteemi. Nii elamegi aasta kaupa- st. hetkes. Aga mõte peaks olema ju tulevikus!“ (noortekeskus)

„Karjääriteenuste osutamisele tellimust kokkulepitud põhimõtete, tulemusnäitajate alusel.“ (kõrgkool)

„Kõige olulisem oleks, et see valdkond poleks projektipõhine ja vaid üheks aastaks kindlust pakkuv. Siis teaks ja suudaks välja töötada pikemaajalisi tegevusi ja nende mõju oleks kindlasti märksa efektiivsem. Vabariigi tasandil aitaks kindlasti kaasa rohkemate üleriigiliste tegemiste läbiviimine, mis ühtlustaks kvaliteeti ja tegevussuundi.“

„Riik ei tohi taganeda kord juba antud garantiidest.“

„Oluline abi oleks see, kui me ei töötaks programmpõhiselt ja aastaste lepingutega. Praegune olukord ja olev süsteem tekitab töötajates ebakindlust ja pidevat valmisolekut edasi liikumiseks. Töötuks jääda ei soovi meist keegi.“ (õppenõustamiskeskus)

„Teenuse osutamine oleks kindlasti tulemuslikum, kui spetsialistid tunneksid, et nende töö on oluline pikemas ajaperspektiivis ja ei toimuks projektist projekti.“

„Riigi tasandil võiks olla üks ühine kontseptsioon, kuidas valdkonda arendada ja kuidas erinevad haridusastmed omavahel koostööd võiksid ja saaksid teha. Samuti võiks toimuda edukamalt valdkonna koordineerimine. Hetkel tunnetan, et on kaks suuremat võrgustikku (üldhariduskoolid ja ülikoolid), mille koostöö on üsna väike. Päris välja on jäänud aga töötukassa jt valdkonnaga tegelevad institutsioonid.“

Teine olulisem ja otseselt eelnevaga seondub teema on **rahastamisvahendite suurendamine**. Paljud uuringus osalenud asutuste esindajad märgivad, et teenuse kvaliteedi ja mahu suurendamiseks oleks vaja tööle võtta rohkem inimesi, see aga on väga piiratud eelarve tingimustes väga keeruline.

„Riigipoolne rahastus peaks kindlasti kasvama, hetkel on see väga väike.“

„Meie asutus (KOV) konkreetselt vajaks, et riik eraldaks raha nii noorsootöö, terviseedenduse jm teenuse osutamiseks sihtotstarbeliselt raha. See teeks vajalikud teenused jätkusuutlikeks, ei kaoks järjepidevus ning juba tänu sellele saaks planeerida pikemaajalisi kootöövõimalusi kõigi teiste partneritega.“

Leidub ka vastajaid, kelle arvamuse kohaselt on rahastuse suurendamine küll oluline teema, kuid mitte peamine:

„Info liikumine peaks olema oluliselt kiirem. Üksiti rahalistes vahendites pole kunagi põhiprobleem.“ (vallavalitsuse esindaja)

Mitterahalisi toetusi soovitakse peamiselt koolituste ja erinevate karjäärikujundamise alaste materjalide osas – õppefilmid, brošüürid, töövihikud jt¹⁸:

„[Vajame] toetust aineõpetajatele koolituste ja materjalide näol, kuidas efektiivsemalt läbivat teemat tundidesse tuua.“ (gümnaasiumi esindaja)

„Kool vajab uuele õppekavale vastavaid õpikuid ja töövihikuid, kuna järgmisest sügisest hakkavad kaheksandates klassis toimuma kohustuslikud karjääriõppe tunnid.“ (gümnaasiumi esindaja)

„[Vajame] õppematerjale karjääriõppe kui valikaine läbiviimiseks, näiteks infobaasi potentsiaalsete koostööpartnerite ning nende pakkumistega.“

Kolmanda peamise teemana tõstatus **koolitusvajadus**. Lisaks eelpoolmainitud karjääripetsialistide tasemeõppele ning valikaine õpetaja õppekavas sisalduvale pidasid vastajad oluliseks ka teiste koolitusliikide arendamist. Üheks prioriteetseks koolitusvaldkonnaks võiks olla **info ja analüüs tööturu ja selle arengute kohta**, seda pidasid oluliseks väga erinevad karjääriteenuste osutamisega seotud osapooled. Samuti leiti, et koolituste tellimise ja läbiviimise puhul ei tohiks hind olla kõige olulisem argument ning esiplaanile tuleks seada koolituste kvaliteet. Seejuures nähti võimalust

¹⁸ Samas võiks karjääriõpetuse õppeprotsessi ülesehitamisel järgida, et erinevad aktiivõppe meetodid (rollimängud, vestlused, arutelud, aktiivne töö erineva informatsiooniga jt) sisustaksid sellest protsessist vähemalt poole, ning karjääriõppe tund ei muutuks pelgalt testide tegemiseks ning õpikute ja töövihikutega töötamiseks.

koolituste sisu osas analüüsida välisriikide vastavaid praktikaid ning neid siinsesse süsteemi üle tuua. Koolitamisega seondult pidasid vastajad vajalikuks senisest tõhusamalt ära kasutada veebipõhiste e-kursuste võimalusi.

Kokkuvõte huvipoolte küsitlusest

Karjääriteenuste huvipoolte seas läbi viidud küsitluse ankeedi koostamisel lähtuti 2006. aastal TNS Emori poolt läbiviidud karjääriteenuste süsteemi arendamise uuringus kasutatud küsimustikust, et tagada andmete võrreldavus varasema uuringuga. Küsitlusele vastas kokku 219 otseselt karjääriteenuse osutamisega ning ka teenuse arendamise ja kujundamisega seotud spetsialisti.

Karjääriteenuste huvipoolte esindajad on peamiselt **kogenud keskealised (nais)spetsialistid**, nooremaeliste osakaal on suhteliselt madal. Reeglina on huvipoolte esindajatel kõrgharidus, **peamiselt noorsootöö, psühholoogia, pedagoogika või sotsiaaltöö** alal. Iga kuues vastanud spetsialist töötab lisaks põhitöökohale veel mõnes teises asutuses või organisatsioonis, mis tegeleb karjääriskujundamist toetavate tegevustega.

Peamiseks tööülesandeks on uuringu tulemustel nii kõigil huvipooltel tervikuna kui ka ainult otseselt klientidele karjääriteenuste osutamisega tegelevatel spetsialistidel (karjäärikoordinaatorid, -nõustajad, -nõustamiskonsultandid, karjääriinfo spetsialistid) **info vahendamine** (õppimis- ja koolitusvõimalustest, ametitest ja elukutsetest, tööle kandideerimise nõuetest ja viisidest jt). Kuigi üldiselt on karjääriteenuste huvipoolte tööülesannete spekter väga lai ning teataval määral on kokkupuutepunkte väga erinevate tööülesannetega, on 2006. aastal TNS Emori poolt läbiviidud uuringuga võrreldes käesolevas uuringus osalenute keskmine tööülesannete arv muutunud väiksemaks. Ülesannete struktuuri ja järjestuse osas olulisi muudatusi ei ole toimunud.

Karjääriteenuste kõigi huvipoolte poolt teenindatavate sihtrühmade seas domineerivad **üldhariduskoolide õpilased**. Vaadeldes vaid otseselt karjääriteenuste osutamisega tegelejaid, on sihtrühmade jaotus suhteliselt ühtlane. Eristuvad teavitus- ja nõustamiskeskused, kes näevad oma teenuste sihtrühmana kõige laiemat ringi sihtgrupe - sisuliselt ollakse valmis teenindama kõiki elanikkonna grupe.

Nii kõigi huvipoolte kui ka vaid otseselt karjääriteenuseid osutavate spetsialistide hinnangul on Eesti **elanikkonna** erinevate **karjääri- ja kutsealaste teadmiste ja oskuste üldine tase pigem rahuldav**. Kõige paremaks peetakse töö- ning enesetäiendamise võimaluste kohta info otsimise oskusi. Kõige kriitilisemalt hinnatakse elanikkonna teadmisi tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest.

Äsja kooli lõpetanute arvates kõige parem ettevalmistus karjääri kujundamiseks ja elus toimetulekuks kõrgkooli ning kutseõppeasutuse lõpetanutel, seejuures on nii kõigi huvipoolte kui ka otseselt karjääriteenuseid osutavate spetsialistide hinnangud suhteliselt lähedased. Kutseõppeasutuse lõpetanute puhul märgitakse, et on olemas eriala, millega nad saavad konkureerida tööturul, samuti on nad oma valikutes näiteks gümnaasiumi lõpetanute teadlikumad. Samas leitakse, et enesejuhtimise ja -arendamise oskustele tuleks kutseõppeasutustes rohkem tähelepanu pöörata. Kõrgkoolilõpetanute puhul tuuakse positiivsena välja suurem õppimisvõime, samuti selgem minapilt ning arusaam õppimis- ja töötamisvõimalustest. Probleemina märgitakse kõrgkoolilõpetanute liialt kõrgeid ootusi. Gümnaasiumi lõpetanute tugevamaks küljeks on hea info otsimise oskus. Selles osas on tulemused vastavuses ka õpetajate küsitluse tulemustega – ka seal peeti õpilaste põhjalikuma ettevalmistuse vajadust kõige väiksemaks infootsimise oskuste osas (77%

pidas vastavaid oskusi piisavaks). Samas puudub väga hea kursisolek erialade sisulise poolega ning probleemina märgitakse ka põhjendamatult kõrget enesehinnangut. Põhikoolilõpetanute puhul arvatakse, et teadlikku karjäärikujundamist selles vanuses ei toimu ning põhikooli peamine ülesanne on valmistada noori ette järgmisteks õppeastmetes. Enamasti puudub põhikoolilõpetanutel võimekus hinnata adekvaatselt ennast ja ümbritsevat. Vastajate hinnangul vajavad põhikooli õpilased teiste sihtrühmadega võrreldes rohkem individuaalset lähenemist ja suunamist.

Elukestva õppe ja karjääriplaneerimise temaatikat peavad oluliseks peaaegu kõik vastajad. Märgitakse, et **õppimine ei lõppe koos kooli lõpetamisega**. Ligikaudu kaks kolmandikku vastajatest peab elukestva õppe ja karjääriplaneerimise alase temaatika kaasamist riiklikesse õppekavadesse väga oluliseks ning 34% oluliseks.

Uuringu tulemustest ilmneb, et huvipoolte koostöö erinevate asutustega on suhteliselt tihe. Peamiseks grupiks, kellega koostööd tehakse, on oma asutuse kolleegid, samuti valdkonnaga seotud liidud ning ühendused. Kõige vähem tehakse koostööd personaliotsingu-, koolitus- ja töövahendufirmadega. Senisest erinevalt peaks vastanute sõnul toimima koosöö kohalike omavalitsustega – nähakse koostöö laiendamise võimalusi läbi KOVide esindajate kaasamise piirkondlike teavitamis- ja nõustamiskeskuste tegevusse. Samuti leitakse, et koostöö peaks olema järjepidevam (inimesed vahetuvad, vastutusvaldkonnad on ebaselged, vahel koostöö asemel vastandumine). Samuti nähakse vajadust tihedama koostöö järele ettevõtetega. Koostööd takistavate põhjustena märgitakse seejuures inimressursi puudust. Küsitlusankeedis välja pakutud spetsialistidest hinnati koostöö vajalikkust kõige kõrgemalt karjäärinõustajatega ning karjääriinfo spetsialistidega, kõige vähem vajalikuks peeti koostööd töötervishoiuarstidega. Samas oli üldine arvamus, et tihti ei ole ametinimetus kõige olulisem koostööpartnerite valimisel - paljuski on olemas koostöö isikust. Koostöö initsieerimiseks on uuringus osalenute hinnangul üheks tulemuslikumaks võimaluseks erinevatele karjääriteenuste huvipooltele suunatud ühiskoolituste ja -projektide korraldamine, mis võimaldaks luua kontakte ning vahetada kogemusi. Üheks prioriteetseks koolitusvaldkonnaks võiks seejuures olla info ja analüüs tööturu ja selle arengute kohta, see kehtib kõigi huvipoolte esindajate kohta.

Hinnangud vajalike muutuste kohta, kuidas senisest tõhusamalt ja tulemuslikumalt karjääriteenuste pakkumine tagada, olid sarnased eelmise, 2006. aastal läbi viidud uuringuga. Suurimate **probleemkohtadena** toodi välja nii siis kui ka käesolevas uuringus **programmipõhine ja eklektiline rahastus, karjääriteenuste osutajate nappus ja sellest tulenev suur töökoormus, töötavatele inimestele suunatud karjäärinõustamise puudumine ning teenuse halb kättesaadavus ja koordineeritus maapiirkondades**. Leiti, et programmipõhiselt oleks vajalik liikuda ühtse, jätkusuutliku, riiklikult koordineeritud ja toetatud süsteemi suunas. Karjääriteenuste osutajate suurem arv võimaldaks rohkem spetsialiseeruda ja kokkuvõttes tagaks teenuse parema kvaliteedi.

Samuti nähti vajadust tõsta üldist teadlikkust karjääriplaneerimise vajalikkusest - ühiskonnas peab juurduma mõte, et karjääriteenused kuuluvad igapäevaelu juurde. See eeldab muuhulgas aineõpetajate vastavaid teadmisi ja oskust seostada oma õppeainet teiste valdkondadega, koostööd (kohalike) ettevõtjatega, karjäärikujundamise teema suuremat kõlapinda massimeedias jne. Ühe olulise soovitusena märgiti vajadust karjäärispetsialistide magistritaseme koolituskava järele, mis pakuks karjäärispetsialistidele mitmekülgsemat ettevalmistust.

Probleemkohana märgiti karjääriteenuste osutamise ebaühtlast kvaliteeti erinevate piirkondade lõikes. Ühe lahendusena pakuti siinkohal osalise koormusega karjäärikoordinaatori ametikoha loomist, mida võiks väiksemates koolides täita alakoormusega õpetaja. Lisaks karjääriskujundamise alase teenuse kättesaadavamaks muutumisele võimaldaks see leevendada olukorda, kus maapiirkondades töötavatel aineõpetajatel on probleeme normkoormuse täitmisega.

Lisaks stabiilsusele peavad vastanud karjääriteenuste osutamisega tegelevad spetsialistid oluliseks valdkonna rahastamisvõime suurendamist. Teenuse kvaliteedi ja mahu suurendamiseks oleks vaja tööle võtta rohkem inimesi, see aga on väga piiratud eelarve tingimustes ülimalt keeruline. Mitterahalisi toetusi soovitakse peamiselt koolituste ja erinevate karjääriskujundamise alaste materjalide vormis – õppefilmid, brošüürid, töövihikud jt.

Poliitikasoovitused

Alljärgnevalt toodud soovitused on jagatud järgmistesse kategooriatesse:

- elanikkonna teadlikkuse tõstmine karjääriteenustest,
- elanikkonna karjääriplaneerimise oskuste parandamine,
- karjääriteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine,
- koostöö tihendamine ja karjääriteenuste pakkumise koordineerimise parandamine.

Kaks esimest punkti on suunatud teenuse nõudluse, kaks viimast pakkumise poolele. Iga soovituse juures on lühidalt ära toodud ka uuringust ilmnenu kitsaskoht/kitsaskohad, millest tulenevalt soovitus tehakse.

I TEADLIKKUSE TÕSTMINE

1. Elanikkonna üldine teadlikkus erinevatest karjääriteenuste osutajatest ja karjääriinfo allikatest on võrdlemisi madal. Neid infoallikaid ja karjääriteenuse pakkujaid, keda teatakse, ei osata sageli seostada karjäärilase valiku tegemise vajadusel karjääriteenuste osutajatena, vaid pöördutakse pigem sõprade, tuttavate ja pereliikmete poole.

Soovitus: elanikkonna üldise teadlikkuse tõstmiseks tuleb infot karjääriteenuse osutajate ja karjääriinfo allikate kohta laiemalt tutvustada, sh kasutades meediavahendeid (erinevad tele- ja raadiosaated, sotsiaalmeedia), mis võimaldavad viia informatsiooni erinevate sihtrühmadeni (noored, töötud, hõivatud, vanemaealised/pensionärid, erivajadusega elanikud).

2. Nii karjääriteenuse osutajad kui ka elanikkond, sh kõik uuringusse kaasatud sihtgrupid – lapsevanemad, õpetajad ja õpilased – tunnevad kõige enam vajadust üldise tööturu info (sh tööjõu vajaduse prognooside, tööle kandideerimise nõuete) järele. See on mõistetav, kuna karjääriplaneerimine on tööturu arengutega tihedalt seotud. Selleks, et vältida tööjõu- ja tööpuudust ning tagada vajaliku kvalifikatsiooniga tööjõu olemasolu, on tarvis, et riik oskaks prognoosida, milliste oskuste ja teadmistega spetsialiste on tarvis mitte ainult täna, vaid ka viie ja kümne aasta pärast. Seetõttu on väga oluline nii teadlike erialavalikute tegemine kui elukestva õppe kontseptsioon. Paraku on tööturu väljavaadete alane info täna eri allikate vahel killustunud ning tihti ka keeruliselt kirja pandud.

Soovitus: tööturualase info (nii erinevad uuringud kui ka Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tööjõuprognosi) võiks koondada süsteemselt ühte portaali (nt Rajaleidja karjääriportaal) ning Sotsiaalministeerium peaks koostama perioodiliselt (näiteks kord poolaastas) ülevaate olulisematest tööturualastest arengutest, mida õpilased, õpetajad ja teised karjäärilaste valikute tegijad saaksid kasutada.

3. Õpilaste teadlikkuses karjääriteenuseid pakkuvatest allikatest mängivad olulist rolli nende vanemad ja kool. Lapsevanemate teadlikkus õpilastele suunatud karjääriinfo ja -nõustamise pakujatest on täna madal. Seetõttu on oluline suurendada lapsevanemate karjääriplaneerimisalast teadlikkust, et paraneks oskus last valikute tegemisel suunata ja toetada.

Soovitus: suurendada koostööd koolide, õpetajate ja lapsevanemate vahel. Õpetajad (eelkõige klassijuhatajad) peaksid jagama lapsevanematele rohkem informatsiooni

Õppeasutuse poolt jagatava karjääriinfo kohta (milliseid karjääriplaneerimise teemasid koolis käsitletakse, millised on õpilaste võimalused saada koolist ja teistelt teenusepakkujalt karjäärialast informatsiooni või nõustamist). Karjääriteema peaks olema alates 8. klassist arenguestluste kohustuslikuks osaks, mis suunaks lapsevanemaid teemale tähelepanu pöörama ning ühtlasi saaks klassijuhataja tutvustada karjääriinfo allikaid, ning tutvustada piirkonnas tegutsevaid karjääriteenuste pakkujaid, kellelt saavad lapsevanemad soovi korral nõu küsida.

4. Nii elanikkonna kui ka õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate uuringust selgus, et mitte-eestlaste teadlikkus karjääriteenuse osutajatest ning -allikatest on tunduvalt madalam kui eestlastel.

Soovitus: mitte-eestlaste teadlikkuse tõstmiseks erinevatest karjääriteenuste osutajatest on eelkõige vaja suurendada karjääriinfo kättesaadavust ka vene keeles. Uuringus osalejad tõid välja, et neil on tunduvalt mugavam lugeda karjäärialast infot oma emakeeles, kuna tegu on valdkonnaga, kus kasutatakse sageli spetsiifilisi termineid, mida on ka neil, kes teatud tasemel riigikeelt valdavad, keerukas mõista. Selleks tuleb tänasest enam pöörata tähelepanu venekeelsete infomaterjalide koostamisele; tagada, et olulisemate karjääriinfo allikate veebilehtede (nt Rajaleidja) info ja karjäärinõustamine oleks kättesaadav ka vene keeles.

II KARJÄÄRIPLANEERIMISE OSKUSTE PARANDAMINE

1. 40% töötavatest elanikest ei ole rahul oma praeguse töökohaga ning vajaksid nõustamist oma võimete ja vajaduste ning tööturu võimaluste ja nõuete kohta. Töötute nõustamisega tegeleb Eesti Töötukassa, kuid muid karjääriteenuseid pakuvad täiskasvanutele erallettevõtted tasuliste teenustena. Elanikkond ei tea, et Eesti Töötukassa karjääriinfood on avatud ka töötavatele inimestele.

Soovitus: karjääriteenuste pakkumise süsteemis tuleb kokku leppida, kelle ülesandeks on tööealiste täiskasvanute karjäärialane nõustamine ning tagada sihtgrupile teenuse pakkumine.

2. Suur osa elanikest ei tegele teadlikult ega järjepidevalt oma karjääri planeerimisega, vaid teeb otsused pigem olukorrast tingituna. Kiirelt muutuvus ühiskonnas ei ole karjäärivalikute tegemine enam ühekordne tegevus, vaid toimub kogu eluteel, lasteaiast kuni pensionieani. Enda hinnangul oskab oma nõrku ja tugevaid külgi välja tuua kolmveerand elanikest, kuid vaid kolmandikul on olemas isiklik karjääriplaan oma haridus- ja tööeesmärkide saavutamiseks ning veidi enam kui pooltel tööealistel elanikel on olemas korrektselt koostatud elulookirjeldus (CV).

Soovitus: elanikkonnale tuleb teadvustada, et tegelikkuses on paljudel erialadel ja ametikohtadel vaja ennast pidevalt täiendada, et olla tööturul konkurentsivõimeline ning kohaneda elus ettetulevate karjäärialaste muutustega. Rohkem tuleb tegeleda ettevaatava tööjõuplaneerimisega – milliseid ametikohti ja milliste oskuste ning teadmistega töötajaid on vaja tulevikus.

III TEENUSTE KÄTTESAADAVUSE JA KVALITEEDI PARANDAMINE

1. Karjääriteenuse osutamisega tegelevates asutuses töötavate spetsialistide arv ei ole erinevate osapoolte hinnangul täna piisav ning olemasolevad spetsialistid on erinevate ülesannetega ülekoormatud.

Soovitus:

1. **Oluline on välja selgitada, kas olemasolev karjäärispetsialistide arv tagab teenuse kättesaadavuse ning kas osutatav teenus vastab saajate vajadustele. See info on vajalik otsustamiseks, kas on tarvis koolitada täiendavalt spetsialiste, kas ning millistel juhtudel oleks otstarbekas liikuda suurema spetsialiseeritusega teenuste pakkumise poole. See aga eeldab omakorda rahastamiskeemi muutmist ning valdkonna arenguks kasutatavate ressursside suurendamist.**
2. **Karjääriteenuste kättesaadavuse parandamiseks elanikkonna seas tuleks kaaluda võimalust karjääriinfot edastava nõuandetelefoni sisseseadmiseks. Juhendamine telefoni või Skype'i teel laiendaks teenuse geograafilist ja ajalist kättesaadavust ning oleks kuluefektiivne.**
2. Õpetajad toovad murekohana välja, et nad on ülekoormatud ning karjääriteemade vajaliku põhjalikkusega käsitlemiseks napib ainetunnis aega. Samuti on murekohaks, et paljudes koolides ei koordineerita karjääriõpet, mistõttu ei ole tagatud süsteemsus ning õpilaste ettevalmistuse tase on väga erinev. Elukestva õppe ja karjääriteemade eklektilisele käsitlemisele ainetundide raames viitab see, et kui suur osa õpetajatest väidab, et käsitleb karjääriteemasid oma õppeaine raames, siis nende õpilaste osakaal, kes leiavad, et nende koolis ei pöörata teemale tähelepanu, on kõrgem.

Soovitused:

1. **Süsteemsuse tagamiseks on oluline, et koolid töötaksid välja karjääriõppe plaani ning käsitleksid teemat järjepidevalt kõikides õppeastmetes, mitte ainult põhikooli või gümnaasiumi lõpuklassides või kutseõppe viimastel kursustel ning kevadeti.**
2. **Karjääriteemade käsitlemise parandamiseks koolides peavad erinevad huvipooled kõige tulemuslikumaks karjäärispetsialisti ametikoha loomist üldhariduskoolides ning kutseõppeasutustes. Väiksemates koolides võib seda rolli täita ka vastava (täiend)koolituse läbinud aineõpetaja, huvijuht, psühholoog vmt. Konkreetne ametikoht ning tööülesanded võimaldavad tõsta pakutava karjääriteenuse kvaliteeti, kättesaadavust, süsteemsust ning määratleda koolis selge vastutuse.**
3. **9. ja 11. klassis peab karjääriplaneerimine olema eraldi õppeaine, mis kestab kogu õppeaasta ning mida koordineerib kas kooli karjäärispetsialist või viimase puudumisel klassijuhataja. See aitab tagada muuhulgas teema süsteemset käsitlemist.**
4. **Õpetajatele tuleb pakkuda näidismaterjale (sh tekstid, ülesanded, projektid, videod, telesaadete salvestised, tööjõu vajaduse prognoosid) karjääriteema seostamiseks oma ainega.**
5. Täna puudub karjäärispetsialistide koolituskava, mis võimaldaks pakkuda karjäärispetsialistidele paremat ettevalmistust. Sellisest ettevalmistusest tunnevad puudust ka karjäärispetsialistid.

Soovitus: tuleks välja töötada magistritaseme õppe koolituskavad karjäärispetsialistide koolitamiseks.

6. Õpetajate hinnangul ei ole neil piisavalt teadmisi ja oskusi, et karjääriteemasid õppeainega siduda ehk teemat läbivalt ainete raames käsitleda.

Soovitused:

1. Tulevaste õpetajate paremaks ettevalmistamiseks karjääriteemade läbivaks käsitlemiseks erinevate ainetundide raames on vaja õpetajakoolituse ja pedagoogika õppekavadesse lisada kursused elukestva õppe ja karjääriplaneerimise käsitlemiseks lähtuvalt õpetatavate ainete kontekstist.
2. Töötavatele aineõpetajatele tuleb luua ja pakkuda täienduskoolitust karjääriplaneerimise temaatika käsitlemiseks õpetatava aine kontekstis.

IV TEENUSE PAKKUMISE KOORDINEERIMINE

1. Karjääriteenuste programmipõhine rahastamine tekitab teenuse osutajates ebakindlust.
Soovitus: jätkusuutliku ja tasakaalustatud arengu tagamiseks on vaja liikuda programmipõhiselt rahastamiselt ühtse, riiklikult koordineeritud ja toetatud karjääriteenuste süsteemi suunas, kus erinevate osapoolte vahel on kokku lepitud nende roll ja vastutus teenuse osutamisel.
2. Täna on koostöö erinevate karjääriteenuste vajajate ja pakkujate vahel sageli nõrk.
Soovitus: kohalikud omavalitsused, koolid ning õpetajad peaksid tegema tihedamat koostööd erinevate noorteorganisatsioonide ja piirkondlike karjäärikeskustega. Koostöö parandamine võimaldab ühelt poolt olla kursis karjäärikeskuste ja noorteorganisatsioonide tegevusega ning teisalt teenusekasutajate vajadustega. Koostöö initsieerimiseks on üheks võimaluseks korraldada senisest enam erinevatele karjääriteenuste osutamisega seotud huvipooltele suunatud ühiskoolitusi ja -projekte. Samuti on võimalik kaasata piirkondlikke karjäärikeskuseid koolis karjäärialaste ainete ja infopäevade läbiviimisse.

Kirjandus

1. **Eamets, R., Krillo, K., Themas, A.** (2011). Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuring (2010). Tartu Ülikool, sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus.
2. **Eesti Noorsoo Instituut** (2010). „Noortemonitor 2009“
3. **England, G., van Holten, A., Urbahn, J.** (2008) „Career guidance by telephone—a valuable tool for experienced consultants“ http://www.iccdpp.org/Portals/1/NZ%20Career_Services_-_Career_guidance_by_telephone.pdf
4. **European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN) (2010)** „Karjääriteenuste arengusuunad Euroopas. Euroopa karjääriteenuste poliitika võrgustiku tegevused 2008-2010“
5. **EÕELi seisukoht karjääriõppe suhtes. Karjääriteadlik Eestimaa õpilane** (vastu võetud EÕEL XXIV üldkoosoleku otsusega 10.4.2011. <http://opilasliit.ee/doc/K11/Karjaariteadlik%20Eestimaa%20opilane.pdf>
6. **Framework of the structured dialogue for European cooperation in the youth field** (2010)
7. **Gümnaasiumi riiklik õppekava** (2010) <https://www.riigiteataja.ee/akt/13272925>
8. **Haridus- ja Teadusministeerium** (2009) „Eesti kutseharidussüsteemi arengukava 2009-2013“
9. **Haridus- ja Teadusministeerium** (2011). Valdkondade statistilised andmed. <http://www.hm.ee/index.php?048055>
10. **M. Lehtsalu** (2010) „Karjääriteenused kutsehariduse kontekstis“. Ettekande slaidid. http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/Mare_Lehtsalu_%20Karjaariope_%20kutsehariduses.pdf
11. **Oras, K., Siilak, K., Unt, M.** (2010). Kõrgkoolilõpetaja tööturul: majanduse ja tehnikaerialade vilistlaste hinnangud oma tööturuvõimalustele. Tallinna Ülikool, väljaanne nr. 1/2010.
12. **OÜ Klaster** (2007) „Üliõpilaste sotsiaalmajanduslik olukord 2005/2006“
13. **Page, R., Newton, B., Hawthorn, R., Hunt, W., Hillage, J.** (2007) „An Evaluation of the Ufl/learnirect Telephone Guidance Trial“, Research report. <http://www.employment-studies.co.uk/pdflibrary/rr833.pdf>
14. **Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava** (2002) <https://www.riigiteataja.ee/akt/174787>
15. **Põhikooli riiklik õppekava** (2010) <https://www.riigiteataja.ee/akt/13273133>
16. **Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus**, Kutseõppe riiklikud õppekavad <http://www.ekk.edu.ee/valdkonnad/kutseharidus/kutseoppe-riiklikud-oppekavad>
17. **SA Innove** (2010) „Karjääriinfo vahendamise ja karjäärinõustamise kvaliteedikäsiraamat“
18. **SA Innove** (2010) „Karjääriteenuste kvaliteedikäsiraamat“
19. **SA Poliitikauuringute Keskus Praxis** (2011). „Noorteseire aastaraamat 2010: noored ja tööturg“ .
20. **Saar Poll OÜ** (2008) „Elanikkonna teadlikkus kutseõppes toimuvast ja kutsehariduse maine aastal 2008“
21. **TNS Emor** (2006) „Karjääriteenuste süsteemi arendamise lähteuuring“
22. **Uuringukeskus Socio** (2006) „Nõustamine Eesti kõrgharidussüsteemis“
23. **Valikaine „Karjääriõpetus“**. Vabariigi Valitsuse 28.01.2010 määrus nr 14 „Põhikooli riiklik õppekava“ lisa 11.

Klassifikaatorid

Põhikool käesoleva uuringu raames on üldhariduskool, kus antakse ainult põhiharidust (ehk kuni III kooliastmeni).

Gümnaasium käesoleva uuringu raames on üldhariduskool, kus antakse nii põhiharidus kui ka keskharidus (I, II, III kooliaste + gümnaasium)

Eesti piirkondlike üksuste statistiline klassifikaator (EPS)

Põhja-Eesti (Harjumaa)

Lääne-Eesti (Hiiu maakond, Lääne maakond, Pärnu maakond, Saare maakond)

Kesk-Eesti (Järva maakond, Lääne-Viru maakond, Rapla maakond)

Kirde-Eesti (Ida-Viru maakond)

Lõuna-Eesti (Jõgeva maakond, Põlva maakond, Tartu maakond, Valga maakond, Viljandi maakond, Võru maakond)

Ametite klassifikaator 2008v1.5a

(http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=2987579&siteLanguage=ee)

- Sõjaväelased
- Juhid
- Tippspetsialistid
- Tehnikud ja keskastme spetsialistid
- Ametnikud
- Teenindus- ja müügitöötajad
- Põllumajanduse, metsanduse, jahinduse ja kalanduse oskustöötajad
- Oskustöötajad ja käsitöölised
- Seadme- ja masinaoperaatorid ja koostajad
- Lihttöölised

Ametite klassifikaator (*International Standard Classification of Occupations ISCO 08*).

Valgekrae – juhid; tippspetsialistid; tehnikud ja keskastme spetsialistid; ametnikud.

Sinikrae – teenindus- ja müügitöötajad; põllumajanduse, metsanduse, jahinduse ja kalanduse oskustöötajad; oskustöötajad ja käsitöölised; seadme- ja masinaoperaatorid ja koostajad; lihttöölised; sõjaväelased.

Mõisted

(<http://www.innove.ee/karjaariteenused/arenduskeskus/karjaariteenuste-valdkonna-terminid>)

Karjäär on inimese elukestev haridus- ja tööalane areng kõigi tema elu rollide omavahelises kooskõlas.

Karjääri planeerimine on elukestev teadlik õppimine ja valikute tegemine oma karjääri kujundamisel. Elukutsevalik on selle protsessi oluline osa.

Isiklik karjääriplaan on inimese haridus- ja tööeesmärkide saavutamise tegevuskava.

Karjääriteenus on teenus, mida inimene saab oma karjääri planeerimisel kasutada: karjääriõpe, karjääriinfo vahendamine ja karjäärinõustamine. Karjääriteenust pakutakse teavitamis- ja nõustamiskeskustes, õppeasutustes (kõigile haridustasemetel), Eesti Töötukassa piirkondlikes osakondades, töökohal, nii riigi- kui ka erasektoris ja ühiskondliku tegevusena.

Karjääriõpe on korraldatud teoreetiline ja praktiline õpe, mille raames õpilane kujundab karjääri planeerimiseks vajalikud oskused ja teadmised ning elukestvaks õppeks valmisolekut soodustavad hoiakud.

Karjääriõpetus on õppeaine, mis kujundab õpilase teadlike karjääriotsuste tegemiseks vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud.

Karjääriinfo vahendamine on haridust, tööturgu, elukutseid ja nende omavahelisi seoseid puudutavate korrastatud andmete edastamine. Karjääriinfo hõlmab karjäärivaliku hindamise vahendeid ja infomaterjale, mis aitavad inimesel aru saada, mida ta teab enda, oma valikuvõimaluste ja otsustusmehhanismide kohta.

Karjäärinõustamine on inimese toetamine teadlike karjääriotsuste tegemisel ja elluviimisel. Nõustamine loob eeldused, et inimene suudab paremini analüüsida iseennast ja oma võimalusi ning planeerida ja ellu viia isikliku karjääriplaaniga tuginedes elukestva õppe põhimõtetele.

Karjäärinõustaja toetab inimest karjääriplaneerimisel, aidates tal suurendada teadlikkust iseendast, hariduse ja tööturu võimalustest, püstitada eesmärgid ning kavandada tegevusi nende eesmärkide saavutamiseks. Tema tööks on inimese karjääriplaneerimise juhendamine.

Karjääripetsialist osutab karjääriteenust (karjääriõpet, karjääriinfo vahendamine, karjäärinõustamine).

Karjäärikoordinaator korraldab karjääriõpet ja selle arendustegevusi koolis.

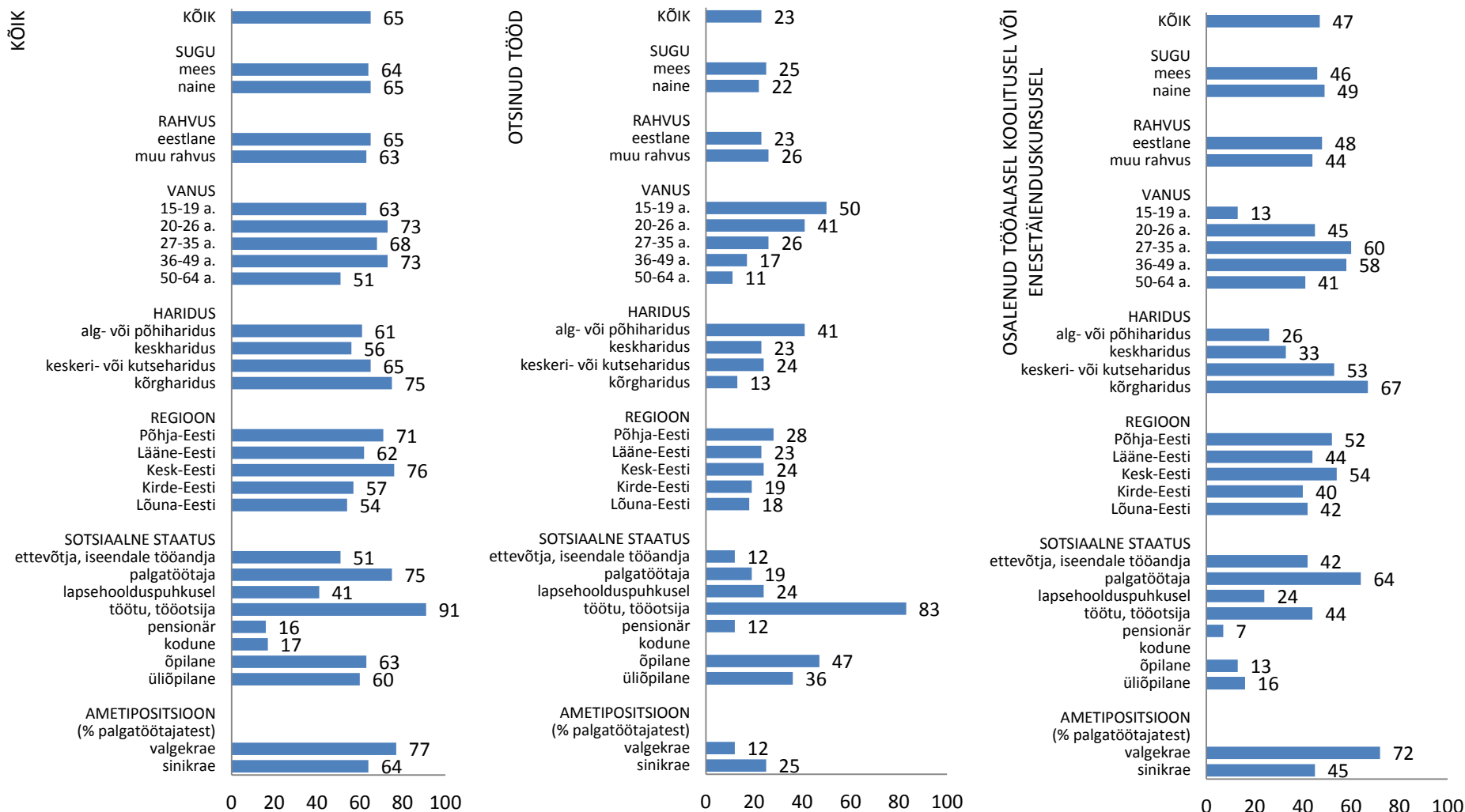
Karjääriinfo spetsialist loob ja vahendab karjääriinfot ning teavitab avalikkust karjääriteenustest. Tema tööks on info kogumine, analüüsimine, sünteesimine, vaagimine ja karjääriotsuste elluviimise toetamine. Põhitegevuste hulka kuuluvad avalikkuse teavitamine karjääriteenustest, karjääriinfo vahendamine individuaalselt ja gruppidele.

Karjääriteenuste kvaliteedinäitajad on:

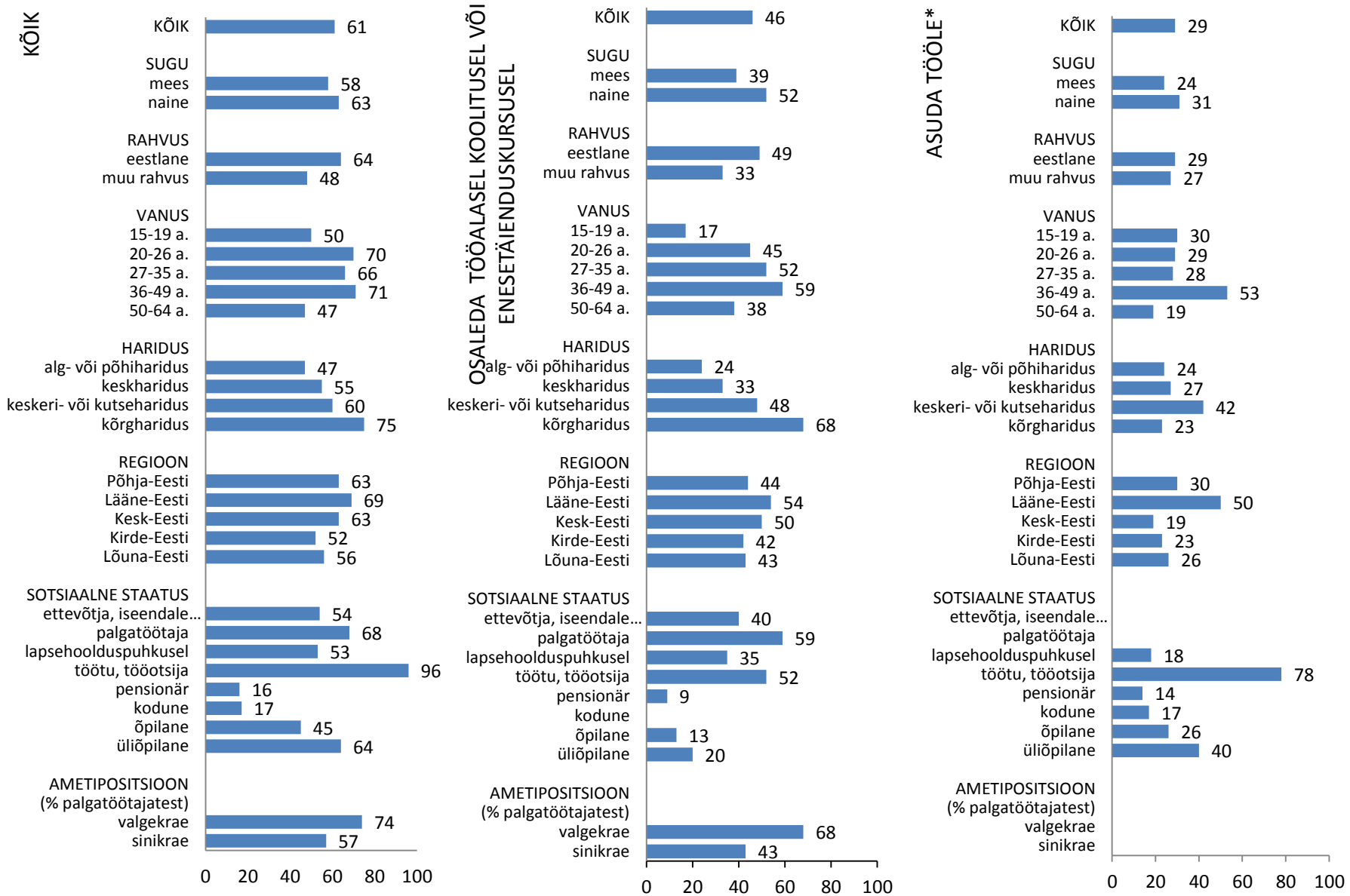
- Karjääriteenuste kasutajate rahulolu (mõõdetakse küsimustike ja vestluste/intervjuudega)
- Huvigruppide (koostöökogu esindajad) rahulolu (mõõdetakse küsimustike ja vestlustega);
- Karjääriteenuse osutajate rahulolu (mõõdetakse küsimustike, vestluste ja paikvaatlustega);
- Püstitatud eesmärkideni jõudmine (mõõdetakse võrrelduna planeerituga);
- Nõuetekohane tegevus ja mittevastavuste puudumine (mõõdetakse mittevastavuste/kaebuste arvuga).

Lisa 1 Elanikkonna küsitluse taustaandmed

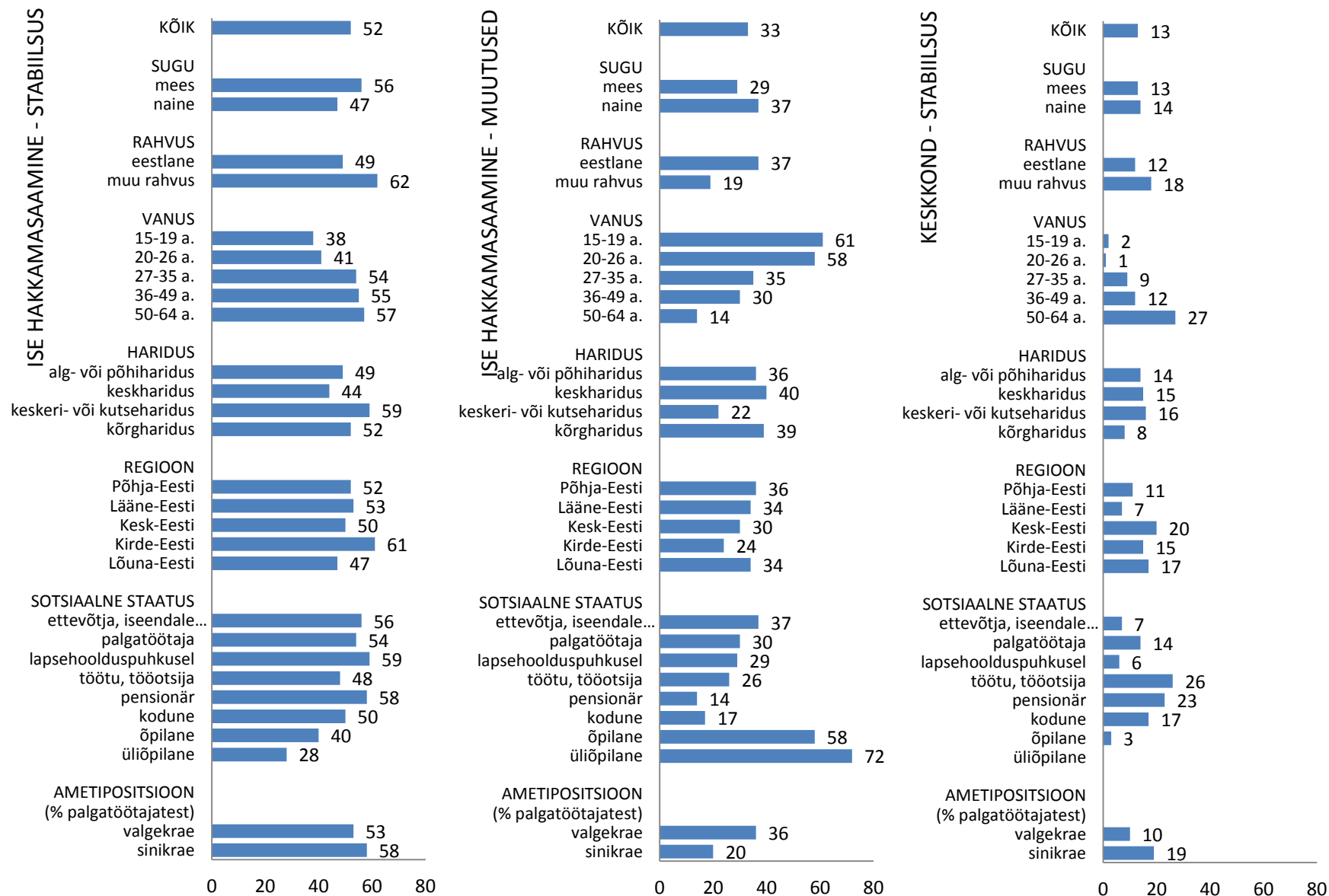
Joonis 106 Viimase aasta jooksul töö- ja õpingutealasel „aktiivsete“ sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

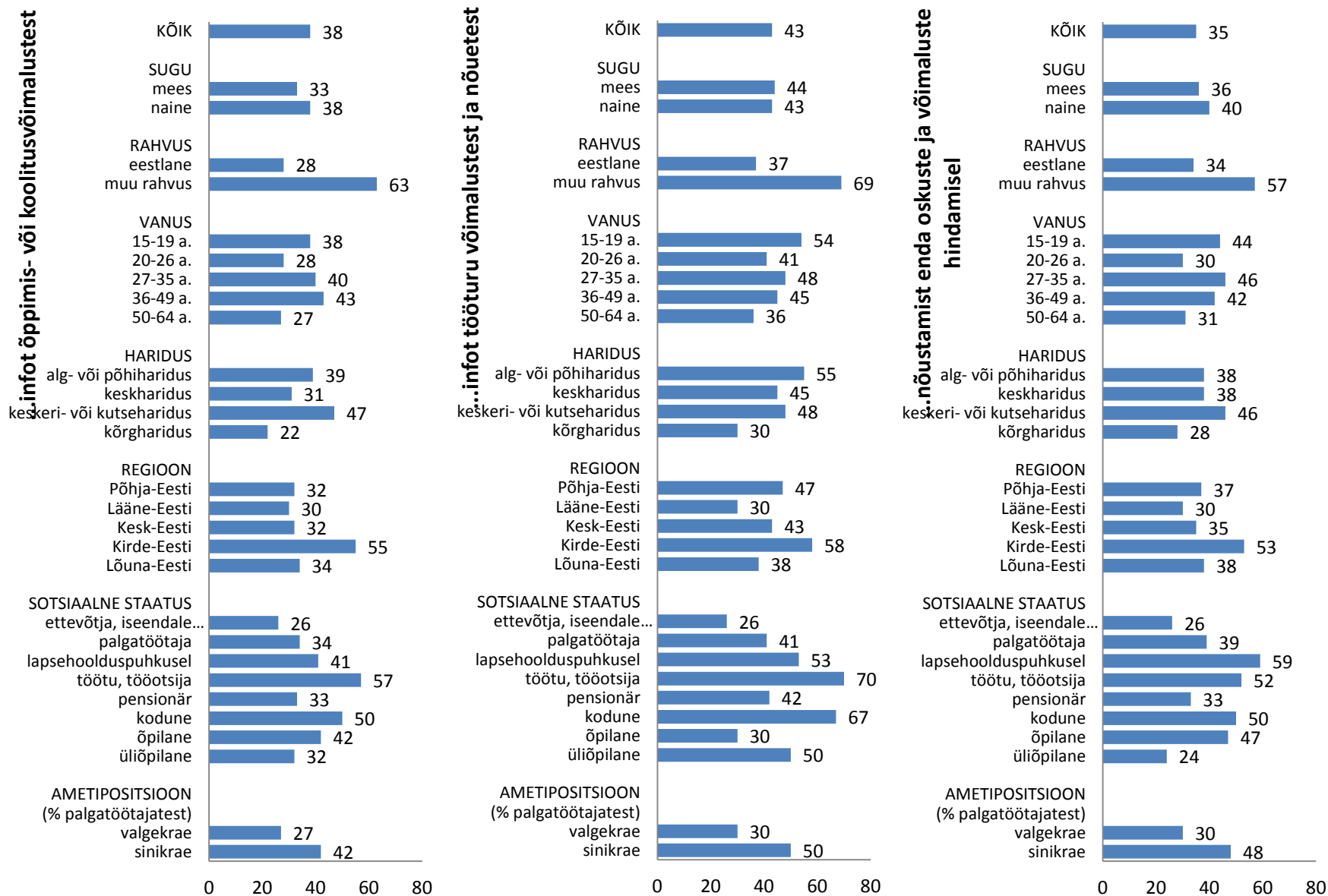
Joonis 107 Lähima aasta jooksul töölaseid või õpingutega seotud muutusi kavandajate sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas; *märgib sihtrühmade osakaalu mitteaktiivsetest)

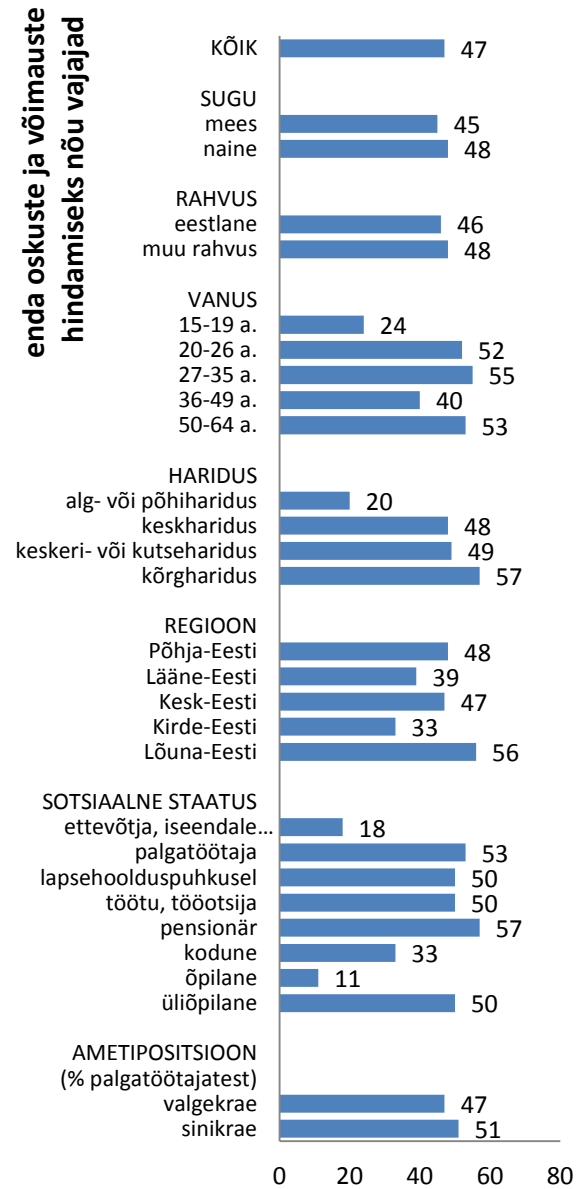
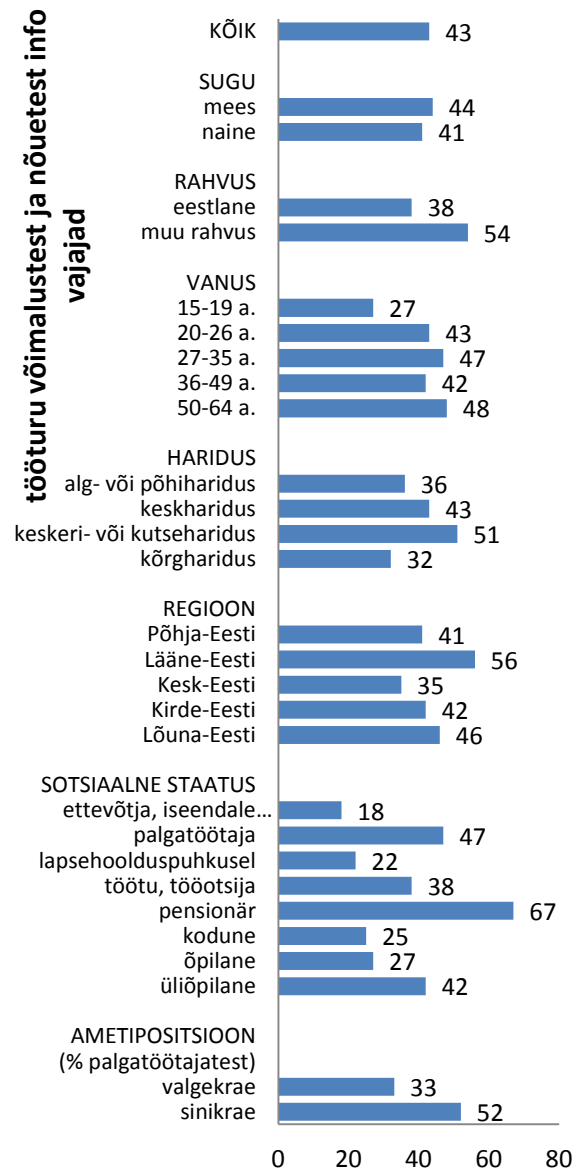
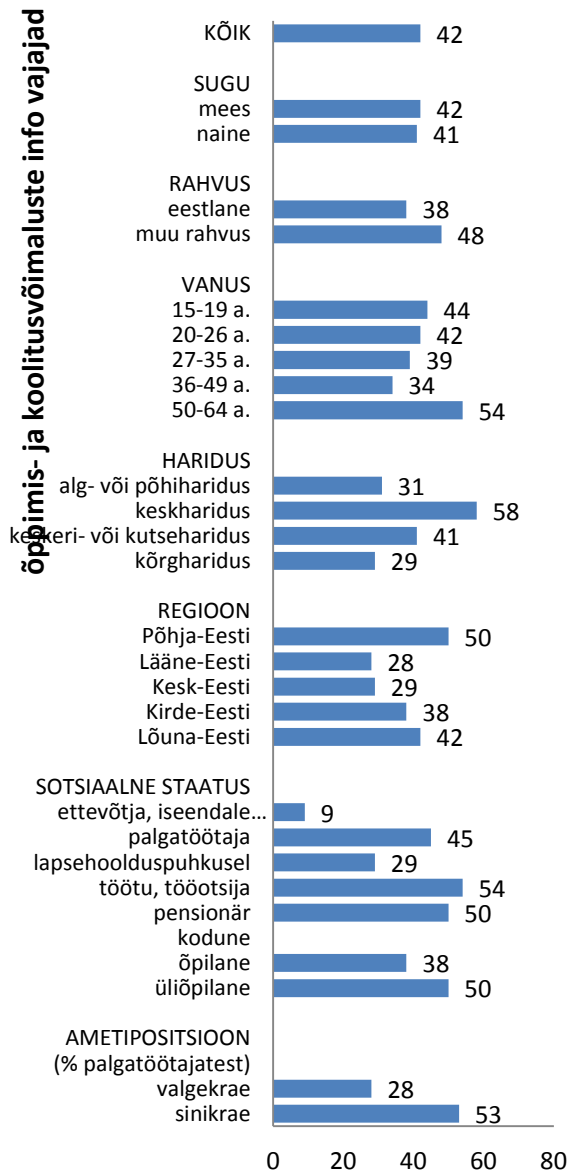
Joonis 108 Töö ja õpingutega seotud väärtushinnanguid esindavate gruppide sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

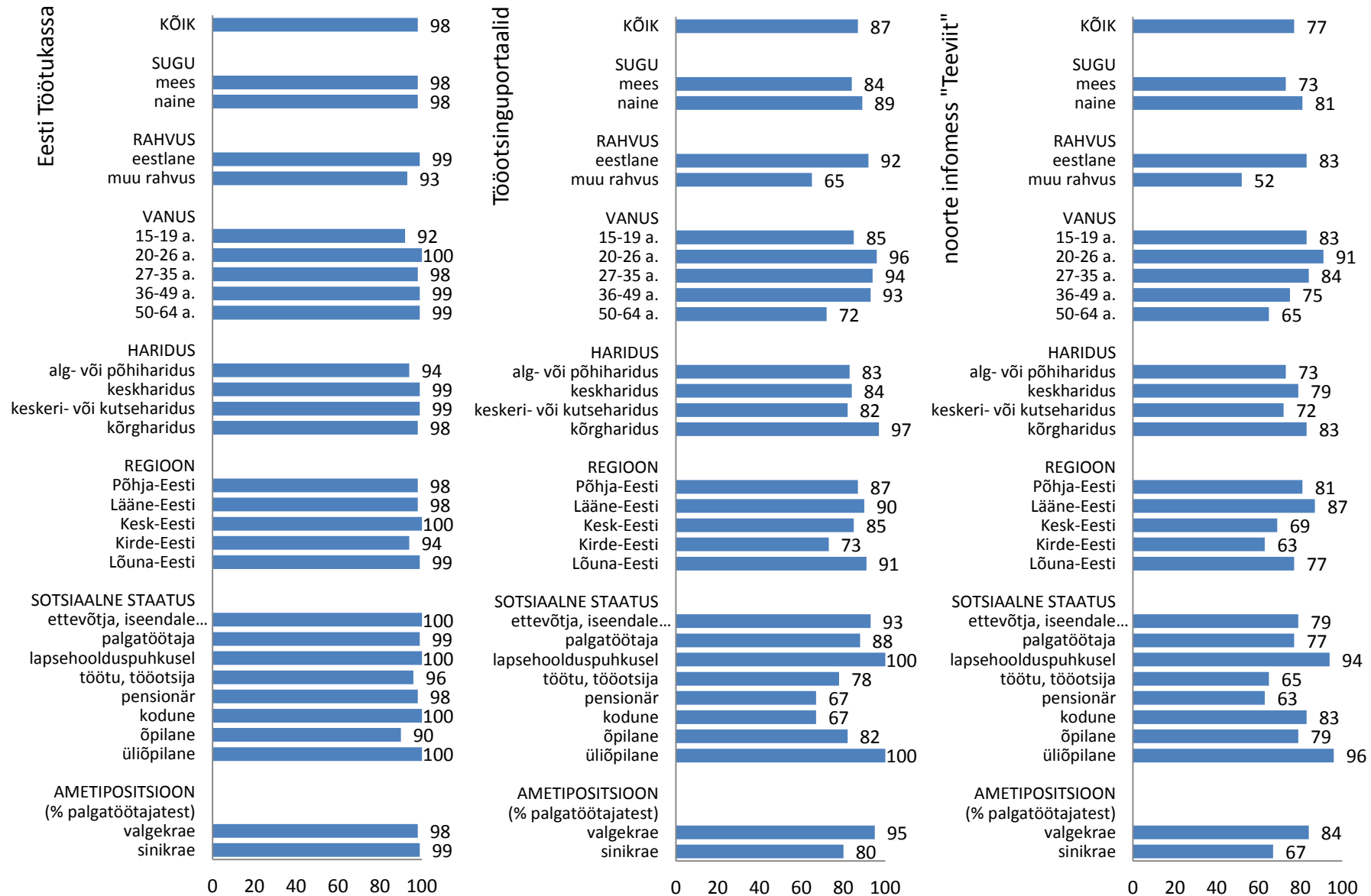
Joonis 109 Karjäärivalikute tegemisel täiendavat infot/nõustamist vajajate sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

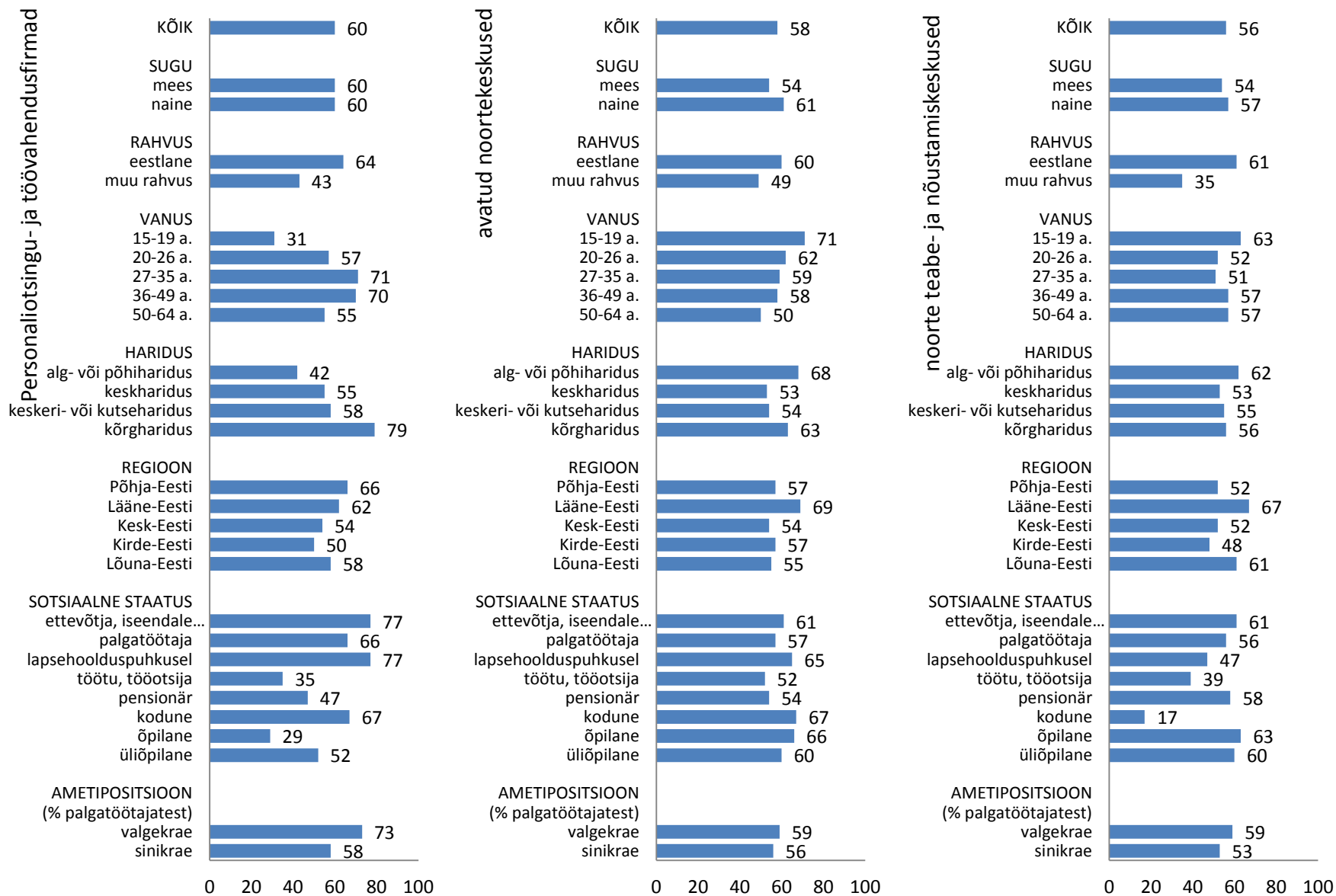
Joonis 110 Karjääriteenuste kättesaadavust pigem keeruliseks hinnanute sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

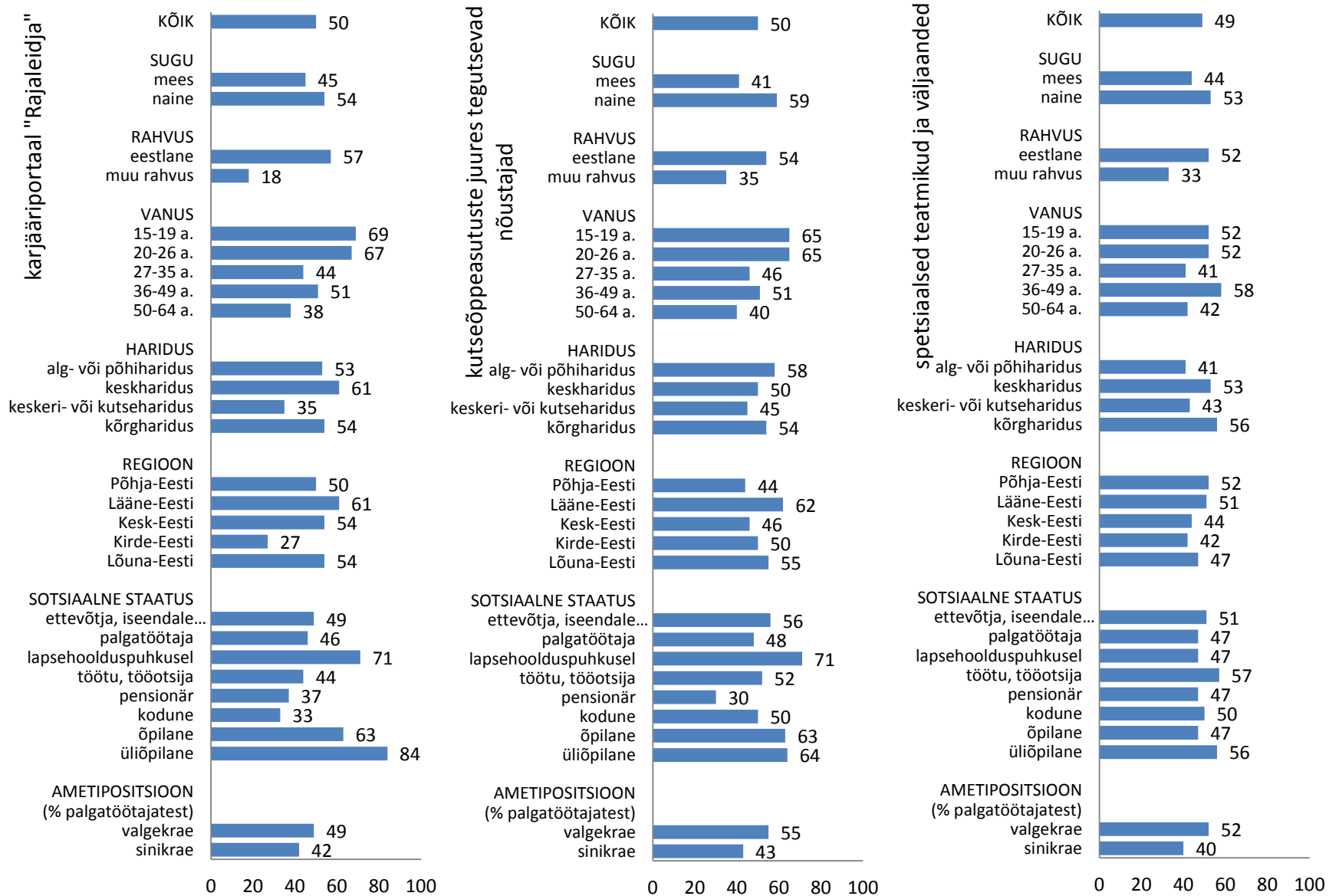
Joonis 111 Erinevate info- ja nõustamisvõimalustega kursis olevate isikute sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

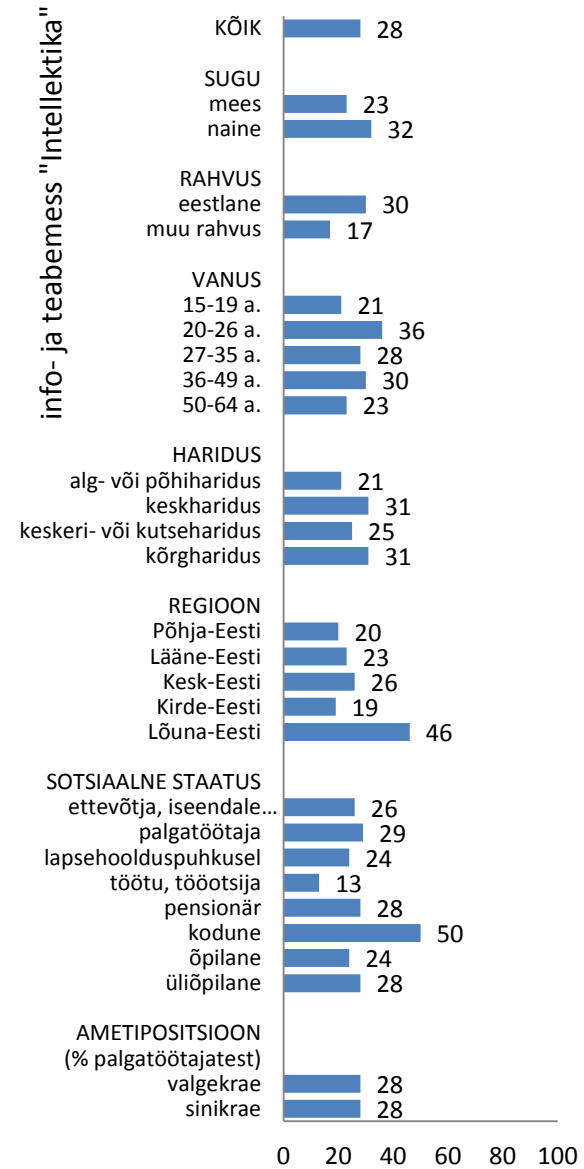
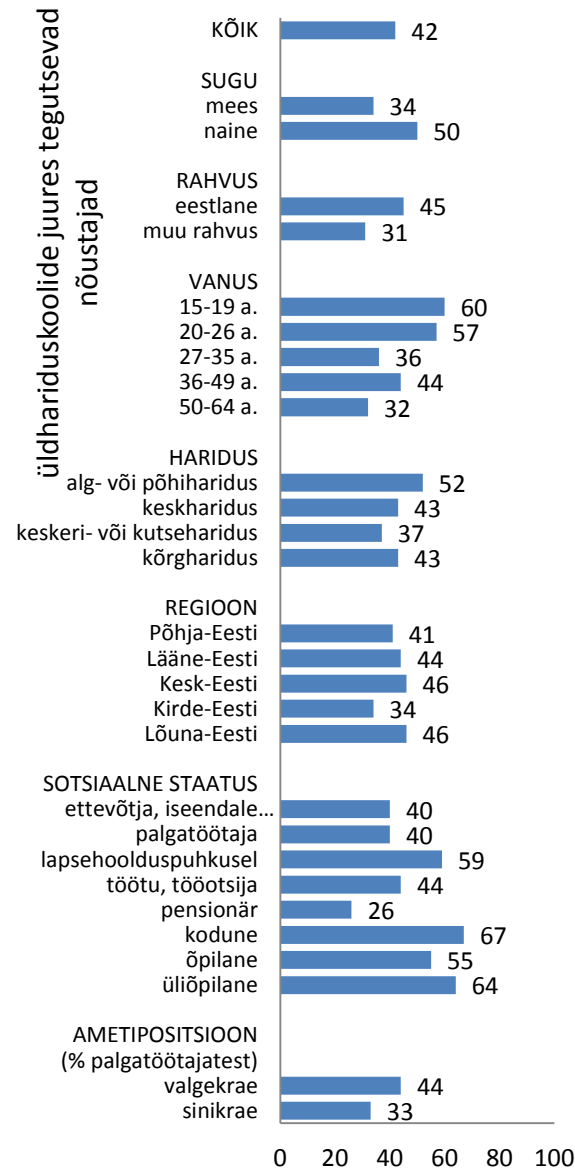
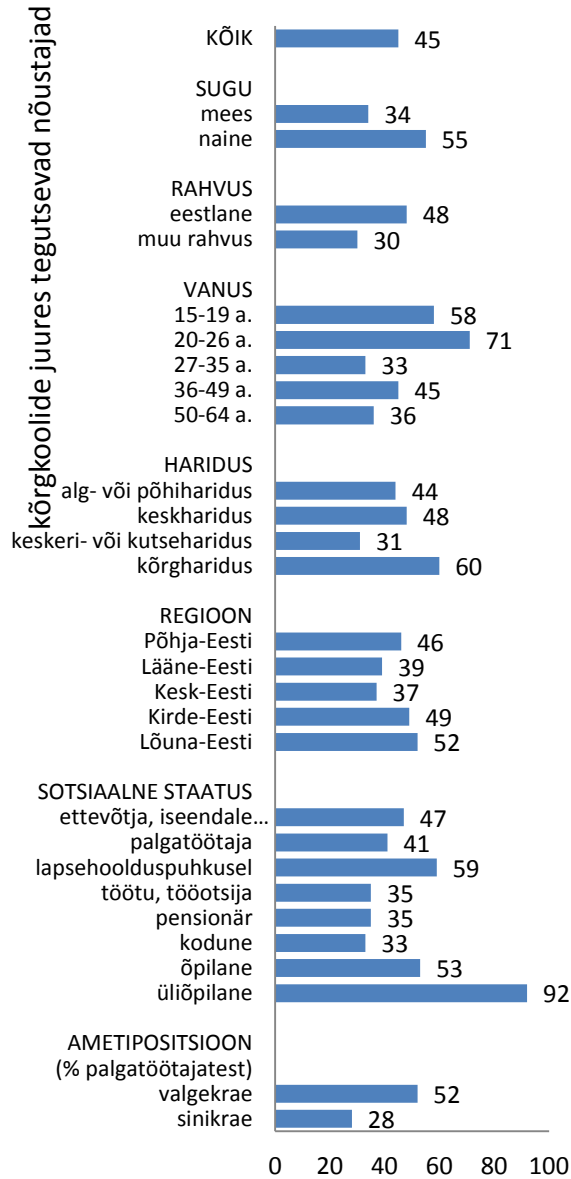
Joonis 112 Erinevate info- ja nõustamisvõimalustega kursis olevate isikute sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

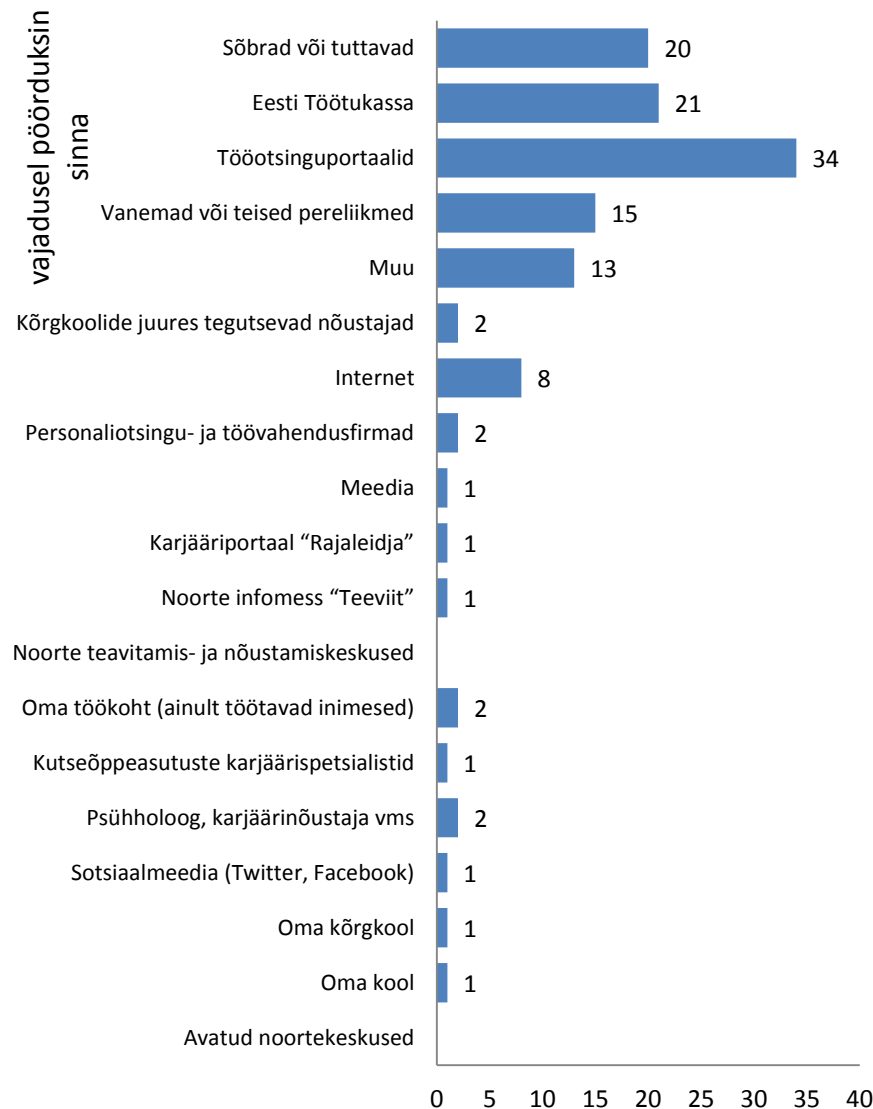
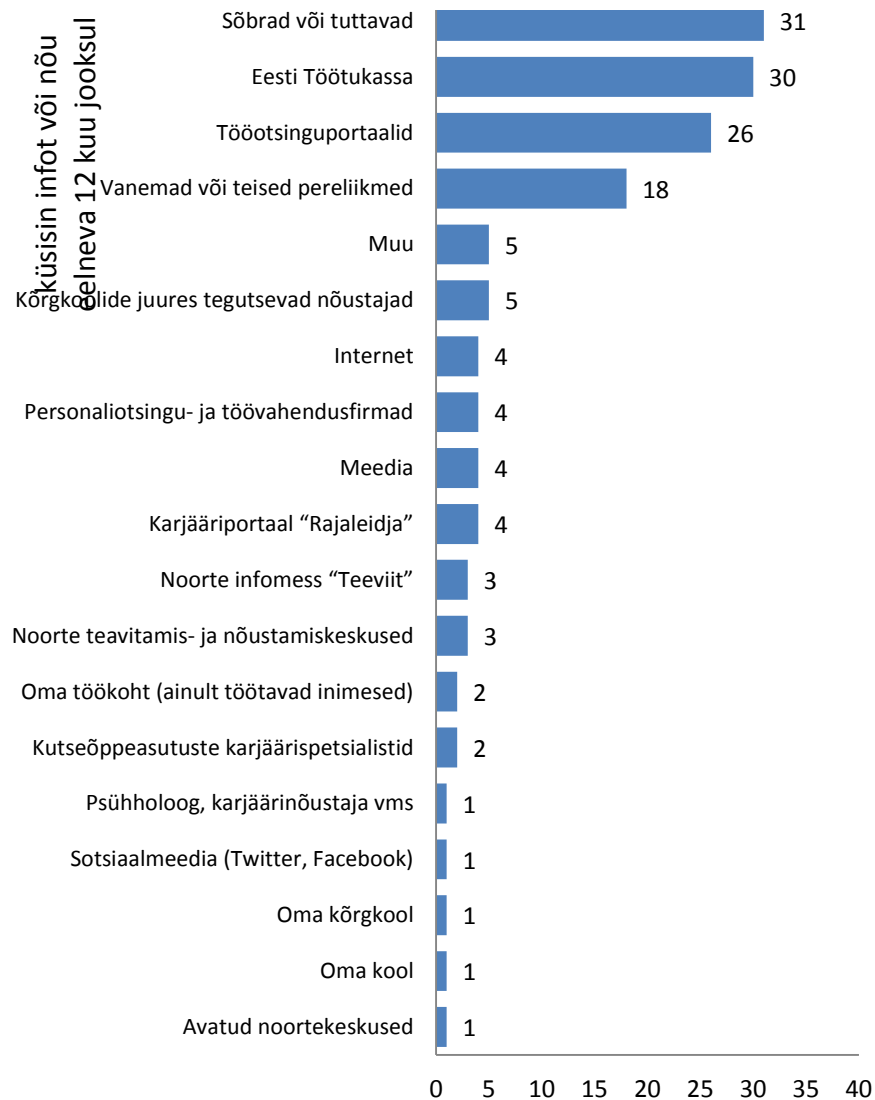
Joonis 113 Erinevate info- ja nõustamisvõimalustega kursis olevate isikute sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

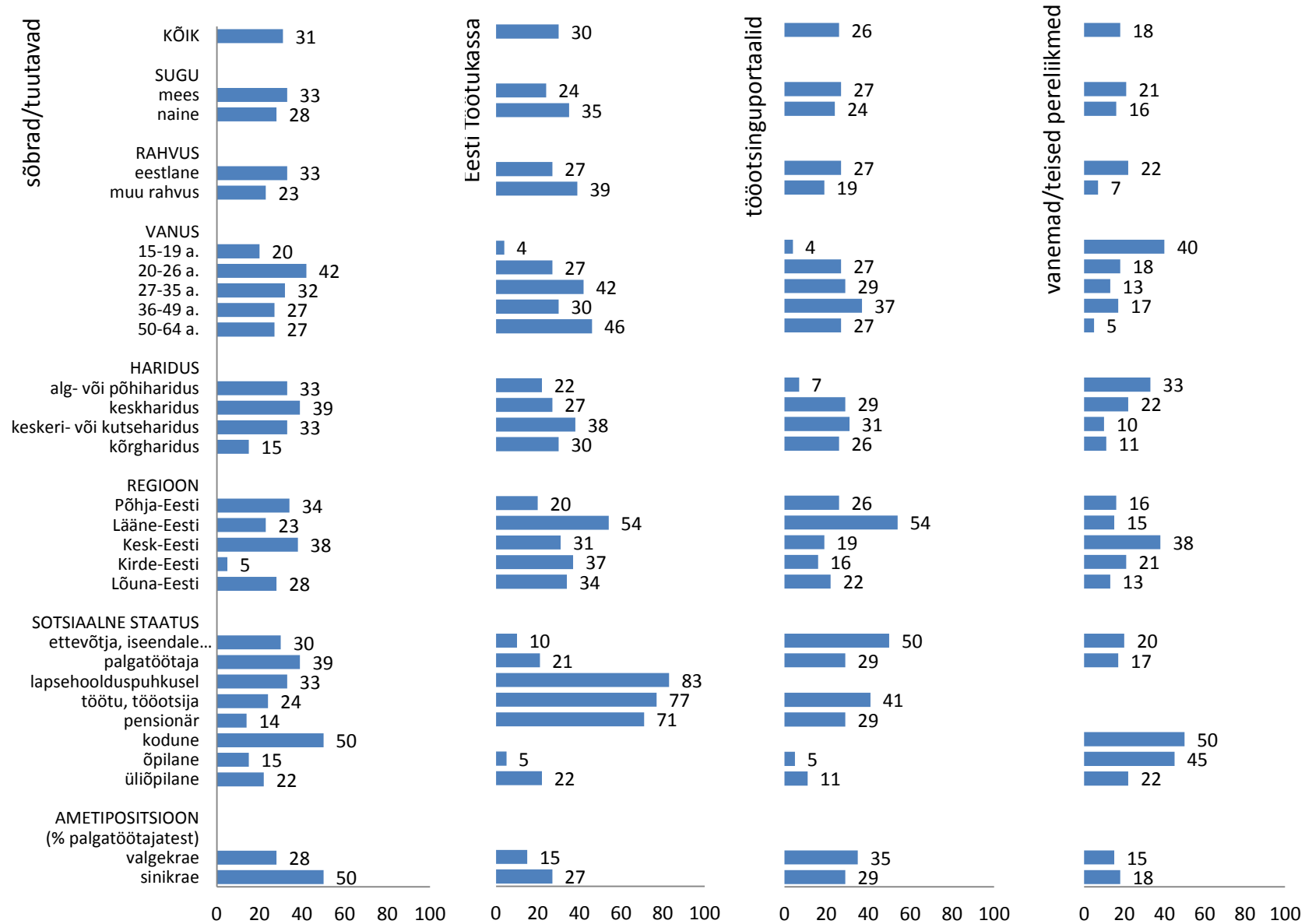
Joonis 114 Erinevate info- ja nõustamisvõimalustega kursis olevate isikute sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

Joonis 115 Allikad, mida on kasutatud eelneva 12 kuu jooksul karjääriinfo saamisel või kuhu elanikud vajaduse tekkimisel pöörduksid
 (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

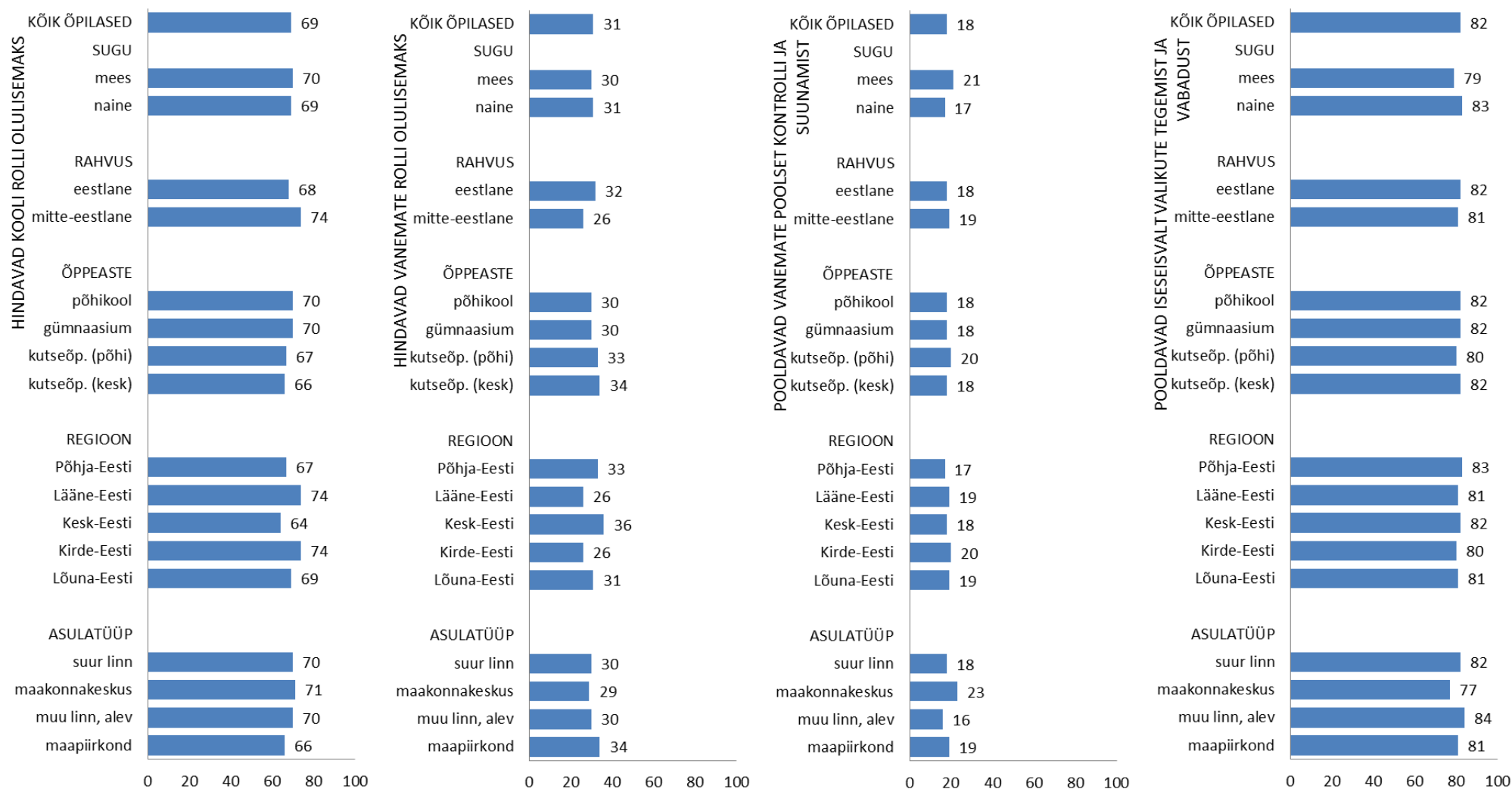

Joonis 116 Erinevate allikate poole info ja nõu saamiseks pöördunute sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

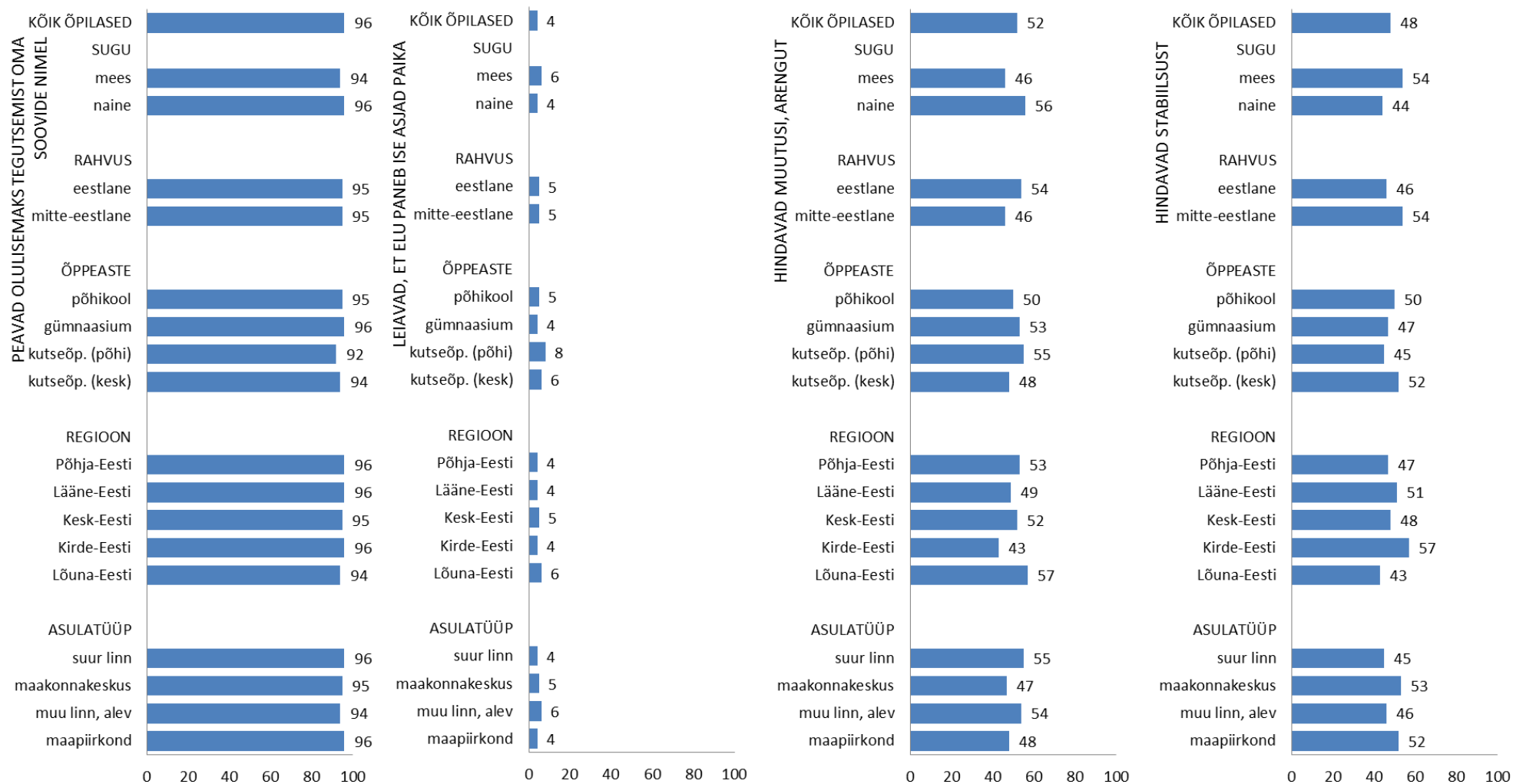

Lisa 2 Õpilaste küsitluse taustaandmed

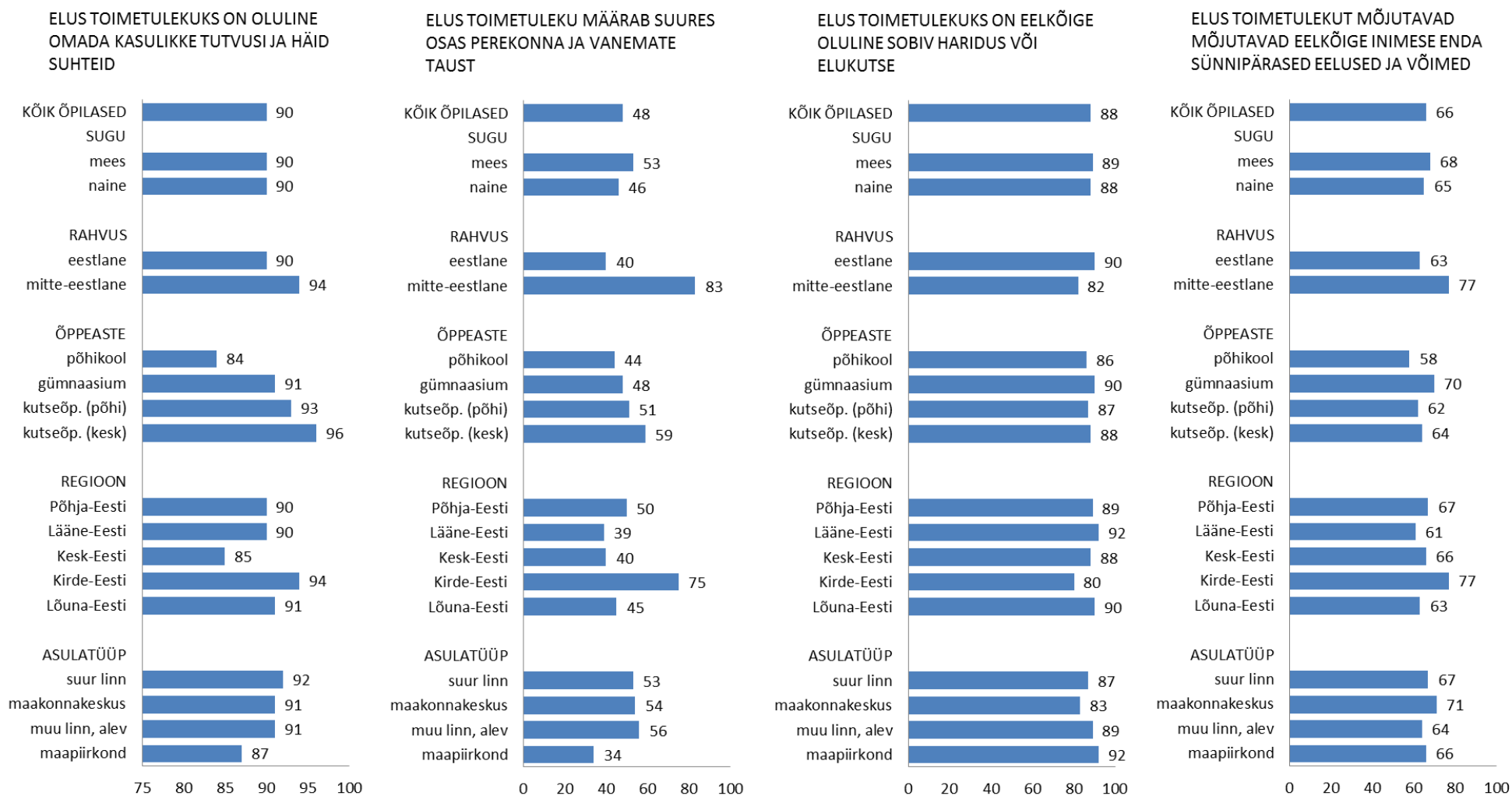
Joonis 117 Õpilaste hinnang kooli ja lapsevanemate rollile (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

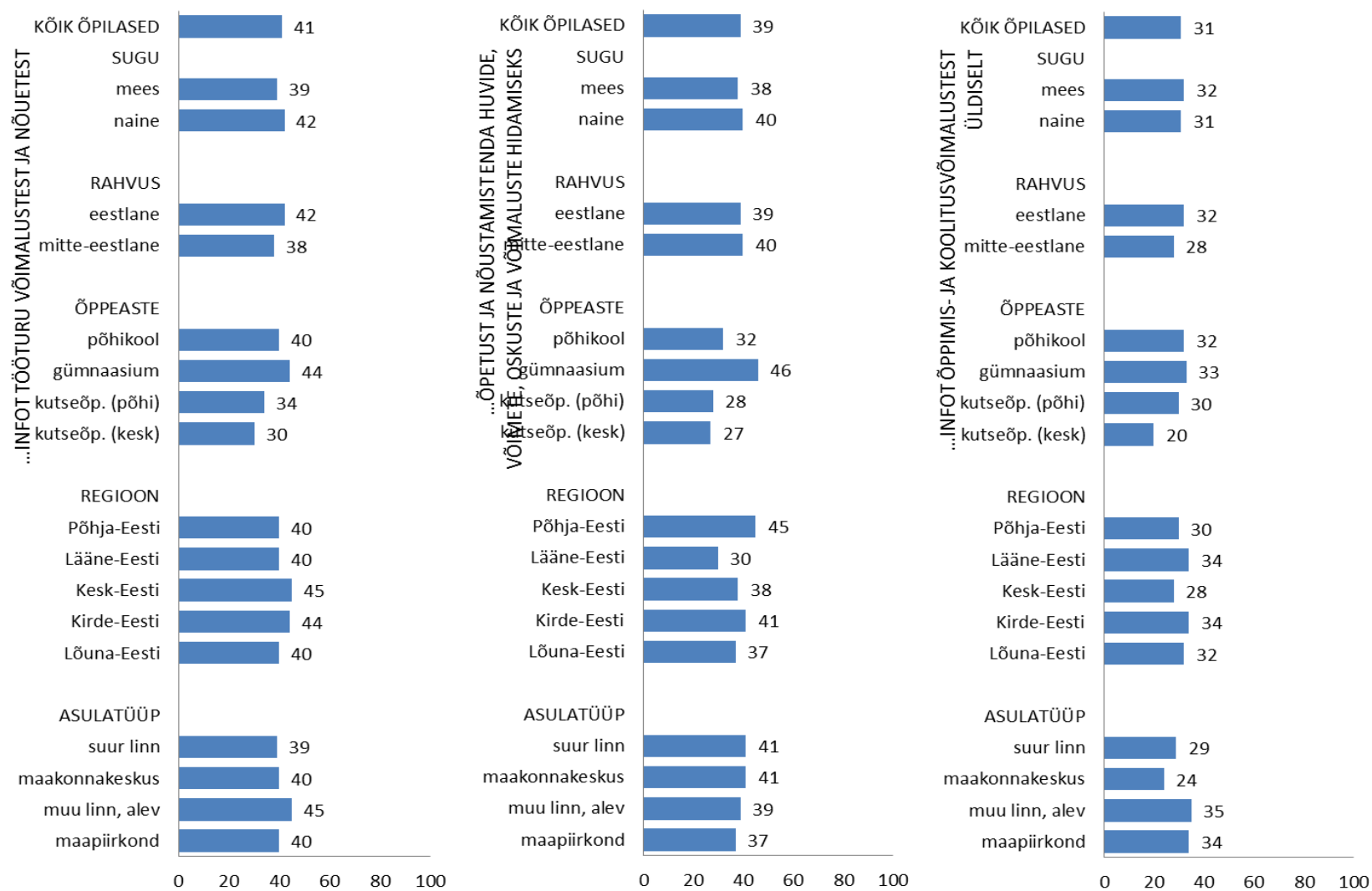
Joonis 118 Töö ja õpingutega seotud väärtushinnangud (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

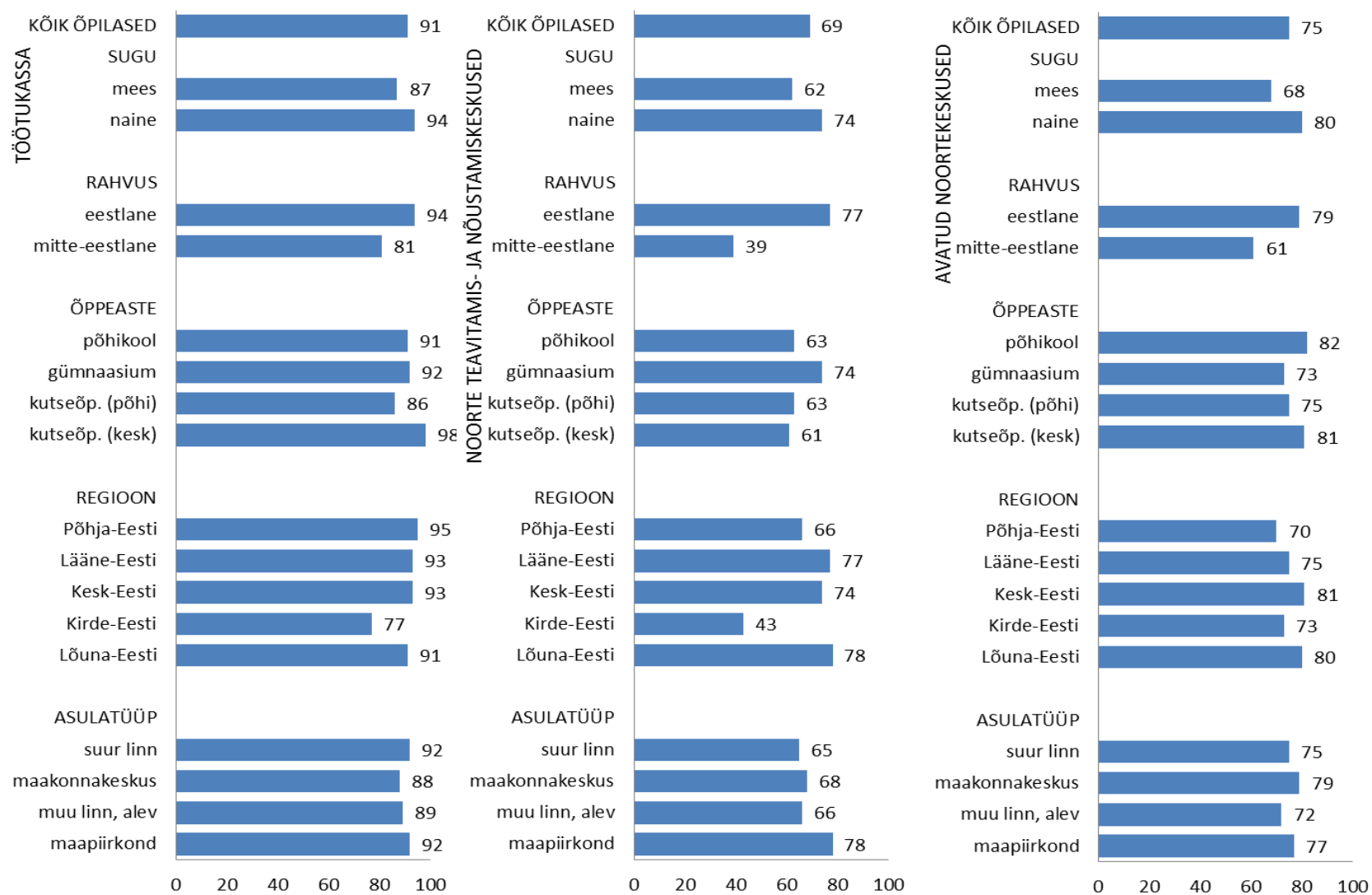
Joonis 119 Töö ja õpingutega seotud väärtushinnangud (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

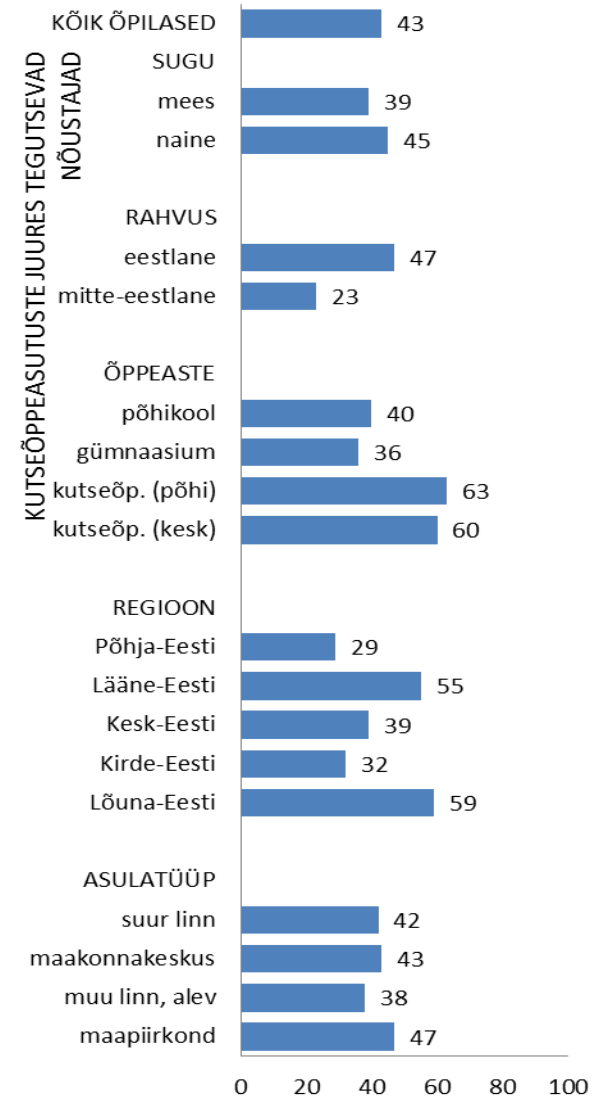
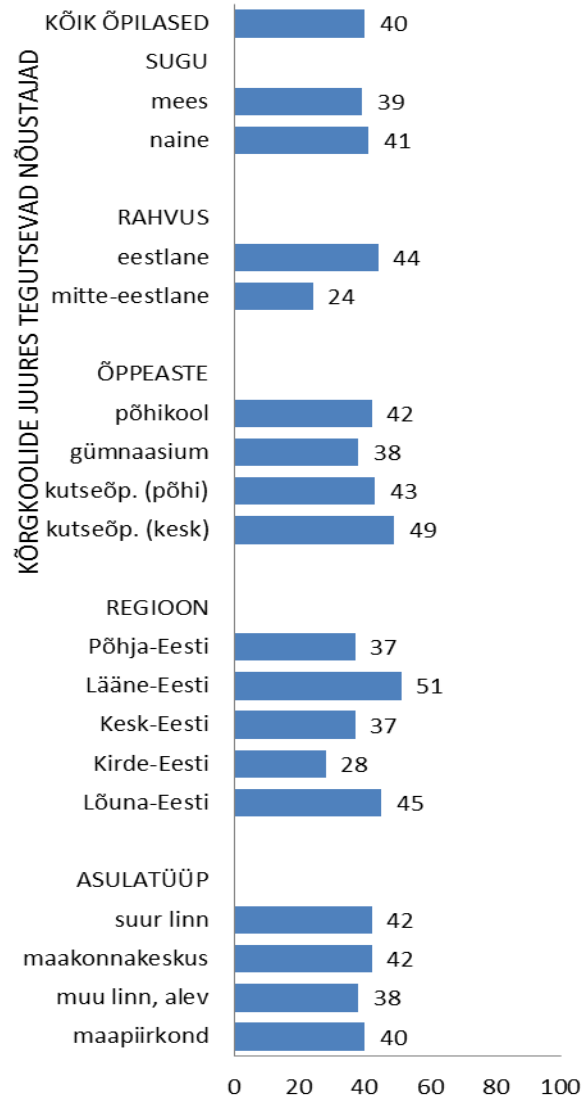
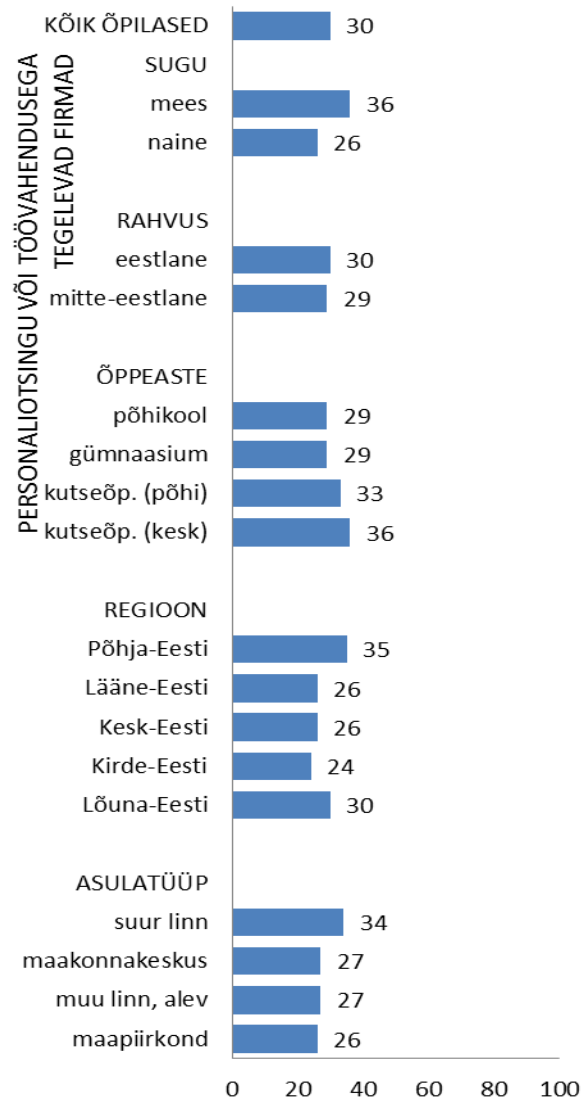
Joonis 120 Karjääriinfo kättesaadavus (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

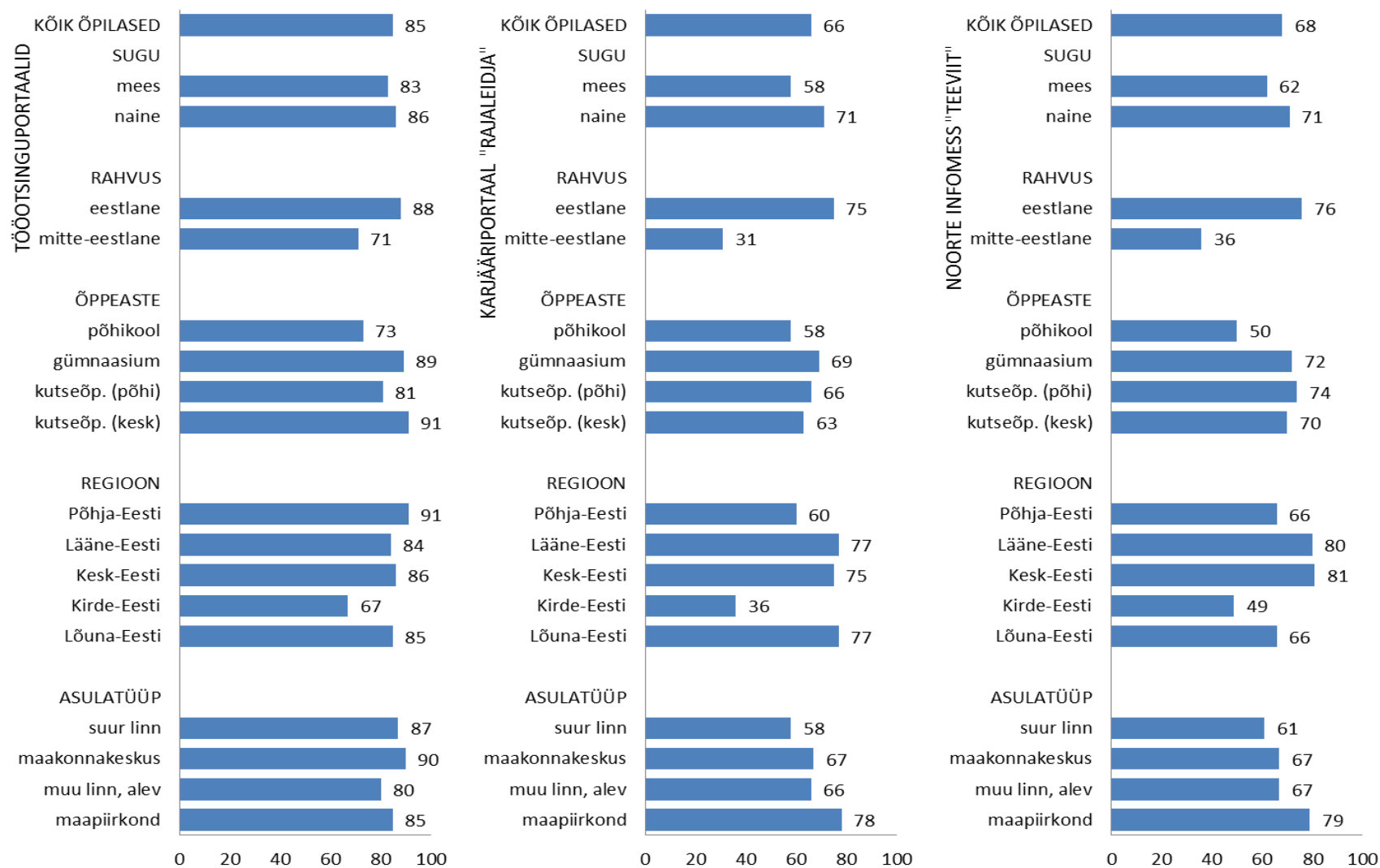
Joonis 121 Õpilaste teadlikkus karjääriinfot ja -nõustamist pakkuvatest allikatest (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

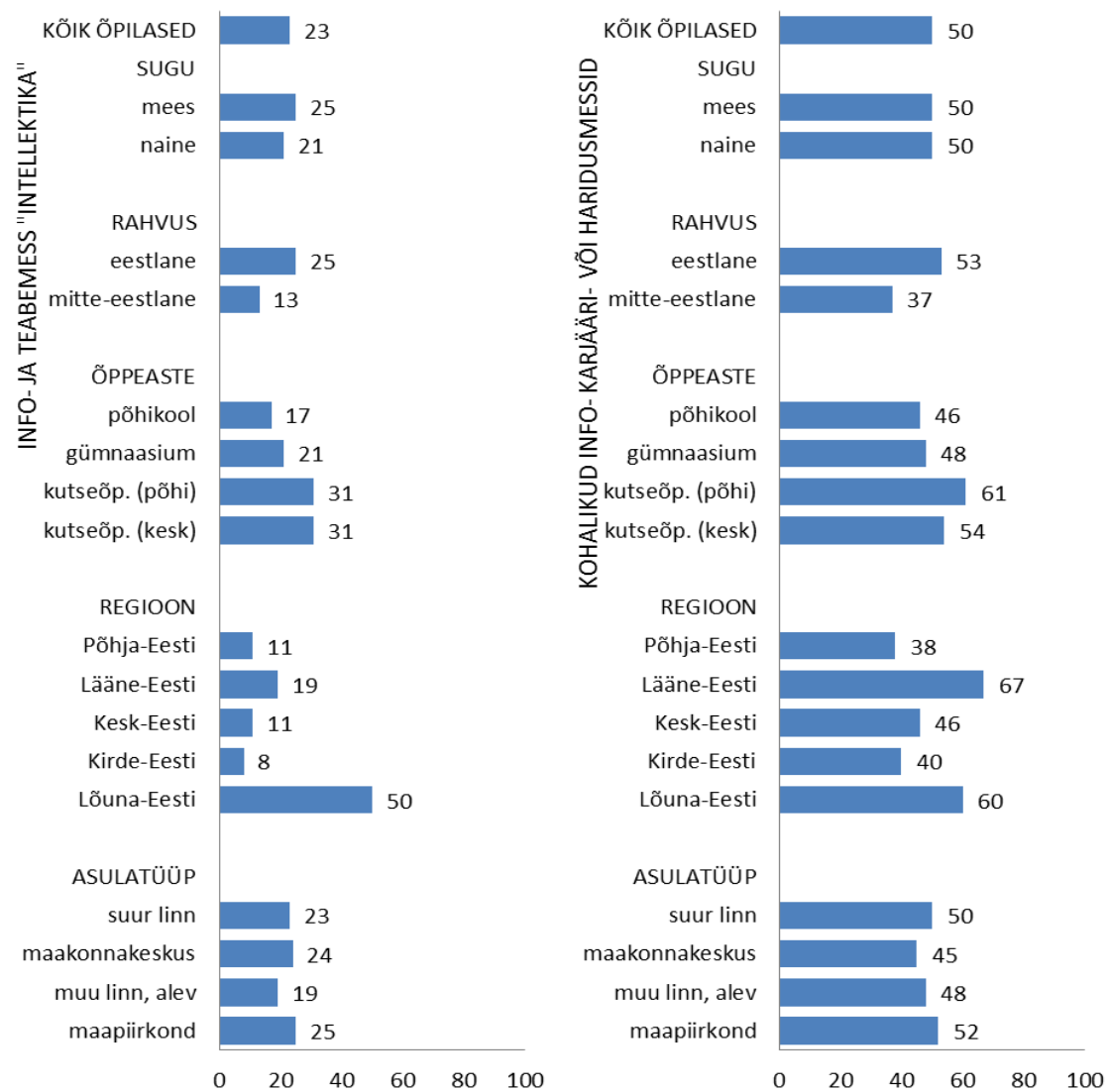
Joonis 122 Õpilaste teadlikkus karjääriinfot ja -nõustamist pakkuvatest allikatest (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

Joonis 123 Õpilaste teadlikkus karjääriinfot ja -nõustamist pakkuvatest allikatest (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

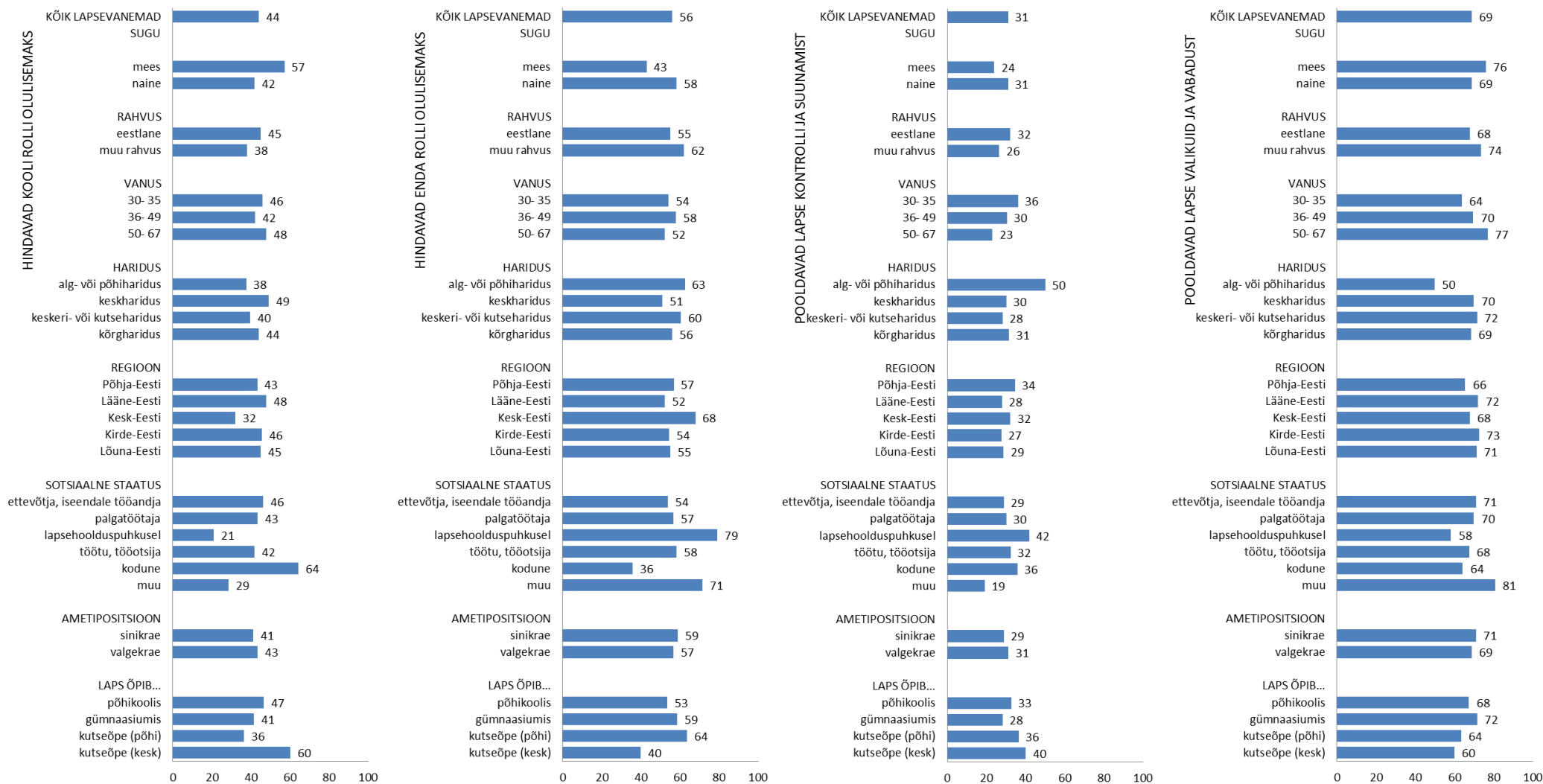

Joonis 124 Õpilaste teadlikkus karjääriinfot ja -nõustamist pakkuvatest allikatest (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

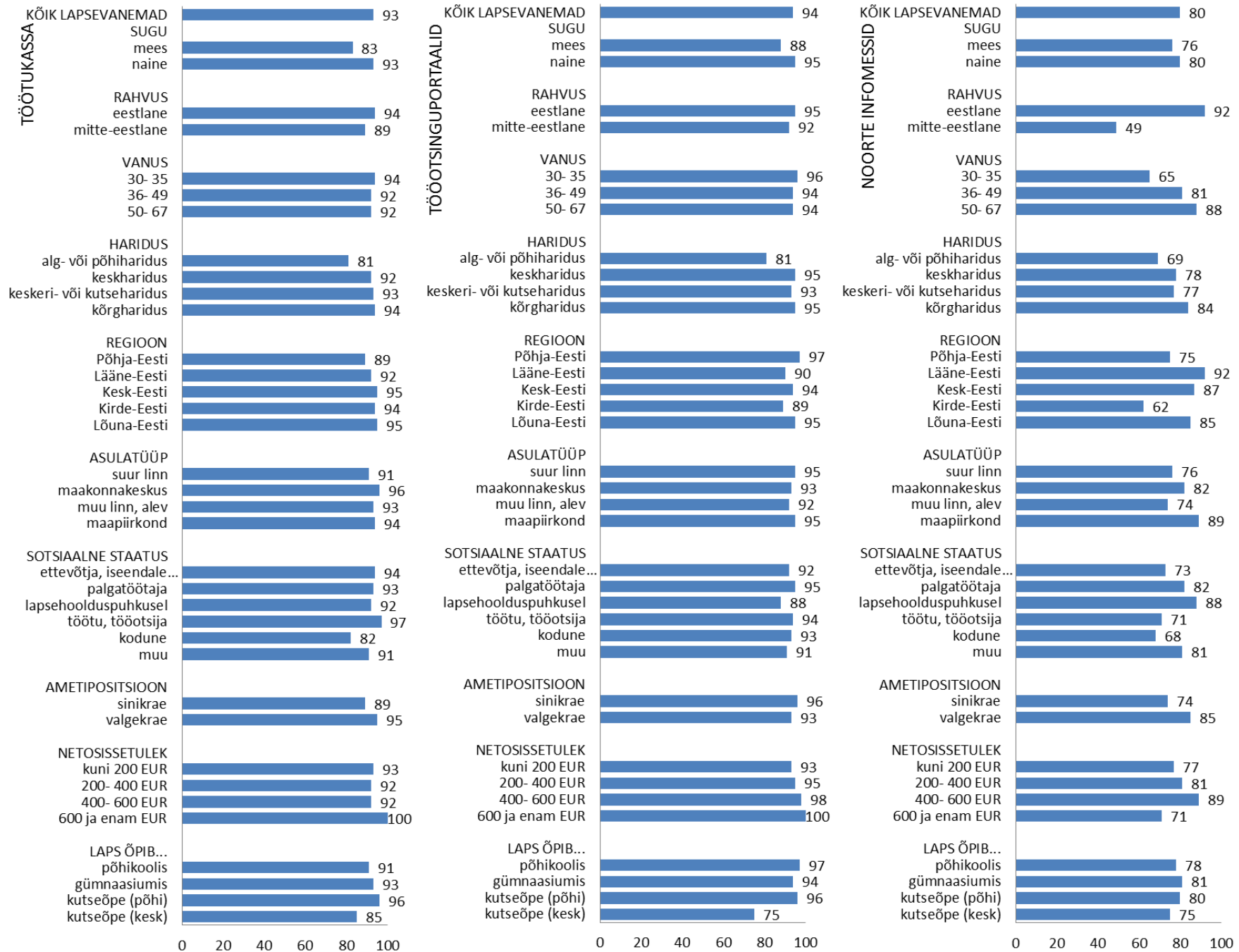

Lisa 3 Lapsevanemate küsitluse taustaandmed

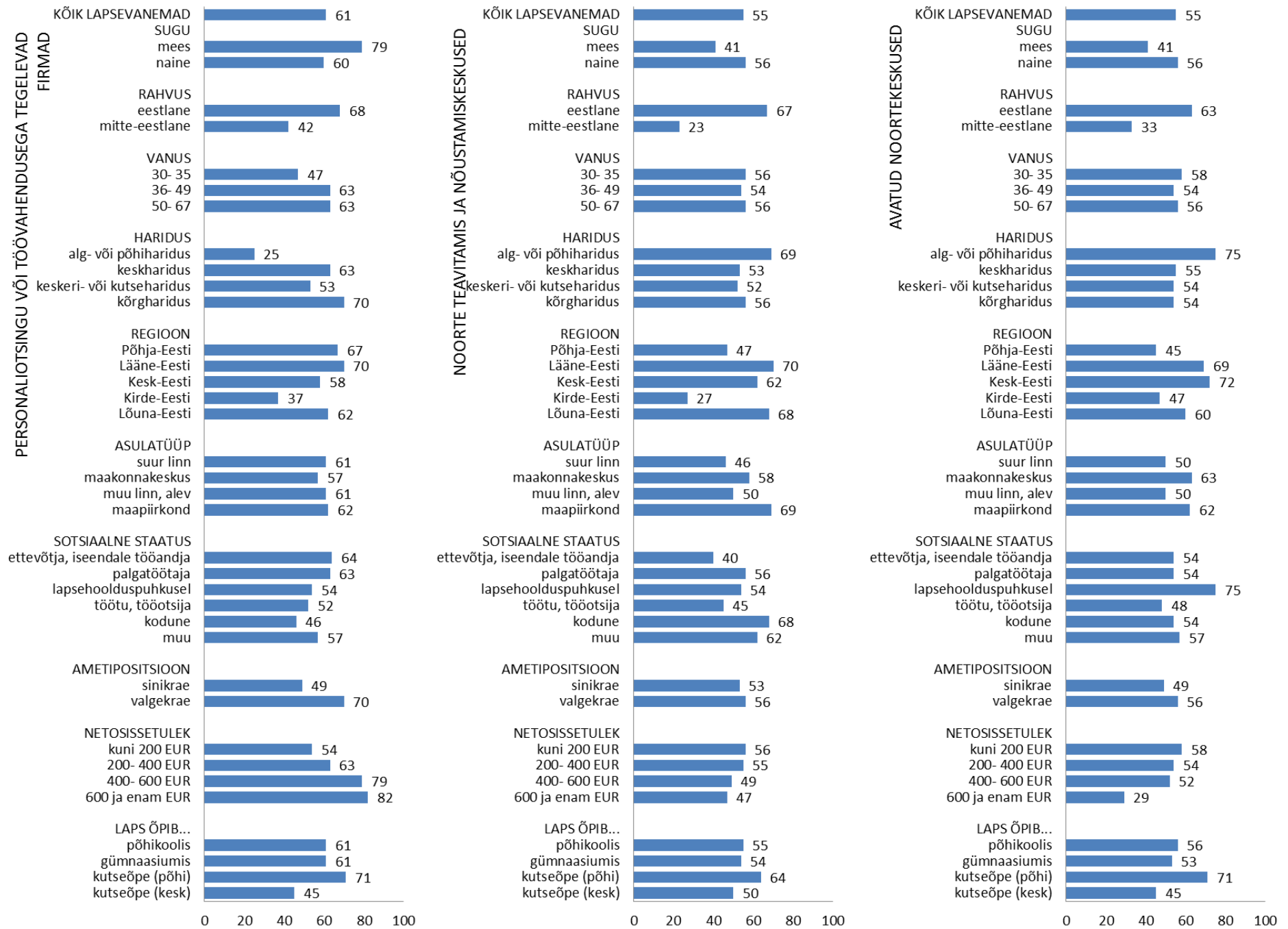
Joonis 125 Lapsevanemate hoiakud lastega tegelemise ja suunamise suhtes (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

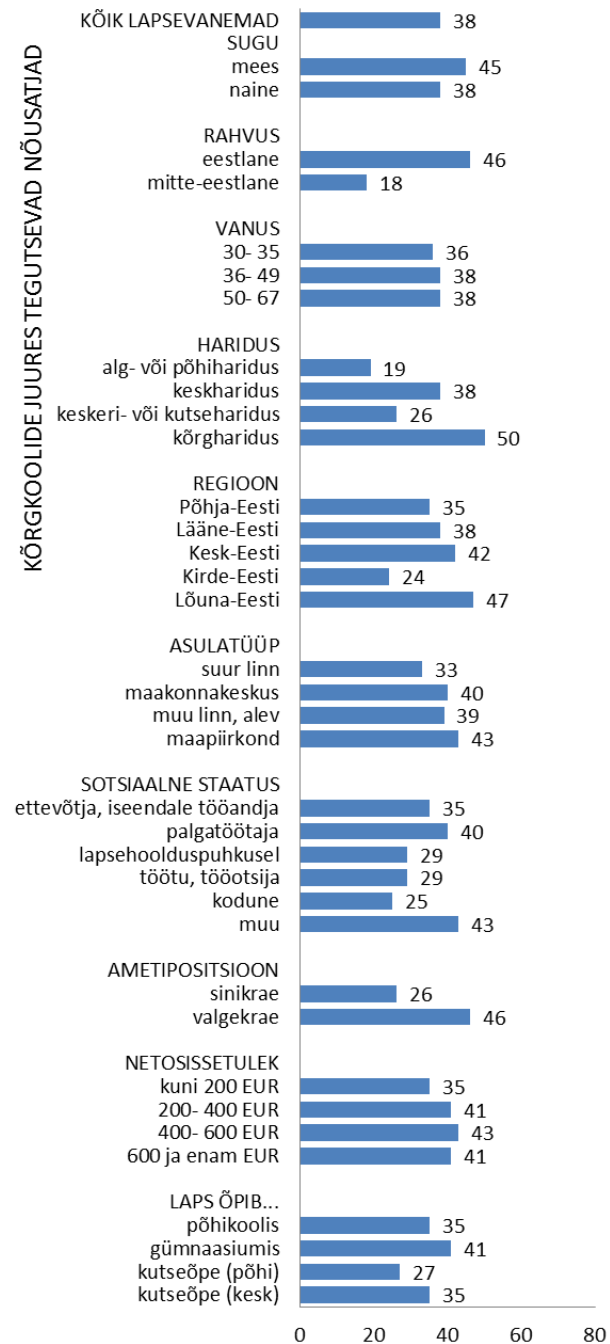
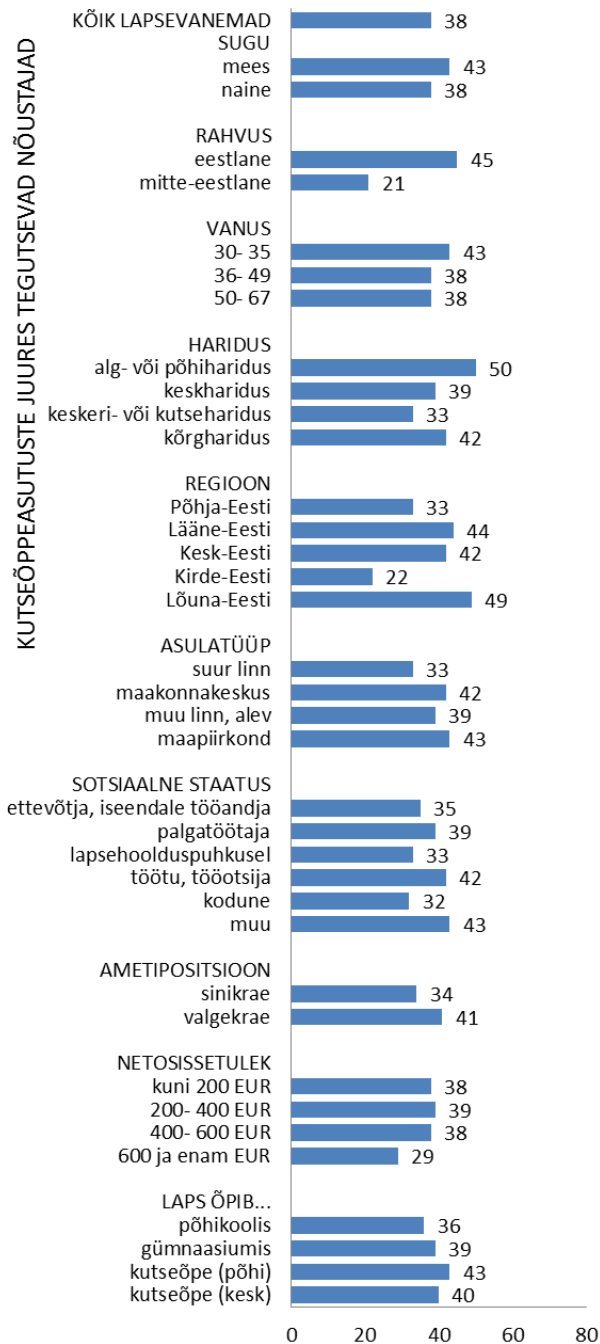
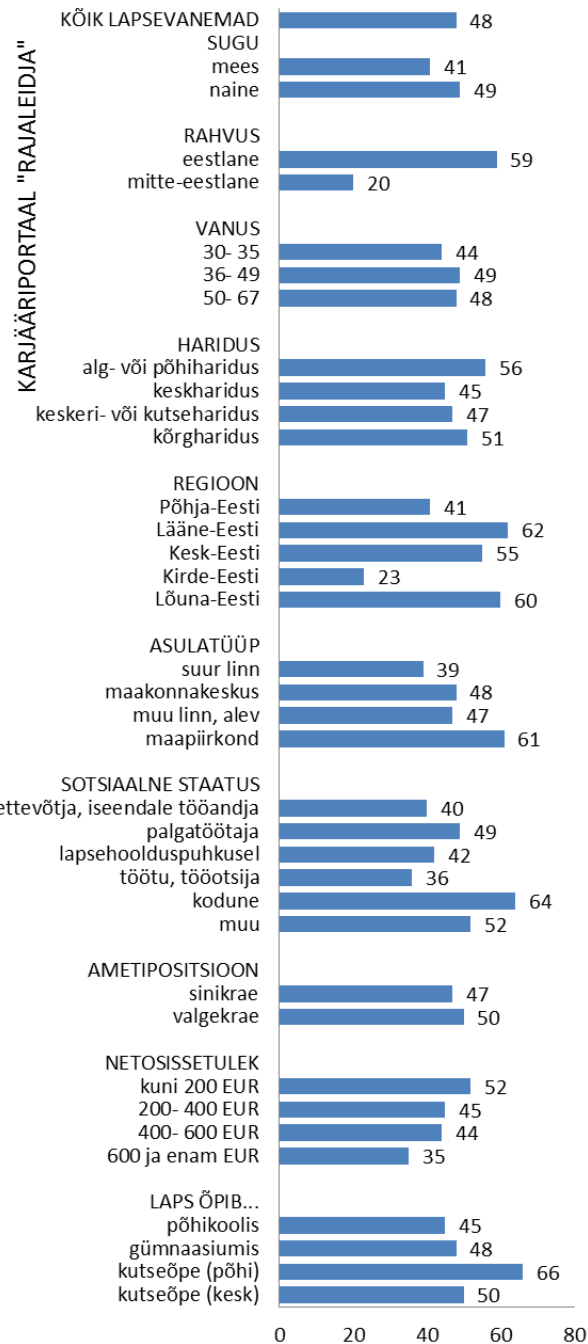
Joonis 126 Erinevate info- ja nõustamisvõimalustega kursis olevate isikute sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

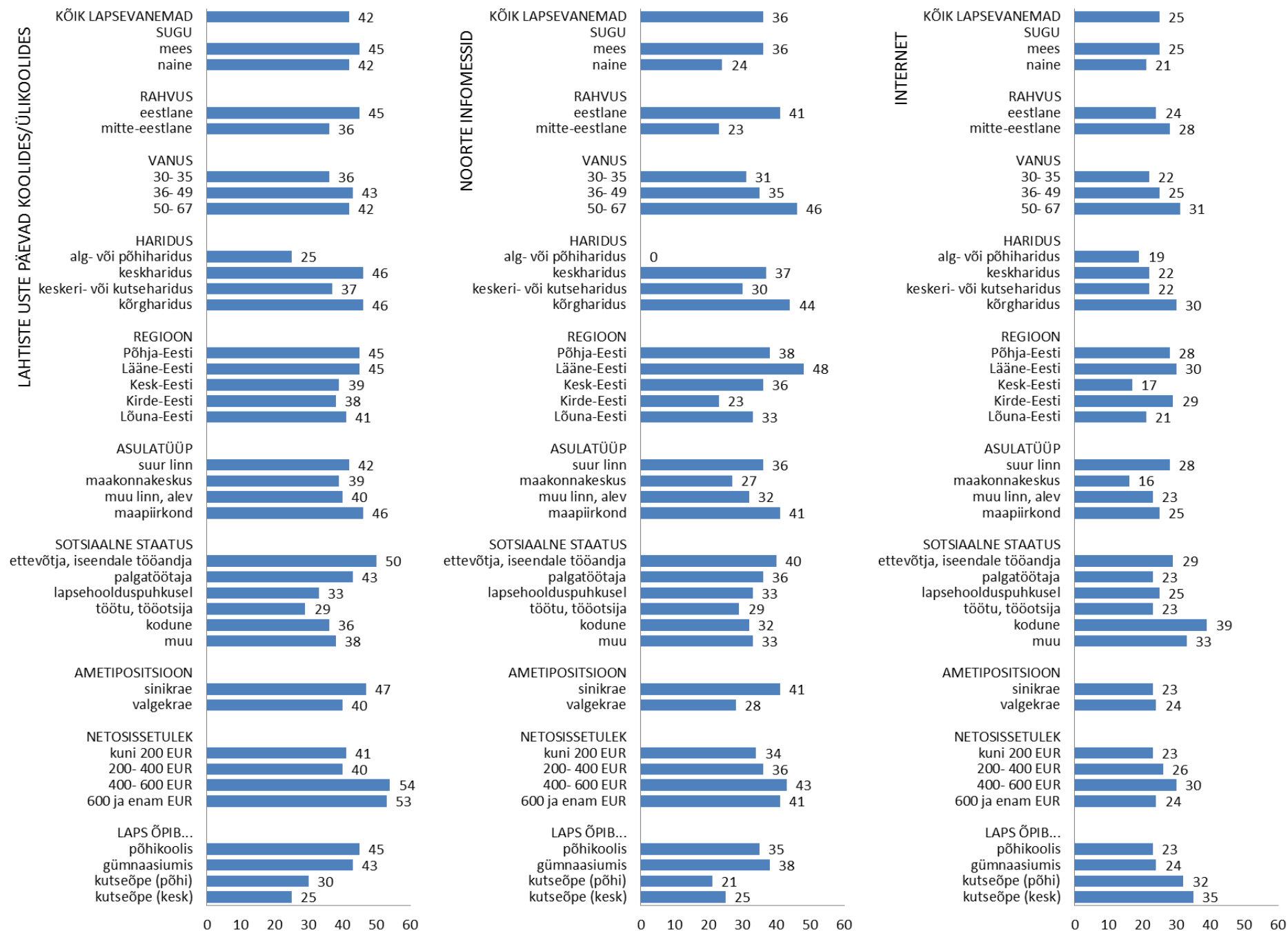
Joonis 127 Erinevate info- ja nõustamisvõimalustega kursis olevate isikute sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

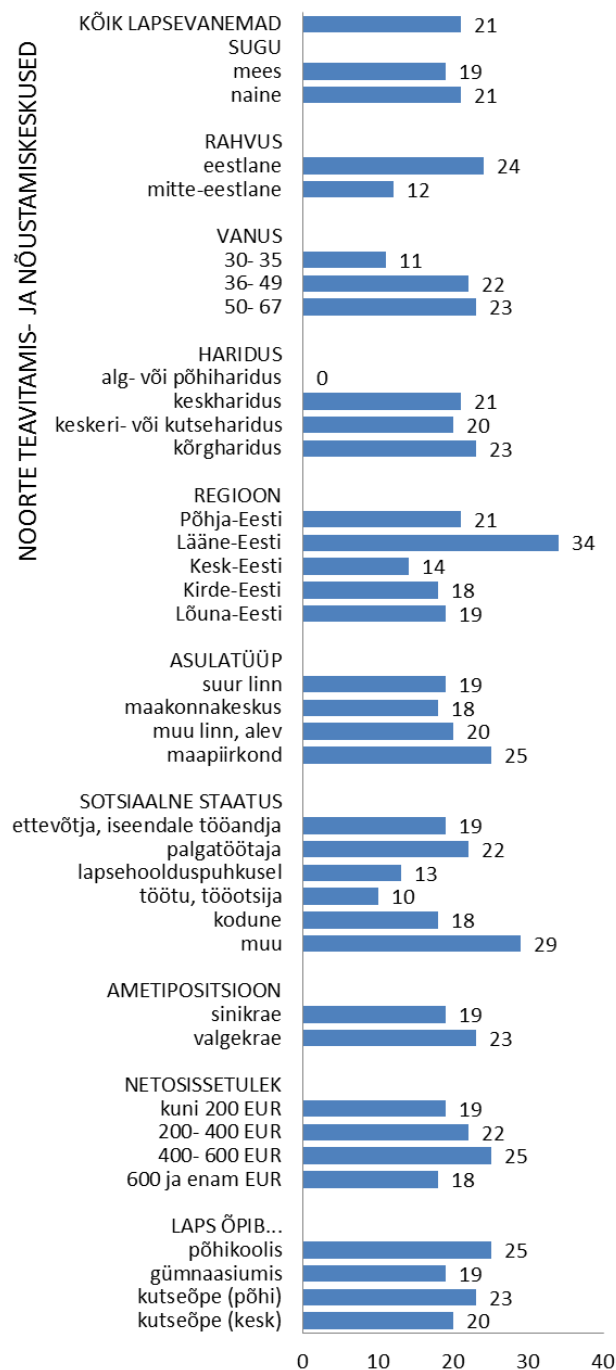
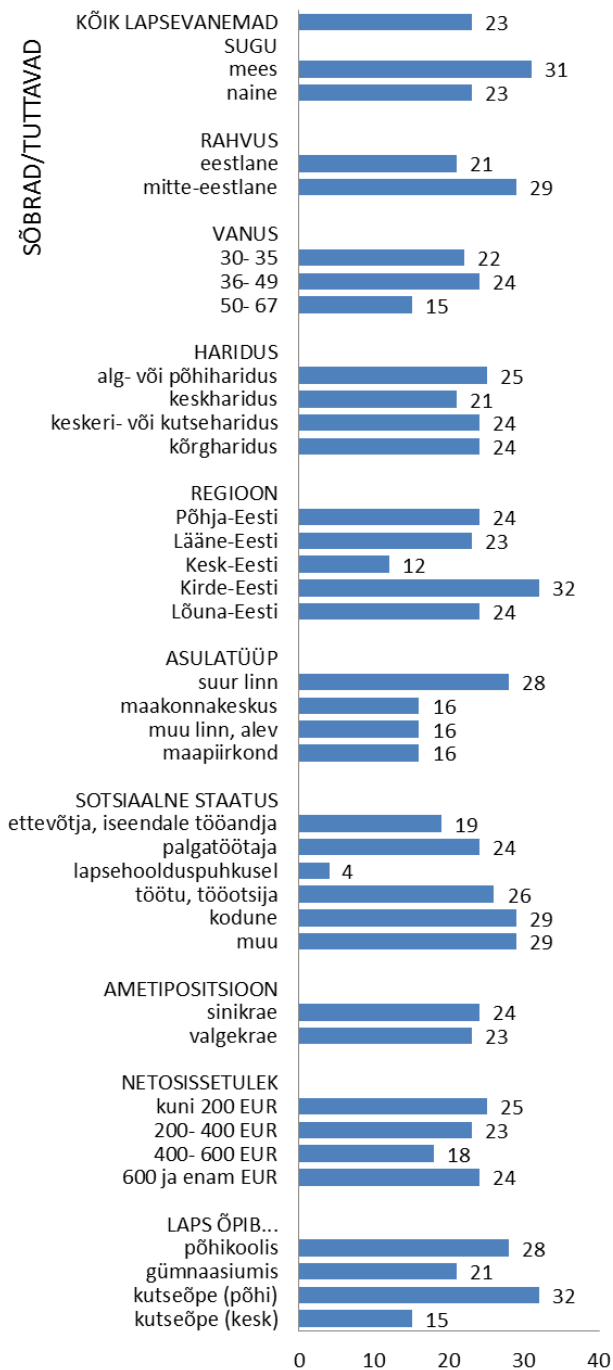
Joonis 128 Erinevate info- ja nõustamisvõimalustega kursis olevate isikute sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

Joonis 129 Erinevate allikate poole tõenäoliste pöördujate sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

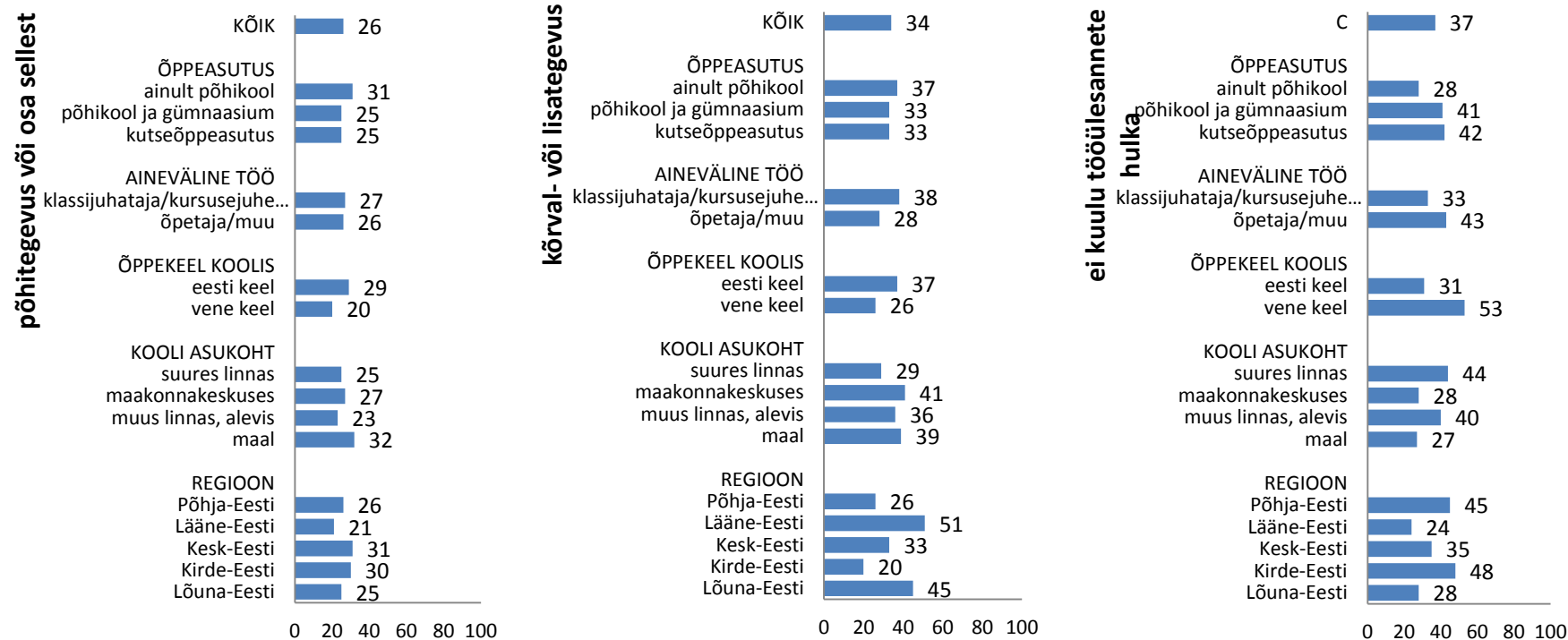

Joonis 130 Erinevate allikate poole tõenäoliste pöördujate sotsiaal-demograafiline taust (% vastanutest vastavas sihtrühmas)

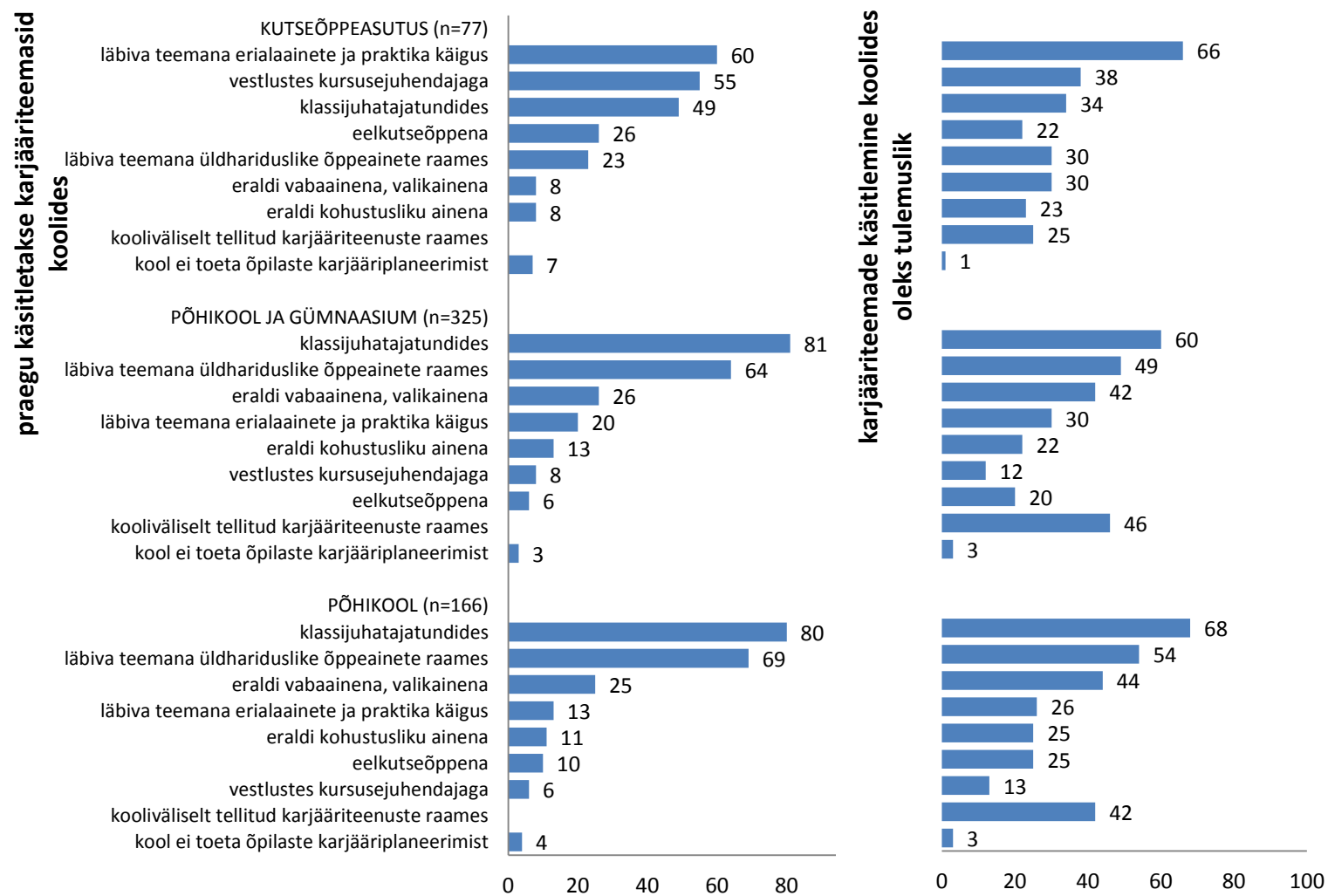

Lisa 4 Õpetajate küsitluse taustaandmed

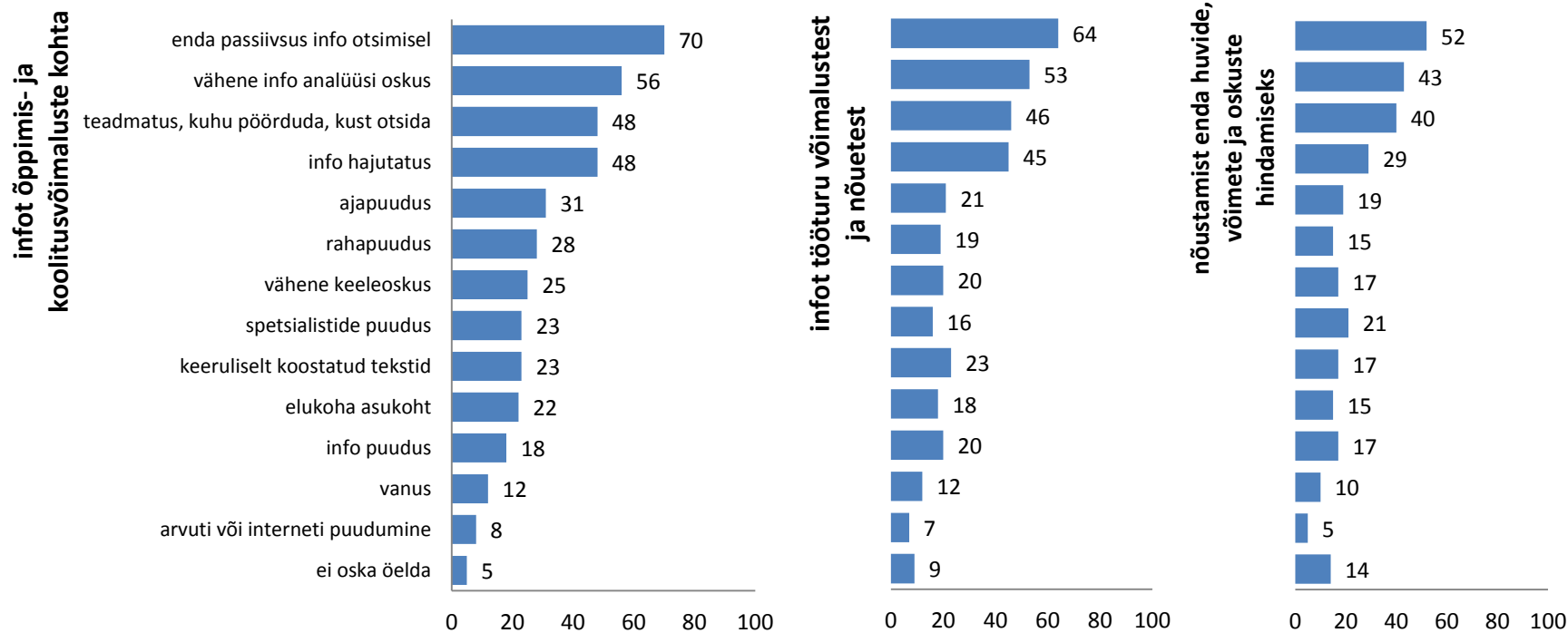
Joonis 131 Karjääririkundamist toetavad tegevused õpetajate töö osana (% vastanutest, n=568)

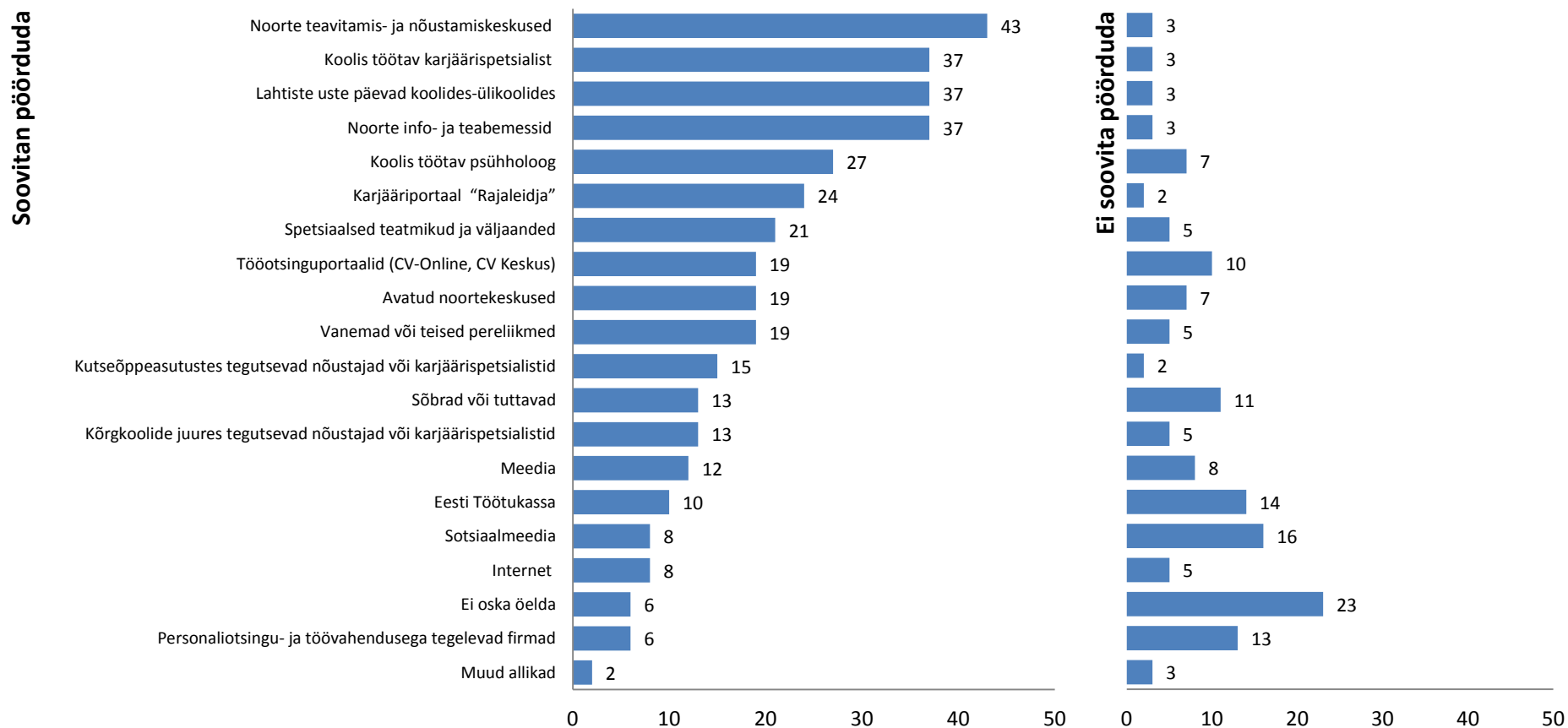
Joonis 132 Õpilaste toetamine karjääriplaneerimisega seotud küsimustes üldhariduskoolides ning kutseõppeasutustes ning millisel viisil oleks vastavate teemade käsitlemine koolides õpetajate hinnangul kõige tulemuslikum (% vastanutest vastavast õppeasutusest, n=568)

Joonis 133 Karjääriplaneerimiseks vajaliku info ja nõustamise saamist takistavad tegurid õpilastel (% vastanutest, n=568)

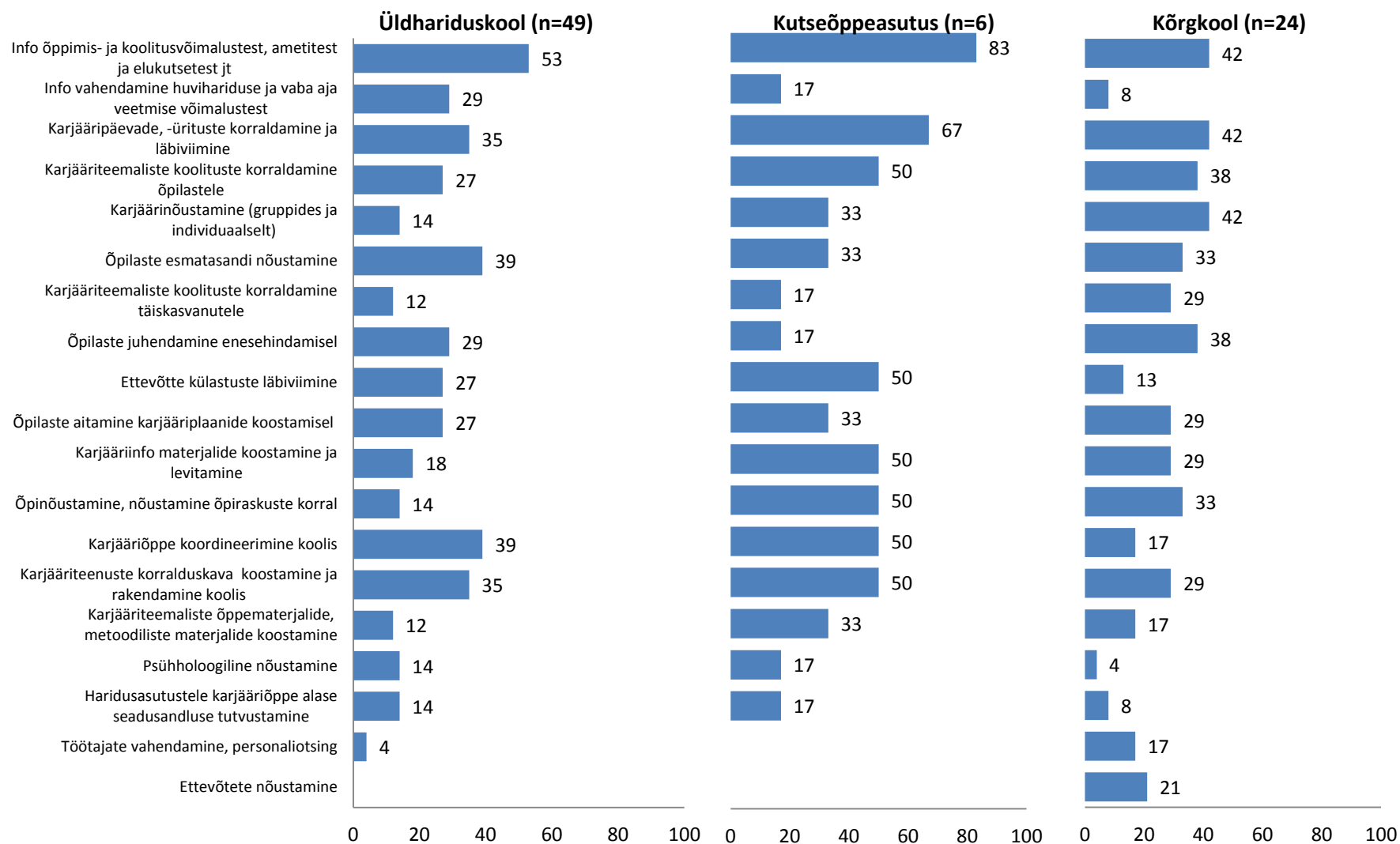

Joonis 134 Õpetajate soovituslikud allikad õpilastele karjääriteenuse saamiseks või teenuseosutajate poole pöördumiseks

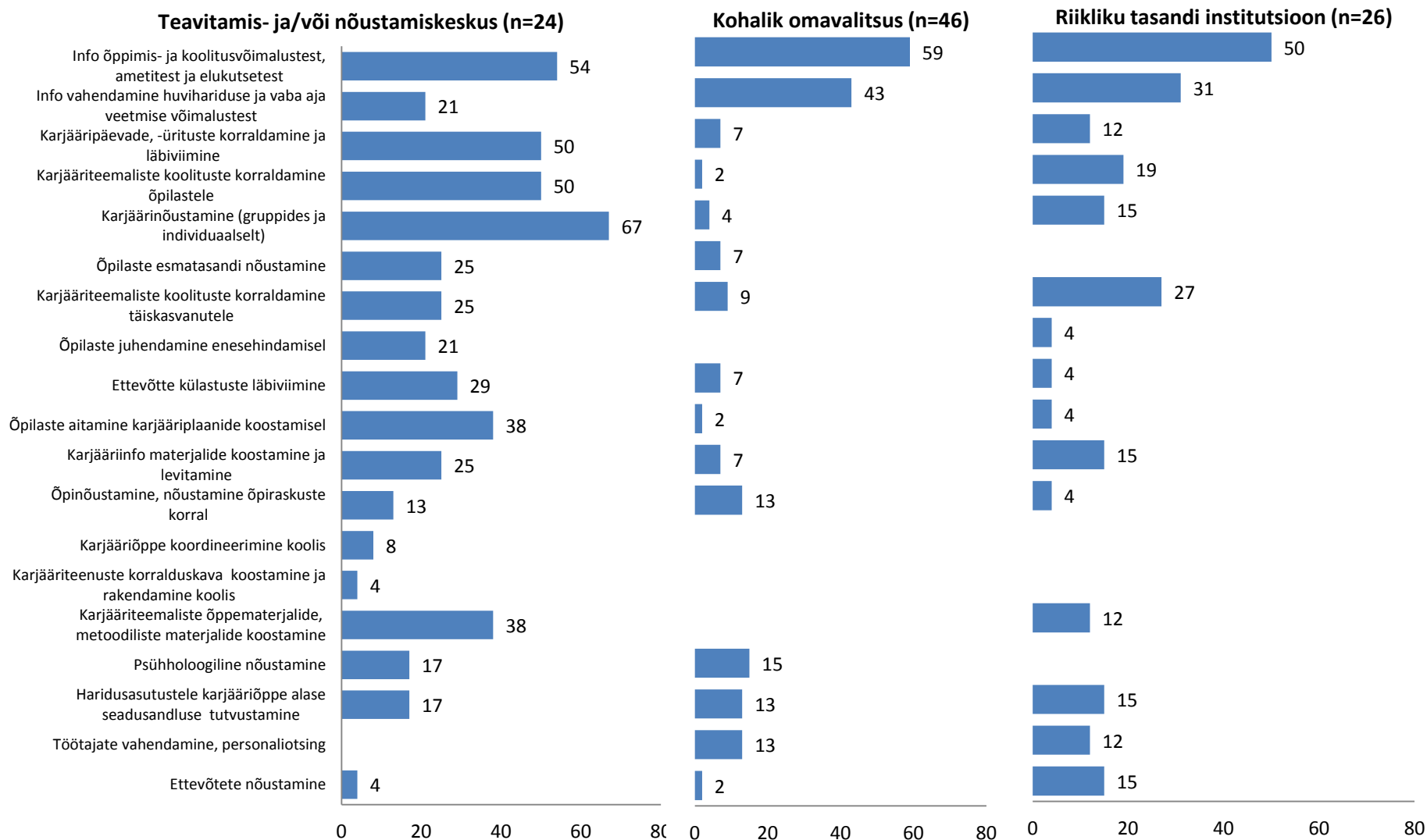

Lisa 5 Huvipoolte küsitluse taustaandmed

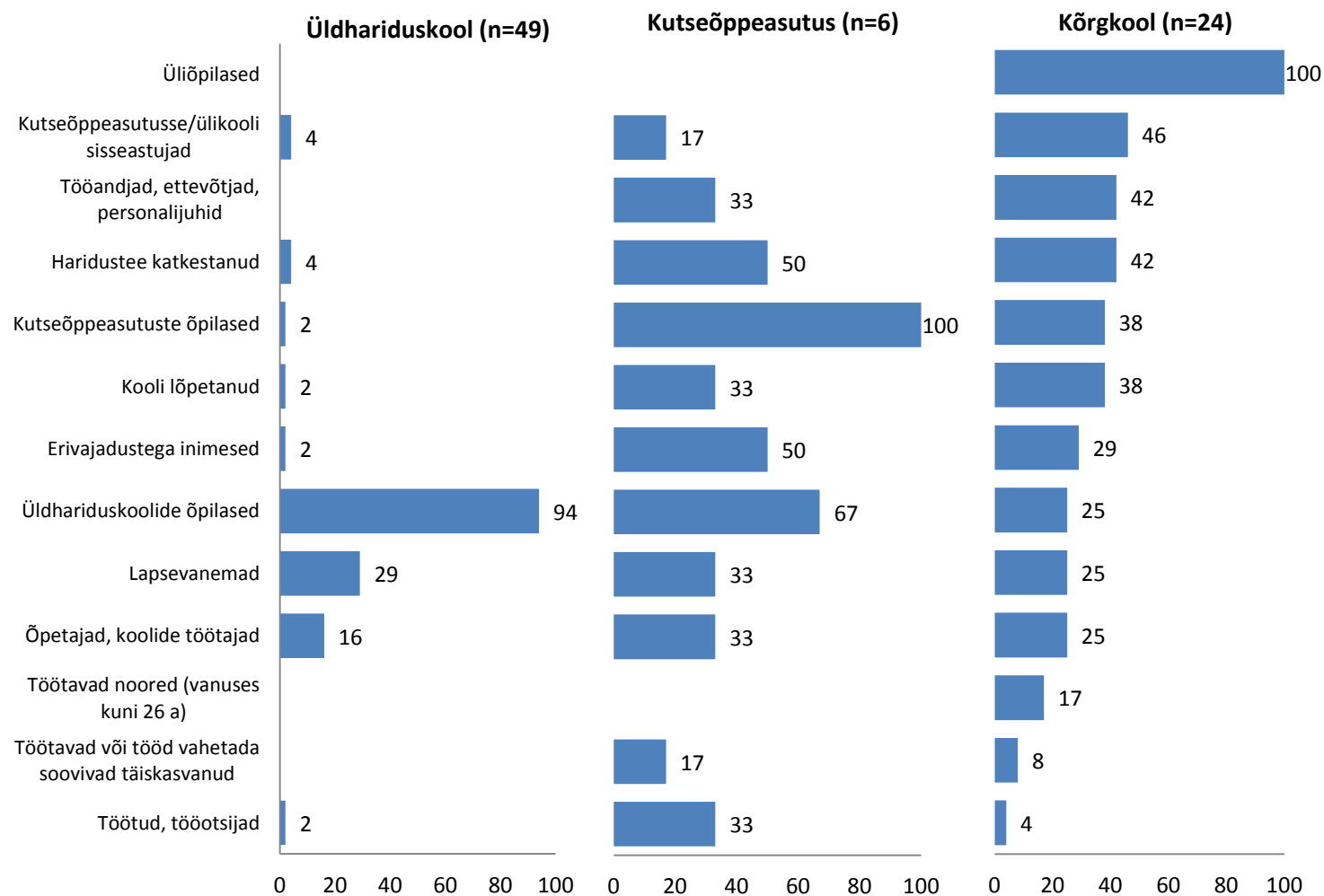
Joonis 135 Huvipoolte tööülesanded haridusasutustes (% kõigist vastanutest vaadeldavas grupis)

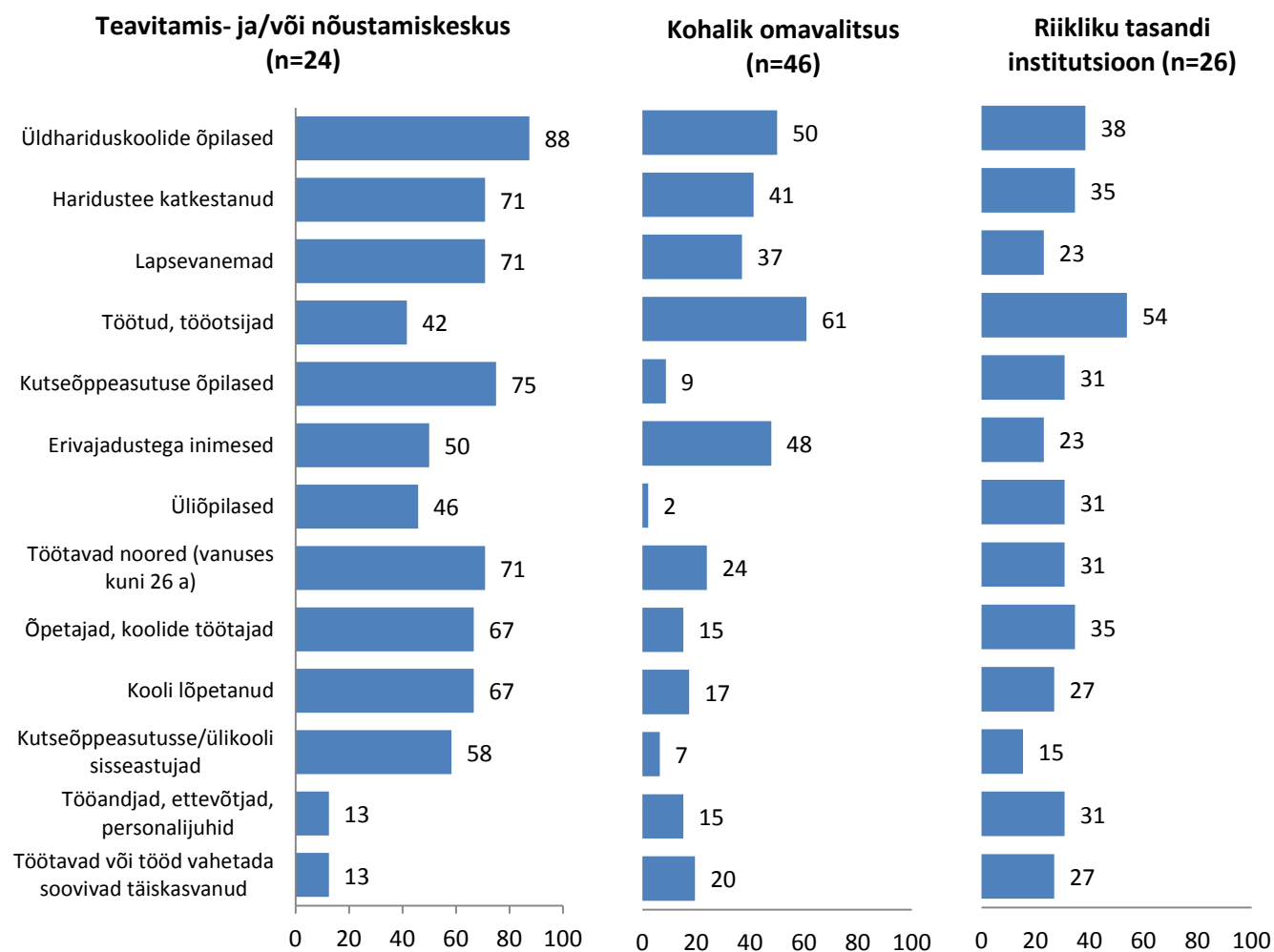
Joonis 136 Huvipoolte töölesanded riiklikes institutsioonides ja nõustamiskeskustes (% kõigist vastanutest vaadeldavas grupis)

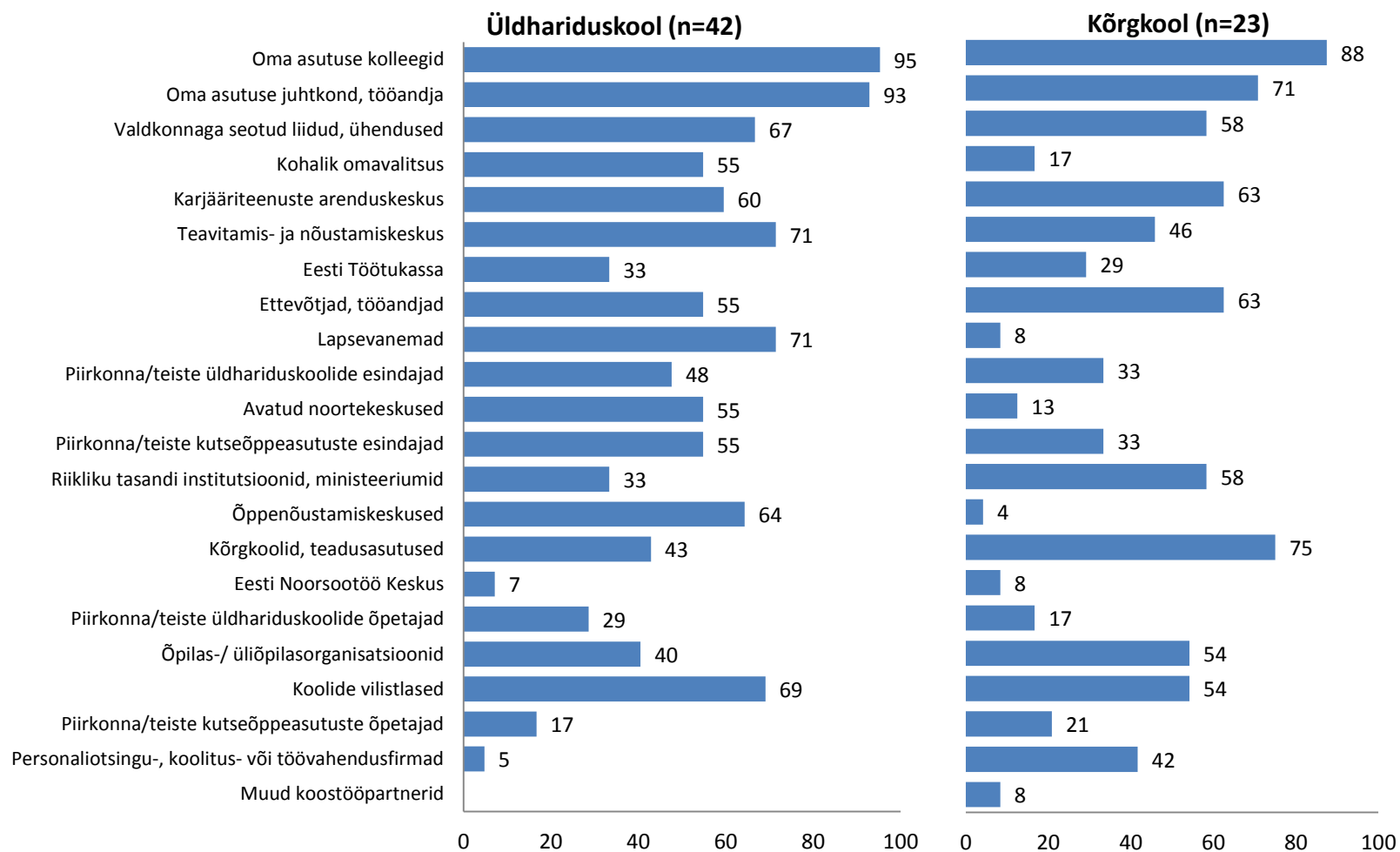
Joonis 137 Teenindatavad sihtrühmad haridusasutustes (% kõigist vastanutest vaadeldavas grupis)

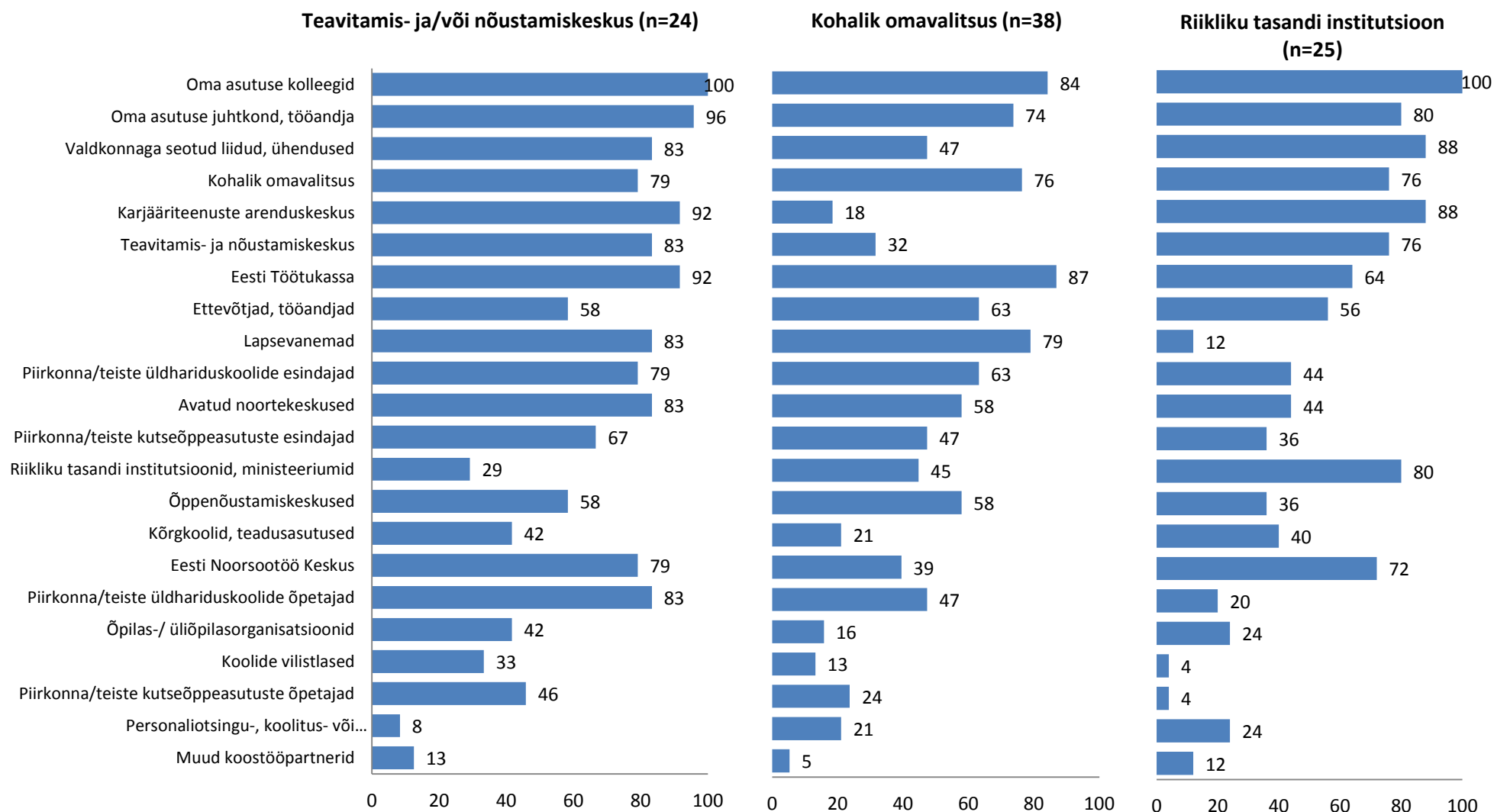
Joonis 138 Teenindatavad sihtrühmad riiklikes institutsioonides ja nõustamiskeskustes (% kõigist vastanutest vaadeldavas grupis)

Joonis 139 Haridusasutuste koostööpartnerid (% kõigist vastanutest vaadeldavas grupis)

Joonis 140 Riiklike institutsioonide ja asutuste koostööpartnerid (% kõigist vastanutest vaadeldavas grupis)

Ankeet 1: Elanikkonna (vanuses 15–64 eluaastat) küsitlus

Tere õhtust!

Minu nimi on ja ma helistan Teile Turu-uuringute AS-ist. Teie telefoninumber on leitud juhuvaliku teel. *Lauatelefoni korral:* Ma sooviksin rääkida Teie pere noorima 15-64 aastase meesterahvaga. Kui selles vanuses meesterahvaid kodus ei ole, siis samas vanuses noorima naisterahvaga. Kas see olete Teie? Kas Te paluks ta telefonile? *Mobilitelefoni korral:* on vastajaks telefoni vastuvõtja.

Me viime läbi uuringut õppimisest ja enesetäiendamisest, elukutse- ja töövalikutest. Kas olete nõus vastama meie küsimustele umbes 15–20 minuti jooksul? Teie vastused jäävad anonüümseks, neid kasutatakse vaid üldistatult kujul, seostamata Teie isikuga.

Vastaja taust

Täita telefonivestluse põhjal:

- **Vastaja sugu:**
Mees
Naine
- **Keel/Rahvus** (*intervjuu keel*)
Eesti
Vene

Kõigepealt soovime küsida mõned täpsustavad küsimused Teie kohta.

1. **Kui vana te olete?**
2. **Kas Te elate...**
 - Suures linnas (Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva)
 - Maakonnakeskuses
 - Muus linnas, alevis
 - Maal (külas, alevikus)
3. **Millises maakonnas Te elate?** (*märkida sobiv maakond*)
 - Harjumaa
 - Hiiumaa
 - Ida-Virumaa
 - Jõgevamaa
 - Järvamaa
 - Läänemaa
 - Lääne-Virumaa
 - Põlvamaa
 - Pärnumaa
 - Raplamaa
 - Saaremaa

- Tartumaa
- Valgamaa
- Viljandimaa
- Võrumaa

4. Milline on Teie haridustase?

- Alg- või põhiharidus
- Keskkooli
- Keskeri- või kutseharidus (kutseõppeasutus, tehnikum)
- Kõrgharidus (diplomiõpe, rakenduskõrgharidus, bakalaureusekraad)
- Magistrikraad (sh integreeritud õpe, varasem 5. aastane ülikoolidiplom)
- Doktorikraad (sh teaduste kandidaat)

5. Millised järgmistest seisunditest Teid iseloomustavad? Kas Te olete... (Märkida kõik nimetatud vastusevariandid)

- Ettevõtja, iseendale tööandja, talunik, vabakutseline → **K7**
- Palgatöötaja (ka palgata töötaja pereettevõttes/talus) → **K7**
- Lapsehoolduspuhkusel → **K8**
- Töötu, töötotsija → **K8**
- Kodune → **K8**
- Õpilane → **K6**
- Üliõpilane → **K8**
- Muu (Palun täpsustage) → **K8**

Järgmist küsimust (6) küsida vaid **õpilaste** käest

6. Kus Te õpite, kas...

- Põhikoolis
- Gümnaasiumis/keskkoolis (sh täiskasvanute gümnaasiumis)
- Kutseõppeasutuses

Järgmist küsimust (7) küsida, vaid **töötajatelt**

7. Mis ametikohal Te töötate? (mitte ette lugeda, märkida sobiv variant)

- **Kõrgem ametnik/juht** (nt direktor, juhataja, väikeettevõtete juhid)
- **Tippspetsialist** (ametikohale vastava kõrgharidusega, nt: arst, õpetaja, teadur, insener, jurist, avaliku teenistuse spetsialist)
- **Tehnik või keskastme spetsiaist** (nt maakler, raamatupidaja, politseinik, müügiesindaja, õde)
- **Ametnik** (nt sekretär, kantsleitöötaja, andmesisestaja)
- **Teenindus või müügitöötaja** (nt kokk, lapsehoidja, juuksur, tuletõrjuja, müüja)
- **Põllumajanduse või kalanduse oskustööline** (nt talunik, kalur, loomakasvatataja, jahimees)
- **Oskus- või käsitööline** (nt ehitaja, mehaanik, rätsep, elektrik)
- **Seadme- või masinaoperaator** (nt vedurijuht, sõidukijuht)
- **Lihttööline** (nt koristaja, aknapesija, kojamees, uksehoidja)
- **Relvajõududes**
- **Muu (täpsustada)**
- **Ei oska öelda**

8. Kui sagedasti Te tavaliselt kasutate internetti või e-maili, kas

- Iga päev
- Paaril päeval nädalas
- Paaril päeval kuus
- Harvem kui kord kuus
- Ei kasuta üldse

9. Kas Te olete viimase 12 kuu jooksul ... (JAH/EI vastusevariandid)

- Otsinud tööd → **K10**
- Vahetanud ametikohta oma senise tööandja juures (*ainult töötavad inimesed*) → **K10**
- Vahetanud töökohta, asunud tööle uue tööandja juures (*ainult töötavad inimesed*) → **K10**
- Õppinud või töötanud välismaal → **K10**
- Osalenud enesetäienduskursusel → **K10**
- Asunud õppima mõnda eriala, omandama kutset, osalenud ümberõppe koolitusel (*kui „JAH“, siis küsida kohe küsimust 11 ning seejärel pöörduda tagasi väidete ja küsimuse 10 juurde*) → **K11 → K10**)
- Osalenud tööalasel koolitusel (*kui „JAH“, siis küsida kohe küsimust 11 ning seejärel pöörduda küsimuse 10 juurde*) → **K11 → K10**)
- Ei ole viimase 12 kuu jooksul teinud midagi loetelust

10. Kas kavatsete lähema 12 kuu jooksul... (vt skaala)

- Asuda tööle (*juhul kui ei tööta*) → **K12**
- Vahetada töökohta (*juhul kui töötab*) → **K12**
- Minna õppima või tööle välismaale → **K12**
- Asuda õppima mõnda eriala või omandama kutset, osaleda ümberõppe koolitusel (: *Kui „JAH“; „VÕIBOLLA“, siis küsida küsimust 11*)
- Osaleda tööalasel koolitusel või enesetäienduskursusel (*Kui „JAH“; „VÕIBOLLA“, siis küsida küsimust 11*)
 - Jah → **K11 (õppimise, koolituse korral)**
 - Ei → **K12 (õppimise, koolituse korral)**
 - Võib-olla → **K11 (õppimise, koolituse korral)**
 - Ei oska öelda → **K12**

11. Mis motiveerib Teid õppima? (Vastuseid mitte ette lugeda, märkida kõik nimetatud vastused)

- Enesetäiendamise soov
- Soov omandada sobiv eriala/ kutse
- Soov saada kõrgemat palka
- Kindlustada oma praegune töökoht
- Saada paremini hakkama igapäevase tööga nõ olla parem spetsialist
- Huvi õpitava vastu (st teema on huvitav)
- Soov saada diplom (kõrgharidus või kutseharidus)
- Tõus karjääriredelil, parem ametikoht
- Ei ole leidnud sobivat tööd
- Muu (täpsustada)

12. Kas õppimisprotsess on Teie jaoks... ?

- ...huvitav ja meeldiv tegevus
- ...paratamatult vajalik tegevus
- ... ebameeldiv kohustus
- ...ebavajalik tegevus

Üldised väärtused ja hoiakud

On väga erinevaid arvamusi ja seisukohti selles, mida peetakse oma töö- ja elukutsevaliku juures oluliseks ja mida mitte. Seetõttu soovime siinkohal teada Teie seisukohta.

13. Loen Teile ette kaks väitepaari ja Teie palun öelge, millise väitega Te nõustute?

- A – Oluline on ise teada, mida elus tahad ning selle nimel ka tegutseda
- B – Endast sõltub elus üsna vähe, elu paneb ise asjad paika

- A

- Pigem A
- Pigem B
- B

14. Loen Teile ette kaks väitepaari ja Teie palun öelge, millise väitega Te nõustute?

A – Mulle meeldivad muutused – pidev õppimine, uued väljakutsed, erinevad töökohad või areng olemasoleval töökohal
 B – Mulle on oluline stabiilsus – püsiv ja kindel amet pikaks ajaks.

- A
- Pigem A
- Pigem B
- B

15. Kuivõrd nõustute järgmiste väidetega? (vt skaala)

A – Elus toimetulekuks on oluline omada kasulikke tutvusi ja häid suhteid
 B – Elus toimetuleku määrab suures osas perekonna ja vanemate taust
 C – Elus toimetulekuks on eelkõige oluline sobiv haridus või elukutse
 D – Elus toimetulekut mõjutavad eelkõige inimese enda sünnipärased eeldused ja võimed

- Täiesti nõus
- Pigem nõus
- Pigem ei ole nõus
- Üldse ei ole nõus

Intervjuerijale: Küsimusi 16 – 24 ei küsita pensionäridelt!

16. Kas oskaksite hetkel nimetada ning vajadusel ka põhjendada 3- 5 oma tugevat külge või iseloomuomadust? (Paluda vastajal oma tugevaid külgi nimetada, vastuseid ei ole vaja üles märkida)

- Jah (oskab nimetada vähemalt 3 tugevat külge/omadust)
- Ei (ei oska nimetada vähemalt kolme omadust/tugevat külge)

17. Kas Teil on olemas karjääriplaan ehk tegevuskava isiklike haridus- ja tööalaste eesmärkide saavutamiseks?

- Jah → K19
- Ei → K18

18. Miks Teil ei ole sellist isiklikku tegevuskava?

- Ei näe selleks vajadust
- Ei ole sellest teadlik
- Puuduvad vajalikud teadmised ja informatsioon, et sellist tegevuskava koostada
- Ei oska öelda

19. Kas Teie praegune töö vastab Teie soovidele ja ootustele? (Küsida ainult nendelt, kes on vastanud küsimusele nr 5 kahe esimese variandiga- ettevõtja, palgatöötaja)

- Jah → K23
- Mingil määral → K20
- Ei → K20

20. Kas Te olete midagi teinud või plaanite teha selleks, et soovitud tööd saada?

- Jah → K21
- Ei → K22

21. Milliseid samme Te olete astunud, et soovitud ametil tööle asuda? (vastuseid ette ei loeta)

- Vastavatel koolitustel/kursustel käimine
- Vajaliku eriala/elukutse omandamine kõrgkoolis/kutseõppeasutuses
- Vajaliku info otsimine/küsimine
- Erialase kirjandusega tutvumine/vajalike teadmiste omandamine iseseisvalt
- Tutvuste kasutamine
- Muu (täpsustada)

22. Miks Te ei ole vajalikke samme astunud/ ei plaani seda teha? (vastuseid ette ei loeta. Kui vastamisega raskusi, siis lugeda variandid ette)

- Ajapuudus
- Majanduslike võimaluste puudumine
- Käesoleva hetke elukorraldus ei võimalda seda teha
- Vanuse tõttu
- Teadmatus, milliseid samme tuleks astuda / milliseid oskusi/eriala/teadmisi omandada
- Teadmatus, kust vajalikku infot leida/otsida
- Teadmatus, kust vajadusel abi leida/juhendamist saada
- Vajalike tutvuste puudumine
- Muu (täpsustada)
- Ei oska öelda

23. Kas Teil on olemas korrektselt vormistatud CV, mida Te vajadusel täiendate ning kus on kajastatud Teie haridustee, töökogemus, isiklikud võimed, huvid jms?

- Jah → K25
- Ei → K24

24. Palun öelge, miks Teil ei ole sellist CV-d? (vastuseid mitte ette lugeda. Kui vastamisega on raskusi, siis lugeda variandid ette)

- Ei näe selleks vajadust
- Ajapuudus
- Ei oska CV-d koostada (ei ole selleks vajalikke teadmisi)
- Ei tea kuhu pöörduda abi saamiseks
- Ei tea kust CV koostamiseks vajalikku informatsiooni otsida/leida
- Muu (täpsustada)
- Ei oska öelda

Oma elus seisab inimene mitmete valikute ees – kas ja kus jätkata õpinguid, millist elukutset valida, kuhu tööle asuda, kas vahetada töökohta jne. Järgnevalt sooviksime lähemalt teada, millised on Teie arvamused ja ootused.

25. Palun hinnake 5-palli skaalal (5 väga oluline ja 1 kui ei ole üldse oluline) kui oluline on Teie hinnangul see, et eriala või elukutse ... (vt skaala)

- tagaks töö
- tagaks korraliku sissetuleku, materiaalse kindlustatuse
- oleks endale sobiv, pakuks huvi
- võimaldaks enesetäiendamist, pakuks arenguvõimalust
- oleks ühiskonnas hinnatud, mainekas
- oleks ühiskonnas vajalik
- tagaks sobivad töötingimused (töö aeg ja koht)

- tagaks meeldiva (huvitava) meeskond
- võimaldaks ametiredelil tõusta

Koheselt pärast väite lugemist: Hinnake palun 5 palliga, kui väga oluline ja 1 palliga, kui ei ole üldse oluline.

- 1 – ei ole üldse oluline
- 5 – väga oluline
- 11 – ei oska öelda

26. Hinnake palun 5 pallisel skaalal (5 palliga, kui Te olete täiesti nõus ja 1 palliga, kui Te pole üldse nõus), **kuivõrd Te nõustute järgmiste väidetega:** *(Kui väidet hinnatakse 1-2 palliga, siis küsida kohe pärast väite hindamist järgmine küsimus (27), seejärel küsida teine väide jne. Muul juhul suunduda küsimus 28 juurde)*

- Täna Eestis on kõikidel soovijatel võimalik saada asjakohast infot tööturu võimalustest ja nõuetest
 - Täna Eestis on kõikidel soovijatel võimalik saada asjakohast infot õppimisvõimalustest
 - Täna Eestis on kõikidel soovijatel võimalik saada nõustamist enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks.
- 1 – ei ole üldse nõus
 - 5 – täiesti nõus
 - 11 – ei oska öelda

Juhul kui ei nõustu eelmiste väidetega (hinnang 1-2 palli), küsida järgnevate väidete kohta:

27. Mida Teie arvate, kelle jaoks võib... *(Vastusevariante mitte ette lugeda, märkida kõik nimetatud vastused. Vastuse „ei oska öelda“ korral anda vihjeid variantide kohta – nt sõltuvalt vanusest, haridustasemest, elukohast, aktiivsusest, rahvusest jne)*

- ...asjakohase info saamine tööturu võimalustest ja nõuetest olla probleemiks?
 - ...asjakohase info saamine õppimisvõimalustest olla probleemiks?
 - ...nõustamise saamine enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks olla probleemiks?
- Õpilased, noored
 - Vanemaealised (50-64 eluaastat)
 - Töötud
 - Töökoha vahetajad
 - Madalama haridusega inimesed
 - Majanduslikult vähekindlustatud inimesed
 - Muukeelsed elanikud
 - Maapiirkonnas elavad inimesed
 - Tööandjad
 - Need, kellel puudub ligipääs internetile
 - Need, kes ise on passiivsed info otsimisel
 - Erivajadusega inimesed
 - Muu (*täpsustada*)
 - Ei oska öelda

28. Kas Te ise vajaksite karjäärivalikute tegemisel täiendavat...

- ...infot õppimis- ja koolitusvõimalustest
 - ...infot tööturu võimalustest ja nõuetest
 - ...õpetust ja nõustamist enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks
- Jah
 - Ei

- Võibolla
- Ei oska öelda

29. Kui peaksite tegema õpingute-, elukutse- või töökohaga seotud valikuid, siis kuidas hindate – kui lihtne oleks Teil saada enda jaoks olulist... (vt skaalat. Need, kes hindavad mõnda väidet **1-2 palliga, küsida koheselt väite järel **küsimus 30** ning seejärel küsida järgmised väited. **Muul juhul** suunduda **küsimus 31** juurde)**

- ...infot õppimis- ja koolitusvõimalustest
- ...infot tööturu võimalustest ja nõuetest
- ...õpetus ja nõustamist enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks
 - 1 – väga keeruline
 - 5 – väga lihtne
 - 11 – ei oska öelda

*Need, kes hindasid kättesaadavust mõne teenuse puhul **1-2 palliga**, küsida iga teenuse kohta eraldi kohe pärast väidet **küsimus 30** ning seejärel pöörduda tagasi väidete juurde. (Teistel küsida edasi **küsimus 31**)*

30. Mis Teie arvates takistab saada ... (Vastusevariante mitte ette ei lugeda, märkida kõik nimetatud valikud. Raskuste korral anda vihjeid variantide kohta – nt sõltuvalt vanusest, haridustasemest, elukohast, aktiivsusest, rahvusest jne . Küsida iga väite kohta eraldi)

- ...infot õppimis- ja koolitusvõimalustest
- ...infot tööturu võimalustest ja nõuetest
- ...õpetust ja nõustamist enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks
 - Info puudus
 - Info hajutatus
 - Keeruliselt koostatud tekstid
 - Teadmatus, kuhu pöörduda, kust otsida
 - Arvuti või interneti puudumine
 - Elukoha asukoht
 - Vanus
 - Ajapuudus
 - Vähene keeleoskus
 - Rahapuudus
 - Enda passiivsus info otsimisel
 - Spetsialistide puudus
 - Muu (täpsustada)
 - Ei oska öelda

31. Milliseid infootsimise viise Te tavapäraselt kasutate õpingute-, elukutse- või töökohaga seotud valikute tegemisel? (Võimalik valida mitu varianti, lugeda variandid ette)

- Arutelu vanemate/sugulaste või tuttavatega
- Arutelu sõpradega
- Arutelu koolikaaslaste/kaastöötajatega
- Arutelu erinevate spetsialistidega
- Erinevate listide või foorumite külastamine
- Internetist info otsimine (andmebaasid, otsingumootorid, asutuste veebilehed)
- Asutuste poole pöördumine e-posti teel
- Raamatute lugemine
- Koolitustel osalemine
- Muu (täpsustada)

32. Palun hinnake, kui palju aega Te kulutate omale vajaliku õpingute-, elukutse- või töökohaga seotud info hankimiseks? (Lugeda variandid ette)

- Ei kuluta peaaegu üldse aega
- Kulutan vähesel määral (leian omale vajaliku info kiiresti)
- Kulutan palju aega info otsimiseks (kuna ei tea vajalikke allikaid või on infot liiga palju)
- Mul ei jätku aega ennast kõige vajalikuga kurssi viimiseks

33. Kas elektroonilised allikad (nt interneti otsingud, andmebaasid, veebilehed jm) muudavad info hankimise Teie jaoks lihtsamaks või keerulisemaks? (Lugeda variandid ette)

- Lihtsamaks (info on paremini ja kiiremini leitav)
- Enam vähem sama (kulutan sama palju aega info hankimiseks kas elektrooniliste vahendite abiga või ilma)
- Keerulisemaks (info otsimine ning sorteerimine võtab tunduvalt kauem aega)
- Palju keerulisemaks (infot on liiga palju, ma ei jõua seda korralikult läbi töötada)

Teadlikkus ja kogemused; vajadused; rahulolu

34. Palun nimetage Teile teadaolevaid allikaid (nt. asutused, messid, infomaterjalid jne), kust õpingute jätkamisel või elukutse valikul, tööle asudes või töökohta vahetades on võimalik saada vastavat informatsiooni ja nõustamist? (Vastusevariante mitte ette lugeda, märkida kõik vastused, nimetamise järjekorras)

- Eesti Töötukassast
- Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustest
- Avatud noortekeskustest
- Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevatest firmadest
- Kõrgkoolide juures tegutsevatelt nõustajatelt
- Kutseõppeasutuste juures tegutsevatelt nõustajatelt või karjäärispetsialistidelt
- Üldhariduskoolide juures tegutsevatelt karjäärispetsialistidelt
- Tööotsinguportaalidest (näiteks CV-Online või CV Keskus)
- Karjääriportaalist Rajaleidja
- Noorte infomessist Teeviit
- Info- ja teabemessist "Intellektika"
- Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded
- Muu (täpsustada)
- Ei oska öelda (juhul kui vastaja ei oska erinevaid allikaid nimetada)

35. Järgnevalt loetlen Teile erinevaid töö-, elukutse- või hariduse vallas infot ja nõustamist pakkuvad allikaid.

Kas teate või olete midagi kuulnud (küside kõik esitatud variandid):

- Eesti Töötukassast
- Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustest
- Avatud noortekeskustest
- Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevatest firmadest
- Kõrgkoolide juures tegutsevatest nõustajatest
- Kutseõppeasutuste juures tegutsevatest nõustajatest või karjäärispetsialistidest
- Üldhariduskooli juures tegutsevast karjäärispetsialistist
- Tööotsinguportaalidest (näiteks CV-Online või CV Keskus)
- Karjääriportaalist Rajaleidja
- Noorte infomessist Teeviit
- Info- ja teabemessist "Intellektika"
- Spetsiaalsetest teatmikest ja väljaannetest
- Ei oska öelda (juhul kui vastaja ei oska erinevaid allikaid nimetada)

- Jah
- Ei
- Ei oska öelda

36. Kas olete viimase 12 kuu jooksul küsinud infot või pöördunud nõu küsimiseks vastavate asutuste (eelnevalt nimetatud) inimeste või oma perekonna poole seoses töö- või elukutse valikutega?

- Jah → K37; 39
- Ei → K38
- Ei oska öelda → K38

37. Kuhu või kelle poole Te olete viimase 12 kuu jooksul pöördunud, et saada infot või nõu oma edasiste töö-, elukutse- või haridusvalikute kohta? (Vastusevariante ette ei loeta, vaid märgitakse kõik nimetatud valikud.)

- Eesti Töötukassa
- Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskus
- Avatud noortekeskused
- Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad
- Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad
- Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad
- Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)
- Karjääriportaal Rajaleidja
- Noorte infomess Teeviit
- Info- ja teabemess "Intellektika"
- Oma töökoht (*ainult töötavad inimesed*)
- Oma kool
- Oma kõrgkool
- Lahtiste uste päevad koolides-üliskoolides
- Vanemad või teised pereliikmed
- Sõbrad või tuttavad
- Psühholoog, karjäärinõustaja vms spetsialist
- Internet (mitte Rajaleidja portaal)
- Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)
- Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)
- Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded
- Muu (täpsustada)

Iga nimetatud allika puhul küsida: „Miks eelistasite pöörduda just sinna?“

- Sealt saab vajaliku info
- Saadav info on usaldusväärne
- Saadav info on laiaulatuslik
- Varasem positiivne kogemus (sh teistelt saadud soovitus)
- Hea kättesaadavus ja ligipääs
- Muu põhjus (Täpsustada)

Iga nimetatud allika puhul küsida: „Milliste teemade või valdkondade osas otsisite informatsiooni või nõu, kas:“ (JAH/EI vastusevariandid)

- Õppimis- ja koolitusvõimalustest
- Tööturu võimalustest ja nõuetest
- Enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamisest

Iga nimetatud allika puhul küsida: „Kas saite vastuse oma küsimusele?“

- Jah, sain ammendava vastuse oma küsimusele → K39
- Sain osalise vastuse oma küsimusele → K39
- Ei saanud vastust, mind suunati edasi → K39
- Ei saanud vastust → järgmine alaküsimus

Need, kes ei saanud vastust, neil paluda täpsustada: „Miks Te ei saanud vastust?“

- Ebapiisav, liiga üldine info
- Pealiskaudne, mittepersonaalne tegelemine
- Väike valik, sobivate pakkumiste puudumine
- Ebakompetentsus, vähesed teadmised
- Muu (palun täpsustage)
- Ei oska öelda

Järgnevat küsimust küsida vaid neilt, kes vastasid küsimusele 36 „EI“

38. Kui Te vajaksite infot või nõu oma õppimise, elukutse- või töövalikute ja –võimaluste kohta, siis kuhu või kelle poole Te kõige tõenäolisemalt selleks pöörduksite? (Küsida vaid neilt, kes vastasid küsimusele 36 eitavalt. Vastusevariante mitte ette lugeda, Märkida kõik nimetatud variandid märkimise järjekorras nt: 1; 2; 3...)

- Eesti Töötukaasa
- Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused
- Avatud noortekeskused
- Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad
- Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad
- Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad
- Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)
- Karjääriportaal Rajaleidja
- Noorte infomess Teeviit
- Info- ja teabemess “Intellektika”
- Oma töökoht
- Oma kool
- Lahtiste uste päevad koolides-ülikoolides
- Vanemad või teised pereliikmed
- Sõbrad või tuttavad
- Psühholoog, karjäärinõustaja vms spetsialist
- Internet (mitte Rajaleidja portaal)
- Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)
- Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)
- Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded
- Muu (täpsustada)
- Ei oska öelda

Iga nimetatud allika kohta küsida: „Miks eelistaksite pöörduda just sinna?“

- Sealt saab vajaliku info
- Saadav info on usaldusväärne
- Saadav info on laialtlevik
- Varasem positiivne kogemus (sh teistelt saadud soovitus)
- Hea kättesaadavus ja ligipääs
- Muu põhjus (palun täpsustage)

Järgnevad küsimused on suunatud kõikidele

39. Kuhu või kelle poole Te kindlasti ei pöörduks, kui Te vajaksite infot või nõu oma õppimise, elukutse- või töövalikute ja –võimaluste kohta? (Küsimus on kõigile. Vastusevariante mitte ette lugeda, märkida kõik vastused nimetamise järjekorras)

- Eesti Töötukassa
- Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused
- Avatud noortekeskused

- Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad
- Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad
- Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad
- Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)
- Karjääriportaal Rajaleidja
- Noorte infomess Teeviit
- Info- ja teabemess "Intellektika"
- Oma töökoht
- Oma kool
- Oma kõrgkool
- Lahtiste uste päevad koolides-ülikoolides
- Vanemad või teised pereliikmed
- Sõbrad või tuttavad
- Psühholoog, karjäärinõustaja vms spetsialist
- Internet (mitte Rajaleidja portaal)
- Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)
- Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)
- Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded
- Muu (täpsustada)
- Ei oska öelda

Iga nimetatud allika kohta küsida: „**Miks Te ei pöörduks sinna?**“ (Vastusevariante mitte ette lugeda, märkida kõik nimetatud vastused)

- Ei paku sobivat infot
- Vähene usaldus teenusepakkuja/teenuse vastu
- Sealt saadav info on ebapiisav
- Varasem negatiivne kogemus
- Raskendatud kättesaadavus ja ligipääs
- Teadmatus teenusepakkuja poolt osutatava teenuse osas
- Vanuse tõttu
- Muu (palun täpsustage)
- Ei oska öelda

40. Hinnake palun 5 pallisel skaalal (5 palliga, kui peate väga oluliseks ja 1 palliga, kui ei pea üldse oluliseks), kui võrd oluliseks Te peate järgmisi riigi poolt pakutavaid nõustamise ja info jagamise viise?

- Personaalne nõustamine spetsialisti juures
 - Rühmaviisiline nõustamine spetsialisti läbiviimisel
 - Koolitus, seminar sobival (vajalikul) teemal
 - Vajaliku info juurde suunamine spetsialisti poolt
 - Üks konkreetne veebileht koondatud karjäärialase infoga
 - Üks konkreetne asutus, kuhu on koondatud kogu vajalik karjäärialane info
 - Vajalik info karjääriteenuseid pakkuva asutuse veebilehel
 - Vajaliku info juurde suunamine asutuste veebilehtede/portaalide kaudu
 - Vajaliku info juurde suunamine ajakohaste infolehtede ja teatmike abil
- 1 – ei ole üldse oluline
 - 5 – väga oluline
 - 11 – ei oska öelda

Lõpetuseks veel paar küsimust Teie pere kohta.

41. Öelge palun, kui suur on Teie pere netosissetulek (peale maksude mahaarvamist kättesaadud sissetulek)?

- Kuni 300 eurot
- kuni 4700 krooni

- 300-500 4701-7800
- 501-800 7801-12500
- 801-1200 12501-18700
- 1200-1600 18701-25000
- 1600-2000 25001-31200
- üle 2000 euro üle 31201 krooni
- Ei oska öelda
- Keeldus vastamast

42. Öelge palun, kui suur on Teie pereliikmete arv?

Suur tänu Teile vastamast!

Ankeet 2: Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpetajad

Täname Teid, et nõustusite osalema SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskuse ja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuse poolt läbi viidavas uuringus. Uuringu **eesmärgiks** on mõõta õpetajate ja õpilaste teadlikkust karjääriteenustest ja karjääriplaneerimise oskusi, analüüsida karjääriteenuste kättesaadavust ja hinnata koostööd erinevate huvipoolte vahel karjääriteenuste osutamisel.

Selleks, et saaksime võimalikult adekvaatse üldpildi valdkonnast, palume Teid vastata kõikidele küsimustele. Vastamiseks klikkige hiirega sobiva vastusevariandi juures olevale ringile või lahtrile. Juhul kui Te ei leia mõne küsimuse puhul Teie jaoks sobivat vastusevarianti või on vajalik täpsustada oma seisukohta või hinnangut, saate selle vabas vormis ise lisada.

Küsimustiku täitmiseks kulub umbes 15 minutit. Ankeeti ei ole pooleli jätmise korral võimalik salvestada.

Koostöö eest ette tänades,

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus ja

SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskus.

Andmed vastaja kohta

1. Teie sugu?

- Naine
- Mees

2. Teie vanus?

3. Teie emakeel?

- Eesti keel
- Vene keel
- Muu (palun täpsustage)

4. Kas Te töötate... ?

- Suures linnas (Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva)
- Maakonnakeskuses
- Muus linnas, alevis
- Maal (külas, alevikus)

5. Millises maakonnas Te töötate?

- Harjumaa
- Hiiumaa
- Ida-Virumaa
- Jõgevamaa

- Järvamaa
- Läänemaa
- Lääne-Virumaa
- Põlvamaa
- Pärnumaa
- Raplamaa
- Saaremaa
- Tartumaa
- Valgamaa
- Viljandimaa
- Võrumaa

6. Milline on Teie haridustase?

- Keskeri- või kutseharidus (kutsekool, tehnikum)
- Kõrgharidus (diplomiõpe, rakenduskõrgharidus, bakalaureusekraad)
- Magistrikraad (sh integreeritud õpe, varasem 5.aastane ülikoolidiplom)
- Doktorikraad (sh teaduste kandidaat)

Küsimused tööalase tegevuse kohta

Juhul, kui Te töötate samaaegselt mitmes asutuses, lähtuge järgnevatele küsimustele vastamisel oma põhitöökohast.

7. Millises alljärgnevas asutuses Te hetkel töötate?

- Üldhariduskool (ainult põhikooli osaga)
- Üldhariduskool (nii põhikooli kui gümnaasiumi osaga)
- Üldhariduskool (ainult gümnaasiumi osaga)
- Kutseõppeasutus

8. Milline on Teie koolis kasutatav peamine õppekeel?

- Eesti keel
- Vene keel

9. Kellena Te oma põhitöökohal töötate?

Juhul kui Te täidate oma töös samaaegselt mitmeid alljärgnevalt nimetatud rolle, lähtuge palun siinkohal oma põhirollist või ametikohast.

- Direktorina
- Õppealajuhatajana
- Õpetajana
- Huvi-, ringijuht
- Muu (*palun täpsustage*)

10. Kas Te täidate ka klassijuhataja/ kursusejuhendaja ülesandeid?

- Jah
- Ei

11. Millised alljärgnevatest karjäärikujundamist toetavatest tegevustest kuuluvad Teie tööülesannete hulka? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Kooli karjääriplaneerimise alase tegevuskava koostamine ja rakendamine
- Karjääriplaneerimise alaste ürituste korraldamine ja läbiviimine (infopäevad lastevanematele, karjääripäevad)

- Õppurite eelduste/potentsiaali väljaselgitamine ja hindamine (haridus, töökogemus, huvid, võimed, oskused, väärtused, isikuomadused jne)
- Õppurite aitamine karjääriplaanide koostamisel ning enesejuhtimis- või arenguprogrammide väljatöötamisel
- Info vahendamine õppimis- ja koolitusvõimalustest
- Info vahendamine ametitest ja elukutsetest
- Info vahendamine/nõustamine tööle kandideerimise nõuetest ja viisidest
- Info vahendamine vabadest töökohtades, töövõimalustest
- Info vahendamine tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest
- Info vahendamine tööandjate ootustest ja vajadustest
- Info vahendamine huvihariduse ja vaba aja veetmise võimalustest
- Karjääriõppe läbiviimine ja/või koordineerimine koolis
- Individuaalne karjäärinõustamine
- Rühmaviisiline karjäärinõustamine
- Karjääriplaneerimist toetavate infomaterjalide koostamine ja levitamine
- Karjääriplaneerimist toetavate õppematerjalide, meetodiliste materjalide koostamine
- Õpinõustamine, nõustamine õpiraskuste korral
- Ei tegele antud teemaga
- Muud karjäärikujundamist toetavad tegevused, mida eelnevalt pole nimetatud (*palun täpsustage*)

12. Kas karjäärikujundamist toetavad tegevused on Teie jaoks tööalaselt ... ?

- põhitegevus
- osa põhitegevusest
- kõrval- või lisategevus
- ei kuulu minu tööalaste tegevuste hulka
- muu (*palun täpsustage*)

Karjääriteenuse alased küsimused

13. Kas Teie koolis viiakse läbi õpilastele ... ? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- individuaalset karjääriinfo vahendamist ja nõustamist
- rühmaviisilist karjääriinfo vahendamist ja nõustamist
- võimekuse, isiksuseomaduste testimist, kutsesobivuse hindamist karjäärispetsialisti poolt
- eelkutseõpet, kutseõppe lühikursusi
- õpinõustamist, nõustamist õpiraskuste korral
- psühholoogilist nõustamist
- arenguestlusi
- lastevanemate nõustamist, teavitamist antud tegevustest
- õppeasutuste tutvustusi, õppimisvõimalusi tutvustavaid infopäevi
- ettevõtete tutvustusi, töövõimalusi tutvustavaid infopäevi, õppekäike ettevõtetesse
- töövarjupäevi
- infomesside ühiskülastusi
- karjääriplaneerimise seminare, loenguid
- toetavaid tegevusi õpilasfirmade loomiseks, õpilasalgatusteks ja -ühendusteks
- ei viida läbi ühtegi eelpoolnimetatud tegevust
- muud tegevused, mida peate oluliseks välja tuua (*palun täpsustage*)

14. Kuidas on Teie koolis korraldatud õpilaste toetamine karjääriplaneerimisega seotud küsimustes?

Kas vastav õpe (karjääriõpe) toimub ...? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- läbiva teemana üldhariduslike õppeainete raames
- läbiva teemana erialainete ja praktika käigus
- vestlustes kursusejuhendajaga

- klassijuhatajatundides
- eraldi kohustusliku ainenä
- eraldi vabaainena, valikainena
- eelkütseõppena
- koolis ei ole korraldatud õpilaste toetamist karjääriplaneerimisega seotud küsimustes
- muul viisil, mida pole eelnevalt nimetatud (*palun täpsustage*)

15. Mitmendas klassis või mitmendal kursusel käsitletakse Teie koolis põhjalikumalt karjääriteemasid (eraldi ainenä või teiste ainete raames)?

....

16. Kuidas toetab Teie kool karjääriteenuste (karjääriinfo vahendamine ja -nõustamine) kättesaadavust õpilastele? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Koolis töötab vastav spetsialist karjääriinõustaja, karjäärikoordinaator vms), kes jagab karjääriinfot ja nõustab soovijaid koolis
- Koolil on kokkulepe väljaspool kooli tegutseva vastava karjäärispetsialisti/ -keskusega, kes jagab karjääriinfot ja nõustab soovijaid koolis grupiviisiliselt
- Koolil on kokkulepe väljaspool kooli tegutseva vastava karjäärispetsialisti/ -keskusega, kes jagab karjääriinfot ja nõustab soovijaid koolis individuaalselt
- Koolil on kokkulepe väljaspool kooli tegutseva vastava karjäärispetsialisti/ -keskusega, kes jagab karjääriinfot ja nõustab soovijaid keskusel
- Koolil ei ole kokkulepet väljaspool kooli tegutseva vastava karjäärispetsialisti/ -keskusega, soovitame õppuritel iseseisvalt pöörduda vastava spetsialisti/keskuse poole (nt maakondlikku teavitamis- ja nõustamiskeskusesse)
- Kool ei ole karjääriteenuste kättesaadavust toetanud, sest selleks puuduvad võimalused
- Kool ei ole karjääriteenuste kättesaadavust toetanud, kuna ei pea seda kooli ülesandeks
- Muul viisil, mida eelnevalt pole nimetatud (*palun kirjeldage*)

17. Palun hinnake, millisel tasemel on Teie arvates kooli poolt õpilastele pakutavad või vahendatavad karjääriteenused?

- Väga heal tasemel
- Heal tasemel
- Rahuldaval tasemel
- Ebarahuldaval tasemel
- Ei oska öelda

18. Juhul, kui hindasite, et kooli poolt pakutavad või vahendatavad karjääriteenused on rahuldaval või ebarahuldaval tasemel palun põhjendage oma hinnangut. Mis võiks olla teisiti?

19. Mil moel saaks Teie hinnangul koolis karjääriplaneerimise teematikat kõige tulemuslikumalt käsitleda? Kas ...?

Juhul kui peate tulemuslikuks antud teematika käsitlemist mitmel erineval viisil, palun märkige mitu vastusevarianti

- läbiva teemana erinevate üldhariduslike õppeainete raames
- läbiva teemana erialaainete ja praktika käigus
- vestlustes kursusejuhendajaga
- klassijuhatajatundides
- eraldi kohustusliku ainenä
- eraldi vabaainena, valikainena
- eelkütseõppena
- väljastpoolt kooli tellitud karjääriteenuste ja teiste nõustamisteenuste raames
- muul viisil, mida pole eelnevalt nimetatud (*palun täpsustage*)

- Kool ei pea antud temaatikat käsitlema, õppuritel peaks olema võimalus pöörduda väljaspool kooli antud küsimustega tegelevate asutuste, spetsialistide poole

20. Palun täpsustage, millised tegurid takistavad koolil õpilaste karjääriplaneerimise toetamist?

(Võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Koolis ei tööta vastava ettevalmistusega/haridusega põhikohaga spetsialisti
- Õpetajad on ülekoormatud ja neil ei ole piisavalt aega karjääriinfo vahendamisega ja/või karjääriteemadega tegeleda
- Õpetajatel pole vastavaid teadmisi, oskusi
- Koolil puuduvad rahalised vahendid
- Koolil puuduvad vastavad koostööpartnerid, kes abistaksid karjääriteenuste pakkumisel
- Kooli tegutsemispiirkonnas puuduvad vastavad koostööpartnerid, kes abistaksid karjääriteenuste pakkumisel
- Muud tegurid, mida pole eelnevalt nimetatud (palun täpsustage)

- 21. Kuivõrd on Teie hinnangul Teie kooli õpetajad saanud ettevalmistuse läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine” käsitlemiseks:**
Palun hinnake 5-palli süsteemis (1 – üldse mitte; 5 – väga palju)

	1 – üldse mitte	2	3	4	5 – väga palju	Ei oska öelda
Õpetajate tasemekoolituse raames						
Ainesektsioonides						
Läbi täienduskoolituste						
Kooli pedagoogidele korraldatud töörühmades osaledes						
Oma koolis kolleegidega arutades/kogemusi vahetades						
Teiste koolide kolleegidega kogemusi vahetades						
Õpilastele suunatud karjääriüritustel osaledes						
Ise uurides, lugedes						
Läbi kogemuste, töös õpilastega						
Muul viisil, mida eelnevalt pole nimetatud						

- 22. Milline on Teie hinnangul Teie kooli õpetajate huvi selle läbiva teema käsitlemise suhtes?**

- Õpetajad on teemast väga huvitatud
- Õpetajad on teemast huvitatud
- Õpetajad on teemast vähe huvitatud
- Õpetajad ei ole üldiselt teemast huvitatud
- Ei oska öelda

- 23. Kas Teie kool on oma õpetajatele läbi viinud karjääriõppe alaseid koolitusi/seminare?**

- Jah
- Ei

- 24. Palun märkige, millised tegurid Teie arvates raskendavad õpilastel saada karjääriplaneerimiseks vajalikku infot õppimis- ja koolitusvõimalustest? (Võimalik valida mitu vastusevarianti)**

- Info puudus
- Info hajutatus
- Keeruliselt koostatud tekstid
- Teadmatus, kuhu pöörduda, kust infot otsida
- Arvuti või interneti puudumine
- Elukoha asukoht
- Vanus
- Ajapuudus
- Vähene keeleoskus
- Rahapuudus
- Enda passiivsus info otsimisel
- Vähene info analüüsi oskus
- Spetsialistide puudus

- Muud tegurid (*palun täpsustage*)
- Ei oska öelda

25. Palun märkige, millised tegurid Teie arvates raskendavad õpilastel saada karjääriplaneerimiseks vajalikku infot tööturu võimalustest ja nõuetest? (Võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Info puudus
- Info hajutatus
- Keeruliselt koostatud tekstid
- Teadmatus, kuhu pöörduda, kust infot otsida
- Arvuti või interneti puudumine
- Elukoha asukoht
- Vanus
- Ajapuudus
- Vähene keeleoskus
- Rahapuudus
- Enda passiivsus info otsimisel
- Vähene info analüüsi oskus
- Spetsialistide puudus
- Muud tegurid (*palun täpsustage*)
- Ei oska öelda

26. Palun märkige, millised tegurid Teie arvates raskendavad õpilastel saada õpetust ja nõustamist enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks? (Võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Info puudus
- Info hajutatus
- Keeruliselt koostatud tekstid
- Teadmatus, kuhu pöörduda, kust infot otsida
- Arvuti või interneti puudumine
- Elukoha asukoht
- Vanus
- Ajapuudus
- Vähene keeleoskus
- Rahapuudus
- Enda passiivsus info otsimisel
- Vähene info analüüsi oskus
- Spetsialistide puudus
- Muud tegurid (*palun täpsustage*)
- Ei oska öelda

27. Millist allikat SOOVITAKSITE õpilastel kasutada saamaks infot või nõu edasiste õppimis- ja töövõimaluste kohta?

Palun märkige kuni 5 esmast valikut ning põhjendage, miks soovitaksite pöörduda just sinna.

	Palun märkige siia kuni 5 allikat, kuhu soovitaksite õpilastel esmalt pöörduda	Palun põhjendage, miks soovitaksite pöörduda just sinna
Koolis töötav vastav spetsialist (karjäärikoordinaator, karjääriinfo spetsialist, karjäärinõustaja vm vastav spetsialist)		
Koolis töötav psühholoog		

Eesti Töötukassa		
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad		
Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)		
Karjääriportaal Rajaleidja		
Noorte info- ja teabemessid (nt Teeviit, „Intellektika“ ja kohalikud infomessid)		
Lahtiste uste päevad koolides-ülikoolides		
Vanemad või teised pereliikmed		
Sõbrad või tuttavad		
Internet (mitte Rajaleidja karjääriportaal)		
Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)		
Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)		
Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded		
Muu allikas, mida eelnevalt pole nimetatud		
Ei oska öelda		

**28. Kuhu või kelle poole Te EI SOOVITAKS õpilastel pöörduda saamaks infot või nõu edasiste õppimis- ja
töövõimaluste kohta?**

Palun märkige kuni 5 esmast valikut ning põhjendage, miks Te ei soovitaks sinna pöörduda.

	Palun märkige siia kuni 5 allikat, kuhu te ei soovitaks pöörduda	Palun põhjendage, miks Te ei soovitaks sinna pöörduda
Koolis töötav vastav spetsialist (karjäärikoordinaator, karjääriinfo spetsialist,		

karjäärinõustaja vm vastav spetsialist)		
Koolis töötav psühholoog		
Eesti Töötukassa		
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad		
Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)		
Karjääriportaal Rajaleidja		
Noorte info- ja teabemessid Teeviit, "Intellektika" ja kohalikud infomessid		
Lahtiste uste päevad koolides-ülikoolides		
Vanemad või teised pereliikmed		
Sõbrad või tuttavad		
Internet (mitte Rajaleidja karjääriportaal)		
Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)		
Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)		
Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded		
Muu allikas, mida eelnevalt pole nimetatud		
Ei oska öelda		

29. Palun hinnake oma kooli lõpetanute ettevalmistust. Kas nende alltoodud oskuste ja teadmiste kujunemiseks ...

Juhul kui arvasite, et mõnel puhul on õpilaste oskuste ja teadmiste kujunemiseks vajalik senisest **põhjalikum ettevalmistus**, siis palun põhjendage oma arvamust (millised aspektid allpooltoodud teadmistest, oskustest on puudu ning mida võiks muuta, parandada).

	... piisab	... piisab	... on vaja	Juhul, kui arvate, et
--	------------	------------	-------------	-----------------------

	vähesemast ettevalmistusest	ettevalmistusest praeguses mahus	senisest põhjalikumat ettevalmistust	on vaja senisest põhjalikumat ettevalmistust, siis palun põhjendage millistest teadmistest ja oskustest on puudu ning mida võiks muuta, parandada
Teadmised õppimis- ja enesetäiendusvõimaluste kohta				
Infootsimise oskused õppimis-, enesetäiendamisevõimaluste kohta				
Infootsimise oskused töövõimaluste kohta				
Oskused tööle kandideerimiseks, tööturul konkureerimiseks				
Teadmised tööturu hetkeolukorrast ja vajadustest				
Teadmised tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest				
Teadmised erialadest, elukutsetest ja ametitest				
Oma võimete, oskuste ja vajaduste tundmine				
Info analüüsioskused tegemaks läbimõeldud karjäärivalikuid				

Koostöö karjääriteenuste osutamisel

30. Palun märkige, milliste institutsioonide ja rühmadega Te antud valdkonnas koostööd teete? Milliste institutsioonide ja rühmadega peate veel vajalikuks koostööd teha?

	Teeme koostööd	Ei tee koostööd, kuid koostöö oleks vajalik
Riikliku tasandi institutsioonid, ministeeriumid		
Kohalik linna- või vallavalitsus		
Oma asutuse juhtkond, tööandja		
Oma asutuse kolleegid		
Valdkonnaga seotud liidud, ühendused, organisatsioonid, asutused		
Piirkonna/teiste kutseõppeasutuste esindajad		

Piirkonna/teiste kutseõppeasutuste õpetajad		
Piirkonna/teiste üldhariduskoolide esindajad		
Piirkonna/teiste üldhariduskoolide õpetajad		
Kõrgkoolid, teadusasutused		
Karjääriteenuste Arenduskeskus SA Innove juures		
Eesti Noorsootöö Keskus		
Teavitamis- ja või nõustamiskeskus (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Eesti Töötukassa		
Ettevõtjad, tööandjad		
Lapsevanemad		
Oma kooli vilistlased		
Õpilas-/ üliõpilasorganisatsioonid		
Personaliotsingu-, koolitus- või töövahendusfirmad		
Muud koostööpartnerid, keda peate oluliseks, kuid pole eelnevalt nimetatud		

31. Palun märkige need institutsioonid ja ühendused kellega Teie arvates peaks koostöö muutuma või toimuma senisest erinevalt. Palun põhjendage, kuidas Teie arvates peaks koostööd nende partneritega muutma, mis peaks olema teisiti?

	Palun märkige, milliste partneritega peaks koostöö muutuma, toimuma senisest erinevalt	Palun põhjendage, mis peaks olema teisiti
Riikliku tasandi institutsioonid, ministeeriumid		
Kohalik linna- või vallavalitsus		
Oma asutuse juhtkond, tööandja		
Oma asutuse kolleegid		
Valdkonnaga seotud ühendused, organisatsioonid, asutused		
Piirkonna/teiste kutseõppeasutuste esindajad		

Piirkonna/teiste kutseõppeasutuste õpetajad		
Piirkonna/teiste üldhariduskoolide esindajad		
Piirkonna/teiste üldhariduskoolide õpetajad		
Kõrgkoolid, teadusasutused		
Karjääriteenuste Arenduskeskus SA Innove juures		
Eesti Noorsootöö Keskus		
Teavitamis- ja või nõustamiskeskus (nt karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Eesti Töötukassa		
Ettevõtjad, tööandjad		
Lapsevanemad		
Oma kooli vilistlased		
Õpilas-/ üliõpilasorganisatsioonid		
Personaliotsingu-, koolitus- või töövahendusfirmad		
Muud koostööpartnerid, keda peate oluliseks, kuid pole eelnevalt nimetatud		

32. Kuivõrd vajalikuks Te peate oma tööst ja sihtgruppide vajadustest lähtuvalt koostööd järgmiste spetsialistidega?

	Väga vajalik	Pigem vajalik	Pigem ebavajalik	Täiesti ebavajalik	Ei oska öelda
Psühholoog					
Sotsiaaltöötaja					
Õpinõustaja					
Karjäärinõustaja					
Karjääriinfo spetsialist					

Kas soovite lisada kommentaare, mõtteid, ideid antud teema kohta?

Suur tänu Teile vastamast!

Ankeet 3: Lapsevanemad

Täname Teid, et nõustusite osalema SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskus ja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuse poolt läbi viidavas uuringus. Uuringu **eesmärgiks** on mõõta lastevanemate teadlikkust karjääriteenustest ja karjääriplaneerimise oskusi ning analüüsida karjääriteenuste kättesaadavust.

Selleks, et saaksime võimalikult adekvaatse üldpildi valdkonnast, palume Teid vastata kõikidele küsimustele. Vastamiseks klikkige hiirega sobiva vastusevariandi juures olevale ringile või lahtrile. Juhul kui Te ei leia mõne küsimuse puhul Teie jaoks sobivat vastusevarianti või on vajalik täpsustada oma seisukohta või hinnangut, saate selle vabas vormis ise lisada.

Küsimustiku täitmiseks kulub umbes 15 minutit. Ankeeti ei ole pooleli jätmise korral võimalik salvestada.

Koostöö eest ette tänades,

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus ja

SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskus.

Andmed vastaja kohta

1. Teie sugu?

- Naine
- Mees

2. Teie vanus?

3. Teie emakeel?

- Eesti keel
- Vene keel
- Muu (*palun täpsustage*)

4. Kas Te elate...

- Suures linnas (Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva)
- Maakonnakeskuses
- Muus linnas, alevis
- Maal (külas, alevikus)

5. Millises maakonnas Te elate?

- Harjumaa
- Hiiumaa
- Ida-Virumaa
- Jõgevamaa
- Järvamaa
- Läänemaa

- Lääne-Virumaa
- Põlvamaa
- Pärnumaa
- Raplamaa
- Saaremaa
- Tartumaa
- Valgamaa
- Viljandimaa
- Võrumaa

6. Milline on Teie haridustase?

- Alg- või põhiharidus
- Keskkool
- Keskeri- või kutseharidus (kutsekool, tehnikum)
- Kõrgharidus (diplomiõpe, rakenduskõrgharidus, bakalaureusekraad)
- Magistrikraad (sh integreeritud õpe, varasem 5-aastane ülikoolidiplom)
- Doktorikraad (sh teaduste kandidaat)

7. Millised järgmistest seisunditest Teid iseloomustavad? Kas Te olete... (Palun märkige kõik sobivad variandid)

- Ettevõtja, iseendale tööandja, talunik, vabakutseline → **K8**
- Palgatöötaja (ka palgata töötaja pereettevõttes/talus) → **K8**
- Lapsehoolduspuhkusel → **K9**
- Töötu, tööotsija → **K9**
- Kodune → **K9**
- Üliõpilane → **K9**
- Muu (Palun täpsustage) → **K9**

8. Mis ametikohal Te töötate? (üks valik)

- **Kõrgem ametnik/juht** (nt direktor, juhataja, väikeettevõtete juhid)
- **Tippspetsialist** (ametikohale vastava kõrgharidusega, nt: arst, õpetaja, teadur, insener, jurist, avaliku teenistuse spetsialist)
- **Tehnik või keskastme spetsialist** (nt maakler, raamatupidaja, politseinik, müügiesindaja)
- **Ametnik** (nt sekretär, kontoritöötaja, andmesisestaja)
- **Teenindus või müügitöötaja** (nt kokk, lapsehoidja, juuksur, tuletõrjuja, müüja)
- **Põllumajanduse või kalanduse oskustöeline** (nt talunik, kalur, loomakasvatataja, jahimees)
- **Oskus- või käsitöeline** (nt ehitaja, mehaanik, rätsep, elektrik)
- **Seadme- või masinaoperaator** (nt vedurijuht, sõidukijuht)
- **Lihttöeline** (nt koristaja, aknapesija, kojamees, uksehoidja)
- **Relvajõududes**
- **Muu (Palun täpsustage)**
- **Ei oska öelda**

9. Milline on Teie pere netosissetulek (peale maksude maha arvamist kogu pere kättesaadav sissetulek) ühes kuus eurodes?

• Kuni 300 eurot	kuni 4700 krooni
• 300-500	4701-7800
• 501-800	7801-12500
• 801-1200	12501-18700
• 1200-1600	18701-25000
• 1600-2000	25001-31200
• üle 2000 euro	üle 31201 krooni

10. Palun märkige oma pereliikmete arv.

Küsimused karjääriteenuste kohta

Kui teil on mitu last vanuserühmas 15- 26 eluaastat, siis palun lähtuge järgnevatele küsimustele vastates oma kõige vanemast lapsest, kes käib üldhariduskoolis või kutseõppeasutuses.

11. Kas Teie laps õpib ..?

- põhikoolis
- gümnaasiumis või keskkoolis
- kutseõppeasutuses põhihariduse baasil
- kutseõppeasutuses keskhariduse baasil

12. Kuivõrd oluliseks Te peate lapsevanemana õppimise-, elukutse- või töövalikute tegemisel oma last/lapsi toetada või neid teemasid temaga arutada?

Hinnake palun 5 pallisel skaalal, 1 palliga, kui see ei ole üldse oluline ja 5 palliga, kui peate seda väga oluliseks.

- 1 – ei ole üldse oluline
- 2
- 3
- 4
- 5 – väga oluline

13. On väga erinevaid arvamusi ja seisukohti selles, kui palju peaks lastega tegelema kool ja kui palju kodu. Kui palju peaks lapsi suunama ja kui palju laskma neil endil vabalt toimetada. Järgnevalt on esitatud kaks väidet, mille puhul palume Teil hinnata, millise väitega Te nõustute rohkem.

A – Kooli ülesandeks ei ole mitte ainult aineõpetus, vaid ka õpilaste ettevalmistus elus toimetulekuks laiemalt

B – Kool peaks tagama lastele head teadmised, aga laste ettevalmistus elus toimetulekuks on esmajoonel vanemate roll

- A
- Pigem A
- Pigem B
- B

14. Järgnevalt on esitatud kaks väidet, mille puhul palume Teil hinnata, millise väitega Te nõustute rohkem.

A – Vanemad peaksid juba maast-madalast lapsi teadlikult ja järjepidevalt suunama

B – Lastel peaks olema endal vabadus proovida võimalikult palju ja ise valida

- A
- Pigem A
- Pigem B
- B

15. Kas olete oma lapsega arutanud tema tugevate, nõrkade külgede üle edasiõppimise-, elukutse- või töövalikute teemadel?

- Jah, sageli
- Jah, aeg-ajalt
- Jah, harva
- Ei, mitte kunagi
- Ei oska öelda

16. Kas olete oma lapsega arutlenud või nõu andnud edasiõppimise-, elukutse- või töövalikute teemadel?

- Jah, sageli → K18
- Jah, aeg-ajalt → K18
- Jah, harva → K17
- Ei, mitte kunagi → K17

- Ei oska öelda → K18

17. Millistel põhjustel Te ei ole nendel teemadel arutlenud või olete seda teinud harva? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Ajapuudus
- Laps peab ise suutma otsustada ja valikuid teha
- Juba niigi piisav info ja tugi koolist
- Laps saab infot mujalt (internet, sõbrad, tuttavad)
- Ei oska nõu anda, infopuudus/teadmatus
- Teine pereliige tegeleb sellega
- Laps ei soovi nendel teemadel arutada
- Muu põhjus (*palun täpsustage*)
- Ei oska öelda

18. Palun nimetage Teile teadaolevaid allikaid, kust õpingute jätkamisel või elukutse valikul, tööle asudes või töökohta vahetades on võimalik saada vastavat informatsiooni ja nõustamist?

1	
2	
3	
4	
5	
Täiendavad allikad	[vaba tekstiväli]
Ei oska öelda	

19. Kas teate või olete midagi kuulnud järgnevatest töö-, elukutse- või hariduse vallas infot ja nõustamist pakkuvatest asutustest?

	Jah	Ei
Eesti Töötukassast		
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustest (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskustest		
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevatest firmadest		
Kõrgkoolide juures tegutsevatest nõustajatest		
Kutseõppeasutuste juures tegutsevatest nõustajatest		
Tööotsinguportaalidest (näiteks CV-Online või CV Keskus)		
Karjääriportaalist Rajaleidja		
Noorte infomessidest (nt Teeviit, "Intellektika", kohalikud infomessid)		

20. Kas olete viimase 12 kuu jooksul küsinud infot või pöördunud nõu küsimiseks vastavate asutuste, inimeste või perekonna poole seoses oma lapse edasiste õppimise, elukutse- või töövalikutega?

- Jah
- Ei → K23
- Ei oska öelda → K23

21. Kust Te olete viimase 12 kuu jooksul saanud ise oma lapse edasiste õppimise-, elukutse- või töövalikute kohta infot või nõu?

Palun hinnake 5 palli skaalal (1 – ei jäänud üldse rahule; 2; 3; 4 ja 5- jäin väga rahule) kuivõrd rahul te olete saanud info või nõustamisega.

Juhul kui märkisite hinnanguna 1-2 palli, siis palun täpsustage, miks te ei jäänud rahule, mis oleks võinud olla teisiti?

	Palun märkige süa x-ga kuni 5 allikat, mida olete kasutanud	Miks eelistasite pöörduda just sinna?	Hinnang saadud infole või nõustamisele 5 palli skaalal	Juhul, kui hindasite allikat 1-2 palliga, palun täpsustage, mis oleks võinud teisiti olla
Eesti Töötukassast				
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustest (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)				
Avatud noortekeskustest				
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevatest firmadest				
Kõrgkoolide juures tegutsevatelt nõustajatelt või karjäärispetsialistidelt				
Kutseõppeasutuste juures tegutsevatelt nõustajatelt või karjäärispetsialist				
Tööotsinguportaalidest (näiteks CV- Online või CV Keskus)				
Karjääriportaalist Rajaleidja				
Noorte infomessidelt (nt Teeviit, Info- ja teabemessist “Intellektika”, kohalikud infomessid)				
Oma töökohalt				
Lapse kooli õpetajatelt ja klassijuhatajalt				
Lahtiste uste päevadelt koolides- üliskoolides				
Vanavanematelt või teistelt pereliikmetelt				
Sõpradelt või tuttavatelt				

Lapse koolis töötavalt karjäärispetsialistilt (karjäärikoordinaator, karjääriinfo spetsialist, karjäärinõustaja vm vastav spetsialist)				
Lapse koolis töötavalt psühholoogilt				
Internetist (mitte Rajaleidja karjääriportaalist)				
Sotsiaalmeediast (Twitter, Facebook)				
Meediast (televisioonist, raadiost, ajalehtedest-ajakirjadest)				
Spetsiaalsetest teatmikest ja väljaannetest				
Mujalt				

22. Milliste teemade või valdkondade osas Te lapsevanemana nende allikate poole informatsiooni või nõu saamiseks pöördusite, kas... (võimalik valida mitu vastusevarianti):

- lapse õppimis- ja koolitusvõimalustest üldiselt → K24
- tööturu võimalustest ja nõuetest → K24
- lapse huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamisest → K24
- mõnel muul teemal (*palun täpsustage*) → K24

23. Kui Te vajaksite infot või nõu oma lapse edasiste õppimise, elukutse- või töövalikute ja –võimaluste kohta, siis kuhu või kelle poole Te kõige tõenäolisemalt selleks pöördusite? Palun märkige kuni 5 eelistatavat allikat ning põhjendage, miks eelistaksite pöörduda just sinna.

	Palun märkige siia x-ga kuni 5 eelistatavat allikat	Palun põhjendage, miks eelistaksite pöörduda sinna
Eesti Töötukassa		
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad		
Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialist		
Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialist		
Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)		

Karjääriportaal Rajaleidja		
Noorte infomessid (nt Teeviit, "Intellektika", kohalikud infomessid)		
Lapse kooli õpetaja(d), klassijuhataja		
Lahtiste uste päevad koolides-üliskoolides		
vanavanemad või teised pereliikmed		
Sõbrad või tuttavad		
Lapse koolis töötav psühholoog		
Lapse koolis töötav karjäärispetsialist (karjäärikoordinaator, karjääriinfo spetsialist, karjäärinõustaja vm vastav spetsialist)		
Internet (mitte Rajaleidja karjääriportaal)		
Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)		
Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)		
Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded		
Muu allikas, mida eelnevalt pole nimetatud		

**24. Palun märkige need allikad, kuhu või kelle poole Te kindlasti ei pöörduks, kui Te vajaksite infot või nõu oma lapse edasiste õppimise, elukutse- või töövalikute ja –võimaluste kohta?
Palun märkige kuni 5 esmast valikut ning põhjendage, miks Te ei pöörduks sinna.**

	Palun märkige siia x-ga kuni 5 allikat, mida Te kindlasti ei kasutaks	Palun põhjendage, miks Te sinna ei pöörduks
Eesti Töötukassa		
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad		
Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialist		
Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialist		
Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)		

Karjääriportaal Rajaleidja		
Noorte infomessid (nt Teeviit, "Intellektika", kohalikud infomessid)		
Lapse kooli õpetaja(d), klassijuhataja		
Lahtiste uste päevad koolides-üliskoolides		
vanavanemad või teised pereliikmed		
Sõbrad või tuttavad		
Lapse koolis töötav karjäärispetsialist (karjäärikoordinaator, karjääriinfo spetsialist, karjäärinõustaja vm vastav spetsialist)		
Lapse koolis töötav psühholoog		
Internet (mitte Rajaleidja karjääriportaal)		
Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)		
Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)		
Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded		
Muu allikas, mida eelnevalt pole nimetatud		
Ei oska öelda		

25. Hinnake palun 5 pallisel skaalal (5 palliga, kui peate väga oluliseks ja 1 palliga, kui ei pea üldse oluliseks), kuivõrd oluliseks Te peate lapsevanemana järgmisi riigi poolt pakutavaid noortele suunatud karjäärinõustamise ja info jagamise viise?

	1 – ei ole üldse oluline	2	3	4	5 – väga oluline	Ei oska öelda
Personaalne nõustamine spetsialisti juures						
Rühmaviisiline nõustamine spetsialisti läbi viimisel						
Koolitus, seminar karjääriplaneerimise teemal						
Vajaliku info juurde suunamine spetsialisti poolt						
Üks konkreetne veebileht koondatud karjäärialase infoga						
Üks konkreetne asutus, kuhu on koondatud kogu vajalik karjäärialane info						
Vajalik info karjääriteenuseid pakuva asutuse veebilehel						
Vajaliku info juurde suunamine asutuste veebilehtede/portaalide kaudu						
Vajaliku info juurde suunamine ajakohaste infolehtede ja teatmike abil						

26. Millisest infost lapse edasiste õppimise-, elukutse- või töövalikute kohta olete tundnud lapsevanemana puudust?

1	
2	
3	
4	
5	
Täiendavad teemad	[vaba tekstiväli]
Ei oska öelda	

27. Kas Teie lapse koolis käsitletakse karjääriplaneerimisega (edasiõppimise- ja elukutsevalikuga) seonduvaid teemasid?

- Jah
- Ei
- Võib-olla
- Ei oska öelda

28. Mõeldes oma lapsele, siis kuidas Teie lapsevanemana hindate, millise ettevalmistuse on lapsele andnud KOOL edasiõppimise- ja elukutsevalikute tegemisel, kas:

- Väga hea → Palun põhjendage, millega Te olete eriti rahul?
- Hea → Palun põhjendage, millega Te olete rahul?
- Rahuldava → Palun põhjendage, millega Te ei ole rahul?
Millega võiks kool põhjalikumalt tegeleda?

- Ebarahuldava → Palun põhjendage, millega Te ei ole üldse rahul?
Millega võiks kool põhjalikumalt tegeleda?

- Ei oska öelda

Kas soovite lisada kommentaare, mõtteid, ideid antud teema kohta?

Suur tänu Teile vastamast!

Ankeet 4: Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpilased

Täname Teid, et nõustusite osalema SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskus ja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuse poolt läbi viidavas uuringus. Uuringu eesmärgiks on mõõta 15- 26 aastaste õpilaste teadlikkust karjääriteenustest ja karjääriplaneerimise oskusi ning analüüsida karjääriteenuste kättesaadavust.

Selleks, et saaksime võimalikult adekvaatse üldpildi valdkonnast, palume Teid vastata kõikidele küsimustele. Vastamiseks klikkige hiirega sobiva vastusevariandi juures olevale ringile või lahtrile. Juhul kui Te ei leia mõne küsimuse puhul Teie jaoks sobivat vastusevarianti või on vajalik täpsustada oma seisukohta või hinnangut, saate selle vabas vormis ise lisada.

Küsimustiku täitmiseks kulub umbes 15 minutit. Ankeeti ei ole pooleli jätmise korral võimalik salvestada.

Koostöö eest ette tänades,

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus ja

SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskus.

Andmed vastaja kohta

1. Teie sugu

- Naine
- Mees

2. Teie vanus?

3. Teie emakeel?

- Eesti keel
- Vene keel
- Muu (*palun täpsustage*)

4. Kas Te elate...

- Suures linnas (Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva)
- Maakonnakeskuses
- Muus linnas, alevis
- Maal (külas, alevikus)

5. Millises maakonnas Te elate?

- Harjumaa
- Hiiumaa
- Ida-Virumaa
- Jõgevamaa
- Järvamaa
- Läänemaa
- Lääne-Virumaa

- Põlvamaa
- Pärnumaa
- Raplamaa
- Saaremaa
- Tartumaa
- Valgamaa
- Viljandimaa
- Võrumaa

6. Kas Te õpite ...?

- üldhariduskoolis - põhikoolis
- üldhariduskoolis – gümnaasiumis (sh täiskasvanute gümnaasiumis)
- kutseõppeasutuses – põhihariduse baasil
- kutseõppeasutuses – keskhariduse baasil

7. Mis on Teie koolis kasutatav peamine õppekeel?

- Eesti keel
- Vene keel

Üldised väärtused ja hoiakud

8. Kas Teil on olemas kindel teadmine millisel erialal, ametikohal või valdkonnas Te soovite tulevikus töötada?

- Jah →K10
- Ei →K11
- Kaalun erinevaid variante →K10

9. Mis on mõjutanud Teid tuleviku eriala, ametikoha või valdkonna valikul? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Mul on eeldusi valitud erialal, valdkonnas või ametikohal töötamiseks
- Eriala, valdkond huvitab mind
- Eriala, valdkond on populaarne
- Eneseteostusvõimalused tulevikus
- Hea palk tulevikus
- Vanemad/sugulased soovitasid
- Vanemad töötavad sellel erialal või valdkonnas
- Võimalus töötada välismaal
- Sõbrad/tuttavad on teinud sarnase või sama valiku
- Muu (*palun täpsustage*)

10. Mida kavatsete selleks teha, et saaksite tulevikus töötada valitud erialal, ametikohal või valdkonnas? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Õpin süvendatult teatud õppeaineid/valikaineid
- Õpin huvikoolis (nt muusikakool, kunstikool)
- Kavatsen jätkata õpinguid sellel erialal või valdkonnas kutsekoolis
- Kavatsen jätkata õpinguid sellel erialal või valdkonnas kõrgkoolis
- Tegelen iseseisvalt enesearendamisega (nt. erialase kirjanduse lugemine, sportimine jne)
- Ei kavatse midagi teha
- Muu (*palun täpsustage*)

11. Järgnevalt on esitatud kaks väidet, mille puhul palume Teil hinnata, millise väitega Te nõustute rohkem.

A – Oluline on ise teada, mida elus tahad ning selle nimel ka tegutseda
B – Endast sõltub elus üsna vähe, elu paneb ise asjad paika

- A
- Pigem A
- Pigem B
- B

12. Järgnevalt on esitatud kaks väidet, mille puhul palume Teil hinnata, millise väitega Te nõustute rohkem.

A – Mulle meeldivad muutused – pidev õppimine, uued väljakutsed, erinevad töökohad
B – Mulle on oluline stabiilsus – püsiv ja kindel amet pikaks ajaks

- A
- Pigem A
- Pigem B
- B

13. On väga erinevaid arvamusi ja seisukohti selles, kui palju peaks lastega tegelema kool ja kui palju kodu. Kui palju peaks lapsi suunama ja kui palju laskma neil endil vabalt toimetada. Järgnevalt on esitatud kaks väidet, mille puhul palume Teil hinnata, millise väitega Te nõustute rohkem.

A – Kooli ülesandeks ei ole mitte ainult aineõpetus, vaid ka õpilaste ettevalmistus elus toimetulekuks laiemalt
B – Kool peaks tagama õpilastele head teadmised, aga laste ettevalmistus elus toimetulekuks on esmajoonel vanemate roll

- A
- Pigem A
- Pigem B
- B

14. Järgnevalt on esitatud kaks väidet, mille puhul palume Teil hinnata, millise väitega Te nõustute rohkem.

A – Vanemad peaksid juba maast-madalast lapsi teadlikult ja järjepidevalt suunama
B – Lastel peaks olema endal vabadus proovida võimalikult palju ja ise valida

- A
- Pigem A
- Pigem B
- B

15. Kuivõrd nõustute järgmiste väidetega?

	Üldse ei ole nõus	Pigem ei ole nõus	Pigem nõus	Täiesti nõus	Ei oska öelda
Elus toimetulekuks on oluline omada kasulikke tutvusi ja häid suhteid					

Elus toimetuleku määrab suures osas perekonna ja vanemate taust					
Elus toimetulekuks on eelkõige oluline sobiv haridus või elukutse					
Elus toimetulekut mõjutavad eelkõige inimese enda sünnipärased eeldused ja võimed					

16. Kui oluline on Teie hinnangul see, et eriala või omandatav kutse ... ?

Hinnake palun 5 palli skaalal, 1 palliga, kui ei ole üldse oluline ja 5 palliga kui väga oluline.

	1 – ei ole üldse oluline	2	3	4	5 – väga oluline	Ei oska öelda
tagaks töö						
tagaks korraliku sissetuleku, materiaalse kindlustatuse						
oleks endale sobiv, pakuks huvi						
võimaldaks enesetäiendamist, pakuks arenguvõimalusi						
oleks ühiskonnas hinnatud, mainekas						
oleks ühiskonnas vajalik						
võimaldaks sobivaid töötingimused (töö aeg ja koht)						
võimaldaks töötada meeldivas (huvitavas) meeskonnas						
võimaldaks ametiredelil tõusta						

17. Kui peaksite tegema õpingute-, elukutse- või töökohaga seotud valikuid, siis kuidas hindate – kui lihtne oleks Teil saada enda jaoks olulist...

Hinnake palun 5 palli skaalal, 1 palliga, kui ei ole üldse oluline ja 5 palliga kui väga oluline.

	1 – väga keeruline	2	3	4	5 – lihtne	Ei oska öelda
...infot õppimis- ja koolitusvõimalustest üldiselt						
...infot tööturu võimalustest ja nõuetest						
...õpetust ja nõustamist enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks						

18. Palun märkige, millised tegurid raskendaksid Teil saada infot õppimis- ja koolitusvõimalustest? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Info puudus
- Info hajutatud
- Keeruliselt koostatud tekstid
- Teadmatus, kuhu pöörduda, kust infot otsida
- Arvuti või interneti puudumine

- Elukoha asukoht
- Vanus
- Ajapuudus
- Vähene keeleoskus
- Rahapuudus
- Enda passiivsus info otsimisel
- Vähene info analüüsi oskus
- Spetsialistide puudus
- Muu (*palun täpsustage*)
- Ei oska öelda

19. Palun märkige, millised tegurid raskendaksid Teil saada infot tööturu võimalustest ja nõuetest?
(võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Info puudus
- Info hajutatus
- Keeruliselt koostatud tekstid
- Teadmatus, kuhu pöörduda, kust infot otsida
- Arvuti või interneti puudumine
- Elukoha asukoht
- Vanus
- Ajapuudus
- Vähene keeleoskus
- Rahapuudus
- Enda passiivsus info otsimisel
- Vähene info analüüsi oskus
- Spetsialistide puudus
- Muu (*palun täpsustage*)
- Ei oska öelda

20. Palun märkige, millised tegurid raskendaksid Teil saada infot ja nõu enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamiseks? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Info puudus
- Info hajutatus
- Keeruliselt koostatud tekstid
- Teadmatus, kuhu pöörduda, kust infot otsida
- Arvuti või interneti puudumine
- Elukoha asukoht
- Vanus
- Ajapuudus
- Vähene keeleoskus
- Rahapuudus
- Enda passiivsus info otsimisel
- Vähene info analüüsi oskus
- Spetsialistide puudus
- Muu (*palun täpsustage*)
- Ei oska öelda

21. Kas olete oma vanematega/hooldajatega arutanud oma tugevate, nõrkade külgede üle seoses edasiõppimise-, elukutse- või töövalikute teemadega?

- Jah, sageli
- Jah, aeg-ajalt
- Jah, harva
- Ei, mitte kunagi
- Ei oska öelda

22. Kas Te olete oma vanematega/hooldajatega arutlenud või nõu pidanud edasiõppimise-, elukutse- või töövalikute teemadel?

- Jah, sageli → K24
- Jah, aeg-ajalt → K24
- Jah, harva → K23
- Ei, mitte kunagi → K23
- Ei oska öelda → K24

23. Millistel põhjustel Te ei ole nendel teemadel arutlenud või olete seda teinud harva? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Vanematel pole aega
- Ma teen oma valikud ise
- Juba niigi piisav info ja tugi koolist
- Saan info mujalt (nt internet, sõbrad/tuttavad)
- Vanemad ei oska nõu anda
- Suhted vanematega ei ole head
- Ma ei soovi nendel teemadel arutleda
- Muu (palun täpsustage)

Teadlikkus ja kogemused; vajadused; rahulolu

24. Kas teate või olete midagi kuulnud järgnevatest töö-, elukutse- või hariduse vallas infot ja nõustamist pakkuvatest asutustest?

	Jah	Ei
Eesti Töötukassa		
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused (nt karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevatest firmad		
Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)		
Karjääriportaal Rajaleidja		
Noorte infomess Teeviit		
Info- ja teabemess "Intellektika"		
Kohalikud info-, karjääri- või haridusmessid		

25. Kas olete viimase 12 kuu jooksul küsinud infot vastavate asutuste, inimeste või enda perekonna käest seoses oma edasiste õppimise, elukutse- või töövalikutega?

- Jah
- Ei → K28
- Ei oska öelda → K28

26. Palun märkige millisest allikast olete viimase 12 kuu jooksul saanud infot või nõu oma edasiste töö-, elukutse- või haridusvalikute kohta?

Palun hinnake 5 palli skaalal kuivõrd rahule jäite saanud info või nõustamisega. 1 palliga kui ei jäänud üldse rahule ja 5 palliga kui jäin väga rahule.

Juhul, kui Te ei jäänud saanud info või nõustamisega rahule (hindasite 1 või 2- palliga), siis palun täpsustage, miks Te ei jäänud rahule, mis oleks võinud teisiti olla?

	Palun märkige x-ga kuni 5 allikat, mida olete kasutanud	Miks eelistasite pöörduda just sinna?	Hinnang saadud infole või nõule 5 palli skaalal	Juhul, kui hindasite allikat 1-2 palliga, palun täpsustage, mis oleks võinud teisiti olla
Eesti Töötukassa				
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)				
Avatud noortekeskused				
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad				
Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid				
Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid				
Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)				
Karjääriportaal Rajaleidja				
Noorte infomess Teeviit				
Info- ja teabemess "Intellektika"				
Kohalikud info-, karjääri- või haridusmessid				
Oma kooli õpetaja(d), klassijuhataja				
Lahtiste uste päevad koolides-ülikoolides				
Vanemad või teised pereliikmed				
Sõbrad või tuttavad				
Oma kooli karjäärispetsialist (karjäärikoordinaator, karjääriinfo spetsialist, karjäärinõustaja vm vastav spetsialist),				
Oma koolipsühholoog				
Internet (mitte Rajaleidja karjääriportaal)				
Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)				

Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)				
Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded				
Muu allikas, mida eelnevalt pole nimetatud				

27. Milliste teemade või valdkondade osas Te antud allikate poole olete informatsiooni või nõu saamiseks pöördunud, kas...? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Õppimis- ja koolitusvõimalustest üldiselt → K29
- tööturu võimalustest ja nõuetest → K29
- enda huvide, võimete, oskuste ja võimaluste hindamisest → K29
- mõnel muul teemal (*palun täpsustage*) → K29

**28. Kui Te vajaksite infot või nõu oma õppimise, elukutse- või töövalikute ja –võimaluste kohta, siis millist allikat Te kõige tõenäolisemalt selleks kasutaksite?
Palun märkige kuni 5 eelistatavat allikat ning põhjendage, miks eelistaksite pöörduda just sinna.**

	Palun märkige siia x-ga kuni 5 eelistatavat allikat	Palun põhjendage, miks eelistaksite pöörduda just sinna
Eesti Töötukassa		
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad		
Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)		
Karjääriportaal Rajaleidja		
Noorte infomess Teeviit		
Info- ja teabemess "Intellektika"		
Kohalikud info-, karjääri- või haridusmessid		
Oma kooli õpetaja(d), klassijuhataja		
Lahtiste uste päevad koolides-ülikoolides		
Vanemad või teised pereliikmed		
Sõbrad või tuttavad		

Oma kooli karjäärispetsialist (karjäärikoordinaator, karjääriinfo spetsialist, karjäärinõustaja vm vastav spetsialist)		
Oma kooli psühholoog		
Internet (mitte Rajaleidja karjääriportaal)		
Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)		
Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)		
Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded		
Muu allikas, mida eelnevalt pole nimetatud		

29. Palun märkige need allikad mida Te kindlasti ei kasutaks, kui Te vajaksite infot või nõu oma õppimise, elukutse- või töövalikute ja –võimaluste kohta?

Palun märkige kuni 5 esmast valikut ning põhjendage, miks Te ei pöörduks sinna.

	Palun märkige siia x- ga kuni 5 allikat, mida Te kindlasti ei kasutaks	Palun põhjendage, miks Te sinna ei pöörduks
Eesti Töötukassa		
Noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused (karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Personaliotsingu- ja töövahendusega tegelevad firmad		
Kõrgkoolide juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Kutseõppeasutuste juures tegutsevad nõustajad või karjäärispetsialistid		
Tööotsinguportaalid (näiteks CV-Online või CV Keskus)		
Karjääriportaal Rajaleidja		
Noorte infomess Teeviit		
Info- ja teabemess "Intellektika"		
Kohalikud info-, karjääri- või haridusmessid		
Oma kooli õpetaja(d), klassijuhataja		
Lahtiste uste päevad koolides-ülikoolides		

Vanemad või teised pereliikmed		
Sõbrad või tuttavad		
Oma kooli karjäärispetsialist (karjäärikoordinaator, karjääriinfo spetsialist või karjäärinõustaja vm vastav spetsialist)		
Oma kooli psühholoog		
Internet (mitte Rajaleidja karjääriportaal)		
Sotsiaalmeedia (Twitter, Facebook)		
Meedia (televisioon, raadio, ajalehed-ajakirjad)		
Spetsiaalsed teatmikud ja väljaanded		
Muu allikas, mida eelnevalt pole nimetatud		

30. Hinnake palun 5 pallisel skaalal kuivõrd oluliseks Te peate järgmisi riigi poolt pakutavaid karjääriinfo ja -nõu jagamise viise? 1 palliga, kui ei pea üldse oluliseks ja 5 palliga, kui peate väga oluliseks.

	1 – ei ole üldse oluline	2	3	4	5 – väga oluline	Ei oska öelda
Personaalne nõustamine spetsialisti juures						
Rühmaviisiline nõustamine spetsialisti läbi viimisel						
Koolitus, seminar sobival (vajalikul) teemal						
Vajaliku info juurde suunamine spetsialisti poolt						
Üks konkreetne portaal, kuhu on koondatud karjäärialane info						
Üks konkreetne asutus, kuhu on koondatud kogu vajalik karjäärialane info						
Vajalik info karjääriteenuseid pakkuva austuse veebilehel						
Vajaliku info juurde suunamine asutuste veebilehtede/portaalide kaudu						
Vajaliku info juurde suunamine ajakohaste infolehtede ja teatmike abil						

31. Mitmendas klassis või mitmendal kursusel käsitletakse Teie koolis põhjalikumalt karjääriteemasid (kas eraldi ainenäite või teiste ainetes raames)?

....

- Ei käsitleta üldse

32. Kuidas Teie koolis käsitletakse edasise hariduse-, elukutse- või karjääriga seonduvat, kas: (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Eraldi õppeainena, kursusena
- Teiste ainetes raames
- Kohtumistel tööandjatega, ettevõtete esindajatega
- Kohtumistel koolide esindajatega

- Töövarjupäevana
- Info- ja haridusmesside ühiskülastusena
- Kohtumistel spetsialistidega väljastpoolt kooli – karjäärinõustajatega, -info spetsialistidega
- Individuaalse nõustamisena (õpinõustamine, vestlus kursusejuhendajaga/klassijuhatajaga, karjäärispetsialistiga jne)
- Rühmaviisilise nõustamisena
- Arenguvestlusel
- Muul viisil (*palun täpsustage*)
- Ei käsitleta üldse → **K36**

33. Kuivõrd rahul Te olete sellega, kuidas Teie koolis käsitletakse karjääriplaneerimisega seonduvaid teemasid (hariduse-, elukutse ja töövalikute tegemine)?

Hinnake palun 5 pallisel skaalal, 1 palliga, kui Te ei ole üldse rahul ja 5 palliga, kui olete väga rahul

- 1 – ei ole üldse rahul → **K34**
- 2 → **K34**
- 3 → **K35**
- 4 → **K35**
- 5 – väga rahul → **K35**

34. Palun põhjendage, miks Te ei ole rahul sellega kuidas Teie koolis käsitletakse karjääriplaneerimisega seonduvaid teemasid (hariduse-, elukutse ja töövalikute tegemine) ? Mis võiks olla teisiti?

35. Palun täpsustage, millega Te olete rahul karjääriplaneerimisega seonduvate teemade käsitlemisel oma koolis?

36. Palun kirjutage, millistest info või nõu saamise viisidest (nt info portaalidest, vastava ala spetsialistist vms) Te kõige enam puudust tunnete. Miks?

Kas soovite lisada kommentaare, mõtteid, ideid antud teema kohta?

Suur tänu Teile vastamast!

Ankeet 5: Karjääriteenuste huvipooled

Täname Teid, et nõustusite osalema SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskuse ja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuse poolt läbi viidavas uuringus. Uuringu eesmärgiks on mõõta elanikkonna teadlikkust karjääriteenustest ja karjääriplaneerimise oskusi, analüüsida karjääriteenuste kättesaadavust ja hinnata koostööd erinevate huvipoolte vahel karjääriteenuste osutamisel.

Selleks, et saaksime võimalikult adekvaatse üldpildi valdkonnast, palume Teid vastata kõikidele küsimustele. Vastamiseks klikkige hiirega sobiva vastusevariandi juures olevale ringile või lahtrile. Juhul kui Te ei leia mõne küsimuse puhul Teie jaoks sobivat vastusevarianti või on vajalik täpsustada oma seisukohta või hinnangut, saate selles vabas vormis ise lisada.

Küsimustiku täitmiseks kulub umbes 15 minutit. Ankeeti ei ole pooleli jätmise korral võimalik salvestada. Uuringu käigus kogutavad andmed on konfidentsiaalsed.

Koostöö eest ette tänades,

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus ja SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskus.

Andmed vastaja kohta

1. Teie sugu

- Naine
- Mees

2. Teie vanus?

3. Teie emakeel?

- Eesti keel
- Vene keel
- Muu (palun täpsustage)

4. Milline on Teie haridustase?

- Keskkharidus
- Keskeri- või kutseharidus (kutseõppeasutus, tehnikum)
- Kõrgharidus (diplomiõpe, rakenduskõrgharidus, bakalaureusekraad)
- Magistrikraad (sh integreeritud õpe, varasem 5. aastane ülikooliharidus)
- Doktorikraad (sh teaduste kandidaat)

5. Millise eriala Te olete lõpetanud?

6. Kui kaua Te olete olnud seotud inimeste karjäärrikujundamist toetavate tegevustega (nt haridus- ja tööalase info vahendamine jm)?

- Kuni 1 aasta

- 1-3 aastat
- 3-5 aastat
- 6-10 aastat
- üle10 aasta

Järgnevalt palume Teil vastata Teie töökohta ja tööalast tegevust puudutavatele küsimustele.

7. Kas asutus, kus Te töötate asub...?

- Suures linnas (Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva)
- Maakonnakeskuses
- Muus linnas, alevis
- Maal (külas, alevikus)

8. Millises maakonnas asub asutus, kus Te töötate? (märkida sobiv maakond)

- Harjumaa
- Hiiumaa
- Ida-Virumaa
- Jõgevamaa
- Järvamaa
- Läänemaa
- Lääne-Virumaa
- Põlvamaa
- Pärnumaa
- Raplamaa
- Saaremaa
- Tartumaa
- Valgamaa
- Viljandimaa
- Võrumaa

9. Millises alljärgnevatest asutustest Te hetkel töötate?

Juhul kui Te töötate samaaegselt mitmes asutuses, lähtuge palun siinkohal oma põhitöökohast ehk sellest, mida Te ise peate oma põhitöökohaks.

- Üldhariduskool (ainult põhikooli osaga)
- Üldhariduskool (nii põhikooli kui gümnaasiumi osaga)
- Üldhariduskool (ainult gümnaasiumi osaga)
- Kutseõppeasutus
- Kõrgkool, rakenduslik kõrgkool, kolledž
- Teavitamis- ja/või nõustamiskeskus, noorte infokeskus
- Õppenõustamiskeskuses
- Karjääriteenuste valdkonnaga seotud liit, ühendus, organisatsioon
- Avatud noortekekus
- Personaliotsingu-, koolitus- või töövahendusfirma
- Kohalik omavalitsus
- Riikliku tasandi institutsioon, ministeerium või ministeeriumi allasutus
- Muu (palun täpsustage)

10. Asutuse nimi, kus Te töötate ... ?

11. Kellena Te oma töökojal töötate?

Juhul kui Te täidate oma töös samaaegselt mitmeid alljärgnevalt nimetatud rolle, lähtuge palun siinkohal oma põhirollist või ametikohast.

- Õpetajana
- Õppealajuhatajana

- Direktorina, tegevjuhina
- Kooli huvijuhina
- Karjäärkoordinaatorina, karjääriõppe läbiviijana koolis
- Karjäärinõustajana, karjäärinõustamiskonsultandina
- Karjääriinfo spetsialistina
- Eripedagoogina
- Psühholoogina, psühholoogilise nõustajana
- Noorsootöötajana
- Sotsiaaltöötajana
- Sotsiaalpedagoogina
- Personalikonsultandina, värbamisspetsialistina
- Koolituskonsultandina, -spetsialistina
- Muu (*palun täpsustage*)

12. Kas Te töotate lisaks oma põhitöökohale veel mõnes teises asutuses või organisatsioonis, mis tegeleb karjääririkujundamist toetavate tegevustega?

- Jah
- Ei

13. Millised alljärgnevatest tegevustest kuuluvad Teie tööülesannete hulka? (võimalik valida mitu vastusevarianti) Juhul kui Te töotate samaaegselt mitmes asutuses, lähtuge palun siinkohal oma põhitöökohast

- Karjääriteenuste korralduskava koostamine ja rakendamine koolis
- Õpilaste juhendamine enesehindamisel
- Õpilaste aitamine karjääriplaanide koostamisel ning enesejuhtimis- või arenguprogrammide väljatöötamisel
- Koolis õpilaste esmatasandi nõustamine ja juhendamine
- Õpinõustamine, nõustamine õpiraskuste korra
- Karjääriõppe koordineerimine koolis
- Haridusasutustele karjääriõppe alase seadusandluse ja sellest tulenevate kohustuste/ülesannete tutvustamine
- Karjääriinfo vahendamine (info õppimis- ja koolitusvõimalustest, ametitest ja elukutsetest, tööle kandideerimise nõuetest ja viisidest, vabadest töökohtadest, töövõimalustest, tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest, tööandjate ootustest ja vajadustest)
- Info vahendamine huvihariduse ja vaba aja veetmise võimalustest
- Ettevõtte külastuste läbiviimine
- Karjäärinõustamine (gruppides ja individuaalselt)
- Karjääriinfo materjalide koostamine ja levitamine
- Karjääriteemaliste õppematerjalide, meetodiliste materjalide koostamine
- Karjääriteemaliste koolituste, seminaride, loengute korraldamine ja läbiviimine õpilastele
- Karjääriteemaliste koolituste, seminaride, loengute korraldamine ja läbiviimine täiskasvanutele
- Karjäärpäevade, -ürituste korraldamine ja läbiviimine
- Psühholoogiline nõustamine
- Ettevõtete nõustamine
- Töötajate vahendamine, personaliotsing, sh nn outplacement
- Muud karjääririkujundamist toetavad tegevused, mida eelnevalt pole nimetatud (*palun täpsustage*)

14. Kas karjääririkujundamist toetavad tegevused on Teie jaoks tööalaselt ...

- põhitegevus
- osa põhitegevusest
- kõrval- või lisategevus

- muu (*palun täpsustage*)

15. Milliste gruppidega Teie asutus karjääririkundamisega seotud küsimustes tegeleb või kellele oma teenuseid pakub? (võimalik valida mitu vastusevarianti)

- Üldhariduskoolide õpilased
- Kutseõppeasutuse õpilased
- Üliõpilased
- Kutseõppeasutusse/ülikooli sisseastujad
- Haridustee katkestanud
- Kooli lõpetanud, vilistlased
- Töötavad noored (vanuses kuni 26 eluaastat)
- Töötavad või tööd vahetada soovivad täiskasvanud
- Töötud, töötajad
- Erivajadustega inimesed
- Õpetajad, koolide töötajad
- Lapsevanemad
- Tööandjad, ettevõtjad, personalijuhid
- Muud (*palun täpsustage*)

16. Milline on Teie hinnangul Eesti elanikkonna järgmiste teadmiste ja oskuste üldine tase?

	Väga hea	Hea	Rahuldav	Mitte-rahuldav	Ei oska öelda
Teadmised õppimis-, enesetäiendamise võimaluste kohta					
Info otsimise oskused koolitus-, enesetäiendamise võimaluste kohta					
Infootsimise oskused töövõimaluste kohta					
Oskused tööle kandideerimiseks, tööturul konkureerimiseks					
Teadmised tööturu hetkeolukorrast ja vajadustest					
Teadmised tööturu muutustest ja tulevikuväljavaadetest					
Teadmised erialadest, elukutsetest, ametitest					
Oma võimete ja eelduste tundmine eriala/elukutse valikuks					
Oma võimete, oskuste ja vajaduste tundmine					

17. Kuidas Te hindate oma tööalase kogemuse põhjal, milline on GÜMNAASIUMI LÕPETANUTE ettevalmistus oma karjääri kujundamiseks ja elus toimetulekuks?

- Väga hea
- Hea
- Rahuldav
- Ebarahuldav
- Ei oska öelda/ei puutu antud sihtrühmaga kokku → K19

18. Palun põhjendage lühidalt oma hinnangut

19. Kuidas Te hindate oma tööalase kogemuse põhjal, milline on PÕHIKOOLI LÕPETANUTE ettevalmistus oma karjääri kujundamiseks ja elus toimetulekuks?

- Väga hea
- Hea
- Rahuldav
- Ebarahuldav
- Ei oska öelda/ei puutu sihtrühmaga antud kokku → K21

20. Palun põhjendage lühidalt oma hinnangut

21. Kuidas Te hindate oma tööalase kogemuse põhjal, milline on KUTSEÕPPEASUTUSTE LÕPETANUTE ettevalmistus oma karjääri kujundamiseks ja elus toimetulekuks?

- Väga hea
- Hea
- Rahuldav
- Ebarahuldav
- Ei oska öelda/ei puutu antud sihtrühmaga kokku → K23

22. Palun põhjendage lühidalt oma hinnangut

23. Kuidas Te hindate oma tööalase kogemuse põhjal, milline on KÕRGKOOLIDE LÕPETANUTE ettevalmistus oma karjääri kujundamiseks ja elus toimetulekuks?

- Väga hea
- Hea
- Rahuldav
- Ebarahuldav
- Ei oska öelda/ei puutu antud sihtrühmaga kokku → K25

24. Palun põhjendage lühidalt oma hinnangut

25. Kui oluline on Teie hinnangul, et teema „elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ on kohustuslik teema riiklikes õppekavades?

- Väga oluline → Miks on selle teema käsitlemine riiklikes õppekavades Teie arvates oluline?
- Oluline → Miks on selle teema käsitlemine riiklikes õppekavades Teie arvates oluline?
- Vähe oluline → Miks ei ole selle teema käsitlemine riiklikes õppekavades Teie arvates oluline?
- Ebaoluline → Miks ei ole selle teema käsitlemine riiklikes õppekavades Teie arvates oluline?
- Ei oska öelda

Koostöö karjääriteenuste osutamisel

26. Palun märkige, milliste institutsioonide ja rühmadega Te antud valdkonnas koostööd teete? Milliste institutsioonide ja rühmadega peate veel vajalikuks koostööd teha?

	Teeme koostööd	Ei tee koostööd, kuid koostöö oleks vajalik
Riikliku tasandi institutsioonid, ministriumid		
Kohalik omavalitsus		

Oma asutuse juhtkond, tööandja		
Oma asutuse kolleegid		
Valdkonnaga seotud liidud, ühendused, organisatsioonid, asutused		
Piirkonna/teiste kutseõppeasutuste esindajad		
Piirkonna/teiste kutseõppeasutuste õpetajad		
Piirkonna/teiste üldhariduskoolide esindajad		
Piirkonna/teiste üldhariduskoolide õpetajad		
Kõrgkoolid, teadusasutused		
Karjääriteenuste arenduskeskus (Elukestva õppe Arendamise SA Innove juures)		
Eesti Noorsootöö Keskus		
Teavitamis- ja nõustamiskeskus (nt karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Õppenõustamiskeskused		
Eesti Töötukassa		
Ettevõtjad, tööandjad		
Lapsevanemad		
Koolide vilistlased		
Õpilas-/ üliõpilasorganisatsioonid		
Personaliotsingu-, koolitus- või töövahendusfirmad		
Muud koostööpartnerid, keda peate oluliseks, kuid pole eelnevalt nimetatud		

27. Palun märkige need institutsioonid ja ühendused kellega Teie arvates peaks koostöö muutuma või toimuma senisest erinevalt.

Palun põhjendage, kuidas Teie arvates peaks koostööd nende partneritega muutma, mis peaks olema teisiti?

	Palun märkige siia x-ga, milliste partneritega peaks	Palun põhjendage, mis peaks olema
--	--	-----------------------------------

	koostöö muutuma, toimuma senisest erinevalt	teisiti
Riikliku tasandi institutsioonid, ministeeriumid		
Kohalik omavalitsus		
Oma asutuse juhtkond, tööandja		
Oma asutuse kolleegid		
Valdkonnaga seotud ühendused, organisatsioonid, asutused		
Piirkonna/teiste kutseõppeasutuste esindajad		
Piirkonna/teiste kutseõppeasutuste õpetajad		
Piirkonna/teiste üldhariduskoolide esindajad		
Piirkonna/teiste üldhariduskoolide õpetajad		
Kõrgkoolid, teadusasutused		
Karjääriteenuste arenduskeskus (Elukestva õppe Arendamise SA Innove juures)		
Eesti Noorsootöö Keskus		
Teavitamis- ja nõustamiskeskus (nt karjäärikeskus, Rajaleidja keskus)		
Avatud noortekeskused		
Õppenõustamiskeskused		
Eesti Töötukassa		
Ettevõtjad, tööandjad		
Lapsevanemad		
Oma kooli vilistlased		
Õpilas-/ üliõpilasorganisatsioonid		
Personaliotsingu-, koolitus- või töövahendusfirmad		
Muud koostööpartnerid, keda peate oluliseks, kuid pole eelnevalt nimetatud		

28. Kuivõrd vajalikuks Te peate oma tööst ja sihtgruppide vajadustest lähtuvalt koostööd järgmiste spetsialistidega?

	Väga vajalik	Pigem vajalik	Pigem	Täiesti	Ei oska

			ebavajalik	ebavajalik	öelda/ei ole kokku puutunud
Psühholoog					
Sotsiaaltöötaja					
Õpinõustaja					
Karjäärinõustaja					
Karjääriinfo spetsialist					
Karjäärikoordinaator					
Töötervishoiuarst					
Klassijuhataja					
Sotsiaalpedagoog					

29. Milliste teiste spetsialistidega Te peate vajalikuks oma tööst ja sihtgruppide vajadustest lähtuvalt koostööd teha?
30. Mida saaks ja võiks teha teisiti, et senisest tõhusamalt ja tulemuslikumalt osutada teenuseid sellele sihtrühmale, kellega Teie asutus igapäevaselt töötab?
31. Millist abi vajaks Teie asutus riigilt, kohalikult omavalitsuselt või võimalikelt koostööpartneritelt, et parandada teenuse kvaliteeti?
32. Palun nimetage kolm kõige olulisemat probleemi seoses karjäärikujundamist toetavate tegevustega/teenustega Eestis.

Kas soovite lisada kommentaare, mõtteid, ideid antud teema kohta?

Suur tänu Teile vastamast!